

Povijest sportskoga mačevanja u Zagrebu

Popovčić, Ana

Doctoral thesis / Disertacija

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:969449>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

Sveučilište u Zagrebu

HRVATSKI STUDIJI

Ana Popovčić

POVIJEST SPORTSKOGA MAČEVANJA U ZAGREBU

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2015.

University of Zagreb

CENTRE FOR CROATIAN STUDIES

Ana Popovčić

HISTORY OF FENCING IN ZAGREB

DOCTORAL THESIS

Zagreb, 2015

Sveučilište u Zagrebu

HRVATSKI STUDIJI

Ana Popovčić

POVIJEST SPORTSKOGA MAČEVANJA U ZAGREBU

DOKTORSKI RAD

MENTOR:

prof. dr. sc. Marino Manin

Zagreb, 2015.

University of Zagreb

CENTRE FOR CROATIAN STUDIES

Ana Popovčić

HISTORY OF FENCING IN ZAGREB

DOCTORAL THESIS

Supervisor:

prof. dr. sc. Marino Manin

Zagreb, 2015

Najveća zahvala u prvom redu mojem mentoru prof. dr. sc. Marinu Maninu, bez čije potpore ne bi niti bilo ovog doktorskog rada. Želim mu posebno zahvaliti na slobodi koju mi je dozvolio u mojem istraživanju, kao i na savjetima i opaskama kojima me ipak zadržao u okvirima povijesne znanosti. Njegova podrška, trud, strpljenje i poticaji bili su neprocjenjivi u nastajanju ove radnje.

Nadalje zahvaljujem zaposlenicima Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, Hrvatskog športskog muzeja, Hrvatskog školskog muzeja te Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu i Osijeku. Mnogi od njih pomogli su mi i angažirali se u mojem istraživanju i više negoli je njihova dužnost, a zahvaljujem im se i na svim nevezanim i usputnim razgovorima koji su mi također bili veliki poticaj i inspiracija da dovršim ovaj rad.

Veliko hvala dugujem i svojim starijim kolegama mačevaocima koji su mi bili neprocijenjivi sugovornici u traživanju - Sanjinu Kovačiću i Bogomiru Jambrošiću.

Osim navedenih, mnogi drugi su mi na različite načine pomogli u izradi ove disertacije. Profesori i kolege povjesničari i povjesničari sporta savjetima, preporukama literature, diskusijama, pa i povremenim usputnim opaskama, a prijatelji koji nisu iz struke podrškom ili poznavanjem stranih jezika (Tanja, Đurđa). Bilo bi previše nabrajati ih sve, ali svima im od srca hvala.

Na kraju zahvaljujem mojim roditeljima na beskrajnoj ljubavi i podršci koju mi pružaju cijeli život i bez čije pomoći u svakom pogledu ne bih bila u mogućnosti izraditi ovu disertaciju. Hvala i Anti i Kaji koji su moja najveća sreća. Njih dvoje bili su stalni podsjetnik da postoji svijet i izvan mojeg doktorskog rada, čime su doprinjeli da mi cijelo istraživanje bude još veći užitek i zadovoljsvo.

Svima veliko hvala.

Mojim roditeljima

SADRŽAJ:

SAŽETAK.....	V
SUMMARY	IX
1. UVOD	1
2. PREDMET ISTRAŽIVANJA.....	3
3. CILJEVI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	5
4. METODE ISTRAŽIVANJA.....	6
4.1. Metodologija istraživanja	6
4.2. Izvori	7
5. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA	8
6. POVIJEST MAČEVANJA	12
6.1. Povijest mačevanja i nastanak mačevalačkog sporta	12
6.2. Povijest mačevanja na području Hrvatske	19
6.2.1. Povijest mačevanja na području Hrvatske do Prvoga svjetskog rata	19
6.2.1.1. Dubrovnik.....	19
6.2.1.2. Zadar.....	20
6.2.1.3. Split	22
6.2.1.4. Rijeka i Istra	24
6.2.1.5. Karlovac	25
6.2.1.6. Osijek.....	26
6.2.1.7. Ostala mjesta u Hrvatskoj.....	28
6.2.2. Mačevalački klubovi na području Hrvatske između dva svjetska rata	29
6.2.2.1. Zadar.....	29
6.2.2.2. Split i Šibenik	30
6.2.2.3. Dubrovnik.....	31
6.2.2.4. Sisak	32
6.2.2.5. Osijek.....	33
6.2.2.6. Ostala mjesta u Hrvatskoj.....	34
6.2.3. Hrvatski klubovi izvan Hrvatske.....	35
7. MAČEVANJE U ZAGREBU PRIJE PRVOGA SVJETSKOG RATA.....	37
7.1. Počeci organiziranog mačevanja u Zagrebu i prvi učitelji	37
7.2. Tjelovježba u zagrebačkim srednjim školama	39
7.3. Andrija Hajdenak "Nazivlje za mačevanje"	44
7.4. August Piazza.....	47
7.5. Uloga Isidora Kršnjavija u razvoju tjelesnog odgoja i sporta	49
7.6. Djelovanje Franje Bučara.....	53

7.6.1. Uloga Franje Bučara u razvoju mačevalačkog sporta	56
7.7. Tečaj za učitelje gimnastike	58
7.7.1. Mačevanje na Tečaju za učitelje gimnastike.....	62
7.8. Mačevanje u zagrebačkim srednjim školama.....	65
7.8.1. Mačevanje u Kraljevskoj gornjogradskoj velikoj gimnaziji	69
7.8.2. Mačevanje u Kraljevskoj donjogradskoj velikoj gimnaziji.....	77
7.8.3. Mačevanje u Kraljevskoj velikoj realci	82
7.9. Milan Neralić.....	87
7.9.1. Nastup na Olimpijskim igrama 1900. godine u Parizu	91
7.10. Giuseppe Galante	94
7.11. Mačevalački klubovi u Zagrebu do Prvoga svjetskog rata	99
7.11.1. Hrvatski sport klub	99
7.11.2. Prvi hrvatski mačilački klub.....	100
7.11.3. Hrvatski akademski športski klub – HAŠK	105
7.11.3.1. Mačevalačka sekcija Hrvatskog akademskog športskog kluba	107
7.11.4. Hrvatski akademski klub Styx – Hrvatski sveučilišni klub Academia	111
7.11.5. Mačevalačka sekcija Srednjoškolskoga športskog kluba Concordia	117
7.11.6. Vojnički mačevalački klub.....	118
7.12. Osnivanje Hrvatskoga športskog saveza	119
7.13. Dvoboji u Zagrebu	121
8. MAČEVANJE U ZAGREBU IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA	128
8.1. Zagrebački klubovi između dva svjetska rata	133
8.1.1. Hrvatski srednjoškolski lakoatletski šport klub Marathon	133
8.1.2. Hrvatski atletski klub Herkules	135
8.1.3. Prvi hrvatski mačevalački klub	138
8.1.4. Oblasno koncesionirana mačevalačka škola	144
8.1.5. Mačevalačko društvo / Mačevalački kružok na Gornjem gradu u Zagrebu.....	145
8.1.6. Mačevalačka sekcija Hrvatskoga športskog kluba Concordia	147
8.1.7. Zagrebački mačevalački klub.....	151
8.1.8. Časnički mačevalački klub.....	153
8.1.9. Židovsko gombalačko i športsko društvo Makabi	154
8.1.9.1. Židovi i mačevalački sport	154
8.1.9.2. Židovsko gombalačko i športsko društvo Makabi – mačevalačka sekcija	157
8.2. Osnivanje Mačevalačkog saveza Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca	163
8.3. Djelovanje Jugoslavenškoga mačevalačkog saveza u Zagrebu	167
8.4. Hrvatski mačevalački savez i Hrvatska športska sloga	173
8.5. Mačevaoci na Olimpijskim igrama između dva svjetska rata.....	177

8.5.1. IX. Olimpijske igre u Amsterdamu 1928. godine	177
8.5.2. XI. Olimpijske igre u Berlinu 1936. godine.....	180
8.6. Tehničke inovacije Zagrepčana u mačevalačkom sportu.....	183
9. MAČEVANJE U ZAGREBU ZA VRIJEME DRUGOGA SVJETSKOG RATA	185
9.1. Sport u Zagrebu za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske.....	185
9.2. Mačevanje u Zagrebu za vrijeme Drugoga svjetskog rata	189
9.3. Mačevanje u Glumačkoj školi u Zagrebu.....	193
10. MAČEVANJE U ZAGREBU NAKON DRUGOGA SVJETSKOG RATA	194
10.1. Odnos vlasti prema sportu i organizacija sporta nakon Drugoga svjetskog rata	194
10.2. Josip Broz Tito – mačevalac	199
10.3. Obnova mačevalačkog sporta u Zagrebu nakon Drugoga svjetskog rata	203
10.4. Djelovanje Mačevalačkog saveza (odbora) Hrvatske u Zagrebu.....	206
10.5. Djelovanje stranih trenera	213
10.6. Školovanje trenera i sudaca.....	215
10.7. Pokušaji organiziranja proizvodnje mačevalačke opreme, rekvizita te aparata za registriranje pogodaka	218
10.8. Stjepan Kerec i knjiga <i>Mačevanje: floret – mač – sablja – duzak</i>	221
10.9. Odnos mačevalačkih organizacija iz Zagreba i Mačevalačkog saveza Jugoslavije..	223
10.10. Zagrebački klubovi nakon Drugoga svjetskog rata.....	231
10.10.1. Akademski mačevalački klub Mladost	231
10.10.2. Mačevalačka sekcija Sportskog društva Dinamo	236
10.10.3. Mačevalačka sekcija Sportskog društva Naprijed.....	237
10.10.4. Mačevalački klub Lokomotiva.....	238
10.10.5. Prvo jugoslavenko mačevalačko društvo pionira i pionirki grada Zagreba ...	241
10.10.6. Mačevalačka sekcija Doma Jugoslavenske armije.....	243
10.10.7. Mačevalački klub Sportskog društva Jedinstvo	244
10.10.8. Mačevalačka sekcija Fiskulturnog aktiva HNK.....	246
10.10.9. Mačevanje na Zemaljskoj glumačkoj školi i Akademiji za kazališnu i filmsku umjetnost u Zagrebu.....	248
10.11. Aktivnosti izvan Zagreba	249
10.12. Mačevalački klubovi u Hrvatskoj nakon Drugoga svjetskog rata.....	252
10.12.1. Mačevalačka sekcija Fiskulturnog društva Kvarner	252
10.12.2. Mačevalačka sekcija Gimnastičkog društva Varaždin.....	254
10.12.3. Mačevalački klubovi u Istri.....	256
10.12.4. Mačevalački klubovi u Slavoniji.....	257
10.12.5. Klub mačevanja i srodnih sportova Split	259
10.13. Djelovanje Vladimira Mažuranića	261
10.14. Univerzijada	263

10.14.1. Mačevalački turnir na Univerzijadi	266
11. ZAKLJUČAK	268
12. IZVORI I LITERATURA.....	272
12.1. Izvori	272
12.1.1. Neobjavljeni izvori.....	272
12.1.2. Objavljeni izvori.....	272
12.2. Literatura	274
Prilog 1. Bibliografija mačevanja u Hrvatskoj do 1991. godine	283
Prilog 2. Prostori gdje su trenirali zagrebački mačevaoci	284
Prilog 3. Strani učitelji mačevanja koji su djelovali u Zagrebu	291
Prilog 4. Seniorski prvaci Jugoslavije	292
Prilog 5. Najuspješniji hrvatski mačevaoci prema broju osvojenih pojedinačnih prvenstava Jugoslavije (1928. – 1991.)	305
POPIS KRATICA	307
ŽIVOTOPIS	308
POPIS RADOVA.....	310

SAŽETAK

Predmet ovoga istraživanja je povijest sportskog mačevanja u Zagrebu. Mačevanje je promatrano kao društveni fenomen, obrađeni su dvoboji koji su u Zagrebu bili uobičajeni sve do Prvoga svjetskog rata, no naglasak je stavljen na formiranje mačevanja kao modernog sporta te njegov razvoj. U radu su obrađeni najvažniji događaji, osobe i mačevalačke organizacije, a nastanak i razvoj mačevalačkog sporta promatran je u kontekstu političkih i društvenih zbivanja koja su imala osobito jak utjecaj na razvoj kako mačevalačkog, tako i ostalih sportova. Istraživanje je ograničeno vremenski i prostorno. Bavi se razdobljem od druge polovice 19. stoljeća, kada su u Zagrebu zabilježeni prvi učitelji mačevanja koji su izvan vojnih organizacija davali poduku građanstvu, do 1991. godine i osamostaljenja Republike Hrvatske. Prostorno je istraživanje ograničeno na Zagreb, no u dijelu rada koji obrađuje mačevanje u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata, uključene su i ostale sredine u Hrvatskoj u kojima je postojao mačevalački sport. U tom razdoblju sport i sportske organizacije centralizirano su vođene iz republičkih i državnih centara (Zagreb i Beograd), tako da je za objektivno sagledavanje djelovanja zagrebačkih mačevaoca i mačevalačkih djelatnika bilo potrebno uključiti širi prostor.

Cilj istraživanja ove disertacije bio je historiografski znanstveno istražiti te interpretirati pojavu i razvoj sportskog mačevanja u Zagrebu od njegovih početaka u drugoj polovici 19. stoljeća do osamostaljenja Republike Hrvatske 1991. godine. U radu se daju odgovori na nekoliko istraživačkih pitanja i problema: a) ako je tekao razvoj mačevanja u gradu Zagrebu; b) Što je na taj razvoj najviše utjecalo; c) kakva je bila društvena pozadina osnivanja mačevalačkih sekcija, klubova i saveza; d) analiza glavnih promicatelja, najistaknutijih sportaše i polučenih rezultata; e) koliki je bio i kakav je bio utjecaj politike, odnosno državnih vlasti na mačevalački sport u pojedinim povijesnim razdobljima; f) koja je uloga mačevanja u povijesti i razvoju sporta, kineziologije i kineziološke misli u Hrvatskoj općenito.

Metodologiji izrade disertacije, istraživanju, vrednovanju i interpretiranju povijesnih podataka u ovom radu pristupilo se s historiografskog aspekta, i to sa specifičnog motrišta povijesti sporta. Uzeti su u obzir noviji historiografski pristupi, od „nove historije“ naovamo, a za recentnije razdoblje u manjem opsegu primijenjena je i metodologija „usmene povijesti“. Istraživanju se pristupilo tako da su se svakoj konkretnoj povijesnoj pojavi utvrdile osnovne historiografske činjenice relevantne za predmet istraživanja, zatim uzroci, tijek, posljedice, značaj i utjecaj. Utvrđene historiografske činjenice, njihove uzročno-posljedične veze i značaj

stavljani su u kontekst društvenih i političkih zbivanja za svako pojedino razdoblje. Pri obradi zadane teme primijenjene su deskriptivna metoda, komparativna metoda, metode analize i sinteze, statistička metoda i historiografska metoda, a za prezentiranje najistaknutijih osoba involviranih u povijest sportskog mačevanja grada Zagreba prozopografska metoda. Ova doktorska disertacija temelji se na neobjavljenom arhivskom gradivu, na objavljenim izvorima te na kritičkom osvrtu i reinterpetaciji postojeće literature. Za potrebe prikupljanja izvora korištena je arhivska građa Hrvatskoga športskog muzeja, Hrvatskoga školskog muzeja, Hrvatskoga državnog arhiva, građa Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i druga dostupna izvorna građa.

Doktorski rad artikuliran je u tri veće cjeline: 1) mačevanje u Zagrebu u razdoblju prije Prvoga svjetskog rata 2) mačevanje u Zagrebu između dva svjetska rata te aktivnosti za vrijeme Drugoga svjetskog rata i 3) mačevanje u Zagrebu nakon Drugoga svjetskog rata. U prvoj cjelini obrađeni su događaji i pojave od prvih zabilježenih učitelja mačevanja koji su u Zagrebu djelovali izvan vojnih organizacija, društveni fenomen mačevalačkih dvoboja, prisutnost mačevanja u svakodnevnom životu koja se osobito ogleda u činjenici da je mačevanje bilo obavezan predmet u zagrebačkim srednjim školama, formiranje mačevanja kao modernog sporta i uloga mačevaoca u nastajanju, popularizaciji i razvitku modernog sporta u Zagrebu, osnivanje prvih mačevalačkih klubova i razvoj do Prvoga svjetskog rata.

U drugoj cjelini, koja se odnosi na razdoblje između dva svjetska rata te razdoblje za vrijeme Drugoga svjetskog rata, analiziran je u prvom redu razvoj mačevalačkog sporta u novoj državi, formiranje i djelovanje mačevalačkog saveza na razini države te situacija u mačevalačkom sportu za vrijeme Drugoga svjetskog rata, posebno u kontekstu djelovanja ostalih sportova i naročito političke situacije. U trećoj cjelini koja obrađuje razvoj zagrebačkog mačevanja nakon Drugoga svjetskog rata analizirane su neposredne posljedice centraliziranog uređenja sporta koje se uvodi u tom razdoblju, djelovanje zagrebačkih mačevalačkih organizacija i pojedinaca te razlozi zašto Zagreb gubi vodeću poziciju u mačevalačkom sportu u državi u tom razdoblju.

Važnost ovoga istraživanja je ponajprije u davanju sveobuhvatnog prikaza nastanka i razvoja mačevalačkog sporta u Zagrebu te u rasvjetljavanju različitih čimbenika i okolnosti koji su utjecali na taj razvoj. Razvoj mačevalačke vještine u Zagrebu izvan vojnih organizacija u smjeru modernog sporta (na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće) uvjetovan je općom društvenom klimom te određenim dijelom činjenicom da je Zagreb u tom razdoblju bio sastavni dio Austro-Ugarske Monarhije. Austro-Ugarska Monarhija je, kao i ostale europske velesile u tom razdoblju, imala razvijeno mačevanje, osobito u vojsci, kao i institut u kojem su školovani

učitelji mačevanja. U razdoblju sve do Prvoga svjetskog rata dvoboji su bili društveno prihvatljivi i uobičajeni na području zapadne i osobito središnje Europe, što je bio jedan od poticaja za uvođenje mačevanja u školski program zagrebačkih srednjih škola. S obzirom na to da u Zagrebu nije postojala tradicija mačevanja, kao ni ustanove koje su školovale mačevalačke trenere, na razvoj toga sporta i podizanje kvalitete mačevalačke tehnike, u cijelom razdoblju obuhvaćenom istraživanjem, najviše su utjecali strani treneri koji su u određenim razdobljima djelovali u Zagrebu. U tom smislu bitno je istaknuti djelovanje poznatog učitelja mačevanja Giuseppea Galantea koji je od 1902. do 1904. godine boravio u Zagrebu. Boravak Giuseppea Galantea iznimno je utjecao na formiranje mačevalačkog sporta u gradu te također bio i poticaj za osnivanje prvoga mačevalačkog kluba. U tom razdoblju mačevanje je u Zagrebu bilo jedan od najrazvijenijih sportova te su iz toga razloga mačevalačke organizacije i djelatnici imali veliku ulogu u pojavi, popularizaciji i razvoju modernog sporta općenito. Značaj mačevanja u tom razdoblju vidi se i u programu Tečaja za učitelje gimnastike koji je u Zagrebu organiziran od 1894. do 1896. godine. Danas se taj Tečaj smatra početkom visokoškolske nastave iz područja kineziologije i tjelesnog odgoja u Hrvatskoj, a mačevanje je tada u nastavi bilo jedan od glavnih predmeta i zastupljeno s najvećim brojem sati u programu, čak više negoli sama gimnastika.

Nakon Prvoga svjetskog rata i raspada Austro-Ugarske Monarhije Zagreb postaje središte mačevalačkog sporta u novonastaloj državi. U Zagrebu je stoga 1927. godine osnovan i Mačevalački savez Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Iz političkih razloga iduće godine osnovan je novi Jugoslavenski mačevalački savez sa sjedištem u Beogradu, no budući da u Beogradu mačevanje nije bilo razvijeno niti su postojali djelatnici koji bi kvalitetno i angažirano vodili savez, on je od 1931. do 1941. godine ipak djelovao u Zagrebu. U tom razdoblju, od 1931. godine pa sve do Drugoga svjetskog rata, značajno je djelovanje talijanskoga mačevalačkog trenera Francesca Tirellija koji je boravio u Zagrebu. Tirelli je najzaslužniji za stvaranje određenog broja kvalitetnih mačevaoca, ponajprije petorice (Ivan Vladimir Mažuranić, Pavao Mladen Pintarić, Milivoj Radović i braća Branimir i Krešimir Tretinjak, tzv. „Bijela petorka“) koji su nastupili na Olimpijskim igrama u Berlinu 1936. i bili glavni nosioci mačevalačke aktivnosti dulje vrijeme nakon Drugoga svjetskog rata.

Politička i društvena situacija u Zagrebu značajno je utjecala na razvojni put mačevanja u za sve vrijeme obuhvaćeno istraživanjem, no posebno u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata. U tom razdoblju Mačevalački savez Jugoslavije sa sjedištem u Beogradu svojim je djelovanjem bitno naštetio razvoju mačevalačkog sporta u Zagrebu te stvorio situaciju u kojoj

je već šezdesetih godina Beograd preuzeo ulogu vodećega mačevalačkog centra u državi. Zagrebački mačevaoci aktivno su radili na razvoju mačevanja i širenju mačevalačkog sporta ne samo u Hrvatskoj, već i šire, no s obzirom na to da nisu dobivali podršku od viših sportskih organizacija, te aktivnosti s vremenom potpuno prestaju, a mačevalački sport s vremenom potpuno gubi svoj značaj i društvenu ulogu u gradu Zagrebu.

KLJUČNE RIJEČI: mačevanje, Zagreb, Hrvatska, dvoboji, povijest sporta, 19. stoljeće, 20. stoljeće

SUMMARY

The subject of this research is the history of fencing in Zagreb. Fencing is observed as a social phenomenon. Duels that had been accustomed in Zagreb since the beginning of the First World War have been dealt with in this paper, however the emphasis is put on the creation of fencing as a modern sport and its development. The research deals with the most important events, people and fencing organizations and beginning and development of fencing is looked at within the context of political and social occurrences that played important role in the development of fencing and other sports. The research is limited in time and space. It deals with the period from the second half of the nineteenth century when first fencing teachers coached citizens outside of military organizations in Zagreb till the independence of Croatia in 1991. In terms of space, the research is limited to the town of Zagreb. However, other parts of Croatia that had fencing are also included in the part that deals with fencing after World War 2. In this period, sports and sport organizations were centrally controlled from state centers (Zagreb and Belgrade). This is why it was necessary to include wider area to objectively view Zagreb's fencers and fencing scene.

The goal of this research was to historiographically and scientifically research and interpret occurrence and development of fencing in Zagreb from its beginnings in the second half of the nineteenth century till independence of the Republic of Croatia in 1991. The paper provides answers to some research questions and problems: a) the development of fencing in Zagreb, b) what had the greatest impact upon its development, c) what was the social background of establishment of fencing sections, clubs and associations, d) analysis of main promoters and sportsmen and their results, e) how and in what degree politics, i.e. authorities influenced fencing in different historic periods, and f) what was the role of fencing in development of sports, kinesiology and kinesiology thought in Croatia in general.

Methodology of the dissertation, research, evaluation and interpretation of historic data are based upon historiographic aspect, that is, the specific standpoint of history of sports. The most recent historiographic approaches were taken into account, from “new history” onwards, and for the most recent period methodology of “oral history” was used to some extent. In the research, each actual historic phenomenon was defined in the sense of relevancy for the subject of research, followed by causes, course of development, consequences, significance and impact. Established historic facts, their causal relationship and importance were put in the context of social and political circumstances for each particular period. Descriptive method, comparative

method, analysis and synthesis methods, statistical method and historiographic methods were used in the research, while prosopographic method was used for presenting the most prominent individuals involved in the history of fencing in Zagreb. This doctoral thesis is based upon unpublished archive data, published sources as well as critical reviews and re-interpretation of existing literature. For the purpose of collecting sources, archives of Croatian Sports Museum, Croatian School Museum, Croatian State Archive, National and University Library in Zagreb were used, as well as other available original materials.

Doctoral thesis is articulated in three parts: 1) fencing in Zagreb before World War 1, 2) fencing in Zagreb between two world wars and activities during World War 2, and 3) fencing in Zagreb after World War 2. The first unit provides information about first teachers of fencing who operated outside of military organizations, about social phenomenon of fencing duels, presence of fencing in everyday life which is manifested in the fact that fencing was obligatory course in high schools in Zagreb, about formation of fencing as a modern sport and the role of fencers, popularization and development of modern sports in Zagreb, establishment of first fencing clubs and their development till World War 1.

The second part that covers the period between two world wars and the period of the World War 2, development of fencing in the new state is primarily analyzed, as well as formation and activities of fencing association on the state level and situation in fencing during World War 2, especially within the context of other sports and political situation. The third part deals with development of fencing in Zagreb after World War 2, it analyzes direct consequences of centralized sports introduced in this period, as well as operation of fencing organizations and individuals in Zagreb and provides explanation why Zagreb lost its leading position in fencing in the period.

The importance of the research is primarily in giving comprehensive overview of creation and development of fencing in Zagreb, as well as shedding light on different factors and circumstances that influenced its development. Development of fencing skills in Zagreb outside of military organizations in the sense of modern sport (transition from 19th to 20th century) was conditioned by general social atmosphere and, to some extent, the fact that Zagreb was the constituent part of the Habsburg Monarchy. The Monarchy had at that time, like similar major European states, well-developed fencing scene, particularly through the military and an institute for education of teachers of fencing. In the period till the World War 1, fencing duels were socially acceptable and customary in western and particularly central Europe, which was one

of the incentives for introduction of fencing to high school curriculums in Zagreb. Due to the fact that Zagreb had neither fencing tradition nor institutions for education of fencing teachers, foreign fencing teachers who operated in certain periods in Zagreb played a major role in development of fencing in the whole period covered by the research. In this sense, it is important to stress the work of a well-known fencing teacher Giuseppe Galante who lived in Zagreb from 1902 till 1904. His presence had major impact upon formation of fencing in Zagreb and also an incentive for establishment of the first fencing club. In this period, fencing was one of the most developed sports and this is why fencing organizations and activists played major role in popularization and development of modern sports in general. The importance of fencing in the period is seen in the program of The Course for Teachers of Gymnastics that was organized in Zagreb from 1894 till 1896. This Course is considered to be the beginning of the higher school education in Kinesiology and Physical Education in Croatia, with fencing being one of the major courses with the biggest number of lessons, more than even gymnastics.

After World War 1 and disintegration of the Habsburg Monarchy, Zagreb was the center of fencing in the new state. This is why the Fencing Association of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians was established in Zagreb in 1927. The following year, a new Fencing Association of Yugoslavia was established for political reasons, in Belgrade; however, since fencing was not developed in Belgrade and there were no individuals who could manage the Association, it operated in Zagreb from 1931 till 1941. In this period till the beginning of World War 2, the work of the Italian fencing coach Francesco Tirelli was of major importance. Tirelli should be most credited for creation of a number of quality fencers, primarily five of them (Ivan Vladimir Mažuranić, Pavao Mladen Pintarić, Milivoj Radović and brothers Branimir and Krešimir Tretinjak, so called “White Quintuplet”) who participated in the Olympics in Berlin in 1936 and were major players in fencing in the long period after World War 2.

Political and social situation in Zagreb played a major role in development of fencing in the period covered by the research, particularly after World War 2. In this period, Fencing Association of Yugoslavia in Belgrade strongly damaged development of fencing in Zagreb and created situation in which Belgrade took over the role of leading center in the state. Fencers from Zagreb actively worked on development and growth of fencing not only in Croatia, but since they had no support from federal sports organizations, their activities completely ceased and fencing gradually lost its importance and social role in Zagreb.

KEY WORDS:

fencing, Zagreb, Croatia, duels, history of sports, 19 century, 20 century

1. UVOD

Povijest sporta u velikoj je mjeri povijest kulture i društva. Za povijest mačevanja ta tvrdnja još je izraženija s obzirom na njegovu dugu povijest i simboličku konotaciju koju je hladno oružje, a pogotovo mačevalačko oružje, u prošlosti imalo. Oblici igre, tjelovježbe i sporta, u najširem smislu čak i svaka aktivnost u određenom razdoblju, izravno je povezana s idejom i idealom spomenutog razdoblja o tome kako bi trebalo živjeti.

Istraživanje povijesti mačevanja u Zagrebu obuhvaćeno ovim radom slijedi trend zapadne historiografije, nove povijesti koja se bavi doslovno svakom ljudskom aktivnošću. „Sve ima svoju povijest“, napisao je John Burdon Sanderson Haldane, odnosno – sve ima prošlost koja se u osnovi može rekonstruirati i staviti u korelaciju s ostatkom prošlosti.¹ Filozofska osnova za ovu novu povijest ideja je da je stvarnost društveno ili kulturno konstruirana, a taj relativizam potkopava i tradicionalnu distinkciju između onoga što je središnje ili periferno u sagledavanju povijesti.² U tom smislu iz ovdje prikazane povijesti mačevanja u Zagrebu zasigurno se može u određenoj mjeri ekstrapolirati i povijest Zagreba općenito.

Cilj ovoga rada bio je obuhvaćanje kulturne povijesti mačevanja u Zagrebu u što širem kontekstu i sa što više aspekata. Povijest sporta često se sagledava s krivog stajališta, zbog „lova“ na rezultate, statistike i poretke, a ti podaci zapravo rijetko i malo pridonose razumijevanju povijesti. Budući da je ovaj rad prvi sveobuhvatni pokušaj monografskog prikazivanja zagrebačkog mačevanja (znanstveno, ali u širem društvenom kontekstu), u određenoj se mjeri nije mogao zaobići i faktografski pristup. U određenim slučajevima ti podaci su bili nužni za razumijevanje i argumentaciju. Dobar primjer za to su rezultati seniorskih državnih prvenstava u Jugoslaviji (prema kojima su zagrebački mačevaoci uvjerljivo zauzimali vodeću poziciju u državi, koju šezdesetih godina preuzimaju beogradski mačevaoci), koji ilustriraju posljedice utjecaja politike na razvoj mačevalačkog sporta u Zagrebu i Hrvatskoj. Ipak, namjera je bila da ovaj rad bude interpretativan, a ne toliko faktografski, pa se pokušalo „povijest brojki“ staviti u pozadinu, a težište staviti na širi kontekst i značaj mačevanja u određenim razdobljima te na određeni način i sagledavanje društva općenito kroz prizmu mačevalačkog sporta. Pisanje ozbiljne povijesti sporta općenito, pa tako i mačevalačkog sporta, mora uključivati političku te društvenu i ekonomsku dimenziju.

¹ John Burdon Sanderson HALDANE, *Everything has a History*, London, 1951.

² Peter BURKE, *New Perspectives on Historical Writing*, University Park Pennsylvania, 2001., 3-4.

U uvodnom dijelu ukratko je, prvi put na hrvatskom jeziku, opisana povijest mačevanja i transformacija ratničkog mačevanja preko dvoboja u moderni sport. Svjesno je izostavljen dio koji detaljno opisuje povijesni razvoj svake pojedinačne mačevalačke discipline i pravila, ponovno jer je cilj ovoga rada u prvom redu sagledavanje mačevanja s društvenog aspekta, kao kulturnu povijest, a opis tehničkog aspekta u tom smislu nije bitan i potencijalno bi poremetio inicijalnu namjeru i impostaciju ovoga istraživanja.

Treba naglasiti i da je samo mačevanje u ovome radu obuhvaćeno u najširem smislu. Nije pravljen distinkcija koja bi zahtijevala implementiranje niza kriterija, što je strogo gledano ozbiljan sport, a što rekreacija. Takvo bi razdvajanje u svakom slučaju bilo umjetno nametnuto i nepotrebno. Tako su u radu na primjer jednako obrađeni nastupi mačevaoca na Olimpijskim igrama, kao i Prvo jugoslavensko mačevalačko društvo pionira u kojem su djeca učila mačevanje drvenim sabljama (ali uz profesionalno vodstvo mačevalačkih trenera).

Vezano uz zagrebačko mačevanje mogla bi se parafrazirati jedna tvrdnja Richarda Holta. On tumači kako je sport u viktorijanskoj Britaniji bio mnogo više od novih oblika igara i zanimacije za novi sloj imućnijih ljudi koji su živjeli u predgrađu. U sport je uz ostalo utkan osjećaj osobne moralne vrijednosti, jer sport u sebi ima herojsku i mitsku dimenziju. Sport je na neki način, kako Holt kaže, „priča o nama samima koju sami sebi pričamo“.³ U tom smislu zagrebačko mačevanje je svakako puno više od uvježbavanja određene vještine. Ono u sebi sadrži slojevitu priču o pojedincima, određenom sloju društva i njihovoj vlastitoj slici o sebi, događajima, duhu vremena te utjecaju društva, politike i ekonomije na aktivnosti Zagrepčana u određenim razdobljima.

³ Richard HOLT, *Sport and the British*, Oxford, 1989., 3 i 5.

2. PREDMET ISTRAŽIVANJA

Predmet ovoga istraživanja je povijest mačevanja u Zagrebu. Naglasak je stavljen na formiranje mačevanja kao modernog sporta te njegov razvoj. Budući da je mačevanje promatrano kao društveni fenomen, rad se osvrće i na dvoboje koji su u Zagrebu bili uobičajeni sve do Prvoga svjetskog rata. Istraživanje je vremenski ograničeno na razdoblje od druge polovice 19. stoljeća kada su u Zagrebu zabilježeni prvi učitelji mačevanja izvan vojnih organizacija koji su poduku davali građanstvu, sve do 1991. godine i osamostaljenja Republike Hrvatske. Prostorno je istraživanje ograničeno na grad Zagreb, no u dijelu rada koji obrađuje mačevanje u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata, uključene su i ostale sredine u Hrvatskoj u kojima je postojao mačevalački sport. U tom razdoblju sport i sportske organizacije centralizirano su vođene iz republičkih i državnih centara (Zagreb i Beograd), tako da je za objektivno sagledavanje djelovanja zagrebačkih mačevaoca i mačevalačkih djelatnika bilo potrebno uključiti širi prostor.

U radu su obrađeni najvažniji događaji, osobe i mačevalačke organizacije, a nastanak i razvoj mačevalačkog sporta promatran je u kontekstu političkih i društvenih zbivanja koja su imala osobito jak utjecaj na razvoj kako mačevalačkog, tako i ostalih sportova.

Doktorski rad podijeljen je u tri veće cjeline, koje se odnose na vremensku periodizaciju. U prvoj cjelini koja se bavi mačevalačkim sportom u Zagrebu u razdoblju prije Prvoga svjetskog rata, predmet istraživanja bili su događaji, osobe i pojave od prvoga zabilježenog mačevanja u smislu sportske vještine izvan vojnih organizacija. Također, obrađeni su mačevalački dvoboji koji su u tom razdoblju bili česti te ih je bitno sagledati kao društveni fenomen. Predmet istraživanja u prvom dijelu rada je i prisutnost mačevanja u svakodnevnom životu (koja se osobito ogleda u činjenici da je mačevanje bilo obavezan predmet u zagrebačkim srednjim školama), formiranje mačevanja kao modernog sporta te uloga mačevaoca u nastajanju, popularizaciji i razvitku modernog sporta u Zagrebu. Istraživanje se bavi i prvim mačevalačkim klubovima te razvojem mačevanja do Prvoga svjetskog rata.

U drugoj cjelini obrađuje se razdoblje između dva svjetska rata i vrijeme Drugoga svjetskog rata. Predmet istraživanja su mačevalačke organizacije (klubovi i savezi) te najznačajniji događaji koji su definirali mačevalački sport u tom razdoblju. Analiziran je u razvoj mačevalačkog sporta u novoj državi, formiranje i djelovanje mačevalačkog saveza na razini države te situacija u mačevalačkom sportu za vrijeme Drugoga svjetskog rata, posebno u kontekstu djelovanja ostalih sportova i napose političke situacije.

U trećoj cjelini doktorskog rada predmet istraživanja je organizacija mačevalačkog sporta u Zagrebu nakon Drugoga svjetskog rata i djelovanje Mačevalačkoga saveza Hrvatske. Analizirane su izravne posljedice centraliziranog uređenja sporta koje se uvodi u tom razdoblju, djelovanje zagrebačkih mačevalačkih organizacija i pojedinaca te razlozi zašto Zagreb gubi vodeću poziciju u mačevalačkom sportu u državi u tom razdoblju.

3. CILJEVI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Glavni cilj istraživanja ove disertacije bio je historiografski znanstveno istražiti te interpretirati pojavu i razvoj sportskog mačevanja u Zagrebu, od njegovih početaka u drugoj polovici 19. stoljeća do osamostaljenja Republike Hrvatske 1991. U radu se daju odgovori na nekoliko istraživačkih pitanja i problema:

- a) Kako je tekao razvoj mačevanja u gradu Zagrebu te što je sve na njega utjecalo?
- b) Kakva je bila društvena pozadina osnivanja mačevalačkih sekcija, klubova i saveza?
- c) Analiza glavnih promicatelja, najistaknutijih sportaše i polučenih rezultata.
- d) Koliko je bio izražen te kakav je bio utjecaj (afirmativan ili negativan) politike, odnosno državnih vlasti na mačevalački sport u pojedinim povijesnim razdobljima?
- e) Koja je uloga mačevanja u povijesti i razvoju sporta, kineziologije i kineziološke misli u Hrvatskoj općenito?

U tom smislu formulirano je nekoliko teza koje se kroz rad dokazuju:

- a) Razvoj mačevalačke vještine u Zagrebu izvan vojnih organizacija u smjeru modernog sporta uvjetovan je općom društvenom klimom i određenim dijelom činjenicom da je Zagreb u tom razdoblju, potkraj 19. stoljeća i na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće bio sastavni dio Austro-Ugarske Monarhije.
- b) Na razvoj mačevanja u Zagrebu i podizanje kvalitete mačevalačke tehnike najviše su utjecali strani treneri koji su u određenim razdobljima djelovali u Zagrebu.
- c) Mačevalački sport imao je veliku ulogu u pojavi, popularizaciji i razvoju modernog sporta u Zagrebu, a s vremenom se njegov značaj, društvena prepoznatljivost i prisutnost potpuno umanjuju.
- d) Politička i društvena situacija u Zagrebu značajno je utjecala na razvoj mačevanja za sve vrijeme koje je obuhvaćeno istraživanjem, od druge polovice 19. stoljeća do 1991. godine.

Istraživanje je pridonijelo reevaluaciji uloge mačevalačkog sporta u društvenom životu Zagreba. Budući da se vrlo mali broj istraživanja suvremene hrvatske historiografije bavi sportom, istraživanje je značajno i kao doprinos historijskom korpusu znanja u tom području.

4. METODE ISTRAŽIVANJA

4.1. Metodologija istraživanja

Metodologiji izrade disertacije, istraživanju, vrednovanju i interpretiranju povijesnih podataka u ovome radu pristupilo se s historiografskog aspekta, i to sa specifičnog motrišta povijesti sporta. Uzeti su u obzir noviji historiografski pristupi, od „nove historije“ naovamo, a za recentnije razdoblje u manjem opsegu primijenjena je i metodologija „usmene povijesti“. Posredno, „usmena povijest“ rabila se, također manjim dijelom i za ranija razdoblja, s obzirom na to da se u Hrvatskom športskom muzeju čuvaju brojna zapisana svjedočanstva osoba koje su bile aktivne u mačevalačkom sportu od početka 20. stoljeća. U „obranu“ metodologije „usmene povijesti“ koja je često predmet nesuglasica među povjesničarima, najbolje je citirati Jana Vansinu koji kaže: „Tamo gdje ne postoje ili gotovo ne postoje pisani izvori, usmena tradicija mora podnijeti teret povijesne rekonstrukcije.“⁴ Situacija koju navodi Vansina u području mačevalačkog sporta svakako je barem djelomično slučaj.

Istraživanju se nadalje pristupilo na način da su se svakoj konkretnoj povijesnoj pojavi utvrdile osnovne historiografske činjenice relevantne za predmet iztraživanja, zatim uzroci, tijek razvoja, posljedice, značaj i utjecaj. Utvrđene historiografske činjenice, njihove uzročno-posljedične veze i značaj stavljeni su u kontekst društvenih i političkih zbivanja za svako pojedino razdoblje.

U obradi zadane teme primijenjene su deskriptivna metoda, komparativna metoda, metode analize i sinteze, statistička metoda, historiografska metoda itd., a za predstavljanje najistaknutijih osoba involviranih u povijest sportskog mačevanja grada Zagreba prozopografska metoda.

⁴ Jan VANSINA, *Oral Tradition as History*, Madison-Wisconsin, 1985., 199.

4.2. Izvori

Ova doktorska disertacija temelji se na neobjavljenom arhivskom gradivu, na objavljenim izvorima te na kritičkom osvrtu i reinterpetaciji postojeće literature.

Od arhivskih vrela uzeta je u obzir tematski prikupljena građa, pohranjena u Hrvatskom športskom muzeju. Hrvatski športski muzej raspolaže s vrlo bogatom, no, nažalost, još nedovoljno obrađenom arhivskom građom. Pridržavajući se kronološkog kriterija, a i uzimajući u obzir stupnjevitost i postupnost nastajanja zbirke relevantnih dokumenata za predloženu temu, s istraživanjem se krenulo od ostavštine Franje Bučara, a svakako je najheterogeniji i najsveobuhvatniji materijal prikupljen iz ostavštine Milivoja Radovića, jednog od osnivača Muzeja i svojevrsnoga kroničara događaja za vrijeme njegova aktivnog sudjelovanja u mačevalačkom sportu između 1931. i 1973. godine. U skladu s navedenim korišteni su osobni fond Franje Bučara te osobni fond Milivoja Radovića.

U izradi rada konzultirane su i zbirke Hrvatskoga školskog muzeja iz kojih se rekonstruirao segment o mačevanju kao obvezatnom predmetu u zagrebačkim školama do Prvoga svjetskog rata. U Hrvatskom školskom muzeju korištena je Zbirka školskih izvješća te u manjoj mjeri Arhivska zbirka.

Na temelju materijala iz fondova Hrvatskoga državnog arhiva dobivena su saznanja i rekonstruiran je historijat djelovanja mačevalačkih organizacija. Korištena je građa iz sljedećih fondova: Pokrajinska uprava za Hrvatsku i Slavoniju – Upravno odjeljenje, Zemaljska vlada – Odjel za unutarnje poslove, Zagrebačka oblast – Veliki župan, Zbirka pravila te Savska banovina – Upravno odjeljenje.

Od objavljenih izvora treba istaknuti školska izvješća iz Hrvatskoga školskog muzeja te vijesti o mačevanju objavljene u dnevnom tisku i periodici, koje su pronađene u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Osim navedenih primarnih izvora korišteni su i brojni sekundarni izvori, prije svega članci iz časopisa *Povijest sporta* koji izlazi od 1971. godine.

5. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA

Povijest zagrebačkoga mačevanja slabo je zastupljena tema u dosadašnjim istraživanjima. Najviše podataka objavljeno je za razdoblje prije Prvoga svjetskog rata, što je i razumljivo s obzirom na to da je u tom razdoblju mačevanje u odnosu na ostala razdoblja imalo i najvažniju ulogu u društvu. Razdoblje između dva svjetska rata nešto je slabije zastupljeno u dosadašnjim radovima, a razdoblje nakon Drugoga svjetskog rata gotovo je potpuno neistraženo. Prvi doprinos historiografskom istraživanju povijesti mačevanja u Zagrebu dao je Franjo Bučar u knjižici *Floretovanje*⁵ iz 1901. i Sokolskoj knjižici *Mačevanje*,⁶ objavljenoj 1912. godine. Franjo Bučar završio je Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, smjer povijest, a akademski stupanj doktora povijesnih znanosti stekao je 1897. godine na Sveučilištu u Grazu. Iako je u oba navedena Bučarova djela naglasak na osnovama mačevanja, odnosno mačevalačke vještine, u knjižici *Mačevanje* on opisuje i početak mačevanja kao sportske grane, a ne isključivo vojničke vještine. Bučar također spominje prve učitelje mačevanja i mačevalačke akademije, odnosno prve javne demonstracije mačevanja u Zagrebu. Usprkos tome što ne upućuje na izvore, pretpostavlja se da se u pisanju vjerojatno koristio sokolskim izvještajima, a budući da je i sam bio aktivni sudionik sportskog života u Zagrebu, vjerojatno se pri pisanju poslužio i vlastitim sjećanjima. Osim navedene dvije knjižice, Bučar relevantne podatke za povijest mačevanja donosi i u radu *U spomen dr. Isidoru Kršnjavome*⁷ iz 1927., knjižici *Pedeset godina tjelesnog uzgoja u Kr. Gornjogradskoj gimnaziji u Zagrebu*⁸ iz 1908., te u svojoj knjizi *Povijest gimnastike*⁹ iz 1908. koja predstavlja prvo historiografsko djelo koje se bavi poviješću sporta u Hrvatskoj. Uz iznošenje preciznih i pouzdanih podataka o godinama, imenima i broju sudionika određenih događaja, Bučar se ne upušta u ozbiljnije analize, ne iznosi ocjene niti daje bilo kakve interpretacije i zaključke. Jedan od razloga takvom Bučarovu pristupu vjerojatno se krije i u činjenici da se znatan dio događaja koje on opisuje odnosi na njega samoga, pa je stoga, radi objektivnosti, ograničen na iznošenje činjenica.

Istraživački doprinos ovome području dao je i Živko Radan, dugogodišnji profesor Povijesti sporta na Fakultetu za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu (danas Kineziološki

⁵ Franjo BUČAR, *Floretovanje*, Zagreb, 1901.

⁶ Franjo BUČAR, *Mačevanje*, 1912.

⁷ Franjo BUČAR, „U spomen dru Isidoru Kršnjavome“, *Hrvatski sokol*, 9 (3), 85-89.

⁸ Franjo BUČAR, *Pedeset godina tjelesnog uzgoja u Kr. Gornjogradskoj gimnaziji u Zagrebu*, Zagreb, 1908.

⁹ Franjo BUČAR, *Povijest gimnastike*, Zagreb, 1908.

fakultet). Njegov doktorski rad *Olimpizam u krajevima naroda Jugoslavije do 1919. godine*¹⁰ iz 1976. sadrži malo podataka koji se izravno odnose na mačevalački sport, no značajan je jer daje općeniti povijesni prikaz sporta i djelovanja sportskih organizacija u razdoblju kada je mačevanje bilo jedan od najbolje razvijenih sportova u Zagrebu. Posebno je značajan Radanov magistarski rad *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*¹¹ iz 1966., u kojem je znanstveno obrađeno djelovanje Franje Bučara jedne od ključnih osoba u počecima mačevalačkog sporta u Zagrebu. U tom djelu Radan sustavno razlaže sva područja Bučarova djelovanja, tako da postoji i poglavlje posvećeno mačevanju, u kojem su sažeto navedeni najznačajniji podaci o razvoju mačevalačkog sporta u Zagrebu, od druge polovice 19. do tridesetih godina 20. stoljeća.

Živka Radana na mjestu profesora Povijesti sporta naslijedio je Zdenko Jajčević. Jajčević je, uz ostalo, napisao tri knjige koje sadrže podatke o mačevanju u Zagrebu. Knjiga *Olimpizam u Hrvatskoj*¹² iz 2007. u prvom dijelu obrađuje početak i razvoj olimpijskog pokreta u Hrvatskoj. U tom prvom dijelu prikazano je djelovanje Jugoslavenskog olimpijskog odbora, što je bitno za mačevalački sport jer se u tom kontekstu mora sagledavati osnivanje Mačevalačkog saveza Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Zagrebu 1927. i njegovo premještanje u Beograd iduće godine. U prvom dijelu knjige obrađeni su i nastupi hrvatskih mačevaoca na Olimpijskim igrama, pa tako i nastup zagrebačkih mačevaoca na Olimpijskim igrama 1900. u Parizu i 1936. u Berlinu. U drugom dijelu knjige navedene su kratke biografije hrvatskih olimpijaca. Knjiga *Povijest športa i tjelovježbe*¹³ iz 2010. godine u najkraćim crtama pokriva opću povijest sporta i tjelovježbe u svijetu i u Hrvatskoj. U poglavlju „Razvoj pojedinih športova redosljedom njihova organiziranja u Hrvatskoj“ vrlo sažeto, na manje od dvije stranice izneseni su podaci o povijesti mačevanja u Zagrebu. U knjizi *225 godina športa u Hrvatskoj*,¹⁴ Jajčević daje pregled povijesti sporta u Hrvatskoj, tako da je u poglavlju „Najstariji športovi (1784-1903.)“ ponovno kratko izložen razvoj mačevanja u Zagrebu.

Više značajnijih radova objavljeno je i u stručnom časopisu *Povijest sporta* koji je kontinuirano izlazio od 1970. do 1999., a od 1999. godine izlazi kao podlistak časopisa *Olimp*. Među člancima posebno se ističu radovi Milivoja Radovića „Milan Neralić“¹⁵ i „Dr. Franjo

¹⁰ Živko RADAN, *Olimpizam u krajevima naroda Jugoslavije do 1919. godine*, doktorski rad. Univerzitet u Beogradu Fakultet za fizičko vaspitanje, 1976.

¹¹ Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966.

¹² Zdenko JAJČEVIĆ, *Olimpizam u Hrvatskoj*, Zagreb, 2007.

¹³ Zdenko JAJČEVIĆ, *Povijest športa i tjelovježbe*, Zagreb, 2010.

¹⁴ Zdenko JAJČEVIĆ, *225 godina športa u Hrvatskoj*, Osijek, 2010.

¹⁵ Milivoj RADOVIĆ, „Milan Neralić“, *Povijest sporta*, 1/1970., br. 1, 54-63.

Bučar mačevao se i lijevom rukom¹⁶ iz 1970., „90 godina Rudolfa Cvetka“,¹⁷ „Giuseppe Galante“, „Učitelji mačevanja u Zagrebu od 1856. godine do danas“¹⁸ i „Neki podaci o mačevanju u starom Dubrovniku“¹⁹ iz 1971., „Židovsko gombalačko i sportsko društvo Makabi u Zagrebu“²⁰ iz 1973., „Učiteljica gimnastike Ivana Hirschmann“²¹ iz 1973., „Prvi učitelji tjelovježbe i plesa u Zagrebu“²² iz 1974., „Josip Broz Tito – mačevalac“²³ iz 1977. te „Prilog poznavanju osnivanja i rada HAK Styx i Academia 1904. – 1909.“²⁴ iz 1980. godine. Radovi čanci nisu pisani na znanstvenim osnovama, no on je bio neumoran i iznimno plodan amaterski istraživač povijesti sporta, a posebno mačevanja (budući je i sam bio mačevalac). U tom smislu njegovi radovi donose vrlo vrijedne doprinose istraživanju ovoga područja.

U *Povijesti sporta* osim Radovića članke vezane uz povijest mačevanja u Zagrebu pisali su: Bogdan Cuvaj, „Hrvatski akademski športski klub (HAŠK) Zagreb“,²⁵ 1983.; Andrej Gardenin, „Sudjelovanje jugoslavenskih studenata u mačevanju na međunarodnim studentskim sportskim igrama“,²⁶ 1987., „Krešimir Tretinjak, svestrani sportaš – mačevalac“,²⁷ 1988. i „Milovan Čika – mačevalac“, 1990.,²⁸ Zdenko Jajčević, „Sudionici Prve hrvatske mačevalačke akademije u Zagrebu 1904. godine“²⁹ 1987.; Hrvoje Macanović, „Pravila Hrvatskog športskog saveza 1910. godine“,³⁰ 1971.; Živko Radan, „Zbirka pravila gimnastičkih i sportskih

¹⁶ Milivoj RADOVIĆ, „Dr. Franjo Bučar mačevao se i lijevom rukom“, *Povijest sporta*, 1/1970., br. 3, 281.

¹⁷ Milivoj RADOVIĆ, „Giuseppe Galante“, *Povijest sporta*, 2/1971., br. 5, 454-456.

¹⁸ Milivoj RADOVIĆ, „Učitelji mačevanja u Zagrebu od 1856. do danas“, *Povijest sporta*, 2/1971., br. 5, 457-460.

¹⁹ Milivoj RADOVIĆ, „Neki podaci o mačevanju u starom Dubrovniku“, *Povijest sporta*, 2/1971., br. 8, 705-707.

²⁰ Milivoj RADOVIĆ, „Židovsko gombalačko i sportsko društvo MAKABI“, *Povijest sporta*, 4/1973., br. 13, 1202-1212.

²¹ Milivoj RADOVIĆ, „Učiteljica gimnastike Ivana Hirschmann“, *Povijest sporta*, 4/1973., br. 14, 1247-1259.

²² Milivoj RADOVIĆ, „Prvi učitelji tjelovježbe i plesa u Zagrebu“, *Povijest sporta*, 5/1974., br. 17, 1539-1560.

²³ Milivoj RADOVIĆ, „Josip Broz Tito mačevalac“, *Povijest sporta*, 8/1977., br. 33, 2837-2850.

²⁴ Milivoj RADOVIĆ, „Prilog poznavanju osnivanja i rada HAK Styx i Academia 1904. – 1909.“, *Povijest sporta*, 11/1980., br. 42, 31-43.

²⁵ Bogdan CUVAJ, „Hrvatski akademski športski klub (HAŠK) Zagreb“, *Povijest sporta*, 13/1982., br. 52, 234-255.; Bogdan CUVAJ, „Hrvatski akademski športski klub (HAŠK) 1914-1924. godine“, *Povijest sporta*, 13/1982., br. 53, 282-306.

²⁶ Andrej GARDENIN, „Sudjelovanje jugoslavenskih studenata u mačevanju na međunarodnim studentskim sportskim igrama“, *Povijest sporta*, 18/1987., br. 72, 98-100.

²⁷ Andrej GARDENIN, „Krešimir Tretinjak – svestrani sportaš, mačevalački reprezentativac, sudac i trener“, *Povijest sporta*, 19/1988., br. 75, 47-48.

²⁸ Andrej GARDENIN, „Milovan Čika – mačevalac“, *Povijest sporta*, 21/1990., br. 87, 68-70.

²⁹ Zdenko JAJČEVIĆ, „Sudionici Prve hrvatske mačevalačke akademije u Zagrebu 1904. godine“, *Povijest sporta*, 18/1987., br. 71, 26.

³⁰ Hrvoje MACANOVIĆ, „Pravila Hrvatskog športskog saveza 1910. godine“, *Povijest sporta*, 2/1971., br. 8, 687-695.

organizacija od 1861. do 1914. u Arhivu Hrvatske“,³¹ 1973.; te Viktor Ružić, „Andrija Hajdenak *Nazivlje za mačevanje*, Zagreb, 1875“,³² 1977. godine.

³¹ Živko RADAN, „Zbirka pravila gimnastičkih i sportskih organizacija od 1861. do 1914. u Arhivu Hrvatske“, *Povijest sporta*, 4/1973., br. 16, 1447-1489.

³² Viktor RUŽIĆ, „Andrija Hajdenak: *Nazivlje za mačevanje*, Zagreb, 1875.“, *Povijest sporta*, 8/1977., br. 33, 2906-2908.

6. POVIJEST MAČEVANJA

6.1. Povijest mačevanja i nastanak mačevalačkog sporta

Mač nije najstarije, no bez sumnje je simbolički najvažnije od svih oružja. Od najstarijih primjera iz brončanog doba mač je smatran podjednako oružjem, ali i umjetničkim djelom. Izrađivali su ga najvještiji obrtnici, od najskupljeg materijala i već stoga što je bio skup i dragocjen upućivao je na istaknuti društveni položaj svojeg vlasnika.

Vjerojatno ne postoji civilizacija koja nije poznavala mačevalačku borbu u nekom obliku, no za najstariji izvor uzima se reljef u egipatskom hramu u Medinet Habuu oko 1190. godine prije Krista.³³ Mačevali su gotovo svi pripadnici antičkih naroda. Grci poznaju mačevanje kroz vještinu borenja nazvanu „hoplomahia“, a njihovi vojnici-pješaci, „hopliti“, bili su naoružani kopljem i kratkim mačem. U Rimu se vještina mačevanja podučavala u posebnim školama od 5. stoljeća prije Krista. Od 264. godine prije Krista priređivne su borbe gladijatora (*ludi gladiatorii*), a naziv gladijator potječe od latinske riječi *gladius*, koja označava kratki rimski mač. Osim borbi mačem u areni, Rimljani su njegovali i vojničko mačevanje, nazvano „armatura“.³⁴

Padom Zapadnog Rimskog Carstva 476. godine, na povijesnu scenu dolazi grubo, teško i nezgrapno oružje novopridošlih barbara. Posljedica toga je potpuna stagnacija, zapravo regresija mačevalačke vještine u srednjem vijeku, no u tom istom razdoblju mač postaje jedan od najvažnijih atributa moći i dobiva veliko simboličko zanačenje. Metal je bio skupocjen, a izrada mača zahtijevala je veliku vještinu. U vremenu kada ljudi proces nastajanja metala nisu još mogli objasniti zakonima fizike, transformacija bezlične grude čelika u sjajnu oštricu dobila je magične konotacije. Mač nije poput ostalog oružja bio samo alat, već magični predmet koji utjelovljuje dušu, čast i plemenitost ratnika. Za srednjovjekovne kršćane ta magija postala je simbol božanskog, a križni oblik mača jasno je simbolizirao Božji dar tjelesne snage.³⁵ Muški pripadnici srednjovjekovne vojne aristokracije vjerovali su da njihov vladajući položaj u društvu i vještina ratovanja dolazi izravno od Boga.

³³ Popratni hijeroglifi uz reljef tumače se: „Na mjesto, pazi i divi se onome što će učiniti moja hrabra i spretna ruka“. Milivoj RADOVIĆ, „Mačevanje“, Enciklopedija fizičke kulture, Zagreb, 1977., 556-557.

³⁴ Pierre LACAZE, *En garde: Du duel à l'escrime*, Pariz, 1991., 14.

³⁵ Usp. Tobias CAPWELL, *The Noble Art of Sword: Fashion and Fencing in Renaissance Europe 1520-1630*, London, 2012., 17.

Nakon nekoliko stoljeća tehničke stagnacije novi razvoj mačevalačke vještine započinje, naizgled paradoksalno, uvođenjem vatrenog oružja. Naime, kroz srednji vijek mač se upotrebljavao isključivo kao napadačko oružje, bez ikakve obrambene funkcije koja je osiguravana nošenjem teških metalnih oklopa. Mačevi su bili glomazni, nespretni i širokih oštrica kako bi probili metalne oklope, a posljedica toga bilo je vrlo malo specijaliziranih pokreta – bilo napadačkih bilo obrambenih. Pobjedu je donosila prije svega velika fizička snaga, izdržljivost, hrabrost i odlučnost, dok je sama tehnika bila u drugom planu. Oklop je u svojoj obrambenoj ulozi bio iznimno učinkovit, a to dokazuje i činjenica da je u upotrebi bio stoljećima. Uvođenjem vatrenog oružja – mušketa, stara načela borbe prestala su vrijediti. Nove okolnosti omogućavale su svakom običnom pješaku, naoružanom mušketom, da zaustavi teško oklopljenog viteza, tim više što su oklopi usporavali kretanje i olakšavali ciljanje. U početku su izrađivani još teži i veći oklopi ne bi li zaustavili novo opasno oružje, no ubrzo se to pokazalo kao vrlo loš odgovor protiv novog oblika ratovanja. Ne samo da su vojnici bili potpuno iscrpljeni i prije nego što bi stigli na bojno polje, već je i novi način ratovanja, temeljen na brznoj pokretljivosti i organizaciji trupa, zahtijevao nešto sasvim suprotno.

Potkraj 16. stoljeća oklop više nije nošen radi samozaštite, no on se još dugo zadržao kao simbol viteštva u odjeći aristokracije. U stvarnoj borbi vitezovi i plemići morali su se obratiti za pomoć borcima koji si nisu mogli priuštiti skupe kacige, prsne oklope i metalne štitove – običnim vojnicima koji su se već otprije u obrani oslanjali isključivo na vlastitu spretnost i samo oružje. Izraz „mačevanje“, na engleskom *fencing*, na njemačkom *fechten*, dolazi od starofrancuske riječi *defens* koja je pak izvedena iz latinskog *defendere*, što znači braniti.³⁶

U 16. stoljeću, u razdoblju začetka mačevalačke vještine, borba je bila puno slobodnija i uključivala je raznorazne udarce rukama, nogama, naguravanje, podmetanje, šakanje i hrvanje, no to je ipak bio barem početak razvoja neke sustavne borbe. Prve neformalne škole mačevanja zabilježene su po Europi još u 12. stoljeću. U tim školama poduku su često tražili mladići iz plemićkih obitelji kako bi dobili prednost na viteškim turnirima, no i obični građani, najčešće radi samoobrane. No mačevalačke škole toga razdoblja često su okupljale i kriminalce, pa su u nekim državama bile zabranjene i djelovale ilegalno. Učitelji mačevanja u tom razdoblju imali su reputaciju lopova, skitnica ili u najboljem slučaju zabavljača. Prvi ozbiljniji pristup učenju mačevanja dogodio se u Njemačkoj u 14. stoljeću osnivanjem Bratovštine sv. Marka, kolokvijalno zvane Marxbruder. Sjedište im je bilo u Frankfurtu i gotovo sto godina imali su

³⁶ Nick EVANGELISTA, *The Art and Science of fencing*, New York, 1996., 16.

monopol na području Njemačke – nitko nije mogao učiti mačevanje bez njihove dozvole i to isključivo prema njihovim pravilima. U Njemačkoj je oko 1300. godine napisan i najstariji sačuvani traktat o mačevanju. S vremenom su i u drugim državama postala uobičajena udruženja, odnosno cehovi učitelja mačevanja, mada su, protuzakonito, podučavali i nelicencirani učitelji.³⁷ S obzirom na postojanje prihvaćenih škola, teorija mačevalačke vještine i zakonski odobrenih, licenciranih učitelja, mačevanje je svakako prvi sport koji je imao profesionalne učitelje, odnosno trenere.

Razdoblje renesanse inspiriralo je mačevaoce toga doba na znanstveni pristup mačevalačkoj vještini koju oni počinju proučavati i analizirati u želji da definiraju neke univerzalna načela borbe. U skladu s duhom vremena brojni učitelji mačevanja napisali su u tom razdoblju knjige, eseje i traktate sa svojim idejama o usavršavanju vještine, no talijanski teoretičar mačevanja, matematičar i arhitekt Camillo Agrippa prvi je primijenio znanstvena, geometrijska načela kod definiranja mačevalačke vještine. Agrippina teorija mačevanja koju je predstavio u svojem djelu *Trattato di scienza d'arme* objavljenom 1553. godine, nije dakako znanstvena u suvremenom smislu. Ipak, već same ilustracije s različitim pravocrtnim linijama koje se nastavljaju na prikaze tijela u pokretu i geometrijskim oblicima trokuta i četverokuta unutar kružnica, djeluju vrlo impresivno i označavaju novu razinu shvaćanja mačevalačke vještine. Koristeći se retorikom, metaforama, pa čak i misticizmom, Camillo Agrippa stvorio je filozofiju mačevanja u kojoj prikazuje i opisuje čovjeka kao savršen odraz odnosno model svemira i prema kojoj se temeljni zakoni prirode mogu isčitati proučavanjem idealnih kretnji.³⁸ Takvo znanstveno, metaforičko i filozofsko shvaćanje mačevalačke vještine steklo je velik broj poklonika i utjecalo je na uzvišenu percepciju mačevanja, pogotovo u kasnijim razdobljima. Oni koji nisu dijelili Agrippin geometrijski, humanistički i duboko filozofski pristup mačevanju smatrali su da njegova metoda zapravo skreće fokus sa same mačevalačke tehnike te da je nepotrebno prekomplikirana zbog čega u začetku obeshrabruje one koji žele praktičnu poduku. Ipak, neki elementi Agrippina pristupa ubrzo su postali standardni dio talijanske škole mačevanja, u prvom redu numeriranje osnovnih pozicija (prima, sekonda, terca i kvarta), stavljanje prioriteta na bod (za razliku od reza) i korištenje mačevalačkog ispada.

³⁷ Egerton CASTLE, *Schools and masters of fencing: from the Middle Ages to the eighteenth century*, New York, 2003. (prvo izdanje London, 1885.); Sydney ANGOLO, *Martial Arts of Renaissance Europe*, New Haven, 2000.; Richard COHEN, *By the sword*, New York, 2012.

³⁸ Tobias CAPWELL, *The Noble Art of Sword: Fashion and Fencing in Renaissance Europe 1520-1630*, London, 2012., 130-131.

Najveći obrat u mačevalačkoj tehnici dogodio se uvođenjem rapira u 16. stoljeću. Sa svojom dugačkom oštricom, oblikovan isključivo za bodenje, rapir je potpuno promijenio pristup mačevalačkoj vještini. Stoljećima je mač percipiran (i izrađivan) kao oružje s dvije oštrice namijenjeno za rezanje određenih dijelova protivnikova tijela, a s rapirom su borci zadavali čiste i smrtonosne ubode jedan drugome. U početku je novo oružje naišlo na velik otpor mnogih cijenjenih i etabliranih mačevaoca, a sukob zbog toga koja je metoda superiorna – rez ili bod, potrajao je godinama i eskalirao u pravu mržnju. Često bi dvoboj započeo na licu mjesta kada bi se susreli pripadnici različitih škola. Već početkom 17. stoljeća rapir je odnio pobjedu, jer je jednostavno bio – smrtonosan. Često se navodi primjer Francuske gdje je u razdoblju između 1600. i 1780. godine ubijeno oko četrdeset tisuća plemića u međusobnim dvobojima rapirom.³⁹ To je bilo čak više nego što ih je poginulo u ratovima u tom razdoblju te je ozbiljno uzdrmalo cijeli klasni sustav, i u konačnici dovelo do kraljevske zabrane održavanja dvoboja.

Zanimljivo je objasniti i ulogu nenaoružane ruke u razvoju mačevanju. Ona je, čak i u modernom mačevanju u školskoj varijanti, dignuta pod pravim kutom otraga iznad glave. Taj položaj biomehanički nije najpogodniji, pa se danas njime više nitko ne koristi u pravoj sportskoj borbi, ali ima zanimljivu povijest. U prošlosti mačevaoci su se tom nenaoružanom rukom koristili za nošenje malog štita ili pak bodeža. Uvođenjem rapira odbacuje se štit, a kako se razvija ideja džentlmenskog dvoboja, napušta se i bodež. S obzirom na to da su taj napušteni/zabranjeni bodež neki ipak podmuklo skrivali u nenaoružanoj ruci (kamufiliranoj plaštem na primjer), postao je običaj da se uzdignutom rukom pokaže da je ta ruka zaista nenaoružana.⁴⁰

S vremenom su se u Europi iskristalizirala dva različita pristupa mačevanju – talijanska i francuska škola. Francuska metoda njegovala je znanstveni pristup koji se snažno oslanjao na strategiju borbe, dok su Talijani preferirali fizičku snagu. Rivalstvo između ovih dviju škola zadržalo se donekle sve do danas.

Razdoblje vjerojatno najvećih promjena u tehnici mačevanja je 18. stoljeće. Rapir je skraćen, stanjena mu je oštrica i smanjena košarica koja štiti šaku. Tako reducirano oružje postalo je još smrtonosnije i još više prilagođeno isključivo bodenju – rubovi su i dalje ostali oštri, ali samo zato da spriječe protivnika u hvatanju oštrice rukom u pokušaju razoružavanja.

³⁹ Usp. Nick EVANGELISTA, *The Art and Science of fencing*, New York, 1996., 18-19.

⁴⁰ Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Mačevanje, Od oklopa do olimpijskih igara“, *Olimp*, 12/2013., br. 46, 14-18.

Novo, smanjeno oružje dovelo je do daljnjih promjena u mačevalačkoj tehnici. Ranije su teški rapiri uzrokovali sporu pokretljivost. Bilo kakva akcija, a posebno napad s ispadom značila je veliko izlaganje tijela jer se mačevalac nije mogao brzinski povući u defenzivu. Iz toga razloga borci su se uglavnom borili kroz kružno kretanje, slično kao današnji boksači, jer im je to omogućavalo bolju zaštitu, čak i dok su u napadu. Reducirani mač oslobodio je mačevalačku tehniku na načine koji su do tada bili nezamislivi: 1. borba je ubrzana, a pokreti oružjem postali su puno kompliciraniji i razrađeniji, 2. povećana je pokretljivost boraca, 3. pravocrtno kretanje – zbog male težine mača koji je uzrokovao veliku pokretljivost boraca, jedini način da se učinkovito i dovoljno brzo izvede napad bila je izravna ravna linija, posljedica čega je linearno mačevanje što je i danas značajka ovoga sporta.⁴¹

Tijekom 18. stoljeća potpuno se promijenila i percepcija mačevanja te je ono u relativno kratkom vremenu steklo više nego dobru, čak uzvišenu reputaciju. Uvođenjem floreta, fleksibilne inačice mača s tupim vrhom koja je izmišljena isključivo za trening, otvorio se prostor za istraživanje i usavršavanje tehnike mačevanja, a naglasak se počeo stavljati i na estetiku. Učitelji mačevanja postali su cijenjene osobe, kombinacija učitelja, povjesničara, umjetnika, znanstvenika i filozofa, a mačevalačke škole mjesta na koja su plemićke obitelji slale svoje sinove da steknu otmjenost. Osim toga, prvi put javlja se ideja da se mačevanje može učiti i prakticirati isključivo radi same vještine, a ne radi dvoboja, i da, ako se ta vještina marljivo vježba, može pozitivno utjecati na zdravlje, držanje i eleganciju.⁴² Ta promjena u percepciji mačevanja ponovno je uvjetovana vatrenim oružjem koje je postalo sve pouzdanije. Pištolj je polako istisnuo mač u funkciji osobnog oružja, pa potkraj stoljeća mač prestaje biti dio svakodnevnice odjeće. Time se dodatno otvara put pravom sportskom mačevanju.

Kroz 19. stoljeće nastavlja se linija razvoja modernog mačevanja započeta u prethodnom stoljeću. Uvedena su dva nova oružja – sablja i épée koji se na hrvatskom naziva mač, što je pomalo nepraktično jer je riječ „mač“ zapravo hiperonim koji pokriva cijelu lepezu hladnog oružja. Sablja vuče podrijetlo iz konjice i imala je u početku izrazito vojnički karakter, te je jedino od tri oružja (florete, mač, sablja) kojim se siječe, a ne bode. Mač (épée) je pak osmišljen da zadovolji potrebu za oružjem kojim bi se borilo u dvobojima, s obzirom na to da se osobna zadovoljština kod povrede časti još uvijek tražila, osim pištoljem, i mačevalačkim dvobojima. Mač je odražavao i novu ideju dvoboja uprema kojoj namjera više nije bila ubiti

⁴¹ Nick EVANGELISTA, *The Art and Science of fencing*, New York, 1996., 19.

⁴² Egerton CASTLE, *Schools and masters of fencing: from the Middle Ages to the eighteenth century*, New York, 2003. (prvo izdanje London, 1885.); Sydney ANGOLO, *Martial Arts of Renaissance Europe*, New Haven, 2000.; Richard COHEN, *By the sword*, New York, 2012.

protivnika, već ga samo raniti. To se zadržalo i u današnjem sportskom mačevanju jer se u disciplini mač važećim računaju svi bodovi u bilo koji dio tijela, dok se u floretu uzimaju samo oni izvedeni u trup protivnikova tijela, dakle oni koji bi u prošlosti potencijalno bili smrtonosni. Zadnji zabilježeni mačevalački dvoboj održan je relativno nedavno – 1967. godine u Francuskoj.⁴³

U 19. stoljeću maska je postala standardan dio mačevalačke opreme. Ona je bila u upotrebi u različitim oblicima još od sredine 18. stoljeća, ali je desetljećima bila predmet poruge među dobrim mačevaocima koji su je smatrali utočištem za one koji nemaju ili vještine ili hrabrosti. S vremenom je ipak prevladala želja da se mačevanje oslobodi krutih i stiliziranih pokreta i da se omogući prirodniji i brži način borbe, a sve to omogućavala je jedino upotreba maske.⁴⁴

S obzirom na to da je mačevanje jedan od najstarijih sportova i zasigurno prvi koji je imao profesionalne učitelje i trenere u današnjem smislu, osnivanje međunarodne federacije – Fédération Internationale d'Escrime (dalje: FIE), dogodilo se relativno kasno, tek 1913. godine. Na istom kongresu napokon su standardizirana i pravila, što je otvorilo vrata organiziranju međunarodnih natjecanja.⁴⁵

Mačevanje je na programu modernih Olimpijskih igara od početka, i jedan je od samo četiri sporta koji su bili na programu svih Ljetnih igara. Prve godine olimpijski turnir održan je samo u floretu i sablji, a mač je dodan 1900. godine. Žene su prvi put nastupile 1924. godine u floretu, 1996. u maču i 2000. godine u sablji. Osnivač modernog olimpijskog pokreta, Pierre de Coubertin, inače mačevalac, sam je dodao pravilo koje dopušta profesionalnim mačevaocima, učiteljima mačevanja da nastupe na prvim dvjema Igrama. Taj podatak je gotovo nevjerojatan, jer u prošlosti su profesionalni sportaši bili strogo isključeni iz amaterskog sporta.⁴⁶ Činjenica

⁴³ Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Mačevanje, Od oklopa do olimpijskih igara“, *Olimp*, 12/2013., br. 46, 14-18.

⁴⁴ Nick EVANGELISTA, *The Art and Science of fencing*, New York, 1996., 18.

⁴⁵ Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Mačevanje, Od oklopa do olimpijskih igara“, *Olimp*, 12/2013., br. 46, 14-18.

⁴⁶ Sve od nastanka modernog sporta u Engleskoj pa do relativno nedavno jedino je amaterski sport bio priznat. Smatralo se da profesionalci, s obzirom na to da im egzistencija ovisi o sportu, ne mogu doslijedno poštivati pravila *fair play*a. Uz profesionalni sport vezivale su se različite ilegalne radnje – oklade, podmetanja, namještanja i općenito bilo što čime bi se osigurala financijska dobit. S druge strane, viši slojevi koji su činili članstvo amaterskih klubova pokušavali su spriječiti bilo koga izvan svoje klase da se učlani u amaterski klub, bez obzira na to je li riječ o profesiji koja ima veze s određenim sportom (npr. mornari i veslački sport), ili ne. U početku je članstvo u amaterskim klubovima bilo strogo rezervirano za više društvene slojeve koji nisu radili, a svi ostali, čak i visoko obrazovani profesionalci (odvjetnici, liječnici itd.) tek su se s vremenom izborili za mogućnost učlanjenja. Amaterski status sportaša rigorozno se kontrolirao i visoko cijenio, a profesionalcima je bilo strogo zabranjeno sudjelovati na amaterskim natjecanjima. Op. aut.

da su 1896. i 1900. godine na Olimpijskim igrama nastupili i profesionalci u mačevanju govori o posebnom statusu koji je mačevanje imalo, odnosno o tome koliko je ranije od ostalih sportova zakoračilo u profesionalizam na način da su postojali ljudi koji su kao profesionalni mačevaoci bili ne samo prihvaćeni već i cijenjeni čak i u elitnim krugovima.⁴⁷

Posljednja velika promjena u razvoju sportskog mačevanja dogodila se uvođenjem električnog aparata za registraciju pogodaka. Nesavršenost (sudačkog) oka već je od prvih natjecanja predstavljala problem koji je ovim izumom najvećim dijelom riješen. Električni aparat uveden je tridesetih godine dvadesetog stoljeća za mač, pedesetih za floret i osamdesetih za sablju.⁴⁸

⁴⁷ Milan Neralić, prvi Hrvat koji je osvojio olimpijsko odličje, osvojio je treće mjesto na Olimpijskim igrama u Parizu 1900. godine u profesionalnoj kategoriji učitelja mačevanja. Op. aut.

⁴⁸ Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Mačevanje, Od oklopa do olimpijskih igara“, *Olimp*, 12/2013., br. 46, 14-18.

6.2. Povijest mačevanja na području Hrvatske

6.2.1. Povijest mačevanja na području Hrvatske do Prvoga svjetskog rata

6.2.1.1. Dubrovnik

Mačevanje je u prošlosti na području današnje Hrvatske bilo dio viteške ili vojničke obuke, a u gradovima su mačevanje sustavno uvježbavale gradske posade radi obrane grada i dvoboja. Najraniji pisani tragovi o učiteljima mačevanja nalaze se u Dubrovniku, gdje je organizirano mačevanje postojalo već potkraj 15. stoljeća, dakle gotovo istodobno s europskim središtima u kojima se razvijala mačevalačka vještina. U Državnom arhivu u Dubrovniku nalazi se podatak o mačevanju iz 1491. godine, a riječ je o prijedlogu da se u službu primi učitelj mačevanja Gatto da Andre. U knjizi zapisnika o odlukama Malog vijeća Dubrovačke Republike iz 1504. godine navodi se zabrana držanja škole mačevanja Ferdinandu, učitelju mačevanja, pod prijetnjom kazne od mjesec dana zatvora.⁴⁹ Godine 1568. mačevanje se spominje u programu dubrovačke gimnazije, a preporučuje ga i Nikola Vitov Gučetić u odgoju mladeži. U 17. stoljeću dubrovački pisac Gjono Palmotić u svojem djelu *Danica* također spominje mačevanje.⁵⁰

⁴⁹ Usp. Milivoj RADOVIĆ, „Neki podaci o mačevanju u starom Dubrovniku“, *Povijest sporta*, 2/1971., br. 8, 705-707.

⁵⁰ Milivoj PETKOVIĆ, *Tjelesno vježbanje i sport u Dubrovniku od 14. stoljeća do 1941. godine*, Dubrovnik, 1993., 22-23.

6.2.1.2. Zadar

Iz 16. stoljeća datiraju zapisi o dvobojsima u Zadru i zadarskom kraju koji su bili učestali između zadarskih i turskih ratnika. Osobito su bili poznati dvoboji iznad Turnja, između Turanjaca i Turaka.⁵¹ Pisani tragovi potvrđuju i kasniju popularnost mačevanja u Zadru. Razlog za to su zasigurno i zadarski studenti koji su studirali u talijanskim gradovima gdje je mačevanje bilo razvijeno i gdje se još od 15. stoljeća spominju mačevalačke akademije.⁵² U 18. i 19. stoljeću mačevanje je postalo omiljena zabava među zadarskim pitomcima, časnicima i gospodom, a prema sačuvanim podacima časnici su sve do početka Prvoga svjetskog rata redovito prakticirali i natjecali se u mačevanju.⁵³

U drugoj polovici 19. stoljeća sportsko mačevanje bilo je u Zadru osobito razvijeno, a imućniji pojedinci posjedovali su vlastite skupocjene garniture mačeva. Godine 1876. u Zadru je osnovano Gimnastičko društvo Zadar (L' Associazione Zaratina di Ginnastica) gdje se uz ostale sportove organizirano prakticiralo i mačevanje. U početku su korišteni drveni mačevi, a od 1880. godine čelični. Mačevalački sport je u društvu stekao veliku popularnost te je društvo 1881. godine promijenilo ime u Gimnastičko i mačevalačko društvo (Società Ginnastica e Scherma). U Zadru su organizirane i prve mačevalačke akademije na tlu Hrvatske. Prvi javni nastup mačevaoci su zajedno s gimnastičarima imali u travnju 1879. u areni Manzin. Povod za akademiju bilo je prikupljanje pomoći za nastradale od poplava u Polači i Nadinu. Sljedeću sportsku akademiju, također u mačevanju i gimnastici, društvo je organiziralo 1880. godine na istom mjestu, a tom prigodom mačevaoci su nastupili sa željeznim mačevima. Velika gimnastička i mačevalačka akademija organizirana je i ujesen 1883. godine u Novom kazalištu nazvanom Giuseppe Verdi. Akademija je također bila humanitarnog karaktera, a pomoć se prikupljala za stradale u velikom potresu u mjestu Casamicciola na jugu Italije. U razdoblju do Prvoga svjetskog rata u Zadru je održano niz sportskih akademija na kojima su s velikim uspjehom nastupali i mačevaoci koji su uglavnom bili pripadnici zadarske društvene elite, a

⁵¹ Drago MARIĆ i Romano MEŠTROVIĆ, *Baština zadarskog sporta*, Zadar, 2013., 59.

⁵² Mačevalačke akademije u prošlosti su bile uobičajen način promoviranja i predstavljanja mačevalačke vještine javnosti. Na akademiji se prvo prikazuje nastup učitelja s pojedinim učenicima, tzv. škola (gdje se prikazuje način na koji se usavršava mačevalačka vještina) i publici se objašnjavaju osnovna pravila mačevanja, dok se u drugom dijelu demonstrira slobodna borba. Jednako kao i na natjecanju, borci se bore za pobjedu, no na akademijama je bitan i lijepi stil, pa se pažnja posvećuje i držanju tijela te količini i kvaliteti pojedinih akcija. Mačevalačke akademije mogu biti samostalne ili vezane uz neku drugu priredbu ili mačevalački turnir. Op. aut.

⁵³ Jedan od najuglednijih talijanskih komediografa 18. stoljeća, Carlo Gozzi, u svojim *Sjećanjima* piše kako se kao časnik dok je boravio u Zadru (1741. – 1743.) svaki dan natjecao u mačevanju te je u toj plemenitoj igri stjecao vještinu i snagu koje je odmjeravao s prijateljima. Drago MARIĆ i Romano MEŠTROVIĆ, *Baština zadarskog sporta*, Zadar, 2013., 59.

pozivani su i gosti iz drugih krajeva kao na primjer Venecije, Budimpešte, Rijeke i Splita. Godine 1901. na jednoj od akademija nastupila je i grofica Italia Galante, supruga poznatog učitelja mačevanja Giuseppe Galantea koji je početkom 20. stoljeća djelovao u Rijeci, Zagrebu i Zadru.⁵⁴

Mačevanje je, uz veslanje, prakticirano i u društvu koje su osnovali zadarski Talijani La Società dei Canottieri Dalmazia. Godine 1887. za učitelja mačevanja u tom društvu postavljen je Pietro Orfei. Nakon što su vlasti 1890. godine zabranile rad društva, zadarski su Talijani osnovali Circolo Nazionale, a zatim i Società Unione Zaratina u kojem se također vježbalo mačevanje, a mačevaoce je trenirao svestrani pedagog Enrico Viscardi. Vlasti su uskoro zabranile rad saveza, no Viscardi je poduku iz mačevanja nastavio u Veloce Clubu. Jačanjem biciklističkog i streljačkog sporta u talijanskim društvima mačevanje i gimnastika gube na popularnosti, no nakon osnutka novoga talijanskog gimnastičkog društva Associazione Ginnastica Zara i Società Ginnastica Zara mačevanje je ponovno oživjelo. U potonjem društvu osnovana je i sekcija za mačevanje koju je vodio instruktor mačevanja Alberto Baroni, časnik koji je bitno utjecao na razvoj mačevalačkog sporta u Zadru.⁵⁵

U drugoj polovici 19. stoljeća u Zadru je otvoreno i više privatnih mačevalačkih škola. Prvu privatnu školu otvorio je Donato Garimberti 19. lipnja 1878. Sljedeća privatna škola mačevanja utemeljena je 1885. i vodio ju je Luigi Etzel, a 1893. godine školu je otvorio ranije spomenuti Enrico Viscardi, koji je kasnije za potrebe svoje škole unajmio dvoranu u Kazalištu Verdi. Četvrtu mačevalačku školu u Zadru osnovao je Antun Proti 1901., a potom 1910. godine i Giuseppe Galante, koji je prije toga djelovao u Rijeci i Zagrebu.⁵⁶

Nakon što su talijanske vlasti zabranile rad Zadarskoga gimnastičkog i mačevalačkog društva, aktivnost mačevalaca nastavila se u Hrvatskom sokolu, gdje je razvoju toga sporta posebno pridonio dugogodišnji starosta (predsjednik op.a.) Hubert Borelli Vranski koji je i sam bio vrstan mačevalac te barun Juraj Rodić, također mačevalac koji je početkom 1886. izabran u upravu društva. U zadarskom Sokolu mačevanje je njegovano sve do početka Prvoga svjetskog rata o čemu svjedoče sačuvani sokolski plakati i fotografije sa javnih vježbi.

⁵⁴ Drago MARIĆ i Romano MEŠTROVIĆ, *Baština zadarskog sporta*, Zadar, 2013., 60-61.

⁵⁵ Isto, 64.

⁵⁶ Isto, 62.

6.2.1.3. Split

Najstariji izvori o sportskom mačevanju u Splitu vezani su uz talijansku manjinu koja je u Splitu 24. kolovoza 1884. osnovala Gimnastičko i mačevalačko društvo Società di ginnastica e scherma na Prokurativama. Iduće godine, 1885., splitski bilježnik dr. Petar Kamber kao mladi bečki student nabavlja mačevalačku opremu. Mačevanje se spominje i u prvim sportskim novinama u Hrvatskoj *Sport Dalmato* koje su izlazile u Splitu od 1890. godine. Želja da novine budu općega sportskog karaktera izrađena je na vrhu naslovnice prvoga broja, riječima kako će donositi zanimljivosti iz sportskog života Dalmacije s područja lova, ribolova, pomorskih sportova, planinarstva, tjelovježbe, mačevanja, konjičkog sporta i biciklizma.⁵⁷ Iste 1890. godine u splitskom tisku među prvim učiteljima mačevanja spominje se Talijan Pappacena koji je podučavao u prostorijama kavane Armoria na Prokurativama.⁵⁸

Godine 1893., nakon pobjede hrvatske narodnjačke stranke na općinskim izborima u Splitu, napokon je omogućeno osnivanje Hrvatskog sokola u kojem se uz ostalo njegovalo i mačevanje. Splitski Sokol priređivao je svake godine u Kazalištu svoj društveni ples na kojem su se izvodile razne igre, a uključeno je bilo i mačevanje, no prvi službeni nastup u javnosti splitski mačevaoci imali su u ljeto 1901. godine. Tom prigodom u vrtu Sokolskog društva (današnja Vid Morpurгова poljana) nastupili su Ante Katunarić, Josip Malvić, Andrija Razmilović i Vladimir Šore. Mačevalačka sekcija Sokola nastupila je i 1903. godine na akademiji Ante Tomaševića, prvaka Austro-Ugarske Monarhije u hrvanju grčko-rimskim stilom. Godine 1904. u Splitu mačevalački tečaj održao je učitelj mačevanja Josip Dabinović iz Boke Kotorske koji je mačevanje učio u Buenos Airesu.⁵⁹

Ključna osoba splitskog mačevanja u prvoj polovici 20. stoljeća bio je profesor Šime Vučić-Đaković iz Šibenika. Vučić-Đaković mačevanje je učio u Pragu gdje je stekao znanje prednjaka i nastavnika gimnastike. U Pragu je pohađao i mačevalačku školu talijanskog majstora Alesana gdje je stekao diplomu učitelja mačevanja, a ranije mu je učitelj bio i poznati mačevalački učitelj Giuseppe Galante. Nakon dolaska u Split 1905. godine, Šime Vučić-Đaković djelovao je u Sokolu, ali je otvorio i svoju privatnu školu mačevanja. Škola je jedno vrijeme djelovala u kući Karaman iza Vestibula, a polaznici su uglavnom bili gimnazijalci. Njegovi mačevaoci prvi put su nastupili 9. lipnja 1906. na akademiji u velikoj dvorani Grand

⁵⁷ Herci GANZA ČALJKUŠIĆ, „Sport Dalmato“, *Povijest hrvatskog športa* 41/2010., br. 153, u: *Olimp* br. 35, 2-5.

⁵⁸ Robert KUČIĆ i Ante POLJAK, *100 godina mačevanja u Splitu*, Split, 2011., 5-6.

⁵⁹ Isto.

hotela Troccoli (Central). Pred brojnom publikom kao pobjednik se istaknuo Ante Tommaseo, a veliko oduševljenje polučio je i nastup osmogodišnjeg dječaka Ilića. Na kraju akademije Šime Vučić-Đaković i profesor Ante Katunarić odradili su slobodnu borbu. Škola mačevanja Šime Vučić-Đakovića djelovala je u Splitu sve do početka Prvoga svjetskog rata, a na njegovu inicijativu 8. srpnja 1911. osnovan je Hrvatski mačevalački klub u Splitu. Mačevanje se u Splitu njegovalo i u Hrvatskom šport klubu osnovanom 1909. godine.⁶⁰

⁶⁰ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 31; Robert KUČIĆ i Ante POLJAK, *100 godina mačevanja u Splitu*, Split, 2011., 5-6.

6.2.1.4. Rijeka i Istra

Iako je vrlo moguće da je u Rijeci i ranije postojalo organizirano mačevanje, najstarija vijest je ona od 6. studenog 1899. kada *Gazzetta dello Sport* izvještava o mačevalačkoj akademiji koju je u Rijeci organiziralo novoosnovano Mačevalačko društvo (Società di Scherma). Poznato je i da je u Rijeci prije Prvoga svjetskog rata određeno vrijeme kao trener mačevanja djelovao Giuseppe Galante koji je iz toga grada i došao u Zagreb 1902. godine. Nema puno podataka o Galanteovu radu u Rijeci, no najranija vijest je ona iz u travnja 1900. godine kada je Galante, već kao trener u riječkom klubu, organizirao mačevalačku akademiju u Opatiji, u kazalištu Stefania. Na akademiji su sudjelovali njegovi pomoćnici Perco i Riboli, ali i drugi mačevaoci iz Rijeke, Graza, Venecije i Beča, kao i sam Galante. U ožujku iduće godine Galante je ponovno organizirao mačevalačku akademiju na istom mjestu, a od učitelja mačevanja nastupili su osim njega i izvjesni Hermann iz Pomorske akademije u Rijeci. Također, na kraju akademije nastupila je i supruga maestra Galantea, Italia Galante.⁶¹ Iz tih podataka jasno je da su na početku 20. stoljeća barem dvojica profesionalnih učitelja mačevanja djelovala u Rijeci. Sve do 1902. godine povremeno se u novinama pojavljuju vijesti o mačevanju u Rijeci i o organiziranim mačevalačkim akademijama. Dana 2. ožujka 1902. akademija je održana u kazalištu Fenice.⁶² Prije Prvoga svjetskog rata u Rijeci je kao učitelj mačevanja na Pomorskoj akademiji radio i Hrvat Dragutin Pötzl, no nije poznato je li podučavao i izvan vojske.⁶³

Osim u Rijeci, nešto mačevalačke aktivnosti postojalo je i na području Istre, pa je tako poznato da je 1898. godine organizirana je mačevalačka akademija u Puli.⁶⁴

⁶¹ Alberto ZANETTI LORENZETTI, *Olympia Giuliano-Dalmata*, Rovinj-Trst, 2002., 75, 89-90.

⁶² Isto, 76-77.

⁶³ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 22.

⁶⁴ Alberto ZANETTI LORENZETTI, *Olympia Giuliano-Dalmata*, Rovinj-Trst, 2002., 73.

6.2.1.5. Karlovac

Za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije u svim većim gradovima koji su imali jaču vojnu posadu mačevanje se odvijalo u vojarni. U kadetskim školama mačevanje je bilo obavezan predmet kroz sve četiri godine školovanja za sve pitomce. Za časnike mačevanje više nije bilo obavezno, no mnogi su se i nakon školovanja nastavili baviti njime i bili vrsni borci. U Hrvatskoj je Pješačka kadetska škola utemeljena u Zagrebu 1868. godine. Deset godina kasnije, 1878., osnovana je i podružnica u Karlovcu kamo se 1880. seli i cijela škola.⁶⁵ U Pješačkoj kadetskoj školi učilo se mačevanje floretom i sabljom, i to dva puta tjedno po dva sata, najprije u redovima, a zatim u parovima. Rekviziti za mačevanja bili su vlasništvo škole. Pitomci su radili i slobodne borbe na pogotke. Održavano je prvenstvo škole, no pitomci nisu nastupali na turnirima. Ipak, i pitomci i časnici nastupali su na brojnim mačevalačkim akademijama u Karlovcu, a naročito u Zagrebu. Do Prvoga svjetskog rata u Karlovcu su mačevanje podučavali kapetan Ottokar Groh, natporučnik Weisser i narednik Göder. Groh je u Karlovcu i privatno podučavao mačevanje.⁶⁶

⁶⁵ Arhivski informacijski sustav, Pješačka kadetska škola Karlovac (http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=3_12146)

⁶⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 43.

6.2.1.6. Osijek

U Osijeku mačevanje među građanstvom započinje dolaskom Ljudevita Sorlinija u grad 1897. godine. Sorlini je bio učitelj tjelovježbe i mačevanja. U Zagrebu je (1894. – 1896.) završio Tečaj za učitelje gimnastike koji je detaljnije obrađen u nastavku, a nakon završetka Tečaja imenovan je učiteljem za višu pučku školu u Osijeku. Kasnije je, 1913. godine, napisao i jedinu knjigu pravila za dvoboje na našem jeziku: *Zbornik časnih pravila za mejdane*. U Osijeku, gdje je ostao do 1909. godine, podučavao je mačevanje u okviru Hrvatskog sokola koji je u tom razdoblju svoje prostorije imao u dvorani Pučke škole (kasnije Preparandije) u Jägerovoj ulici. Tridesetak mladih sokolaša mačevalo je tri puta tjedno i to samo navečer, jer se redovita školska nastava odvijala i prije i poslije podne. Sorlini je u Osijeku podučavao uglavnom mačevanje sabljom. Pokazivao je i mačevanje floretom, no članovi su bili više zainteresirani za sablju.⁶⁷ Razlog za to je vjerojatno činjenica da je u tom razdoblju floret bio isključivo sportsko oružje, dok je sablja imala određenu simboličku težinu jer je korištena u dvobojima koji su u tom razdoblju na području Hrvatske, pa tako i u Osijeku, bili uobičajeni. Sorlini je veliku važnost davao i tehnici mačevalačkog kretanja, odnosno radu nogu. Treniralo se u skupinama, odnosno u dva reda, jedan red nasuprot drugome, pod maskama, uz vrlo slabo osvjetljenje petrolejskim lampama. Bolje izvježbani mačevaoci borili su se međusobno, no turniri nisu organizirani. Ljudevit Sorlini u Osijeku je otvorio i svoju privatnu mačevalačku školu, za koju je unajmio dvoranu, odnosno veću sobu u Pejačevićевой ulici. Mačevanje je u toj privatnoj školi imalo privatni karakter, a na mačevalačke priredbe tzv. Assault večeri, pristup je imala samo pozvana publika. Osim mačevanja, Sorlini je u svojoj školi podučavao i narodne plesove.⁶⁸

U Osijeku je, kao i u Zagrebu, mačevanje bilo dio nastave u srednjim školama, a uvedeno je također 1897. godine, nakon dolaska Ljudevita Sorlinija u grad. Još je jedan polaznik Tečaja za učitelje gimnastike, Vjekoslav Tegl, nakon završetka Tečaja raspoređen u Osijek. Tegl je podučavao tjelovježbu i mačevanje u Učiteljskoj školi u Donjem gradu, a Sorlini u Kraljevskoj realnoj gimnaziji. Ljudevit Sorlini je od 21. prosinca 1908. do kraja veljače 1909. bio na bolesničkom dopustu, a nakon toga preselio se u Zagreb. Na njegovo mjesto 8. lipnja 1909. došao je Josip Škrinjarić koji je također završio spomenuti Tečaj u Zagrebu nakon kojeg je bio raspoređen na višu pučku školu u Slavonskom Brodu, odakle je stigao u Osijek.⁶⁹

⁶⁷ Isto, kutija 36.

⁶⁸ Isto.

⁶⁹ Franjo BUČAR, *Izveštaj tečaja za učitelje gimnastike u Zagrebu od 1. X. 1894. do 1. IV. 1896.*, Zagreb, 1896., 30.

Mačevanje je u osječkim školama spadalo u neobavezne predmete kao što su tjelovježba, talijanski, mađarski, stenografija i pjevanje. U godišnjem Izvještaju Kraljevske realne gimnazije i s njom spojene Više trgovačke škole u Osijeku za 1909./1910. godinu Škrinjarić navodi:

„Mačevanje se preduzimalo također kao i prošle godine po francuskoj školi, i to razni nasrti, uzmaci, udarci, parade, navala na oružje, razne finte, te skoro prošla cijela škola...”⁷⁰

O poduci mačevanja u osječkim školama nema puno podataka, a vjerojatno je isti sustav koji Škrinjarić navodi u Izvještaju provođen sve do Prvoga svjetskog rata. Nakon rata u osječkim školama mačevanje više nije obnovljeno.

U Osijeku je Ljudevit Sorlini mačevanju podučavao i skupinu od dvanaest do četrnaest djevojaka. Uz nastavu tjelovježbe, ta skupina učenica odjevenih u crne suknje i bluze trenirala je sa Sorlinijem floret, ili u liniji grupno, ili samo s učiteljem. Nisu vježbale u parovima jer nisu imale mačevalačka odijela, a nisu vodile ni slobodne borbe, no to je ipak najranije zabilježena organizirana poduka djevojaka u mačevanju u Hrvatskoj. Među polaznicama najviše je bilo djevojaka židovskog podrijetla, a veza između Židova i mačevalačkog sporta detaljnije se opisuje u nastavku u disertaciji. Među najstarijim osječkim floretašicama bile su: Livia Pfeiffer, sestre Miškolci, sestre Schwarz, Adela Hentz, Marta Brožan, Nevenka Biljan, Micika Hrzić, Nada Živanović i Marija Hrzić.

⁷⁰ Državni arhiv u Osijeku, *Glavni katalog od 1. do 8. razreda za 1909/10. godinu*. Knjiga broj 79, HR-DAOS 158.

6.2.1.7. Ostala mjesta u Hrvatskoj

Povijest mačevanja u Hrvatskoj velikim dijelom neistražena je tema, pa je za pretpostaviti da je prije Prvoga svjetskog rata u još nekim mjestima postojao neki oblik mačevanja. Poznato je da je Giuseppe Galante za vrijeme svojega boravka u Zagrebu 1902. – 1904. organizirao mačevalačku akademiju i tečaj mačevanja u Velikoj Gorici i Sisku, no mačevanje u tim mjestima nije se dalje razvijalo. Na Tečaju za učitelje gimnastike koji je u Zagrebu organiziran od 1894. do 1896. godine mačevanje je bilo jedan od najvažnijih predmeta i imalo najveći broj sati u odnosu na ostale predmete. Po završetku tečaja po polaznici su bili osposobljeni za učitelje mačevanja, pa je moguće da su, barem neki od njih, podučavali mačevanje u gradovima gdje su kasnije dobili zaposlenje. Osim Zagreba, Karlovca i Osijeka koji su poznati po mačevalačkoj djelatnosti, polaznici tečaja raspoređeni su u sljedeće gradove: Bakar, Bjelovar, Glina, Gospić, Kostajnica, Krapina, Nova Gradiška, Ogulin, Otočac, Požega, Senj, Sisak, Slavonski Brod, Slunj, Sušak, Varaždin, Vinkovci, Virje, Virovitica i Županja.⁷¹

⁷¹ Franjo BUČAR, *Izveštaj tečaja za učitelje gimnastike u Zagrebu od 1. X. 1894. do 1. IV. 1896.*, Zagreb, 1896., 30.

6.2.2. Mačevalački klubovi na području Hrvatske između dva svjetska rata

6.2.2.1. Zadar

Nakon Prvoga svjetskog rata nositelj mačevalačkog sporta u Zadru bio je Bruno de Denaro koji je je vodio školu mačevanja (*accademia di scherma*) iz koje su proizašli najbolji zadarski mačevaoci. U prvom razdoblju nakon rata to su bili Vittorio Verban, Pietro Nicolo i Giorgio Luxardo, Vittorio Salghetti-Drioli, Bruno Vezil i Giovanni Ljubissich. Najbolji rezultati ostvareni su nakon 1930. godine. Godine 1935. prvaci provincije bili su Mateo Unich u floretu, Eugenio Dario Rustia-Traina u sablji i Aldo Covacev u maču. Mateo Unich bio je najbolji zadarski mačevalac, a u Italiji je postizao zapažene rezultate i nakon Drugoga svjetskog rata. Reprezentacija Zadra u sastavu Feruccio Predolin, Aldo Covacev i Oddone Talpo pobijedila je 1938. godine na prvom prvenstvu klubova za pokrajine Veneto-Marchigiano-Dalmata. Zapažene rezultate postizala je i floretašica Anna Maria Urschütz koja se 1940. godine na prvenstvu Italije plasirala u završne borbe. Godine 1936. u Zadru je rođen Franco Luxardo koji je kasnije bio višestruki prvak Italije u mačevanju. Mačevanje je u Zadru njegovano za vrijeme talijanske vlasti, a nakon Drugoga svjetskog rata više nije obnovljeno.⁷²

⁷² Drago MARIĆ i Romano MEŠTROVIĆ, *Baština zadarskog sporta*, Zadar, 2013., 521-522.

6.2.2.2. Split i Šibenik

U Splitu je 1919. godine Šime Vučić-Đaković organizirao tromjesečni tečaj mačevanja.⁷³ Godine 1927. osnovao je Boračku školu, na čijim temeljima je 1. listopada 1933. osnovan Mačevalački klub Vitez. Najistaknutiji članovi te škole i kasnije kluba bili su Đermano Bonavia, dr. Josip Rittman, prof. Antun Katunarić, Ivan-Giovanni Savo, Stjepan Vrdoljak, Ozren Smodlaka, Ivan Ilić, Ivan-Anton Kolombatović, Vladimir Rismondo i Milovan Smodlaka, a kasnije u razdoblju 1935. – 1939. godine i inž. Niko Armada, Drago Bašić, Ante Bučan, Oskar Dešković, Ante Ercegović, Vitomir Trumbić, Šime Viceić te J. M. Buchardo Gavazzo, argentinski konzul u Splitu. Škola je imala i ženske članice među kojima se isticala kći Šime Vučić-Đakovića – Sonja, koja je s uspjehom nastupala i na turnirima. Najzapaženije uspjehe postigli su Culić koji je osvojio peto mjesto u floretu na prvenstvu Jugoslavije 1932. godine, Angela Calebota koja je iste godine među juniorkama bila druga i Anton Kolombatović koji je kasnije nastupao za Zagrebački mačevalački klub i na prvenstvu Jugoslavije 1936. godine osvojio u maču četvrto, a u sablji treće mjesto te na prvenstvu Zagreba iste godine treće mjesto u sablji. Između dva svjetska rata splitski mačevaoci trenirali su u dvorani Sokola, a kasnije u gimnastičkoj dvorani pučke škole Dobri koja je izgrađena 1930. godine.

Priredivane su i mačevalačke akademije širom Dalmacije. Godine 1928. zabilježene su dvije vrlo uspjele akademije koje je priredila Boračka škola iz Splita. Akademije su održane u Visu i u Šibeniku gdje je iste godine otvorena i podružnica škole. Šime Vučić-Đaković sudjelovao je i u radu Jugoslavenskog mačevalačkog saveza. Godine 1939. Vučić-Đaković je umro te je u Splitu na dulje vrijeme prekinuta mačevalačka aktivnost.⁷⁴

⁷³ U razdoblju nakon Prvog svjetskog rata Šime Vučić-Đaković prešao je na pravoslavnu vjeru i promijenio ime u Simo. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 39.

⁷⁴ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 31; Robert KUČIĆ i Ante POLJAK, *100 godina mačevanja u Splitu*, Split, 2011., 12-16.

6.2.2.3. Dubrovnik

U Dubrovniku je između 1925. i 1928. godine djelovao neformalni mačevalački klub. Klub nije bio organiziran u današnjem smislu već je to bio neki oblik sastajališta mačevaoca. Nisu organizirana natjecanja, niti su članovi sudjelovali na turnirima izvan Dubrovnika. Trener u klubu bio je Slavko Žiška, a među najaktivnijim članovima isticali su se Karlo pl. Bizzarro-Ohmučević-Grgurić i Ivo Pastuović. Prostorije kluba bile su u ondašnjem časničkom klubu, u blizini Onofrijeve fontane, a klub je bio otvoren svakoga dana pred večer. Nisu bili određeni sat dolaska ni odlaska, već su članovi dolazili u klub kao u sastajalište radi rekreacije. Vodili su međusobne borbe, ali bez suca. Svatko bi sam priznao primljeni pogodak. Slavko Žiška rođen je u Splitu, a mačevanje je učio u kadetskoj školi u Karlovcu. U dubrovačkom klubu podučavao je besplatno, no članovi su plaćali članarinu. Oružje i ostali rekviziti nabavljani su iz Beča, a bili su vlasništvo svakoga pojedinca. U klubu se mačevalo samo sabljom.⁷⁵

⁷⁵ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 45.

6.2.2.4. Sisak

U razdoblju između dva svjetska rata mačevanje u Sisku pokrenuo je Dragutin Pötzl (Varaždin, 1891. – Sisak, 1942.). Pötzl je bio diplomirani učitelj mačevanja koji je diplomu stekao u Bečkom Novom Mjestu. Kao nastavnik tjelovježbe i mačevanja podučavao je u Pomorskoj akademiji u Rijeci te u Beču.⁷⁶

U početku u Sisku nije postojao klub, već neka vrsta mačevalačkog kružoka. Jugoslavenski mačevalački klub osnovan je u proljeće 1931. godine, no zbog pomanjkanja novčanih sredstava klub se priklonio Sokolu te postao mačevalačka sekcija Sokola. Iste godine pokušalo se osnovati mačevalačku sekciju Makabi u Sisku, no pokušaj nije uspio. Jugoslavenski mačevalački klub Sisak priredio je 6. travnja 1931. najmasovniju mačevalačku akademiju u Jugoslaviji. Nastupilo je dvadeset osam parova mačevalaca svih kategorija. Tražeći novo okrilje, sisački mačevaoci priklonili su se Segesti, te je osnovana mačevalačka sekcija Gradskoga športskog kluba Segesta. Najuspješniji članovi te sekcije bili su Dragutin Pertinač koji je na prvenstvu Jugoslavije u Velikom Bečkereku 1934. godine osvojio osmo mjesto u grupi juniora u sablji te Ivo Jinker koji je te i iduće godine također s uspjehom nastupio na prvenstvu države.⁷⁷ Uz njih dvojicu istaknuti članovi bili su i Ante Novak, Pavao Stitzer i Josip Petrić. U Sisku nije bilo ženskih članica, a mačevalo se samo sabljom. Mačevalačka sekcija Gradskoga športskog kluba Segesta prestala je s radom 11. svibnja 1935. i otada u Sisku nema organiziranog mačevanja.⁷⁸

⁷⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 22.

⁷⁷ Ivo Jinker proveo je Drugi svjetski rat kao zarobljenik (1942. – 1945.) u njemačkom logoru Stalag IV-b u blizini Drezdenu. U tom logoru, u kojem se nalazilo i do četrdeset tisuća zarobljenika (najviše Francuza) odlično je bio organiziran sportski život. Ponajviše se mačevalo, te je organiziran i mačevalački kružok, Cercle d'escrime. Oružje, maske, rukavice i gornji dijelovi odijela naručeni su iz Pariza, a mačevalo se u običnim hlačama. Prakticirana su sva tri oružja. Zarobljenici su povremeno organizirali prvenstvo logora u mačevanju. Na jednom takvom turniru Jinker je osvojio treće mjesto u sablji. Trener u logoru bio je dočasnik N. Barbier, učitelj mačevanja u Vojnoj akademiji u Parizu. Među zarobljenicima u logoru nalazio se i vrsni kipar Emile Monier. Monier je u logoru izradio medalju koja je reproducirana i dodijeljivana najuspješnijim natjecateljima, a jednu od tih medalja osvojio je i Ivo Jinker. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 45.

⁷⁸ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutije 31 i 45.

6.2.2.5. Osijek

U razdoblju između dva svjetska rata u Osijeku je kratko vrijeme postojao Osječki mačevalački klub osnovan u proljeće 1937. godine, a s radom je prestao u ljeto 1939. Inicijativu za osnivanje kluba dali su Gabor Kolarić i Wilhelm Rank, kojima se pri osnivanju pridružio i Akoš Agošton. Kolarić i Rank djelovali su i kao treneri u klubu. Rank je bio trener za floret, a mačevanje je ranije učio u Somboru, dok je Kolarić bio trener za sablju, koji je mačevanje učio u Velikom Bečkereku kod poznatog mačevalačkog trenera Eugena Christiana. Kolariću je u poduci pomagao umirovljeni časnik Josip Mesarić, a nakon odlaska Kolarića iz Osijeka, Mesarić je samostalno preuzeo treniranje sablje. Prostorije Osječkoga mačevalačkog kluba nalazile su se u Šamačkoj ulici, u dvorišnoj velikoj dvorani pivovare Šeper, a mjesečna članarina iznosila je 50 dinara. Klub je imao četrnaest ženskih i deset muških aktivnih članova. Treniralo se dva puta tjedno, navečer po tri do četiri sata. Mačevalačke rekvizite kupovali su dijelom klub, a dijelom sami članovi. Za vrijeme svojega djelovanja Osječki mačevalački klub nije organizirao turnire, niti su članovi kluba nastupali na drugim turnirima, osim jedanput kada je poručnik Plivelić sudjelovao na natjecanju u Zagrebu. U Osijeku je održana jedna propagandna mačevalačka akademija, u maloj sali hotela Central. Tom prigodom mačevanje sabljom prikazali su Kolarić i Mesarić, a floretom Rank i Ljubica Ehrendiener. Sudac je bio začasni član kluba, major Berdajs. Održavanje akademije oglašeno je preko dnevnih novina i u srednjim školama pa je prisustvovao popriličan broj gledatelja, naročito omladine. Klub je prestao raditi zbog pomanjkanja profesionalnih trenera, a time i opadanja interesa kod članstva. U kombinaciju za trenera Osječkoga mačevalačkog kluba došao je Francesco Tirelli koji je djelovao u Zagrebu, kao i još jedan trener iz Sombora, ali zbog nedostatka novčanih sredstava te inicijative nisu realizirane.⁷⁹

⁷⁹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 36.

6.2.2.6. Ostala mjesta u Hrvatskoj

Između dva svjetska rata Šahovski klub u Varaždinu imao je mačevalačku sekciju o kojoj se ne zna puno. Stjepan Kerec radio je kao trener u toj sekciji od 1920. do 1922. godine.⁸⁰

Za područje Istre značajno je spomenuti brončanu olimpijsku medalju koju je u modernom petoboju (dio kojeg je i mačevanje u disciplini mač) osvojio Rovinjac Silvano Abbà u Berlinu 1936. godine. Abbà je 1940. godine bio i prvak Italije u modernom petoboju.⁸¹

Tridesetih godina postojala je inicijativa da se osnuju mačevalačke sekcije u SK Victoria u Sušaku i u Sokolskom društvu u Bjelovaru. Također, pukovnik u mirovini Karlo Ohmučević-Bizzaro želio je, na poticaj Jugoslavenskoga mačevalačkog saveza obnoviti mačevanje u Dubrovniku, no nema podataka da su ti pokušaji zaživjeli.⁸²

⁸⁰ Milivoj RADOVIĆ, „In memoriam Stjepan Kerec Varaždin, 4. XII 1885. – Bučkovci kod Ljutomera 8. XII 1968.“, *Sportske novosti*, 10. XII. 1968., 15.

⁸¹ Alberto ZANETTI LORENZETTI, *Olympia Giuliano-Dalmata*, Rovinj-Trst, 2002., 602.

⁸² Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik sa VI. redovne skupštine Jugoslavenskoga mačevalačkog saveza u Mariboru, 3. lipnja 1933.

6.2.3. Hrvatski klubovi izvan Hrvatske

U razdoblju prije Prvoga svjetskog rata u Beču su djelovala dva mačevalačka kluba u kojem su trenirali hrvatski studenti. Oba kluba osnovana su i djelovala kako bi osposobila studente u vještini mačevanja za dvoboje koji su u tom razdoblju bili uobičajeni. To je bilo osobito nužno jer su hrvatski (kao vjerojatno i ostali strani studenti) često bili izloženi uvredama, napadima i izazivanju austrijskih i njemačkih studenata koji su bili članovi svojih mačevalačkih udruženja.

Studentski mačevalački klub Slavija djelovao je sve do Prvoga svjetskog rata, a u njemu su se okupljali studenti iz više slavenskih naroda. Osim Hrvata, u klubu koji je svoje prostorije imao u blizini Türkenschanz Parka, trenirali su Slovenci, Srbi, Bugari, Rusini, Česi, Slovaci i Poljaci. Članovi su se sastajali svake večeri i trenirali mačevanje sabljom. Klub nije imao profesionalne trenere, već su tu ulogu preuzeli na sebe stariji i izvježbaniji studenti. Nakon ugovorenog dvoboja obaviješten je upravni odbor kluba koji je bio dužan objaviti ime i prezime člana koji će nastupiti u dvoboju. U slučaju kada je uprava kluba zaključila da je izazvani član tehnički dovoljno izvježban, on bi sam izašao na dvoboj. U suprotnom slučaju uprava bi odredila drugog člana da se bori s izazivačem. S vremenom, kako je mačevalačka vještina slavenskih studenata napredovala, bilo je sve manje germanskih izazivača.⁸³

Osim Slavije, u Beču je prije Prvoga svjetskog rata djelovao i Hrvatski akademski mačilački klub Svačić. Klub je osnovan na prijelazu 1903./1904. godine, a osnivači i prvi aktivni članovi kluba bili su studenti prava Zlatan Koprivšek, Joško Rauer, Šime Vidmar, Milan Vranković i Hinko Würth, nekoliko studenata medicine među kojima Bepo Malvić i student filozofije Celsius Vratarić. Hrvatski akademski mačilački klub Svačić postojao je sve do početka Drugoga svjetskog rata, no u međuratnom razdoblju članovi se više nisu bavili mačevanjem s obzirom na to da su dvoboji definitivno zabranjeni.⁸⁴

Poznato je i da je u Innsbrucku prije Prvoga svjetskog rata djelovalo Akademsko društvo Velebit, čiji članovi su također prakticirali mačevanje.⁸⁵

⁸³ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 37.

⁸⁴ Slovenski studenti također su imali svoja društva, i to Društvo svobodnoselnih slovenskih akademikov na Dunaju (Beč), Triglav u Grazu i Iliria u Pragu. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 37.

⁸⁵ Franjo BUČAR, *Mačevanje*, Zagreb, 1912., 62.

Miroslav Štiglić osnovao je 1907./1908. godine u Sarajevu Hrvatski mačevalački klub. O klubu nema puno podataka, no poznato je da je predsjednik kluba bio je Šemsibeg Salihbegović, a potpredsjednik Miroslav Štiglić.⁸⁶

Između dva svjetska rata na području tadašnje Hrvatske, u sklopu Kraljevine Jugoslavije, osnovani su i djelovali mačevalački klubovi u Zemunu, Indiji i Rumi.⁸⁷

⁸⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 45, pismo Miroslava Štiglića Mišku Zebiću, povjereniku za šport Nezavisne države Hrvatske, od 5. srpnja 1941.

⁸⁷ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 65.

7. MAČEVANJE U ZAGREBU PRIJE PRVOGA SVJETSKOG RATA

7.1. Počeci organiziranog mačevanja u Zagrebu i prvi učitelji

Mačevanje u Zagrebu ima dugu tradiciju s obzirom na to da je Zagreb grad koji je već nekoliko stoljeća gospodarsko, vojno, regionalno ili državno središte. U vrijeme kada je Hrvatska bila u sklopu Austro-Ugarske Monarhije, obvezatan dio vojne obuke bilo je i mačevanje. Svaka pukovnija u Monarhiji, pa tako i na području Hrvatske, imala je svojeg učitelja mačevanja. Ti učitelji osposobljavali su se u Bečkom Novom Mjestu, odnosno tamošnjem Turn und Fechtlehrer Kursu (Tečaj za učitelje tjelovježbe i mačevanja). U većim gradovima časnici su otvarali škole mačevanja. Potreba za podukom iz mačevanja proizlazila je iz u ono vrijeme relativno čestih dvoboja. O tim dvobojima u dnevnim novinama ili drugim glasilima ima vrlo malo zapisa, a još manje fotografija.

Prvo poznato okupljanje mačevaoca u Zagrebu započelo je 1856. godine na Gornjem Gradu u Demetrovoj ulici broj 1, u prostoru Amadeova kazališta.⁸⁸ Taj prostor u tom je razdoblju imao jaku političku konotaciju. Tamo je naime 1827. godine osnovan Kasino koji je trebao biti mjesto za društveno okupljanje određenog broja otmjenijih i uvaženijih građana.⁸⁹ Taj prvi Kasino imao je karakter isključivo zabavišta u sklopu kazališta. Evolutivni put ustanove nije povijesno ispitan, ali zasigurno je postojao.⁹⁰ Kasino se postupno pretvorio iz zabavišta kavanskog tipa u neku vrstu političke institucije, i to pod utjecajem liberala dr. Ljudevita Jelačića. Kasino je u svojem prvobitnom obliku postojao do 1839. godine, kada je u Zagrebu osnovana Ilirska narodna čitaonica. Tada je formalno ugašen, a neki njegovi članovi jednostavno su prešli u članstvo novoosnovane Ilirske čitaonice.⁹¹ Dana 6. veljače 1840. skupina građana, među kojima je bio i Aleksandar Drašković, uputili su molbu nadležnim vlastima u Beču da se u Zagrebu osnuje hrvatsko-ugarski kasino, koji je zapravo bio reakcija na osnutak Ilirske čitaonice. Hrvatsko-ugarski kasino bio je uređen i organiziran po uzoru na Szechenyjeva kasina u Ugarskoj i kao takav postao je glavno okupljalište mađaronske stranke osnovane nešto kasnije. Bio je središnjica svih njezinih protuilirskih i uopće protoliberalnih i političkih akcija sve do 1848. godine.⁹² Kroz kasnija razdoblja Kasino je imao i zadržao status

⁸⁸ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁸⁹ Isto.

⁹⁰ O Kasinu piše Ivica Golec u sintezi *Povijest grada Petrinje*, a opisuje ga kao neku vrst časničkog kluba. Ivica GOLEC, *Povijest grada Petrinje 1240.-1592.-2014.*, Petrinja, 2014., 40.

⁹¹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁹² Isto.

uglavnom kavane, kartašnice, plesne i društvene dvorane, čak bara, i te funkcije zadržao je sve dok se u zgradu nije uselio Prirodoslovni muzej.

U trenutku kada u Kasinu počinju djelovati mačevaoci, 1856. godine, u Monarhiji vlada apsolutizam, pa je i politička aktivnost članova te ustanove zatumljena, ali je vjerojatno još uvijek mjesto okupljanja istaknutijih građana grada Zagreba, te u tom smislu treba vrednovati činjenicu da je upravo taj prostor izabran za mjesto mačevalačke poduke. Između 1856. i 1870. godine u Kasinu su mačevanje podučavali časnici Albert Vanino, pedesetih godina, i Herman Rosa, šezdesetih godina 19. stoljeća.⁹³

⁹³ Albert Vanino (Ljubljana, 14. rujna 1835. – mjesto smrti nepoznato, 4. svibnja 1917.) bio je po činu pukovnik, a Herman Rosa (Gorenja Vas, Lupoglav, 26. siječnja 1843. – Zagreb, 13. ožujka 1917.) bojnič. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutije 22 i 25; Franjo BUČAR, *Mačevanje*, Zagreb, 1912., 60.

7.2. Tjelovježba u zagrebačkim srednjim školama

Nekoliko učitelja mačevanja koji su u idućem razdoblju djelovali u Zagrebu bili su usko vezani uz tjelovježbu u zagrebačkim srednjim školama.

Tjelovježba je u prošlosti bila znatno drukčije shvaćana i organizirana nego danas. U 19. stoljeću ona se dominantno sastojala od grupnog vježbanja velikog broja ljudi koji su istodobno izvodili pokrete na naredbu voditelja tjelovježbe. Gotovo uvijek se inzistiralo na identičnoj uniformiranosti vježbača. Cilj toga vježbanja nije bio razvoj tjelesnih sposobnosti ili nekakvo natjecanje, nego razvijanje osjećaje zajedništva, pripadnosti, poslušnosti, odanosti. Nastojalo se gotovo uvijek poslati političku poruku o vlastitoj snazi, slozi, zajedništvu, uvježbanosti i brojnosti. U tom smislu treba promatrati i razvoj različitih građanskih tjelovježbenih sustava u Europi 19. stoljeća. Oni su prije svega smatrani i korišteni kao pogodno sredstvo širenja ponajprije nacionalnih ideja. Pogotovo je to bio slučaj u Njemačkoj i Austro-Ugarskoj Monarhiji, a nešto manje izražen u Švedskoj i Francuskoj.

U razdoblju apsolutizma školstvo u hrvatskim zemljama bilo je pod upravom Austro-Ugarske Monarhije, gdje je tjelovježba uvedena u škole kao neobavezan predmet već 1848. godine.

Na temelju korespondencije Velike kraljevske gornjogradske gimnazije na Trgu Katarine Zrinske u Zagrebu (kasnije nazvanoj Gornjogradska gimnazija), s vojnim vlastima izvjesno je da je 1857. godine gimnazija tražila učitelja tjelovježbe i kaligrafije (krasopisa).⁹⁴ Te godine tadašnji ravnatelj Velike gimnazije u Zagrebu Josip Premrù odlučio je uvesti neobaveznu nastavu tjelesnog odgoja u svoju školu i s tom je namjerom tražio od vojnih vlasti učitelja tjelesnog odgoja. Iz dopisa koji je zaprimljen u Zagrebu 19. listopada 1857. vidljivo je da su vojne vlasti preporučile Adalberta Brüllu:

„... preporučamo Adalberta Brüllu, ovdašnjeg pomoćnog učitelja koji je u tjelovježbi podučavao u velikoj Schulcompagni i to s vrlo dobrim uspjehom; preporučamo ga i radi njegova solidnog ponašanja; bez bojazni može mu se povjeriti odgoj mladeži...”⁹⁵

Tjelovježba se tada učila tri sata tjedno, u pet odjela s devedeset učenika. Iz godišnjega školskog izvještaja vidljivo je da se Adalbert Brüll zadržao u Zagrebu samo dva mjeseca, a

⁹⁴ Milivoj RADOVIĆ, „Prvi učitelji tjelovježbe i plesa u Zagrebu“, *Povijest sporta*, 5/1974., br. 17, 1539-1560.

⁹⁵ Isto, 1546.

nakon njegova odlaska nakratko je obustavljena nastava tjelesnog odgoja u toj zagrebačkoj gimnaziji. Nisu poznati razlozi brzog odlaska Adalberta Brülla iz Zagreba. Milivoj Radović pretpostavlja dva moguća razloga – loša primanja učitelja neobaveznog predmeta i sigurnije radno mjesto u vojsci u koju se nakon odlaska iz Zagreba vratio.⁹⁶

Motiv ravnatelja Velike kraljevske gornjogradske gimnazije Premrù za uvođenje neobavezne nastave tjelesnog odgoja u Veliku kraljevsku gornjogradsku gimnaziju vjerojatno je bio uvođenje nastave tjelesnog odgoja po uzoru na pruske i austrijske škole. Naime, 1849. godine u austrijskom dijelu Monarhije stupile su na snagu *Osnove za organizaciju gimnazija (Entwurf der Organisation der Gymnasien)* koje su od 1850. godine vrijedile i za Bansku Hrvatsku. Tim dokumentom predviđena je neobavezna nastava tjelesnoga odgoja u srednjim školama. U navedenim „Osnovama“ određeno je i da škola nema nikakvih obaveza prema nastavniku tjelesnog odgoja što se tiče honorara, odnosno da će se njihov rad honorirati iz naknada koje će plaćati sami učenici za pohađanje nastave tjelesnog odgoja. Službeni nastavni plan i program za tjelesni odgoj u srednjim školama za austrijski dio Monarhije nije propisan sve do 1894. godine, tako da se nastava odvijala prema osobnom nahodjenju i znanju osobe koja je nastavu i provodila.⁹⁷ U trenutku kada je ravnatelj Premrù tražio osobu koja bi došla u Zagreb predavati tjelesni odgoj nije bilo civilnih stručnjaka osposobljenih za tjelovježbu (i mačevanje), pa je upit vojsci bilo sasvim logično rješenje. Na području Austro-Ugarske Monarhije sredinom 19. stoljeća, uz plemićke akademije (Ritterakademie) jedino mjesto gdje se provodilo sustavno tjelesno vježbanje bile su austrijske vojne akademije, Militärakademie u kojima se školovao zapovjedni kadar austrijske vojske. U tim akademijama od tjelesnog vježbanja naglasak je bio na aktivnostima koje imaju izravan utjecaj na vojnu vještinu, kao što je bilo mačevanje i voltežiranje.⁹⁸ Takvo vježbanje nije bilo prilagođeno pedagoškim načelima, no druge osobe koje su poznavale tjelesno vježbanje i koje su mogle voditi neobaveznu nastavu tjelesnog odgoja bile su vrlo rijetke. Činjenica da je Adalbert Brüll bio Nijemac koji nije govorio hrvatski te je predavao na njemačkom jeziku, pogodovala je apsolutističkom režimu,

⁹⁶ Plaća za učitelje neobaveznog predmeta nije se osiguravala iz školskih odnosno općinskih sredstava već su sami učenici plaćali pohađanje nastave. Milivoj RADOVIĆ, „Prvi učitelji tjelovježbe i plesa u Zagrebu“, *Povijest sporta*, 5/1974., br. 17, 1546.

⁹⁷ Drago STEPIŠNIK, *Školsko fizičko vaspitanje na području Slovenije u periodu 1848.-1914.*, doktorski rad, Univerzitet u Beogradu, 1974., 68.

⁹⁸ Voltežiranje je vještina izvođenja vježbi na konju koji se kreće u trku, u krugu ili pravocrtno, npr. mijenjanje položaja u sedlu, stoj na glavi ili stajanje na konju. Dva do tri jahača mogu istodobno raditi skupne figure na jednom konju. Voltežiranje datira iz srednjeg vijeka i bilo je sastavni dio obuke vitezova. Kasnije se njeguje ne samo kao jahačka veći kao akrobatska vještina. Već u 15. stoljeću, a naročito kasnije, živog konja zamjenjuje drveni konj na kojem su se uvježbavali pokreti iz kojih će se kasnije razviti jedna od suvremenih gimnastičkih sprava – konj s hvataljkama. Milan LIČINA, „Vltičovanje“, *Enciklopedija fizičke kulture*, sv. 1., Zagreb, 1975., 479-480.

germanizaciji Hrvatske i potiskivanju upotrebe hrvatskoga jezika u školama. Tako da je njegov angažman, kao i pokušaj uvođenja neobavezne nastave tjelesnog odgoja u zagrebačke škole 1857. godine, vjerojatno bio motiviran pedagoškim, ali i političkim motivima.

U Rijeci je neobaveznu nastavu tjelesnog odgoja u nižoj realnoj gimnaziji od 30. svibnja 1855. predavao Bečanin Friedrich Singer (Beč, 1821. – Zagreb, 1876.), koji je kasnije bio i prvi učitelj tjelesnog odgoja na području Banske Hrvatske. Vrlo je malo podataka o djelovanju Singera u Rijeci, no poznato je da je osim držanja nastave tjelovježbe u gimnaziji, Singer u Rijeci bio učitelj gimnastike na pomorskoj akademiji te da je imao i svoju privatnu gimnastičku školu.⁹⁹ S obzirom na to da je Singer bio i obučeni i aktivni učitelj mačevanja, i poznato je da je kasnije u Zagrebu godinama davao privatnu poduku u mačevanju zainteresiranim učenicima i građanima, za pretpostaviti je da je u Rijeci također, barem katkad, podučavao i mačevanje, mada o tome ne postoji nikakav pisani trag. Svakako bi trebalo dodatno istražiti i njegovo djelovanje na pomorskoj akademiji s obzirom na to da se mačevanje učilo u ratnoj mornarici do Prvoga svjetskog rata. O Singeru se također relativno malo zna. U Gradskom arhivu u Budimpešti postoji četrdeset devet dokumenata iz 1857. i 1858. godine u vezi s F. Singerom koji se odnose na njegovu molbu za premještanje u Budimpeštu. Iz molbi se vidi da je Singer u Rijeci živio u oskudici te da se natjecao za mjesto učitelja tjelesnog odgoja u budimpeštanskoj gimnaziji, ali nije primljen uz obrazloženje da je imao samo tri godine radnog staža, a njegov je protukandidat imao osamnaest godina radnog staža.¹⁰⁰

Početkom 1859. godine ravnatelji dviju zagrebačkih srednjih škola,¹⁰¹ Josip Premrù i Josip Torbar obratili su se Friedrichu Singeru s molbom da dođe podučavati tjelesni odgoj u dvije zagrebačke srednje škole. Singer je prihvatio poziv i 15. ožujka 1859. počeo je poučavati tjelesni odgoj sto četiri učenika obiju zagrebačkih gimnazija podijeljenih u tri skupine, tri puta tjedno.¹⁰² Već po dolasku u Zagreb, Singer nailazi na komplikacije. Odlukom Ministarstva prosvjete od 23. ožujka 1859. zabranjuje se podupiranje tjelovježbe na državni trošak ili uz pomoć javnih fondova.¹⁰³ Ova odluka bila je uperena protiv razvoja gimnastičkih društava, čiji se razvoj pokušao time potisnuti. Izvjesno je da je odluka o zabrani podupiranja bila ishitrena i da je izazvala burnu reakciju javnosti, jer je nakon samo pet dana, novom odlukom od 28.

⁹⁹ Antun CUVAJ, *Građa za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, sv. 4, Zagreb, 1910., 252-253.

¹⁰⁰ Milivoj RADOVIĆ, „Prvi učitelji tjelovježbe i plesa u Zagrebu“, *Povijest sporta*, 5/1974., br. 17, 1550.

¹⁰¹ U to vrijeme u Zagrebu postoje samo dvije srednje škole – Velika kraljevska gornjogradska gimnazija i Velika kraljevska realna gimnazija na Griču. Op. aut.

¹⁰² Franjo BUČAR, *Pedeset godina tjelesnog uzgoja u kr. velikoj gornjogradske gimnaziji u Zagrebu*, Zagreb, 1908., 2.

¹⁰³ Isto.

ožujka 1859. opet dopuštena obuka u gimnastici. Tako je Singer nastavio s podučavanjem. Godine 1860., vježbalo je u zavodu šezdeset učenika, za što je Singer dobivao godišnju naknadu od c. kr. namjesništva u iznosu od 100 forinti. Tada je tjelovježba još uvijek bila neobavezan predmet, pa su učenici plaćali posebnih 30 novčića mjesečno, no siromašni, ili dobri učenici, bili su oslobođeni „gombarine“. Singer je osim toga podučavao gimnastiku i u zagrebačkoj realci i preparandiji, te u nekim gradskim školama za što je od grada također dobivao 100 forinti godišnje.¹⁰⁴ Čini se da se Singer, za razliku od A. Brüllla, dobro snašao u Zagrebu. Uredio je prvu zagrebačku dvoranu za vježbanje, službenog naziva „Zavod za vežbanje tela“, a popularno nazvanu „Singerova gombaonica“ u jednoj prostranoj prostoriji Realne gimnazije na Griču.¹⁰⁵ Zbog malih prihoda Singer je živio u skromnom stanu uz dvoranu sve do smrti 5. studenog 1876.¹⁰⁶

Singer je iznimno važan za razvoj sportskog mačevanja u Zagrebu s obzirom na to da je bio prvi civilni učitelj mačevanja koji je mačevanje podučavao po određenom sustavu. U Zagrebu je Singer zainteresiranim učenicima i građanima davao privatnu poduku u mačevanju. Milivoj Radović pretpostavlja da je Singer mačevanje također podučavao u „Singerovoj gombaonici“ (gimnastičkoj dvorani na Katarinskom trgu), a za lijepa vremena u dvorištu Kraljevske gimnazije. Te pretpostavke su vjerojatno točne jer se nigdje ne navodi neki drugi prostor u kojem bi Singer djelovao. Radović također pretpostavlja da je Singer bio jednim dijelom uključen i u postavljanje Zajčeve opere „Nikola Šubić Zrinski“ koja je praizvedena dan prije Singerove smrti, 4. studenog 1876., odnosno da je operne pjevače i zborashe učio kako se nosi sablja i kako se s njome rukuje.¹⁰⁷ To je malo vjerojatno iz dva razloga. Sve do druge polovice 20. stoljeća u kazalištu se nije toliko težilo autentičnim detaljima u postavljanju radnje iz ranijih razdoblja. Osim toga, u razdoblju o kojem je riječ, znanje temeljnog rukovanja sabljom nije bilo neuobičajeno – velik broj muškaraca učio je mačevanje, bilo u vojsci, bilo privatno radi eventualnih dvoboja.

Važno je napomenuti da se Singer u potpunosti asimilirao u hrvatsku nacionalnu sredinu. Promijenio je njemačko ime Friedrich u hrvatsku inačicu Miroslav. Nadalje, jedan je

¹⁰⁴ Isto.

¹⁰⁵ Milivoj RADOVIĆ, „Prvi učitelji tjelovježbe i plesa u Zagrebu“, *Povijest sporta*, 5/1974., br. 17, 1550.

¹⁰⁶ Singer se otrovao plinom u noći 4. studenog 1876. i sljedeći je dan preminuo u bolnici. Pokopan je 7. studenog 1876. kao prvi pokojnik pokopan na novouređenom zagrebačkom groblju Mirogoj. O popularnosti Singera u tadašnjem Zagrebu svjedoči velik sprovod koji mu je priređen. U pogrebnoj povorci sudjelovali su članovi Hrvatskog sokola i Vatrogasnog društva, većinom u odorama, zatim predstavnici Gradskog poglavarstva, učenici zagrebačkih srednjih škola i brojni građani. Na groblju se od Singera govorom oprostio tadašnji zagrebački gradonačelnik Ivan Vončina. Milivoj RADOVIĆ, „Prvi učitelji tjelovježbe i plesa u Zagrebu“, *Povijest sporta*, 5/1974., br. 17, 1550.

¹⁰⁷ Isto, 1554.

od osnivača tjelovježbenog društva „Hrvatski sokol“ 1874. godine, koje je prakticirao češki gimnastički sustav (nasuprot njemačkom) i snažno promicao nacionalne ideje nasuprot prisutnoj germanizaciji i mađarizaciji. Singer je sastavio pravila društva i bio prvi učitelj u „Hrvatskom sokolu“, a dvorana kojom se Singer služio za nastavu tjelesnog odgoja (i vjerojatno satove mačevanja) u realci bila prva dvorana kojom se „Hrvatski sokol“ koristio za vježbanje. Ulogu i važnost mačevanja unutar Hrvatskog sokola i same tjelovježbe dokazuje i činjenica da je od početka dio vježbi sokolaša sadržavao i mačevanje sabljom. Katkad je sablja bila i rekvizit u skupnim vježbama.

Nakon Singerove smrti Ivan Vončina, tadašnji predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu, ovlastio je starješinu Hrvatskog sokola, dr. med. Josipa Fona da se pobrine za novog učitelja gimnastike. Fon se obratio Praškom sokolu koji je preporučio Františka Hochmana (Brandis na Labi u Češkoj, 1850. – Zagreb, 1893.), koji je – za plaću od 400 forinti na godinu –1. ožujka 1877. preuzeo dužnost u Zagrebu.¹⁰⁸ U međuvremenu, do dolaska Františka Hochmana, djelatnost učitelja gimnastike obavljao je učitelj pučke škole Andrija Hajdenjak (Prelošćica kod Siska, 1847. – Zagreb, 1885.). Poznato je da je František Hochman od dolaska u Zagreb do smrti u Hrvatskom sokolu poučavao i mačevanje,¹⁰⁹ dok takvi podaci ne postoje za Hajdenjaka, koji je po svemu sudeći poznavao mačevanje, ali nije djelovao kao učitelj mačevanja.

¹⁰⁸ Franjo BUČAR, *Povijest Hrvatskog sokola – Matice u Zagrebu 1874 – 1885*, Zagreb, 1925.

¹⁰⁹ Milivoj RADOVIĆ, „Učitelji mačevanja u Zagrebu od 1856. do danas“, *Povijest sporta*, 2/1971., br. 5, 457-460; Franjo BUČAR, *Mačevanje, Zagreb*, 6/1938., br. 9, 317.

7.3. Andrija Hajdenak „Nazivlje za mačevanje“

Godine 1875. učitelj Andrija Hajdenak izdao je u vlastitoj nakladi knjižicu *Njemačko-hrvatsko nazivlje za tjelovježbu i nazivlje za mačevanje*. Od ukupnih šezdeset sedam stranica, sam rječnik „Nazivlje za mačevanje“ proteže se od četrdeset pete do pedeset devete stranice. Sadrži dvjesto pedeset tri osnovnih riječi odnosno natuknica (ne računajući sintagmatske i frazeološke izraze) protumačena hrvatskim jezikom. Viktor Ružić primjećuje da među hrvatskim riječima nema neologizama niti barbarizama, već su izrazi narodni. Ističe i činjenicu da nema francuskih i talijanskih posuđenica, kojih ima dosta u njemačkom dijelu rječnika, te da se od posuđenica u hrvatskom dijelu nalaze samo turcizmi, koji su sasvim prilagođeni hrvatskom jeziku (za primjer daje riječ „balčak“).¹¹⁰

Hajdenak u predgovoru knjižice zahvaljuje Friedrichu Singeru na pomoći pri sastavljanju rječnika, što je samo po sebi još jedna potvrda ne samo da se Singer asimilirao u hrvatsku sredinu, već da je otišao korak dalje – da je podupirao jačanje hrvatske nacionalne svijesti. Izdavanje knjižice s hrvatskom sportskom terminologijom imalo je, u vrijeme kada je hrvatski jezik tek bio u fazi afirmacije i tražio svoje mjesto u javnom životu i državnim institucijama, veliko značenje. U tom smislu još veću težinu ima dio s mačevalačkom terminologijom s obzirom na to da se mačevanje u 19. stoljeću još uvijek dominantno prakticira u vojsci. Društvene prilike i okolnosti u kojima ova knjižica izlazi, kao i veliku potrebu za hrvatskom mačevalačkom terminologijom dobro ilustrira događaj iz 19. stoljeća koji je zapisao Viktor Ružić, a osobno mu ga je ispričao sudionik događaja admiral Dragutin Prica:

„U našoj drevnoj Puli podoficir sa sabljom u ruci postrojio je svoju četu na pregled komandantu koji se očekivao na brodu. Komandant dođe i zaustavi se pred podoficirom i pita, ukazujući prstom, kako se zovu pojedini dijelovi sablje. Ovaj ni mukajet. Kada je komandant prošao dalje, prišapne podoficiru kasnije admiral Prica: 'Osramotio si me neznanjem.' Ovaj pak u bijesu mašući sabljom prema leđima komandanta uzvрати: 'Znam ja, al' on ne zna da pita.' – To jest da ga je ovaj zapitao za dijelove sablje on bi naizust 'izverglaio' redom sve njemačke nazive ne znajući niti njihovo značenje, a niti bi ih povezivao s predmetom.“¹¹¹

¹¹⁰ Viktor RUŽIĆ, „Andrija Hajdenak: Nazivlje za mačevanje, Zagreb, 1875.“, *Povijest sporta*, 8/1977., br. 33, 2906-2908.

¹¹¹ Isto, 2907.

Proučavajući Hajdenakovo „Njemačko-hrvatsko nazivlje za tjelovježbu i nazivlje za mačevanje“ Viktor Ružić zaključuje da je zapravo riječ o mačevalačkom rječniku, koji je glavni dio knjižice, i koji je samo iz praktičnih razloga (s obzirom na to da mačevalačka terminologija zauzima tek četrnaest stranica), bio pridodat većem srodnom stručnom rječniku. Smatram da za takvu tvrdnju ne postoji odgovarajući argument. Hajdenak je bio jedan od pionira tjelesnog odgoja, učitelj hrvatskog jezika koji je osim svojega redovnog predmeta samoinicijativno i na dobrovoljnoj osnovi okupljao učenike i obučavao ih u tjelesnom odgoju.¹¹² Nekoliko mjeseci prije knjižice „Njemačko-hrvatsko nazivlje za tjelovježbu i nazivlje za mačevanje“, izdao je knjigu „Tjelovježba u pučkoj školi“ koja je zapravo prvi priručnik za tjelesni odgoj. Iz svega toga može se zaključiti da je namjera A. Hajdenaka bila stvoriti osnove za razvoj nove društvene djelatnosti, tjelesnog odgoja, a preduvjet za to je bogata, stručna i svima razumljiva terminologija. Uostalom, sam Hajdenak u predgovoru svojeg djela navodi:

„Nakon višegodišnjeg truda predajem evo javnosti preko 1600 rieči nove nauke, o kojoj se žalibože u nas dosele malo znalo, a još manje pisalo, izuzam ono nekolicinu članaka u naših javnih pedagogičnih glasilih.“¹¹³

Tako da je hrvatska terminologija za tjelovježbu bila vjerojatno ipak glavni motiv izdavanja knjižice. No činjenica da je tjelovježbenom rječniku pridodan i rječnik mačevalačkih izraza, dokazuje koliko važan položaj je mačevanje zauzimalo u to vrijeme. U drugoj polovici 19. stoljeća mačevanje je, uz gimnastičke vježbe, glavni način vježbanja. To ne vrijedi samo za hrvatske zemlje, već za cijelu kontinentalnu Europu. Iznimka je samo Velika Britanija gdje u isto vrijeme nastaje moderni sport. Važnost mačevanja dokazuje i činjenica da je rječnik mačevalačkih termina jedno od prvih djela sportske publicistike tiskano na hrvatskom prostoru.¹¹⁴ Osim što je jasan dokaz važnosti mačevanja sredinom 19. stoljeća,

¹¹² Živko RADAN, „Školovanje stručnjaka za nastavu tjelesnog vježbanja u školama Hrvatske do 1918. godine“, *Povijest sporta*, 2/1971., br. 5, 385.

¹¹³ Andrija HAJDENAK, *Nazivlje za mačevanje*, Zagreb, 1875., 4.

¹¹⁴ Prije *Njemačko-hrvatskog nazivlja za tjelovježbu i nazivlja za mačevanje*, u Hrvatskoj je tiskano tek nekoliko djela sportske publicistike. Miroslav Alačević (1843. – 1927.) je pod pseudonimom Milan Mirković objavio pjesmu fratra Frane Radmana (1722. – 1789.) koja opisuje veslačku regatu između dviju posada ribarskih brodica – Milan MIRKOVIĆ, „Pisma od uvoza kako Makarani privezoše Splitsane na 6. IX. 1767.“, *Pučki list*, 1/1891., br.13. Opis natjecanja u alci koje je održano 1781. u Makarskoj, na šesnaest stranica – Ivan JURIŠIĆ AKČIĆ *Strigliagne alke dvi pisme sloxene i prikazane na cast i poststegne gospode Makarske*, Venecija, 1782. Knjiga o obuci vojnika na petsto šezdeset pet stranica – *Regulament! Zaderxavajuchi, Musthranje i Manovre, Pishakah od pervoga kolovoza 1791.*, Karlovac, 1811. Knjigu su s francuskog preveli Ivan Kukuljević i Danijel Rastić. Godišnjaci Građanskoga streljačkog društva u Zagrebu – *Scheiben Schützen Almanach Agramer für das Schützen Jahr*, 1839., 1841., 1842. i 1843. F. Singer je za vrijeme svojeg boravka u Rijeci izdao knjigu o tjelovježbi za djecu i odrasle na samo tri stranice – Federico SINGER, *Scuola di Ginnastica per fanciulli, fanciulle e adulti*, Rijeka, 1852. Nadalje, nakon almanaha Građansko streljačko društvo je 1858. i 1860. godine izdalo *Agramer Scheiben Schützen Ausweis für das Schützenjahr*. Odmah nakon dolaska u Zagreb i otvaranja svoje dvorane za vježbanje, Singer je 1860. tiskao *Zaptne zakone u zavodu za vežbanje tela kod c.k. gimnazije i gornje realke u Zagrebu*, što

Hajdenakovo djelo je i potvrda stupnja kulturnog razvoja Zagreba s obzirom na to da je objavljeno čak godinu dana prije no što je osnovan prvi mačevalački klub u Monarhiji (1876. u Grazu).¹¹⁵

je zapravo kućni red kojim se regulira rad u dvorani za vježbanje. Sljedeće godine izdana je knjiga – *Pravila društva građanske streljane u Zagrebu*, Zagreb, 1861. Iduće izdanje su pravila Hrvatskog sokola na petnaest stranica, tiskana usporedo na hrvatskom i njemačkom jeziku – *Pravila društva za tjelovježbu Hrvatski sokol – Statuten des Agramer Turnvereines Hrvatski sokol*, Zagreb, 1874. Konačno, iste godine kada i „Nazivlje“ (1870.), ali nešto ranije, izdana je i knjiga na osam stranica – *Pravila Hrvatskoga planinarskog društva u Zagrebu*, Zagreb, 1870., te Hajdenakova knjiga – Andrija HAJDENAK, *Tjelovježba u pučkoj školi*, Zagreb, 1870. Zdenko JAJČEVIĆ, *Sportska publicistika u Hrvatskoj*, Zagreb, 1987., 4-6.

¹¹⁵ Viktor RUŽIĆ, „Andrija Hajdenak: Nazivlje za mačevanje, Zagreb, 1875.“, *Povijest sporta*, 8/1977., br. 33, 2907.

7.4. August Piazza

Autori koji su do sada pisali o mačavanju u Hrvatskoj slažu se da je početak sportskog mačevanja u Zagrebu vezan uz rad talijanskog učitelja mačevanja i časnika Augusta Piazza (Levoča kod Košica, 1825. – Beč, 1915.). Piazza se školovao na Teresianische Militär-Akademie u Bečkom Novom Mjestu, a od 1854. do 1866. službovao je kao časnik u Ljubljani.¹¹⁶ Nakon što je napustio vojsku radio je kao civilni tehničar u Beču, zatim kao upravitelj imanja Brezovica kod Zagreba, a od 1876. do 1900. u katastru u Zagrebu.¹¹⁷

Piazza je mačevanje naučio kao učenik i vojni pitomac. Sedam godina nakon dolaska u Zagreb, 1883., Piazza je otvorio privatni mačevalački tečaj u Hrvatskom sokolu, koji je postojao do 1893. godine.¹¹⁸ Čim je naučio hrvatski jezik, uveo je hrvatsku mačevalačku terminologiju koja je već donekle bila u upotrebi među hrvatskim domobranima.¹¹⁹ Godine 1889. počeo je, u svojem stanu u Zagrebu, u Kukovićevoj ulici 18/I (danas ulica Andrije Hebranga) podučavati dvojicu učenika. Bila su to braća Tomislav i Rudolf Vrbanić, kojima su se ubrzo pridružili Nikola Košćec i Franjo Durst. Tri godine kasnije Piazza je otvorio privatnu mačevalačku školu nazvanu „Produkcija u mačevanju“. Škola se nalazila u dvorišnoj prostoriji „Velike kavane“ (danas hotel Dubrovnik).¹²⁰ Od 1893. do 1900. bio je nastavnik mačevanja u Gornjogradskoj gimnaziji, a predavao je mačevanje i na prvom višesemestralnom tečaju za učitelje gimnastike – Tečaju za švedsku gimnastiku u Zagrebu (1894. – 1896.).¹²¹ Godine 1900. Piazza prestaje s radom i sa suprugom se seli u Beč.

Dana 13. travnja 1893. Piazza je sa svojim učenicima organizirao mačevalačku akademiju na kojoj je sudjelovalo dvanaest učenika. Učenici su bili stari od petnaest do dvadeset godina, a neki od njih učili su mačevanje već treću godinu.¹²² Akademija je održana na istočnom balkonu gimnastičke dvorane Hrvatski sokol (Trg maršala Tita 6), i prikazano je mačevanje sve od škole (individualni rad s učiteljem), do slobodne borbe. Tom prigodom je prvi put u Zagrebu prikazano sportsko mačevanje. Na tom predstavljanju sportskog mačevanja sabljom najviše su se istaknuli Nikola Košćec, Franjo Durst, Tomislav Vrbanić i Božidar

¹¹⁶ Na vojnoj akademiji u Bečkom Novom Mjestu, Piazza su učitelji mačevanja bili kapetan Ismardi i natporučnik Thallhofer u floretu. Obojica su u to vrijeme bili na glasu kao vrsni mačevaoci. Franjo BUČAR, „Stari zagrebački sportski portreti“, *Zagreb mjesečnik društva zagrebčana*, 10/1942., br. 7, 186-188.

¹¹⁷ Milivoj RADOVIĆ, „August Piazza“, *Enciklopedija fizičke kulture*, sv. 2, Zagreb, 1977., 25-26.

¹¹⁸ Franjo BUČAR, *Mačevanje*, Zagreb, 1912., 60.

¹¹⁹ Franjo BUČAR, „Stari zagrebački sportski portreti“, *Zagreb mjesečnik društva zagrebčana*, 10/1942., br. 7, 186-188.

¹²⁰ Hrvatski sportski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

¹²¹ Milivoj RADOVIĆ, „August Piazza“, *Enciklopedija fizičke kulture*, sv. 2, Zagreb, 1977., 25-26..

¹²² Franjo BUČAR, *Mačevanje*, Zagreb, 1912., 61.

Mažuranić, otac velikoga hrvatskog mačevaoca Vladimira Mažuranića. Nastupu su prisustvovali tadašnji ban dr. Dragutin Khuen Hedervary i predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu dr. Isidor Kršnjavi.¹²³ Nakon nastupa svi su čestitali izvrsnom Košćecu te mu je Kršnjavi predložio da se posveti mačevanju i ponudio dvogodišnju stipendiju u inozemstvu, uz obavezu da nakon toga deset godina podučava mačevanje u zagrebačkim školama. Košćecov otac nije sinu dao pristanak te je on morao odbiti prijedlog Kršnjavija.¹²⁴ Dvije godine nakon te prve prezentacije mačevanja, 1895., Piazza je nastupio u Zagrebu sa svoja dvadeset četiri učenika.

U razdoblju u kojem je August Piazza djelovao kao učitelj mačevanja u Zagrebu, osnovan je i prvi mačevalački klub u Zagrebu – Hrvatski sport klub, 1894. godine.¹²⁵

Piazza je poznavao i mačevanje floretom, no predavao je samo mačevanje sabljom, i to austrijsku vojničku školu mačevanja koja se prije svega sastoji od oštarih navala i jakih udaraca. U to vrijeme od mačevalačke opreme rabila se samo maska, rukavica i zaštitni prsluk, koji se navlačio preko obične košulje. Mačevalo se u svakodnevnim cipelama, a zanimljivo je da ni sablje nisu bile ujednačene težine. Svaki se pojedinac služio sabljom koja je odgovarala njegovoj tjelesnoj snazi pa su jači mačevali s težim sabljama.

¹²³ Franjo BUČAR, *Mačevanje*, Zagreb, 1912., 60.

¹²⁴ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

¹²⁵ Živko RADAN, „Zbirka pravila gimnastičkih i sportskih organizacija od 1861. do 1914. u Arhivu Hrvatske“, *Povijest sporta*, 4/1973., br. 16, 1474.

7.5. Uloga Isidora Kršnjavija u razvoju tjelesnog odgoja i sporta

Događanja i promjene u nastavi tjelesnog odgoja i sporta općenito 90-ih godina 19. stoljeća u najvećoj su mjeri posljedica politički poticanog i motiviranog djelovanja. Novi ban grof Dragutin Khuen Héderváry (1883. – 1903.) svojim je djelovanjem snažno zadirao u sve pore hrvatskog društva na kraju 19. stoljeća. U hrvatskoj kolektivnoj memoriji ostao je upamćen kao jedan od najomraženijih političara u hrvatskoj povijesti. Za provedbu njegove politike na području bogoštovlja, kulture i prosvjete u jednom razdoblju bio je zadužen Isidor Kršnjavi.

Isidor Kršnjavi (Našice, 1845. – Zagreb, 1927.) bio je doktor filozofije i prava, slikar, povjesničar umjetnosti i političar. Godine 1884. došao je u sukob sa Strossmayerom i njegovim pristašama, istupio je iz Stranke prava i iste godine bio izabran s liste Narodne stranke, koju je predvodio ban Khuen Héderváry, za zastupnika u Hrvatskom saboru. Predstojnikom Odjela za bogoštovlje i nastavu u vladi bana Khuena Héderváryja postaje 1891. godine i na tom položaju se zadržao do 1896. godine kada je iz političkih razloga bio prisiljen odstupiti. Strossmayer nije birao riječi da bi ga što bolje okarakterizirao nakon priklanjanja mađaronskoj Narodnoj stranci:

„Ambiciozan i politički elastičan, pravaš, narodnjak, khuenovac, Kršnjavi je, kad to smatra potrebnim, do servilnosti nizak. S druge strane je taj ludi šef bogoštovlja i nastave... brutalan, bahat i bezobziran kada ima vlast u rukama...”¹²⁶

„Sredstva ga nisu zanimala, znao je samo za svoje planove.”¹²⁷

Bez obzira na oštre kritike i ne ulazeći u motive njegova djelovanja, brojne i velike zasluge Isidora Kršnjavija na polju umjetnosti, kulturnog života i školstva u Hrvatskoj potkraj 19. stoljeća ne mogu se osporiti. U tom se smislu i opozicija često nalazila u nezavidnom položaju i kritizirala ga samo zbog toga što je bio na vlasti, a ne i zbog nekih propusta i krivih poteza. Naročito je zanimljiva njegova djelatnost i uspjesi na području reforme školstva i tjelesnog odgoja u školama.

Ban Khuen Héderváry i njegovi savjetnici razmišljali su na koji način zaustaviti rastući pravaški utjecaj na hrvatsku mladež. Početkom devedesetih godina 19. stoljeća sokolski pokret (politički usmjeren protiv austrijske i ugarske hegemonije s idejom zajedničkog povezivanja slavenskih naroda unutar Monarhije) u Hrvatskoj naglo jača, i kao najmasovnija društvena organizacija u Banskoj Hrvatskoj sve se više svrstava uz opoziciju. Kršnjavi je, vezano za taj

¹²⁶ Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 20-23.

¹²⁷ Mirko ROGOŠIĆ, „Kršnjavi i Zagreb“, *Zagrebačka panorama*, Zagreb, 1964., 9-10.

problem, sastavio dalekosežan plan suzbijanja toga utjecaja na način da se u škole uvede jedan neslavenski pedagoški i gimnastički pravac. Radi toga planiranog zaokreta, Kršnjavi je po odobrenju Khuena Héderváryja otišao na posebno studijsko putovanje u njemačke i skandinavske zemlje početkom 1891. godine, odnosno neposredno prije svojega imenovanja na mjesto predstojnika Odjela za bogoštovlje i nastavu.¹²⁸ Bio je potpuno oduševljen svime što je vidio u skandinavskim zemljama. Švedska kao glavni nosilac skandinavske kulture, već je dulje vrijeme bila pošteđena ratova i unutarnjih nemira, te je ostvarila značajan napredak ne samo u ekonomskom već i na pedagoškom planu. Budući da mu je na tom projektu ban Khuen Héderváry dao veliku slobodu i ovlasti, Kršnjavi je već za svojega boravka u Švedskoj ugovorio suradnju s tamošnjim obrazovnim ustanovama i djelatnicima. Ishod tih suradnji bio je preustroj sustava trgovačkih škola u Banskoj Hrvatskoj te studijski boravak učitelja pučkih škola i upravitelja drvorezbarskih škola na čuvenom zavodu za nastavu ručnog rada u Nääsu.¹²⁹ Uz to, Kršnjavi se zanimao i za tjelesni odgoj te je u Stockholmu posjetio Središnji gimnastički zavod. Ovaj zavod je potkraj 19. stoljeća već bio nadaleko poznat i vršio je značajan utjecaj na razvoj tjelesne kulture u mnogim europskim zemljama (Belgija, Ujedinjeno Kraljevstvo, Njemačka, Grčka), kao i u Sjedinjenim Američkim Državama.

Franjo Bučar piše:

„Sistem švedske gimnastike s kojom se tada upoznao, osobito mu se svidio, te je s ravnateljem tog Zavoda prof. Törngrenom ugovorio da će na taj Zavod poslati dva kandidata iz Hrvatske, da prouče sistem tjelesnog odgoja u Stockholmu. Pregledao je tamošnje lijepe gimnastičke dvorane i srednjoškolske zgrade, te je odlučio podići takve zgrade i u Hrvatskoj.“¹³⁰

Švedski gimnastički sustav Kršnjaviju je izvrsno odgovarao jer nije bio ni „opasni“ slavenski, ni omraženi germanski, već potpuno politički neutralan i po njegovu mišljenju za Bansku Hrvatsku najprihvatljiviji.

Po povratku u Zagreb Isidor Kršnjavi postavljen je na mjesto predstojnika, i odmah je entuzijastično krenuo u detaljno isplaniranu reformu školstva u Hrvatskoj koju je provodio dosljedno, dalekosežno i sveobuhvatno. Vezano uz tjelesni odgoj donio je brojne naredbe kojima se detaljno regulira tjelesni odgoj u skladu s u to vrijeme najmodernijim teorijama te mu se daje na velikoj važnosti. Sasvim je izvjesno da je većina naredbi u najvećoj mjeri služila

¹²⁸ Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 20.

¹²⁹ Isto.

¹³⁰ Franjo BUČAR, „U spomen dru Isidoru Kršnjavome“, *Hrvatski sokol*, 9/1927., br. 3, 87.

pripremanju terena za uvođenje švedskoga gimnastičkog sustava u hrvatske škole. Tako na primjer uvodi propisane standarde za školska igrališta od 4 do 5 m² po učeniku za vanjska igrališta, te od 1 do 2 m² natkrivenog prostora, kao i propise o obaveznoj svakodnevnoj tridesetominutnoj tjelovježbi djece u osnovnim školama.¹³¹ Jedan od prvih poteza Isidiora Kršnjavija na području tjelesnog odgoja u školama bilo je uvođenje obavezne nastave mačevanja u gimnazije.¹³² To je još jedna potvrda važnosti mačevanja potkraj 19. stoljeća, s obzirom na to da je to uz gimnastiku jedini obavezan sport.

Nažalost, većina Kršnjavijevih ideja nije na pravi način zaživjela. Franjo Bučar piše da je sam Kršnjavi za vrijeme svojega mandata uspio urediti dvije dvorane i izgraditi novo srednjoškolsko vanjsko igralište u Zagrebu poznatije pod nazivom Elipsa, te izgraditi dvorane i igrališta u Vukovaru i Karlovcu.¹³³ No potez Isidora Kršnjavija koji je dugoročno utjecao na razvoj tjelesnog odgoja i sporta općenito u Hrvatskoj bio je osiguravanje sredstava i raspisivanje natječaja za studij na Središnjem gimnastičkom zavodu u Švedskoj:

„Kr. zemaljska vlada, Odjel za bogoštovlje i nastavu naumila je poslati u Kr. središnji zavod za gimnastičku obuku u Stockholmu dva kandidata, da si steknu potpuno strukovno osposobljenje za poučavanje u gombanju, te je u tu svrhu odredila dvije potpore svaku u iznosu od 1200 forinta na godinu. Za te potpore raspisuje se ovim natječaj do 25. travnja t.g.

Molbu obložiti: svjedodžbom zrelosti kojega srednjeg učilišta, apsolutorijem o svršenim akademskim ili drugim višim naucima mogu zasvjedočiti veće naobraženje.

Obuka će trajati dvije godine, od 1. rujna t.g. (1892.) ali molitelji koji potporu dobiju imat će se zaputiti u Švedsku barem dva mjeseca prije, da se mogu uvježbati u švedskom jeziku.

Izučeni kandidat ako postigne svjedodžbu osposobljenja u Stockholmu, moći će se namjestiti kao učitelj gombanja i bit će glede svojih berivah izjednačen sa učiteljem srednjih učilišta.

U Zagrebu, 2. IV 1892. god.»¹³⁴

¹³¹ *Gimnastika* – list za školsku i društvenu gimnastiku, 1892., 2 (9), 129-132.

¹³² Franjo BUČAR, *Mačevanje*, Zagreb, 1912., 61.

¹³³ U Zagrebu je Kršnjavi uredio dvoranu Gornjogradske gimnazije te dvoranu u Samostanskoj ulici. Franjo BUČAR, „U spomen dru Isidoru Kršnjavome“, *Hrvatski sokol*, 9/1927., br. 3, 87.

¹³⁴ *Službeni glasnik*, Natječaj br. 3879 – 1892. god. Komad III od 31. ožujka 1892., 53. Prema: Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 24-25.

Među brojnim kandidatima za stipendiju, na natječaju su izabrani Franjo Bučar te njegov kolega iz Hrvatskog sokola Srećko Bošnjaković koji se nakon nekoliko tjedana provedenih u Stockholmu ipak vratio u Zagreb.¹³⁵ Bučar i Bošnjaković imali su prednost pred ostalim kandidatima jer su osim traženih uvjeta obojica već bili izabrani i kao pomoćnici učitelju gimnastike na srednjim školama, vođi Hrvatskog sokola Františku Hochmanu.¹³⁶

Zanimljivo je primijetiti jednu stvar. Kao što politički ciljevi djelovanja sokolskog pokreta nisu bili isticani u prvi plan, tako ni politički motivi pokušaja uvođenja švedskoga tjelovježbenog sustava nisu bili javno isticani. Ipak, politički motiv bio je u pozadini svega. No nije bio prepreka najboljim kandidatima na natječaju te su pomoćnicima vođe Hrvatskog sokola u konačnici dodijeljene stipendije.

¹³⁵ Više o tijeku studija Franje Bučara vidi: Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 28-36.

¹³⁶ Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 25.

7.6. Djelovanje Franje Bučara

Razvoj i afirmacija fizičke kulture u Banskoj Hrvatskoj potkraj 19. i početkom 20. stoljeća neraskidivo su vezani uz ime Franje Bučara (Zagreb, 1866. – Zagreb, 1946.). Franjo Bučar bio je profesor povijesti i zemljopisa, ali svoj cijeli djelatni vijek posvetio je sportu. Pravi pionir sporta u Hrvatskoj, od mladosti je bio član Hrvatskog sokola, no boravak na središnjem gimnastičkom zavodu u Švedskoj (1892. – 1894.) otvorio mu je novi svijet. Bez obzira na to što je u konačnici od predviđena dva kandidata samo on ostao na tom školovanju, teško da je mogla postojati osoba koja bi više učinila u prenošenju stečenih znanja u domovinu.¹³⁷ Živko Radan u svojem magistarskom radu navodi da je Bučar na središnjem gimnastičkom zavodu proučavao švedsku gimnastiku i moderne sportove s obzirom na to da je na tim područjima najviše pridonio razvoju sporta u Banskoj Hrvatskoj. No sam Bučar u svojem Izvještaju o tečaju za učitelje gimnastike u Zagrebu navodi da se na stockholmskom gimnastičkom zavodu bavio:

„...teoretičnim i praktičnim gimnastičnim naukama, te mačovanjem i floretovanjem.“¹³⁸

Bučar je, osim školovanja u Stockholmu, pohađao tečajeve igara za žene kod prof. J. Klenke u Pragu i za muškarce u Görlitzu u Njemačkoj. Kao tvorac planova i programa za nastavu gimnastike u školama Hrvatske i Slavonije modernizirao nastavu tjelesnog odgoja uvođenjem elemenata švedske gimnastike, sportova, sportskih igara i izleta. Bio je organizator i predavač na nekoliko tečajeva, jedan od osnivača i predsjednik *Društva učitelja gimnastike Hrvatske i Slavonije* (1896. – 1912.), napisao je i preveo niz priručnika za nastavu tjelesnog odgoja u školama i bio suradnik u brojnim pedagoškim, gimnastičkim i sportskim časopisima te u dnevnom tisku. Urednik časopisa *Gimnastika* (1893. – 1899.) i urednik rubrike „Fizički odgoj“ u *Nastavnom listu* (1912. – 1914.). Zaslužan je za izgradnju modernih gimnastičkih dvorana u Zagrebu, Karlovcu i Varaždinu i igrališta u Zagrebu (na prostoru današnjega Srednjoškolskog igrališta u Klaićevoj i bivšeg igrališta na Tuškancu). Bio je istaknuti član i dužnosnik Hrvatskog sokola, predavač na sokolskim prednjačkim tečajevima, (1905. – 1929.), jedan od glavnih organizatora svesokolskih sletova (1906., 1911. i 1925.), pokretač i urednik mnogih sokolskih publikacija, pisac promotivnih i stručnih članaka, knjiga i priručnika. Bučar

¹³⁷ Istaknuti profesor povijesti sporta Živko Radan dao je detaljan uvid u djelovanje i značaj Franje Bučara u svojem magistarskom radu Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966.

¹³⁸ Franjo BUČAR, *Izvještaj tečaja za učitelje gimnastike u Zagrebu od 1. X. 1894. do 1. IV. 1896.*, Zagreb, 1896., 4.

je promovirao i uvodio nove sportove i sportske igre u Hrvatsku – nogomet, tenis, umjetničko klizanje, skijanje, sanjkanje, hokej na ledu i hokej na travi, kroket, kriket, boćanje, koturaljkanje, hrvanje, hazenu,¹³⁹ košarku i druge.¹⁴⁰ Bučar je u Hrvatsku prvi donio i mačevanje floretom. Prije toga mačevalo se samo sabljom. Bio je predsjednik i počasni član brojnih klubova i saveza, osnivač i predsjednik Jugoslavenskoga olimpijskog odbora (1919. – 1927.) i član Međunarodnoga olimpijskog odbora (1920. – 1946.).

Bučarova apolitičnost, tolerantnost spram različitih uvjerenja i prilagodljivost, omogućile su mu da dugi niz godina, u kojem se promijenilo i nekoliko sustava, aktivno djeluje na području sporta. Iako se osobno prilično zanimao za politiku, nije otvoreno istupao, zbog čega je često imao i problema.¹⁴¹ Stalno je pokušavao teške i komplicirane situacije rješavati kompromisom, zbog čega često nije uspijevaio zadovoljiti nijednu stranu. U trenutku kada ga je Isidor Kršnjavi poslao na školovanje u Švedsku, Bučar po svemu sudeći nije bio svjestan političke namjere koja je stajala iza toga poteza – neutraliziranje Hrvatskog sokola. Tek kada je naišao na otpor sokolskih djelatnika i organizacija, koji je bio posljedica ukidanja dotacija sokolskoj organizaciji i njihova udaljavanja iz škola i zabrana vježbanja učenicima u sokolskim organizacijama, Bučar je morao postati svjestan prave namjere Isidora Kršnjavija.¹⁴² Međutim, on u tom trenutku više nije imao izbora, prije svega jer je sam postao svjestan koristi novih mjera koje su se poduzimale. No švedski gimnastički sustav imao je i slabosti. Promatrao je čovjeka isključivo s tjelesne strane, zanemarujući odgojni aspekt. To je odgovaralo političkom vodstvu Banske Hrvatske toga doba, ali društvena klima je bila takva da je većina ljudi željela odgajanje mladeži u duhu nacionalnih ideja. U zaostaloj sredini s tek započetim razvojem kapitalističkih odnosa, sokolska organizacija imala je sa svojim programom i sustavom rada više uspjeha, naišla je na plodno tlo za razvoj i teško se mogla potisnuti prisilnim mjerama i stranim sustavima koliko god oni bili napredniji. Prilike nisu bile pogodne za uvođenje švedskoga gimnastičkog sustava u Hrvatsku, pa se ona nije uspjela održati ni uz najdetaljnije osmišljen i proveden plan. Odlaskom Kršnjavija s mjesta predstojnika, Bučar je izgubio moćnog pokrovitelja, pa je polako i sam odustao od svojih planova i prilagodio se novoj situaciji. Priklonio se opet sokolstvu, ali je nastojao uvesti neke novine iz švedskog sustava u

¹³⁹ Hazena je pretežno ženska sportska igra loptom između dviju ekipa koje nastoje ubaciti loptu u protivnička vrata. Igra je nastala u Češkoj, a između dva svjetska rata dosta se igrala i u Hrvatskoj. Bogdan CUVAJ, „Hazena“, Enciklopedija fizičke kulture, sv. 1., Zagreb, 1975., 317-319.

¹⁴⁰ Živko RADAN, „Franjo Bučar“, Enciklopedija fizičke kulture, sv. 1, Zagreb, 1977., 196.

¹⁴¹ Bučarovo zanimanje za politiku vidljivo je iz njegovih dnevnika koji se čuvaju u Hrvatskom športskom muzeju. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Franje Bučara, kutija 4.

¹⁴² Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 96.

sokolski. Isto tako zalagao se za uvođenje sportova u sokolska društva.¹⁴³ U konačnici, Bučar je uspio u implementiranju u hrvatsko društvo mnogih noviteta koje je susreo u Švedskoj. To doduše nije bio švedski gimnastički sustav, koji je najglasnije zagovarao i o kojem je toliko pisao, već nešto drugo što je također proučavao u Stockholmu – sportovi i sportske igre, moderni sport koji je zapravo nastao u Engleskoj, a koji je u Švedskoj također bio novina. Bio je nevjerojatno uspješan u širenju i populariziranju novih sportova, i organiziranju sportske djelatnosti, a imao je obrazac po kojem je uglavnom djelovao. Ispravno je shvaćao da najprije treba krenuti sa sasvim jednostavnim pravilima, nakon toga s odgojem trenera i učitelja, i napokon s uvođenjem u škole koje su izvorište budućih naraštaja.

¹⁴³ Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 96.

7.6.1. Uloga Franje Bučara u razvoju mačevalačkog sporta

Na studiju u Stockholmu (1892. – 1894.) Bučar je dobro upoznao te praktički usavršio mačevanje sabljom i posebno floretom. Za hrvatsko mačevanje posebno je značajna činjenica da je naučio mačevanje floretom (floretovanje – kako se tada nazivalo), s obzirom na to da floret kao takav i način mačevanja floretom do tada nije bio poznat u Banskoj Hrvatskoj. Na Središnjem gimnastičkom zavodu velika se pažnja posvećivala mačevanju, jer je mačevanje u to vrijeme bio obavezan predmet na pedagoškim ustanovama u Švedskoj.¹⁴⁴ Nakon povratka u Zagreb Bučar je organizirao Tečaj za učitelje gimnastike na srednjim školama, na kojem je mačevanje bilo jedan od glavnih predmeta, a polaznici su nakon završetka bili osposobljeni za učitelje mačevanja. Njegovim nastojanjem mačevanje je uvedeno i kao obavezan predmet na škole u kojima je predavao tjelesni odgoj.

Od svih sportova koje je prakticirao, Bučar je bio najaktivniji baš u mačevanju. U mačevanju je bio ne samo organizator, sudac i dužnosnik, već dugo godina i aktivan natjecatelj, iako bez većih uspjeha. Poznat je bio po demonstriranju švedske škole mačevanja koja je forsirala vježbanje desnom i lijevom rukom, a i natjecao se katkad kao dešnjak, a katkad kao ljevak. Bio je prisutan na svim važnijim mačevalačkim događanjima. Na većini akademija jedan je od glavnih sudaca i organizatora, a na nekima i aktivno nastupa, i to u floretu. Tako je sam zabilježio da je na VI. akademiji Prvoga hrvatskog mačevalačkog kluba uz ostale poznate mačevalaoce:

„...dr. Bučar nastupio kao ljevak u floretu s meštrom Ginom Martinenghijem... pošto je u Stockholmu po švedskoj metodi učio mačevanje jednako lijevom i desnom rukom radi harmoničnog razvoja tijela.“¹⁴⁵

Bučarovi nastupi imali su u prvom redu propagandni karakter. Samo je jedanput trebao nastupiti kao aktivni natjecatelj na nekom velikom međunarodnom turniru koji je održan od 24. do 28. ožujka 1896. u Beču. S obzirom na to da je Tečaj za učitelje tjelovježbe i mačevanja u Zagrebu završio baš nekako u to vrijeme, Bučar je zakasnio na početak turnira te je ostao u Beču samo kao gledatelj.

Nakon Prvoga svjetskog rata Bučar je bio među najistaknutijim dužnosnicima mačevalačkog sporta u Hrvatskoj. Godine 1922. izabran je za predsjednika mačevalačke sekcije

¹⁴⁴ Tu činjenicu primijetio je i dr. Kršnjavi za svojega boravka u Švedskoj.

¹⁴⁵ Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 143.

teškoatletskoga kluba Herkules, a iste godine jedan je od organizatora prve mačevalačke akademije u Kraljevini SHS. Godine 1928. na njegovu inicijativu osnovan je Mačevalački savez Kraljevine SHS, a 1930. postaje predsjednik novoosnovanoga Zagrebačkog mačevalačkog podsaveza. Redovito je prisustvovao međunarodnim akademijama i državnim prvenstvima kao organizator, delegat Podsaveza i Saveza, ili kao član Međunarodnoga olimpijskog odbora. Osim navedenog, bio je potpredsjednik Jugoslavenskoga mačevalačkog saveza (1930.), predsjednik Nadzornog odbora toga saveza (1931. – 1938.) i savjetodavni član Zagrebačkoga mačevalačkog kluba (1935.).¹⁴⁶

Bučar je objavio dvije publikacije s područja mačevalačkog sporta: *Floretovanje i Mačevanje*. Knjižica *Floretovanje* izdana je u Zagrebu 1901. godine, i prvi je priručnik iz mačevanja na hrvatskom jeziku. Bogato je ilustrirana crtežima, i pisana lako razumljivim jezikom, prilagođena za upotrebu učenicima i učiteljima. Sokolska knjižica *Mačevanje* izdana je 1912. godine, također u Zagrebu, i prva je knjiga o borbi sabljom na hrvatskom jeziku. Sadrži i poglavlje „Razvoj mačevanja a napose u Hrvatskoj“. Bučar se bavio i problemom mačevalačke terminologije koja je u ono vrijeme još uvijek dobrim dijelom bila njemačka. U prijevodu češke knjige Josipa Klenka „Gimnastičke vježbe s batinama i čunjevima“, Bučar je dodao i „Rječnik češko-hrvatski za gimnastiku i mačevanje“.

Za njegov dugogodišnji rad u mačevalačkom sportu Bučar je primio mnogobrojna priznanja i nagrade. Dana 1. lipnja 1931. Jugoslavenski mačevalački savez dodijelio mu je diplomu i plaketu kao svojem počasnom članu.

¹⁴⁶ Isto, 144-145.

7.7. Tečaj za učitelje gimnastike

Važan poticaj razvoju mačevanja bilo je održavanje Tečaja za učitelje gimnastike (od jeseni 1894. do proljeća 1896.) na kojem je mačevanje bilo jedan od glavnih predmeta.

U skladu sa Zakonom o ustrojstvu pučkih škola i preparandija iz 1874. godine nastavu tjelesnog odgoja trebali su održavati sami učitelji i učiteljice. Iz toga razloga, organizirano je od 1875. do 1880. šest tečajeva različitog trajanja – najdulji je trajao deset tjedana, oni kraći po nekoliko dana. Četiri tečaja održana su u Zagrebu (1875., 1877., 1879. i 1880.), jedan u Velikoj Gorici (1878.) i jedan u Osijeku (1880.). Od školske godine 1875./1876. budući učitelji i učiteljice slušaju i polažu nastavu tjelesnog odgoja u učiteljskim školama.

Isidor Kršnjavi je želio što prije pokrenuti novu nastavu tjelovježbe, no nedostajao mu je stručni kadar. Iz toga razloga započeo je s organizacijom posebnog tečaja i ranije negoli je to prvobitno planirano. Franjo Bučar o tome piše:

„Kako je bio dr. Kršnjavi jako impulzivan za sve što je započeo – tako nije mogao ni dočekati da ja svršim svoje nauke u Stockholmu, te me je pozvao u Zagreb da odmah započnem s pripremama za tečaj za učitelje gimnastike koji se imao otvoriti jeseni iste godine.“¹⁴⁷

Prvobitna ideja Franje Bučara bila je da se ustanovi stalni tečaj, dvogodišnje školovanje učitelja gimnastike (tjelesnog odgoja) srednjih škola. Za polaznike bi se uzeli „samo učitelji srednjih škola, kako to biva u Austriji, Ugarskoj i Njemačkoj, pa da svrše dvogodišnji takav tečaj, dok su još makar u sveučilištu, gdje bi uz ostale predmete mogli slušati i gimnastiku“.¹⁴⁸

Na sastanku svih ravnatelja i nadzornika osnovnih i srednjih škola u Zagrebu, koje je organizirano radi Tečaja, a prisustvovali su mu i Franjo Bučar i Isidor Kršnjavi, nakon „ulje i živahne diskusije“, ¹⁴⁹ odlučeno je da se na tečaj ipak pozovu učitelj osnovnih škola. Odlučeno je, također, da će tečaj trajati samo jednu godinu, s time da će se prema potrebi produljiti (to se u međuvremenu i dogodilo, tečaj je produljen na još dva, ukupno četiri semestra), te da će svi polaznici primati plaću kao da su na svojim radnim mjestima. Od šezdeset prijavljenih kandidata, izabrano je trideset pristupnika, odnosno učitelja pučkih škola iz cijele Banske

¹⁴⁷ Franjo BUČAR, „U spomen dru Isidoru Kršnjavome“, *Hrvatski sokol* 9/1927., br. 3, 89.

¹⁴⁸ Franjo BUČAR, *Izveštaj tečaja za učitelje gimnastike u Zagrebu od 1. X. 1894. do 1. IV. 1896.*, Zagreb, 1896., 5.

¹⁴⁹ Isto.

Hrvatske, jedna učiteljica Više pučke škole u Zagrebu s položenim ispitom iz gimnastike Ivana Hirschmann i jedan izvanredni slušatelj A. Hyanek, vođa Hrvatskog sokola u Zagrebu.

Plan i program tečaja sastavio je Franjo Bučar, po uzoru na slične tečajeve „u Stockholmu, Kristijaniji (Oslo, op. aut.), Kodanju (Kopenhagen, op. aut.), berlinskom civilnom i vojničkom gimnastičnom učiteljskom tečaju, te prema vojničkom tečaju u Bečkom Novom Mjestu i civilnim austrijskim tečajevima, poimence pak prema onima u Beču i Pragu“.¹⁵⁰

Tečaj je započeo 1. listopada 1894., a nastava se održavala u gotovo idealnim uvjetima, jer je Isidor Kršnjavi u tu svrhu osigurao izdašna financijska sredstva. Zbog tih izdataka opozicija ga je često i žestoko kritizirala na saborskim sjednicama. Opozicija se, dakako, nije slagala uopće s idejom i ciljevima koje se željelo postići ovim tečajem (istiskivanje nacionalne sastavnice iz područja tjelovježbe), ali u svojim kritikama najviše se okomila na materijalne izdatke, na što je i Kršnjavi u konačnici odgovorio duljim izlaganjem u Saboru.¹⁵¹

Nastava se održavala u dvije zagrebačke dvorane: u Gornjogradskoj gimnaziji i u Samostanskoj ulici (današnja Varšavska ulica, op. aut.)¹⁵² i na vanjskom igralištu u Samostanskoj ulici. Zanimljivo je istaknuti da je druga dvorana (ona u Samostanskoj ulici), originalno bila dvorana za bogoslužje. Bučar o tome piše: „Dr. Kršnjavi je dao prekriti oltar na užas svećenika, pa se mogla upotrebljavati kao gimnastička dvorana.“¹⁵³ Katolička crkva zauzimala je izdvojen stav u previranjima oko tjelovježbe. Nije joj odgovarao program sa švedskom gimnastikom Isidora Kršnjavija, ali niti sokolstvo, s obzirom na to da je sokolski pokret nastao na prosvjetiteljskim i filantropskim, ali prije svega liberalnim idejama koje nikako nisu bile u skladu s načelima Katoličke crkve.¹⁵⁴

¹⁵⁰ Isto, 6.

¹⁵¹ Antun CUVAJ, *Grada za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, svezak VI-VIII, Zagreb, 1911., 233-249.

¹⁵² To su dvije od tri dvorane koje je Kršnjavi uspio za svojeg mandata urediti. Treća dvorana bila je uređena u novoj zgradi za srednje škole koju je Kršnjavi dao izgraditi po uzoru na švedske srednje škole i koja je svojedobno bila najbolja i najsuvremenija srednjoškolska zgrada u cijeloj Monarhiji (danas je u toj zgradi smješten muzej Mimara).

¹⁵³ Franjo BUČAR, „U spomen dru Isidoru Kršnjavome“, *Hrvatski sokol*, 9/1927., br. 3, 89.

¹⁵⁴ Iz tog razloga, kao reakcija na najeđu liberalizma i pandan sokolstvu koje je u to vrijeme bilo rašireno u slavenskim zemljama, potkraj 19. i početkom 20. stoljeća javlja se ideja o osnivanju katoličkoga tjelovjažbenog i prosvjetnog društva – Orao, otprilike istodobno u Češkoj i u Sloveniji. Orao je bio formalno organiziran potpuno prema sokolskom modelu, u koji su samo umjesto nacionalog duha inkorporirana načela katolicizma. Čak je za naziv također izabrana ptica orao koja je trebala simbolizirati stremljenje nebeskim visinama, ali i pokazati nadmoć orlovske nad sokolskom organizacijom. Hrvatski orlovski savez djelovao je relativno kratko, od listopada 1923. do prosinca 1929. godine, ali je bio dobro i kvalitetno ustrojena organizacija koja je u trenutku ukidanja imala više od dvjesto društava s između deset tisuća petsto i jedanaest tisuća članova. Ugašen je na vrhuncu svojega djelovanja šestojanuarskom diktaturom, zakonom o Sokolu Kraljevine Jugoslavije. Ana POPOVČIĆ, „Hrvatski orao“, *Povijest hrvatskog športa* 39 (114) u: *Olimp* 7/2008., br. 26, 10-11.

Nastavni plan i program tečaja sastojao se od sljedećih predmeta:

1. Gimnastika – predavanja 2 sata + vježbe 6 sati tjedno
2. Sablja – predavanja 1 sat + vježbe 5 sati tjedno
3. Floret – predavanja 1 sat + vježbe 3 sati tjedno
4. Povijest gimnastike – 1 sat tjedno
5. Gimnastički seminar – 1 sat tjedno
6. Praktične vježbe u gimnastici sa srednjoškolskom mladeži – 3 sata tjedno
7. Međusobno podučavanje u vojničkoj gimnastici (samo I. godinu) – 2 sata tjedno
8. Anatomija i fiziologija – 3 sata tjedno
9. Prva pomoć, kad tko nastrada – 1 sat tjedno
10. Školska higijena – 1 sat tjedno
11. Igre (ljeti) – 2 sata tjedno
12. Sklizanje i ski (zimi) – 2 sata tjedno
13. Vatrogastvo – 2 sata svakih četrnaest dana, ljeti vježbe, a zimi predavanja
14. Plivanje – prema prilikama
15. Izleti – zimi i ljeti prema prilikama
16. Ples – prve godine tijekom 6 tjedana u svibnju i lipnju

Neobavezni predmeti bili su crtanje (4 sata tjedno), slöjd, odnosno ručni rad (4 sata tjedno) i zorno pjevanje (1 sat tjedno).¹⁵⁵

Predavači su bili:

1. Franjo Bučar – voditelj tečaja. Predavao je gimnastiku i vojnu gimnastiku po švedskom sustavu.¹⁵⁶ Također je predavao sklizanje, skijanje i igre (ukupno je obrađeno osamdeset igara, između ostalih tenis i boćanje, a prvi put poučavao je i nogomet, kriket, kriket, hokej na ledu i travi te sanjkanje), držao vježbe u floretu te rukovodio svim izletima.
2. dr. Hinko Hranilović – sveučilišni profesor. Predavao je školsku higijenu i vježbe iz mačevanja.
3. August Piazza – vojni kapetan i učitelj mačevanja u zagrebačkim srednjim školama. Držao je vježbe u sablji i floretu.

¹⁵⁵ Franjo BUČAR, *Izveštaj tečaja za učitelje gimnastike u Zagrebu od I. X. 1894. do I. IV. 1896.*, Zagreb, 1896., 6 i 7.

¹⁵⁶ S društvenom, tj. sokolskom gimnastikom polaznici tečaja upoznali su se na posebnom tečaju u Sokolu.

4. dr. Dragutin Mašek – liječnik, jedan od osnivača Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Predavao je anatomiju, fiziologiju i prvu pomoć.
5. Mirko Kolarić – tajnik i vođa vatrogasne zajednice. Predavao je vatrogastvo.
6. Pietro Coronelli – gradski učitelj plesa. Predavao je plesove.
7. Ferdo Huterer – gradski učitelj plivanja. Predavao je plivanje.¹⁵⁷

Kako je Isidor Kršnjavi uskoro morao odstupiti s mjesta predstojnika Odjela za bogoštovlje i nastavu, trajanje tečaja je s planirana četiri skraćeno na tri semestra. Po završetku svi tečajci osposobljeni su za učitelje tjelovježbe i mačevanja.

¹⁵⁷ Franjo BUČAR, *Izveštaj tečaja za učitelje gimnastike u Zagrebu od 1. X. 1894. do 1. IV. 1896.*, Zagreb, 1896., 6.

7.7.1. Mačevanje na Tečaju za učitelje gimnastike

Jedan od glavnih predmeta na tečaju bilo je mačevanje sabljom i floretom, i to u tolikoj mjeri da se mačevanje predavalo više sati negoli sama gimnastika (10:8). Novost koju je Bučar uveo bila je mačevanje floretom. Ta disciplina u Hrvatskoj se prije toga nije prakticirala. August Piazza poznao je mačevanje floretom, ali je osobno preferirao sablju. Tečajci su bili opskrbljeni najnovijim i najmodernijim rekvizitima tadašnjeg vremena. Bučar u svojem Izvještaju sa tečaja navodi:

„Mačovanje i floretovanje učilo se je najprije u redu, dok se je prošla sva škola, za tim se je vježbalo u različitim jednostavnim i kombinovanim turama, dok se napokon nije prošlo na slobodnu (assaut) borbu. Sablje su bili austrijski spadoni, isprvine teži, a po tom lakši. Odijelo je bilo: trikot, mačilački kaput i papuče, te rukavice i obrazine (maske op. aut.). Mačilačke rekvizite naručene su iz Beča od tvrtke: Ludvig Zeitler, VIII. Neudeggasse. 13. Frekventanti su bili razdijeljeni u dvije grupe od kojih je jedna vježbala u gimnastičkoj dvorani kr. gornjogradske gimnazije, dok je drugi dio istodobno vježbao u gimnastičkoj dvorani donjogradske pučke škole u Samostanskoj ulici. Vis. vlada nabavila je u to ime dvostruki broj potpunih rekvizita. Obuku u sablji vodili su gg. Piazza, Bučar i dr. Hinko Hranilović, a u floretu gg. Piazza i Bučar.

Prve su se godine vježbali frekventanti redomice i u međusobnom podučavanju u vojničkoj gimnastici, prema gradivu, koje se preduzelo ili zadalo u školi, dok su druge godine morali zapovijedati sasvim samostalno. Frekventanti su također podučavali praktično floretom u 5. i 6. razredu gimnazije i realke.

Kad se je posljednje mjesece preduzimala slobodna borba, dolazila su i četvorica gg. časnika ovdašnje posade, te su dragovoljno pomagali učiteljima, kojima bi teško samima bilo preduzimati slobodnu borbu s tolikom množinom frekventanata.

Za porabu služile su knjige za floret: B a l c k: Värjefäkting, po francuskom sistemu, a za mačovanje: A r l o w, Unterricht im Säbelfechten, po austrijskom sistemu, pak za jedno i drugo: K u f a h l, Fechtbüchlein, iz Reklamove biblioteke.¹⁵⁸

Mačevanje su, dakle, po najsuvremenijoj metodi, podučavali najbolji učitelji mačevanja koji su tada radili u Zagrebu. Tečajci su na akademijama koje su priređivali za vrijeme

¹⁵⁸ Isto, 10-11.

školovanja redovito sami nastupali i prikazivali način poduke (škole) u mačevanju. Na tim priredbama prisustvovali su, po ondašnjem običaju, najviši državni rukovodioci Banske Hrvatske – ban Khuen Héderváry i predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu dr. Isidor Kršnjavi – kako bi se još više podignuo ugled i važnost ovih akademija i upozorilo na buduću ulogu učitelja gimnastike i mačevanja u srednjim školama.

Jedina žena polaznica tečaja, Ivana Hirschmann, nije sudjelovala u vježbama mačevanja. To je jasno vidljivo iz fotografskog albuma kojim je tečaj također dokumentiran.¹⁵⁹

Nakon Tečaja ovi učitelji pučkih škola, a sada učitelji gimnastike i mačevanja, bili su najveći promicatelji mačevalačkog sporta u svim većim mjestima tadašnje Hrvatske i Slavonije, kamo su nakon Tečaja bili dodijeljeni na službu. Nastojanjem Kršnjavija ovi su učitelji na novim mjestima bili dobro opskrbljeni rekvizitima za mačevanje. Iz Bučarove osobne korespondencije vidljivo je da se mačevanje nakon toga vrlo brzo širilo u Banskoj Hrvatskoj. Međutim, s godinama, prilike za razvoj mačevanja postajale su sve teže te su mnogi učitelji bili prisiljeni prekinuti s radom. Tako se mačevanje održalo samo na nekoliko škola, odnosno u Zagrebu, Osijeku, Karlovcu i Senju.

Tečaj za učitelje gimnastike danas je opće mjesto povijesti hrvatskog sporta i smatra se početkom visokoškolske nastave iz područja kineziologije u Hrvatskoj. Često se naglašava neosporna važnost tečaja iz više razloga: pokušaj uvođenja švedske gimnastike u škole koji je neslavno završio, ali je dugoročno ipak promijenio i modernizirao nastavu tjelesnog odgoja u školama; određen broj švedskih sprava za vježbanje koji su nabavljeni za škole širom Hrvatske, i kao neosporno najveći doprinos tečaja – dovođenje novih sportova i sportskih igara u Hrvatsku. Udio i značenje koje je mačevanje imalo u samom tečaju s vremenom je gotovo potpuno marginalizirano, no mačevanje je nedvojbeno bilo najvažniji dio kurikuluma, važniji čak od gimnastike. Dokaz za to je najveći broj sati i najveći broj predavača – od sedmorice predavača, troje je predavalo mačevanje. Također, u fotografskom albumu s tečaja, mačevanje proporcionalno zauzima najveći dio.¹⁶⁰ Razlog za marginalizaciju značenja mačevanja u sklopu

¹⁵⁹ Ta činjenica ne treba čuditi. Iako su poznate žene mačevaoci još iz prijašnjih razdoblja, one su ipak bile iznimke, tako da se žensko mačevanje prvi put na programu Olimpijskih igara našlo tek 1924. u disciplini floret, 1996. u disciplini mač i 2000. u disciplini sablja. Na svjetskim prvenstvima žene nastupaju od 1929. u floretu, od 1989. u maču i od 1999. u sablju.

¹⁶⁰ Album sadrži četrdeset dvije fotografije, od kojih su deset fotografije mačevanja (pet fotografija mačevanje sabljom i pet fotografija mačevanje floretom). Uz to je još jedna fotografija nazvana „Športska grupa“, skupni portret polaznika tečaja s rekvizitima, na kojoj opet proporcionalno ima najviše mačevalačkih rekvizita. Ostale fotografije prikazuju gimnastiku (osam fotografija), vatrogastvo (četiri fotografije), skijanje (tri fotografije), klizanje (dvije fotografije), hokej na ledu (dvije fotografije), po jedna fotografija biciklizma, anatomije, tenisa i gađanja kopljem i po jedna fotografija igara – krocket, boćanje, koturanje velike lopte u krugu, prasičkanje, kriket, loviti trećega, rušiti toranj, jastreb i kvočka. U albumu s tečaja koji se čuva u Školskom muzeju nalazi se trideset

tečaja je na neki način obrnuta povijest mačevalačkog sporta u odnosu na većinu drugih sportova.¹⁶¹ U vrijeme održavanja tečaja, mačevanje je bilo na svojem vrhuncu nakon nekoliko stoljeća intenzivnog razvoja – poznata, uobičajena i sveprisutna vještina. Poznavanje mačevanja smatralo se važnim dijelom građanskog odgoja i dijelom opće kulture te je logično da su najveću pozornost javnosti izazvali novi, prvi put viđeni sportovi kao na primjer skijanje ili nogomet.

osam fotografija. Nedostaju dvije fotografije vatrogastva i po jedna fotografija gimnastike i tenisa. Franjo BUČAR, *Izveštaj tečaja za učitelje gimnastike u Zagrebu od 1. X. 1894. do 1. IV. 1896.*, Zagreb, 1896., 30-32.

¹⁶¹ U tom smislu povijest sličnu mačevalačkoj ima još samo streljački sport. Op. aut.

7.8. Mačevanje u zagrebačkim srednjim školama

Za svojega boravka u Švedskoj Isidor Kršnjavi primijetio je da se u tamošnjim školama mačevanje predaje kao obavezan predmet. Doznao je i da u Švedskoj u to vrijeme više nije bilo pravih dvoboja, a mačevanje se već smatralo isključivo običnom gimnastičkom vježbom i zbog toga se vježbalo jednako desnom i lijevom rukom.¹⁶² Kada je Kršnjavi postao predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu u Zemaljskoj vladi Hrvatske i Slavonije (1891.), jedan od njegovih prvih poteza na području tjelesnog odgoja u školama bilo je uvođenje obavezne nastave mačevanja 1893. godine u 7. i 8. razrede gimnazija, i to po dva sata tjedno.¹⁶³ To je bilo 1893. godine. Zanimljivo je obrazloženje koje je Kršnjavi naveo za uvođenje mačevanja u nastavu gimnastike, u kojem među ostalim kaže:

„...neka se đaci, kada dođu na sveučilište, međusobno i viteški ogledaju, a ne da si po krčmama razbijaju glave bocama.“¹⁶⁴

Zanimljiv je i tekst o mačevanju koji je tiskan u Pedagogijskoj enciklopediji između 1895. i 1906. godine,¹⁶⁵ jer se iz njega jasno iščitava položaj i uloga mačevanja u društvu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće:

„M a č o v a n j e dijeli se na bajonetovanje, floretovanje i specijalno mačovanje. Sve troje je vrlo gimnastička vježba. Specijalno se tim budi hrabrost i smjelost, a bistri vid. Gdje se uči i u školama, i to ondje gdje nema dvoboja n. pr. u Skandinaviji i Engleskoj. Kod nas u Hrvatskoj uči se mačovanje i floretovanje na nekim srednjim zavodima. Gdje se opet vježba tek poradi dvoboja, te nije popularno, jer crkva osuđuje dvoboj. Bajonetom i floretom se bode, a sabljom se siječe. Kod vježbanja se uvijek upotrebljavaju obrazine i debele rukavice, da se predusretnu nesreće. Kao što se priređuju gimnastičke svečanosti, tako se priređuju i mačilački turniri, gdje se najbolji parovi bore međusobno i pojedinci protiv najboljih pojedinaca, dok napokon jedan ostane najbolji, ili pobjednik.“

¹⁶² U ostatku Europe, pa tako i u Hrvatskoj, pravi dvoboji su još uvijek održavani. Op. aut.

¹⁶³ Naredba Kr. zemalj. vlade od 7. ožujka 1893. Br 2700. Prema: Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 138.

¹⁶⁴ Franjo BUČAR, „U spomen dr. Isidoru Kršnjavome“, *Hrv. sokol*, 9/1927., br. 3, 90.

¹⁶⁵ Pedagogijska enciklopedija je izlazila u više manjih svezaka u razdoblju od 1895. do 1906., tako da je teško utvrditi koje godine je napisan tekst o mačevanju. Prema sadržaju se može zaključiti da je to svakako bilo prije 1902. kada se osniva prvi mačevalački klub u Hrvatskoj. Op. aut.

U nekim zemljama postoje posebna mačilačka društva, dok se opet gdje, tako i kod nas, njeguje mačovanje u gimnastičkim društvima.“¹⁶⁶

Mačevanje je u školama u Banskoj Hrvatskoj bilo obavezan predmet u sastavu tjelovježbe, ali se uspjeh u mačevanju nije ocjenjivao posebno nego u jednoj rubrici: gimnastika. Prve škole u kojima se uvodi mačevanje bile su Kraljevska velika realka i Kraljevska gornjogradska velika gimnazija. U godišnjim izvješćima tih škola mačevanje se prvi put spominje školske godine 1893./1894., no moguće je da je u Gornjogradskoj gimnaziji postojalo i ranije jer prva opaska o mačevanju glasi: „mačovanje će se nastaviti sa VII. i VIII. razredom“.¹⁶⁷

Godine 1897. uređena je dvorana za mačevanje u novoizgrađenoj zgradi za Donjogradsku i Realnu gimnaziju nakon čega se mačevanje uvodi i u Donjogradsku gimnaziju.¹⁶⁸ Floret se najčešće učio u 5. i 6. razredu, a sablja u 7. i 8. razredu. O novoj dvorani vrlo pohvalno se izrazio August Piazza, koji je kao vrstan mačevalac dobro poznao i mnoge druge mačevalačke dvorane u Europi. U pismu Franji Bučaru datiranom 6. rujna 1908., Piazza kaže:

„Tako dobro uređena dvorana za mačevanje ne postoji u cijeloj Austro-Ugarskoj Monarhiji, a uz to učenici su imali potpuno besplatnu poduku u mačevanju.“¹⁶⁹

Dana 23. lipnja 1905. održana je u Zagrebu, na Srednjoškolskom igralištu, Prva hrvatska srednjoškolska gimnastička svečanost. Na svečanosti su sudjelovali učenici Kraljevske gornjogradske gimnazije (tristo učenika), Kraljevske donjogradske gimnazije (četiristo sedamdeset učenika), Kraljevske realne gimnazije i trgovačke škole (tristo pedeset učenika) i Kraljevske učiteljske škole (osamdeset učenika). Program su organizirali učitelji gimnastike Franjo Bučar (Gornjogradska gimnazija), Josip Prikril (Realna gimnazija i s njom spojena Viša trgovačka škola) i Ivan Trstenjak (Donjogradska gimnazija i Učiteljska škola). Bilo je oko četiri tisuće gledaoca, a vježbalo se uz pratnju limene glazbe. Svečanosti su prisustvovali i visoki uzvanici među kojima je bio i ban grof Teodor Pejačević sa suprugom. Zbog lošeg vremena i

¹⁶⁶ „Mačovanje“, *Pedagoškijska enciklopedija*, svezak I., (ur. Stjepan BASARIČEK, Tomislav IVKANEC, Ljudevit MODEC i Milan PEJNOVIĆ), Zagreb, 1895. – 1906., 363.

¹⁶⁷ *Izješće kr. velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1893./1894.*, Zagreb, 1894., 36.

¹⁶⁸ Franjo BUČAR, *Mačevanje*, Zagreb, 1912., 61.

¹⁶⁹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 22.

kiše program nije izveden u cijelosti.¹⁷⁰ Mačevanje nije održano, ali vjerojatno je bilo na programu. Za nagrade su podijeljene posebno za tu prigodu izrađene plakete „Jačajmo se“.¹⁷¹

Godine 1906. mačevanje se uvodi i u Plemićkom konviktu kod Kamenitih vrata (Habdelićeva ulica 1).¹⁷²

U razdoblju do Prvoga svjetskog rata kao učitelji mačevanja u zagrebačkim školama djelovali su August Piazza, Franjo Bučar, Ivan Trstenjak, Josip Prikril Ferdo Krizmanić i Luigi Martinenghi. Nakon Prvoga svjetskog rata mačevanje u školama se ukida i ne postoji više niti kao obavezni, ni neobavezni predmet. Profesor tjelesnog odgoja Ferdo Krizmanić pokušao ga je obnoviti u Klasičnoj gimnaziji u Zagrebu, tako da je školske godine 1937./1938. podučavao svoje učenike u mačevanju sabljom, ali taj pokušaj nije zaživio.¹⁷³

Iako je mačevanje bilo obavezan predmet u zagrebačkim školama, nekih većih sportskih rezultata nije bilo. O tom problemu Franjo Bučar u svojoj Knjižici *Mačevanje* iz 1902. piše:

„... Svake godine izuči se nekoliko vrsnih učenika koji prešavši na sveučilište doskora sve zaborave. U Zagrebu nemaju prilike ni da se vježbaju u Sokolu ili na sveučilištu, gdje nemaju posebnog učitelja, a na drugim sveučilištima ne mogu se, naravno, priključiti buršima,¹⁷⁴ koji osim toga vježbaju na sasvim drugi način, a u posebne mačilačke klubove rijetko će se koji upisati, već poradi vječite djačke financijalne mizerije. I tako imade malo koji od toga koristi bud kao sportsman ili ako hoće vježbati za zdravlje. Jedino je istina, da se u novije doba njemački burši rado ugibaju zagrebačkih djaka...“¹⁷⁵

U Zagrebu nije postojalo mačevalačko društvo koje bi okupljalo gimnazijalce koji su maturirali i dalje radilo na njihovu usavršavanju. To je postignuto tek dolaskom u Zagreb Giuseppea Galantea i osnivanjem prvih zagrebačkih klubova.¹⁷⁶ Nakon toga se i pri Sveučilištu osnivaju klubovi koji njeguju uz ostale sportove i mačevanje. Godine 1905. osnovan je Hrvatski akademski športski klub, 1906. godine športski akademski klub Akademija, a 1908. godine

¹⁷⁰ *Izvjestice kr. velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1905. – 1906.*, Zagreb, 1906., 65-66.

¹⁷¹ Autor plakete je Robert Frangeš Mihanović, a ona prikazuje narodni motiv bacača kamena s ramena. Frangešu Mihanoviću je kao model pozirao Milan Praunsperger, poznati vježbač u Hrvatskom sokolu i mačevaoc. Plaketa je odmah bila prepoznata u povijesno-umjetničkim krugovima kao vrlo uspješno djelo, a i danas je često korišten motiv. Op. aut.

¹⁷² Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

¹⁷³ Isto.

¹⁷⁴ Članovi njemačkoga studentskog društva *Burschenschaft*. Op. aut.

¹⁷⁵ Franjo BUČAR, *Mačevanje*, Zagreb, 1912., 62.

¹⁷⁶ Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 141.

Dalmatinski klub. Hrvatska mladež koja studira izvan Zagreba također osniva mačevalačke klubove. U Beču od 1905. godine postoji Hrvatski akademski mačevalački klub Svačić, a u Innsbrucku akademsko društvo Velebit, čiji članovi su također prakticirali mačevanje.¹⁷⁷

¹⁷⁷ Franjo BUČAR, *Mačevanje*, Zagreb, 1912., 62.

7.8.1. Mačevanje u Kraljevskoj gornjogradskoj velikoj gimnaziji

Mačevanje se u godišnjim izvještajima Kraljevske gornjogradske gimnazije prvi put spominje školske godine 1893./1894., i to na dva mjesta.¹⁷⁸ U dijelu „Ispiti“ navodi se da je ispit iz mačevanja održan 31. svibnja, a u dijelu „Naredbe i važniji otpisi, koji se škole tiču.“, pod točkom 1. stoji:

„Vis. otp. od 2./8. 1893. br. 9859. obustavlja se obuka u gimnastici za 1893./94. poradi smrti učitelja gimnastike, a mačovanje će se nastaviti sa VII. i VIII. razredom.“¹⁷⁹

Poznato je da je te godine August Piazza započeo na školi držati nastavu iz mačevanja, ali iz navedenog teksta može se zaključiti da je ono i ranije bilo prisutno. Budući da se navodi da se nastava gimnastike obustavlja, a mačevanje nastavlja, moguće je da je František Hochman, za vrijeme svojega djelovanja na školi u svojstvu učitelja tjelovježbe (1877. – 1892.), zainteresirane učenika podučavao i mačevanje. To je tim vjerojatnije jer je poznato da je podučavao mačevanje u Hrvatskom sokolu.

Godine 1893., troškom Zemaljske vlade, nabavljeni su i mačevalački rekviziti za četrdeset učenika, kao i ormari za spremanje rekvizita. Obuka je bila besplatna i neobavezna.¹⁸⁰

Iduće školske godine, 1894./1895., u godišnjem izvještaju se navodi da je August Piazza već treću godinu držao sate mačevanja učenicima 7. i 8. razreda, dva sata na tjedan.¹⁸¹ Ispit je održan 29. svibnja, a prisustvovao mu je i odjelni predstojnik Isidor Kršnjavi, koji je izrazio zadovoljstvo viđenim.¹⁸² Te godine se u rubrici „Učiteljski zbor“ prvi put nalazi i ime Augusta Piazze. U istoj rubrici stoji da je u navedenoj školskoj godini mačevalo četrdeset učenika u dva odjela, četiri sata na tjedan, te da je obuka bila besplatna.¹⁸³

Školske godine 1895./1896. August Piazza je na zavodu podučavao mačevanju osamdeset učenika u dva odjela, šest sati na tjedan. Obuka je, kao i prethodnih godina, bila

¹⁷⁸ U ovom radu navedeni su podaci o broju polaznika nastave mačevanja i broju sati na tjedan, koji se nalaze u godišnjim izvještajima Kraljevske gornjogradske velike gimnazije. Franjo Bučar u svojoj knjizi *Franjo BUČAR, Pedeset godina tjelesnog uzgoja u kr. velikoj gornjogradskoj gimnaziji u Zagrebu*, Zagreb, 1908., navodi za pojedine godine ponešto različite podatke.

¹⁷⁹ *Izješće kr. velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1893./1894.*, Zagreb, 1894., 36.

¹⁸⁰ Franjo BUČAR, *Pedeset godina tjelesnog uzgoja u kr. velikoj gornjogradskoj gimnaziji u Zagrebu*, Zagreb, 1908., 7.

¹⁸¹ *Izješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1894./1895.*, Zagreb, 1895., 17.

¹⁸² Isto.

¹⁸³ Isto, 30.

besplatna.¹⁸⁴ Ispit iz mačevanja održan je 3. lipnja.¹⁸⁵ Te školske godine u listopadu Zagreb je posjetio car Franjo Josip I. Budući da se u to vrijeme odvijao i Tečaj za učitelje gimnastike, caru je organiziran posjet gimnastičkoj dvorani u donjogradskoj pučkoj školi. To je bilo treći dan posjeta, odnosno isti dan kada su studenti spalili mađarsku zastavu.¹⁸⁶ U dvorani su na jednoj strani stajali polaznici tečaja odjeveni u gimnastičke odore, dok je na drugoj strani bio jedan odjel 8. razreda gimnazije sa sabljama, odjeven u mačevalačko odijelo. Najprije je odjel gimnazijalaca na zapovijed kapetana Piazzze izveo nekoliko vježbi u redovima, a zatim je slijedilo kratko slobodno mačevanje s dva para. Nakon toga su tečajci izveli nekoliko gimnastičkih vježbi. Na kraju je car kratko razgovarao, prvo s Piazzom, pa s Bučarom i izrazio zadovoljstvo viđenim.¹⁸⁷

Školske godine 1896./1897. Piazza je u Kraljevskoj gornjogradskoj gimnaziji podučavao mačevanju pedeset jednog učenika u dva odjela, četiri sata tjedno. Obuka je bila besplatna.¹⁸⁸ Ispit iz mačevanja ne spominje se u Izvješću, ali Bučar u svojoj knjizi *Pedeset godina tjelesnog uzgoja u kr. velikoj gornjogradskoj gimnaziji u Zagrebu* navodi da je 25. travnja u gimnastičkoj dvorani donjogradskih srednjih zavoda održan ispit iz gimnastike kojim je sam (Bučar) ravnao. Nakon gimnastike Bučar je s jednim odjelom demonstrirao mačevanje floretom – školu i slobodnu borbu, dok je Piazza s drugim odjelom prikazao školu u sablji i slobodno mačevanje sabljom.¹⁸⁹ Kod vježbanja je sudjelovao i zavodski tamburaški zbor, a ispitu su prisustvovali ravnatelj Zavoda Mirko Divković, ravnatelji ostalih srednjih zavoda s članovima profesorskog zbora, kao i sokolski odbornici i prednjaci na čelu sa starješinom Julijem pl. Halperom Sigetskim.¹⁹⁰ Godine 1897. za stalnog učitelja gimnastike na zavodu primljen je Franjo Bučar, pa se zasigurno može ustvrditi da je mačevanje floretom uključeno u nastavu gimnastike od te godine.

¹⁸⁴ *Izvješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1895./1896.*, Zagreb, 1896., 29.

¹⁸⁵ Isto, 32.

¹⁸⁶ Posjet cara gimnastičkoj dvorani odigrao se najvjerojatnije nakon spaljivanja zastave, jer je zastava spaljena prije podne, iza 11 sati, a car je to jutro bio u gradskoj vijećnici. Ljerka RACKO, „Spaljivanje mađarske zastave 1895. god. u Zagrebu“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta*, Zagreb, 1990. br. 23, 235.

¹⁸⁷ Franjo BUČAR, *Izvještaj tečaja za učitelje gimnastike u Zagrebu od 1. X. 1894. do 1. IV. 1896.*, Zagreb, 1896., 29.

¹⁸⁸ *Izvješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1896./1897.*, Zagreb, 1897., 33.

¹⁸⁹ Škola u mačevanju označava individualni rad učitelja s učenikom u kojem se vježbaju prethodno dogovorene napadačke ili obrambene akcije. Može se istodobno vježbati nekoliko zadanih akcija, u smislu simulirane borbe, ali na način da se strogo poštuje zadana forma – na pojedini pokret učitelja, učenik odgovara određenom dogovorenom akcijom, bez ikakve improvizacije. Op. aut.

¹⁹⁰ Franjo BUČAR, *Pedeset godina tjelesnog uzgoja u kr. velikoj gornjogradskoj gimnaziji u Zagrebu*, Zagreb, 1908., 9.

Školske godine 1897./1898. Piazza je u Kraljevskoj gornjogradskoj gimnaziji podučavao mačevanju četrdeset dva učenika u dva odjela, četiri sata tjedno, besplatno.¹⁹¹ Bučar navodi da je ispit iz gimnastike, floretovanja i mačovanja te godine također održan, ali ne daje datum. Gimnastiku (od 1. do 4. razreda) i floretovanje (5. i 6. razred) vodio je Bučar, mačovanje (7. i 8. razred) Piazza. Prikazana je, kao i prethodne godine škola i slobodna borba, a ispitu je u ime Vlade prisustvovao sveučilišni profesor i saborski zastupnik Josip Pliverić, te ravnatelj Zavoda Mirko Divković s članovima profesorskog zbora.¹⁹²

Iduće školske godine, 1898./1899. Piazza je u školi podučavao mačevanju također četrdeset dva učenika u dva odjela, četiri sata tjedno, besplatno.¹⁹³ Od te godine u Izvješće se uvodi stalna rubrika „Tjelesni uzgoj u zavodu“, s posebnom tablicom pojedinih aktivnosti. Ispit iz gimnastike, floretovanja i mačovanja održan je 23. ožujka, a od mačovanja je prikazana škola i slobodna borba u floretu i sablji, jednako kao i prethodnih godina.¹⁹⁴

Školske godine 1899./1900. u Kraljevskoj gornjogradskoj gimnaziji Piazza je podučavao mačevanju četrdeset učenika u dva odjela, četiri sata tjedno, besplatno.¹⁹⁵ U Izvješću se ne spominje ispit. U rubrici „Tjelesni uzgoj u zavodu“, navodi se da je vlada donirala svotu od 460 kruna, koja se između ostalog upotrijebila za popravak floreta i sablji.¹⁹⁶

Godine 1900. August Piazza odlazi u Beč, a njegovo mjesto učitelja mačevanja na zagrebačkim gimnazijama preuzima Franjo Bučar. Bučar piše:

„Od sada se uči na zavodu gimnastika od I.-VI. raz., floretovanje od V.-Vi. r. i mačovanje od VII.-VIII. r. Koji učenici žele, mogu polaziti gimnastiku i poslije VI. raz. a isto tako i floretovanje poslije VI. razreda.“¹⁹⁷

Od školske godine 1900./1901. nastavu mačevanja u Kraljevskoj gornjogradskoj gimnaziji vodio je Franjo Bučar. Te godine nastavu gimnastike, mačovanja i floretovanja pohađalo je dvjesto pedeset devet učenika u sedam odjela, dvanaest sati tjedno, besplatno.¹⁹⁸ Samo floretovanje i mačovanje polazi šezdeset šest učenika. Iz brojki se može steći zaključak da je Bučarovim preuzimanjem nastave mačevanja povećan broj učenika koji su se mačevali,

¹⁹¹ *Izvješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1897./1898.*, Zagreb, 1898., 29.

¹⁹² Franjo BUČAR, *Pedeset godina tjelesnog uzgoja u kr. velikoj gornjogradskoj gimnaziji u Zagrebu*, Zagreb, 1908., 9.

¹⁹³ *Izvješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1898./1899.*, Zagreb, 1899., 29.

¹⁹⁴ Isto, 62.

¹⁹⁵ *Izvješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1899./1900.*, Zagreb, 1900., 29.

¹⁹⁶ Isto, 53.

¹⁹⁷ Franjo BUČAR, *Pedeset godina tjelesnog uzgoja u kr. velikoj gornjogradskoj gimnaziji u Zagrebu*, Zagreb, 1908., 10.

¹⁹⁸ *Izvješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1900./1901.*, Zagreb, 1901., 28.

no prijašnjih godina brojevi se odnose isključivo na mačevanje sabljom koje je držao Piazza, a Bučar je u sklopu svojeg predmeta držao mačevanje floretom. U Izvješću je popisan i inventar, pa se navodi da zavod posjeduje četrdeset pet rukavica za mačevanje, trideset pet obrazina (maski) za mačevanje, četrdeset obrazina (maski) za floret, devet talijanskih sablji, pedeset jednu školsku sablju, pedeset rukava rukava za mačevanje, pedeset sedam kaputa za mačevanje i četrdeset tri floreta.¹⁹⁹

Školske godine 1901./1902. nastavu gimnastike, mačovanja i floretovanja u Kraljevskoj gornjogradskoj gimnaziji kod Bučara pohađalo je tristo dvadeset učenika u sedam odjela, dvanaest sati tjedno, besplatno.²⁰⁰ Mačevanje i floretovanje polazi šezdeset jedan učenik.²⁰¹ Iste godine nabavljena je za profesorsku knjižnicu i knjiga Franjo BUČAR, *Floretovanje*, a Vlada je doznala svotu od 994 krune za nabavku novih rekvizita te za popravak mačevalačkih rekvizita i gimnastičkih sprava.²⁰² Od 21. do 27. travnja 1902. održan je u gimnastičkoj dvorani Tečaj švedske gimnastike za članove Poljskog Sokolskog saveza. Uz nastavu polaznici tečaja hospitalirali su gimnastičkoj poduci te nastavi floretovanja i mačevanja.²⁰³

Školske godine 1902./1903. nastavu gimnastike, mačovanja i floretovanja kod Bučara pohađalo je sto sedamdeset šest učenika u sedam odjela, dvanaest sati tjedno, besplatno.²⁰⁴ U tablici pod rubrikom „Tjelesni uzgoj u zavodu“ navodi se da je nastavu floretovanja, mačevanja i gimnastike polazilo osamdeset učenika.²⁰⁵ Budući da postoji poseban podatak o broju učenika koji polaze gimnastiku, broj od osamdeset učenika vjerojatno se odnosi samo na mačevanje.

Iduće školske godine, 1903./1904., kod Bučara je nastavu gimnastike, mačovanja i floretovanja u školi pohađao sto trideset jedan učenik u sedam odjela, dvanaest sati tjedno, besplatno.²⁰⁶ U tablici pod rubrikom „Tjelesni uzgoj u zavodu“ navodi se da je nastavu floretovanja, mačevanja i gimnastike polazilo šezdeset devet učenika.²⁰⁷

Školske godine 1904./1905. nastavu floretovanja, mačovanja i gimnastike u Kraljevskoj gornjogradskoj gimnaziji kod Bučara pohađalo je sedamdeset osam učenika.²⁰⁸ Te godine u

¹⁹⁹ Isto, 54.

²⁰⁰ *Izvješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1901./1902.*, Zagreb, 1902., 29.

²⁰¹ Isto, 55.

²⁰² Franjo BUČAR, *Pedeset godina tjelesnog uzgoja u kr. velikoj gornjogradskoj gimnaziji u Zagrebu*, Zagreb, 1908., 11. *Izvješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1901./1902.*, Zagreb, 1902., 52.

²⁰³ *Izvješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1901./1902.*, Zagreb, 1902., 56.

²⁰⁴ *Izvješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1902./1903.*, Zagreb, 1903., 29.

²⁰⁵ Isto, 52.

²⁰⁶ *Izvješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1903./1904.*, Zagreb, 1904., 29.

²⁰⁷ Isto, 56.

²⁰⁸ *Izvješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1904./1905.*, Zagreb, 1905., 64.

Izvrješću ne navodi se u rubrici „Učiteljski zbor“ podatak o broju polaznika Bučarove nastave tjelesnog odgoja, te se ovaj broj od sedamdeset osam učenika vjerojatno odnosi samo na mačevaoce. Te je godine za školu nabavljeno trideset obrazina za mačevanje, u zamjenu za stare, i sto liti (oštrica, op. aut.) za sablje i floret.²⁰⁹

Školske godine 1905./1906. u Kraljevskoj gornjogradskoj gimnaziji nastavu gimnastike, mačovanja i floretovanja kod Bučara pohađao je dvjesto osam učenika u sedam odjela, jedanaest sati tjedno, besplatno.²¹⁰ U istom Izvrješću, u tablici pod rubrikom „Tjelesni uzgoj u zavodu“ navodi se da je nastavu floretovanja, mačovanja, gimnastike i igre polazilo šezdeset sedam učenika. Iste godine zavod je primio od ravnateljstva Kraljevske velike požeske gimnazije nekoliko sprava za mačevanje i igre, te od Kraljevske zemaljske vlade svotu od 195 kruna za nabavu i izmjenu nekih rekvizita za igranje i mačevanje.²¹¹

Iduće školske godine, 1906./1907., nastavu gimnastike, mačovanja i floretovanja u Kraljevskoj gornjogradskoj gimnaziji kod Bučara pohađao je sto devedeset sedam učenika u sedam odjela, deset sati tjedno, besplatno.²¹² Dana 19. travnja 1907. izdana je naredba Kraljevske zemaljske vlade prema kojoj se ukidaju mnoge rubrike u godišnjim izvještajima, a među njima i ona o tjelesnom odgoju, pa prema tome nije zabilježeno ništa detaljnije o mačevanju.²¹³

Školske godine 1907./1908. nastavu gimnastike, mačovanja i floretovanja u Kraljevskoj gornjogradskoj gimnaziji kod Bučara pohađalo je dvjesto dvadeset devet učenika u osam odjela, deset sati tjedno, besplatno.²¹⁴ Dana 8. svibnja 1908. održan je ispit iz gimnastike, u sklopu kojeg je bilo i mačevanje – škola i slobodna borba u floretu od 5. do 8. razreda, te škola i slobodna borba u sablji za 7. i 8. razred. Kraljevska i zemaljska vlada je i te godine doznala svotu od 667 kruna za nabavu i izmjenu sprava za igranje te za nove mačevalačke rekvizite.²¹⁵ U inventaru zbirke za gimnastiku iz 1908. godine stoji da škola posjeduje šezdeset dva obična kaputa za mačevanje, dva bolja kaputa za mačevanje, četrdeset dvije sablje, pedeset devet

²⁰⁹Isto, 62.

²¹⁰ *Izvrješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1905./1906.*, Zagreb, 1906., 42.

²¹¹ Franjo BUČAR, *Pedeset godina tjelesnog uzgoja u kr. velikoj gornjogradskoj gimnaziji u Zagrebu*, Zagreb, 1908., 12. *Izvrješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1905./1906.*, Zagreb, 1906., 71-73.

²¹² *Izvrješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1906./1907.*, Zagreb, 1907., 18.

²¹³ Franjo BUČAR, *Pedeset godina tjelesnog uzgoja u kr. velikoj gornjogradskoj gimnaziji u Zagrebu*, Zagreb, 1908., 12.

²¹⁴ *Izvrješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1907./1908.*, Zagreb, 1908., 18.

²¹⁵ Franjo BUČAR, *Pedeset godina tjelesnog uzgoja u kr. velikoj gornjogradskoj gimnaziji u Zagrebu*, Zagreb, 1908., 13.

floreta, četrdeset jednu obrazinu za sablju, trideset obrazina za floret, pedeset rukava za mačevanje i pedeset osam rukavica za mačevanje.²¹⁶

Školske godine 1908./1909. u Kraljevskoj gornjogradske gimnaziji kod Bučara nastavu floretovanja (od 5. do 8. razreda) polazilo je dvadeset sedam učenika, a nastavu mačevanja (7. i 8. razred) četrdeset tri učenika. Za školsku knjižnicu nabavljen je još jedan primjerak knjige Franjo BUČAR, *Floretovanje*. Nekolicina učenika trenirala je mačevanje u posebnom učeničkom odjelu Prvoga hrvatskog mačevalačkog kluba, s dopuštenjem Kraljevske zemaljske vlade.²¹⁷ Od te godine nastavu gimnastike vodi i Dragutin Šulce, ali samo nižim razredima (od 1. do 4. razreda), dok Bučar predaje višim razredima.

Školske godine 1909./1910. u školu je za pomoćnog učitelja floretovanja i mačevanja primljen Luigi Martinenghi. Nastavu floretovanja (od 5. do 8. razreda) polazila su trideset četiri učenika, a nastavu mačevanja (od 6. do 8. razreda) četrdeset dva učenika. Nekolicina učenika trenirala je mačevanje u posebnom učeničkom odjelu Prvoga hrvatskog mačevalačkog kluba, s dopuštenjem Kraljevske zemaljske vlade. Klub je te godine organizirao natjecanje u floretovanju i mačevanju. Sudjelo je sedam učenika Kraljevske gornjogradske gimnazije, od kojih je troje osvojilo nagrade. Đuro Vrbanić, učenik 6. razreda osvojio je prvo mjesto u floretovanju i mačevanju, Slavko Cuvaj, učenik 8. razreda drugo mjesto u floretu i Zlatko Mašek-Bosnodolski, učenik 7. razreda treće mjesto u mačevanju (sablja).²¹⁸

Školske godine 1910./1911. u Kraljevskoj gornjogradske gimnaziji kod Martinenghija nastavu floretovanja (od 5. do 8. razreda) polazilo je trideset tri učenika, a nastavu mačevanja, koje se od te godine uvodi u 5. razredu, četrdeset tri učenika. Učenici koji su polazili nastavu mačevanja nisu bili obavezni polaziti i nastavu gimnastike. Nekolicina učenika trenirala je mačevanje u posebnom učeničkom odjelu Prvoga hrvatskog mačevalačkog kluba, s dopuštenjem Kraljevske zemaljske vlade. Klub je i te godine organizirao natjecanje u floretovanju i mačevanju. Sudjelovala su četiri učenika Kraljevske gornjogradske gimnazije, od kojih su dva osvojila nagrade. Đuro Vrbanić, učenik 7. razreda osvojio je prvo mjesto, a Dragan Kastl, učenik 8. razreda drugo mjesto.²¹⁹

Školske godine 1912./1913. u Kraljevskoj gornjogradske gimnaziji mačevanje je podučavao Ferdo Krizmanić, uz pomoć i nadgled Franje Bučara. Nastavu floretovanja (od 5.

²¹⁶ Isto, 19.

²¹⁷ *Izješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1908./1909.*, Zagreb, 1909., 75.

²¹⁸ *Izješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1909./1910.*, Zagreb, 1910., 83.

²¹⁹ *Izješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1910./1911.*, Zagreb, 1911., 157.

do 8. razreda) polazilo je trideset dva učenika, a nastavu mačevanja (7. i 8. razred) dvadeset pet učenika.²²⁰ Dana 24. svibnja u školskoj gimnastičkoj dvorani održano je IV. srednjoškolsko natjecanje u mačevanju, koje je organizirao Prvi hrvatski mačevalački klub. Sudjelovalo je šest učenika Kraljevske gornjogradske gimnazije, a Josip Stipčić osvojio je drugo mjesto.²²¹

Školske godine 1915./1916. u Kraljevskoj gornjogradske gimnaziji nije bilo nastave tjelesnog odgoja. Gimnastičke prostorije gornjogradske gimnazije upotrijebljene su u vojne svrhe, a gimnastička dvorana u zgradi na Katarinskom trgu upotrijebljena je kao razred. Čak su i igrališta bila zapremljena u ratne svrhe.²²²

Iduće školske godine, 1916./1917., u Kraljevskoj gornjogradske gimnaziji također nije bilo redovite nastave tjelesnog odgoja. Učenici su se, koliko su prilike dopuštale, zimi klizali i sanjkali te ljeti odlazili na izlete, no nastava mačevanja nije održavana.²²³ Izvješća za školske godine 1916./1917., 1917./1918., 1918./1919. i 1920./1921. ne sadrže rubriku „Tjelesni odgoj“. Nakon završetka Prvoga svjetskog rata Ferdo Krizmanić vratio se na mjesto nastavnika gimnastike, no mačevanje više nije bilo u nastavnom programu škole.

²²⁰ *Izvješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1912./1913.*, Zagreb, 1913., 81.

²²¹ Isto, 77.

²²² *Izvješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1915./1916.*, Zagreb, 1916., 68.

²²³ *Izvješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1916./1917.*, Zagreb, 1917., 54.

Tablica 1. Mačevanje u Kraljevskoj gornjogradskoj velikoj gimnaziji

ŠKOLSKA GODINA	NASTAVA MAČEVANJA			NASTAVA GIMNASTIKE, MAČEVANJA I FLORETOVANJA			NASTAVNIK MAČEVANJA
	Broj učenika	Broj odjela	Broj sati tjedno	Broj učenika	Broj odjela	Broj sati tjedno	
1893./1894.	-	-	-	-	-	-	August Piazza
1894./1895.	40	2	4	-	-	-	August Piazza
1895./1896.	80	2	6	-	-	-	August Piazza
1896./1897.	51	2	4	-	-	-	August Piazza
1897./1898.	42	2	4	-	-	-	August Piazza
1898./1899.	42	2	4	-	-	-	August Piazza
1899./1900.	40	2	4	-	-	-	August Piazza
1900./1901.	66	-	-	259	7	12	Franjo Bučar
1901./1902.	61	-	-	320	7	12	Franjo Bučar
1902./1903.	80	-	-	176	7	12	Franjo Bučar
1903./1904.	69	-	-	131	7	12	Franjo Bučar
1904./1905.	78	-	-	-	-	-	Franjo Bučar
1905./1906.	67	-	-	208	7	11	Franjo Bučar
1906./1907.	-	-	-	197	7	10	Franjo Bučar
1907./1908.	-	-	-	229	8	10	Franjo Bučar
1908./1909.	70	-	-	-	-	-	Franjo Bučar
1909./1910.	76	-	-	-	-	-	Luigi Martinenghi
1910./1911.	76	-	-	-	-	-	Luigi Martinenghi
1912./1913.	57	-	-	-	-	-	Ferdo Krizmanić (uz nadgled Franje Bučara)

7.8.2. Mačevanje u Kraljevskoj donjogradskoj velikoj gimnaziji

Mačevanje se u godišnjim izvješćima Kraljevske donjogradske velike gimnazije prvi put spominje školske godine 1896./1897. Nastavu gimnastike i mačevanja držao je Ivan Trstenjak, a te godine polazilo ju je četiristo šest učenika u jedanaest odjela, šesnaest sati tjedno, besplatno.²²⁴ Ispit i javna produkcija iz gimnastike i mačevanja održani su 27. lipnja.²²⁵

Školske godine 1897./1898. u Kraljevskoj donjogradskoj gimnaziji nastavu gimnastike i mačevanja kod Trstenjaka pohađalo je četiristo pedeset dva učenika, u devet odjela, šesnaest sati tjedno, besplatno.²²⁶ Ispit i javna produkcija iz gimnastike i mačevanja održani su je 25. lipnja.²²⁷

Školske godine 1898./1899. nastavu gimnastike i mačevanja kod Trstenjaka pohađalo je četiristo šest učenika, u devet odjela, šesnaest sati tjedno, besplatno.²²⁸ Ispit i javna produkcija iz gimnastike i mačevanja održani su 25. lipnja.²²⁹

Iduće školske godine, 1899./1900., u Kraljevskoj donjogradskoj gimnaziji nastavu gimnastike i mačevanja kod Trstenjaka pohađalo je četiristo šezdeset četiri učenika, u devet odjela, šesnaest sati tjedno, besplatno, a u Izvješću se ne spominje ispit iz mačevanja.²³⁰

Od školske godine 1900./1901. u sljedećih nekoliko izvješća Kraljevske donjogradske gimnazije navode se za svaku godinu samo podaci o broju učenika koji su pohađali nastavu gimnastike i mačevanja kod Trstenjaka. Te godine nastavu je pohađalo četiristo osamdeset tri učenika, u devet odjela, šesnaest sati tjedno, besplatno.²³¹

Školske godine 1901./1902. broj učenika iznosi petsto trideset sedam, a raspoređeni su bili u devet odjela, šesnaest sati tjedno. Nastava je također bila besplatna.²³²

Iduće školske godine 1902./1903. petsto šezdeset tri učenika pohađalo je nastavu gimnastike i mačevanja, u devet odjela, šesnaest sati tjedno, također besplatno.²³³

²²⁴ *Izvješće kr. donjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1896./1897.*, Zagreb, 1897., 29.

²²⁵ Isto, 31.

²²⁶ *Izvješće kr. donjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1897./1898.*, Zagreb, 1898., 27.

²²⁷ Isto, 29.

²²⁸ *Izvješće kr. donjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1898./1899.*, Zagreb, 1899., 29.

²²⁹ Isto, 33.

²³⁰ *Izvješće kr. donjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1899./1900.*, Zagreb, 1900., 36.

²³¹ *Izvješće kr. donjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1900./1901.*, Zagreb, 1901., 28.

²³² *Izvješće kr. donjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1901./1902.*, Zagreb, 1902., 29.

²³³ *Izvješće kr. donjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1902./1903.*, Zagreb, 1903., 27.

Školske godine 1903./1904. u školi je nastavu gimnastike i mačevanja pohađalo je petsto osamdeset devet učenika, u devet odjela, šesnaest sati tjedno, također besplatno.²³⁴

Školske godine 1904./1905. broj učenika iznosi četiristo devedeset dva učenika, a raspoređeni su bili u deset odjela, šesnaest sati tjedno. Nastava je također bila besplatna.²³⁵

Školske godine 1905./1906. četiristo pedeset dva učenika pohađala su nastavu gimnastike i mačevanja kod Trstenjaka, u devet odjela, šesnaest sati tjedno, besplatno.²³⁶

Iduće školske godine 1906./1907. u Kraljevskoj donjogradskoj gimnaziji nastavu gimnastike i mačevanja pohađalo je četiristo dva učenika, u deset odjela, osamnaest sati tjedno, besplatno.²³⁷

Školske godine 1907./1908. u Kraljevskoj donjogradskoj gimnaziji nastavu gimnastike i mačevanja pohađalo je tristo osamdeset osam učenika, u dvadeset odjela, osamnaest sati tjedno, besplatno.²³⁸ Te godine u Izvješće donosi rubriku „Tjelesni uzgoj u zavodu“ u kojoj je nastavnik gimnastike Ivan Trstenjak ukratko opisao i nastavu gimnastike u Donjogradskoj gimnaziji od njezina osnutka.

Školske godine 1908./1909. Ivan Trstenjak je kao i prethodnih godina držao nastavu gimnastike i mačevanja u Kraljevskoj donjogradskoj gimnaziji. Od te godine u Izvješću se njegov predmet nalazi u rubrici obaveznih predmeta, za koje se ne navodi broj učenika, već samo podatak da nastavu drži za razrede od 1. do 8., četrnaest sati tjedno.²³⁹ U rubrici „Tjelesni uzgoj u zavodu“ nalazi se podatak o uspjehu iz kojeg se može zaključiti da je nastavu pohađalo tristo pedeset devet učenika.²⁴⁰ U istoj rubrici Trstenjak navodi:

„... a ugodna mi je dužnost spomenuti, da su se u pojedinim razredima s dopuštenjem ravnateljevim osnovali klubovi raznih imena (Konkordija, Viktorija i t. d.), koji su u slobodno vrijeme i udovoljivši školskim dužnostima, vježbali i jačali svoje tijelo, vedrili i bodrili svoj duh raznim gimnastičkim igrama na škol. igralištu, da se prema onoj 'Mens sana in corpore sano' priprave i osposobe za što intenzivniji psihički rad.“²⁴¹

²³⁴ *Izvješće kr. donjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1903./1904.*, Zagreb, 1904., 28.

²³⁵ *Izvješće kr. donjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1904./1905.*, Zagreb, 1905., 30.

²³⁶ *Izvješće kr. donjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1905./1906.*, Zagreb, 1906., 31.

²³⁷ *Izvješće kr. donjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1906./1907.*, Zagreb, 1907., 14.

²³⁸ *Izvješće kr. donjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1907./1908.*, Zagreb, 1908., 31.

²³⁹ *Izvješće kr. donjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1908./1909.*, Zagreb, 1909., 35.

²⁴⁰ Isto, 67.

²⁴¹ Isto.

Školske godine 1909./1910. u Kraljevskoj donjogradske gimnaziji nastavu gimnastike i mačevanja kod Trstenjaka pohađalo je četrismo osamnaest učenika od 1. do 8. razreda, četrnaest sati tjedno.²⁴² Trstenjak u rubrici „Tjelesni uzgoj u zavodu“ navodi:

„U prvih pet razreda vježbalo samo u gimnastici i igrama, u VI. uz gimnastiku i fleuret, dok u VII. i VIII. razredu mačovanje.“²⁴³

Iz te rečenice se može zaključiti da u 7. i 8. razredu više nije bilo gimnastike na satovima tjelesnog odgoja, već se isključivo mačevalo.

Školske godine 1910./1911. nastava gimnastike i mačevanja se u godišnjem izvješću Kraljevske donjogradske gimnazije ponovno nalazi na popisu neobligatnih i relativno obligatnih predmeta, pa se tako navodi da je tu nastavu kod učitelja Ivana Trstenjaka polazilo tristo devedeset tri učenika, u osam odjela, četrnaest sati tjedno, besplatno.²⁴⁴ Vježbalo se po programu kao i prethodne godine, dakle mačevanje floretom u 6., i mačevanje sabljom u 7. i 8. razredu.²⁴⁵

Iduće školske godine, 1911./1912., u Kraljevskoj donjogradske gimnaziji nastavu gimnastike i mačevanja kod Trstenjaka pohađalo je tristo šezdeset devet učenika, u osam odjela, četrnaest sati tjedno, besplatno.²⁴⁶ Vježbalo se po programu kao i prethodne godine, dakle mačevanje floretom u 6., i mačevanje sabljom u 7. i 8. razredu.²⁴⁷

Školske godine 1912./1913. u Kraljevskoj donjogradske gimnaziji nastavu gimnastike i mačevanja pohađalo je tristo četrdeset devet učenika, u osam odjela, osam sati tjedno, besplatno.²⁴⁸ Zbog bolesti učitelja gimnastike Ivana Trstenjaka, nastava je bila smanjena na način da je svaki razred imao samo jedan sat tjedno. Satove je držao učitelj Kraljevske gornjogradske gimnazije Ferdo Krizmanić, a vježbalo se po programu kao i prethodnih godina, dakle mačevanje floretom u 6., i mačevanje sabljom u 7. i 8. razredu.²⁴⁹

Školske godine 1913./1914. u Kraljevskoj donjogradske gimnaziji nastavu gimnastike uz Ivana Trstenjaka vodi i Franjo Bučar. Utjecaj Bučara vidljiv je različitim pojačanim sportskim aktivnostima, začetku buduće školske stručne knjižnice za tjelesni odgoj, kao i po

²⁴² *Izvešće kr. donjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1909./1910.*, Zagreb, 1910., 33. i 77.

²⁴³ Isto, 77.

²⁴⁴ *Izvešće kr. donjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1910./1911.*, Zagreb, 1911., 65.

²⁴⁵ Isto, 118.

²⁴⁶ *Izvešće kr. donjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1911./1912.*, Zagreb, 1912., 11.

²⁴⁷ Isto, 62.

²⁴⁸ *Izvešće kr. donjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1912./1913.*, Zagreb, 1913., 12.

²⁴⁹ Isto, 63.

detaljnoj tablici tjelovježbeno-sportskih aktivnosti, koje do ove godine nije bilo u izvješćima. Iz tablice se vidi da su dvadeset četiri učenika 5. i 6. razreda te godine polazila satove floretovanja, a dvadeset devet učenika 7. i 8. razreda satove mačevanja.²⁵⁰

Od školske godine 1915./1916., su, zbog Prvoga svjetskog rata, gimnastičke prostorije Kraljevske donjogradske gimnazije korištene za vojne svrhe, a gimnastička dvorana u zgradi ženskog liceja pretvorena je u razred, pa nije bilo sustavne nastave tjelesnog odgoja. Učenici su se zimi klizali, a ljeti išli na izlete.²⁵¹

²⁵⁰ *Izvješće kr. donjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1913./1914.*, Zagreb, 1914., 67-70.

²⁵¹ *Izvješće kr. donjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1915./1916.*, Zagreb, 1916., 79.

Tablica 2. Mačevanje u Kraljevskoj donjogradskoj velikoj gimnaziji

ŠKOLSKA GODINA	NASTAVA GIMNASTIKE I MAČEVANJA			NASTAVNIK MAČEVANJA
	Broj učenika	Broj odjela	Broj sati	
1896./1897.	406	11	16	Ivan Trstenjak
1897./1898.	452	9	16	Ivan Trstenjak
1898./1899.	406	9	16	Ivan Trstenjak
1899./1900.	464	9	16	Ivan Trstenjak
1900./1901.	483	9	16	Ivan Trstenjak
1901./1902.	537	9	16	Ivan Trstenjak
1902./1903.	563	9	16	Ivan Trstenjak
1903./1904.	589	9	16	Ivan Trstenjak
1904./1905.	492	10	16	Ivan Trstenjak
1905./1906.	452	9	16	Ivan Trstenjak
1906./1907.	402	10	18	Ivan Trstenjak
1907./1908.	388	20	18	Ivan Trstenjak
1908./1909.	359	-	-	Ivan Trstenjak
1909./1910.	418	-	14	Ivan Trstenjak
1910./1911.	393	8	14	Ivan Trstenjak
1911./1912.	369	8	14	Ivan Trstenjak
1912./1913.	349	8	8	Ferdo Krizmanić
1913./1914.	53 ²⁵²	-	-	Ivan Trstenjak i Franjo Bučar

²⁵² Samo broj učenika koji su pohađali satove floretovanja i mačevanja.

7.8.3. Mačevanje u Kraljevskoj velikoj realci

Mačevanje se u godišnjim izvješćima Kraljevske velike realke prvi put spominje školske godine 1893./1894. U rubrici „Naredbe i važniji otpisi koji se škole tiču“, pod točkom 5. stoji:

„Vis. se otpisom od 27. siječnja 1894. br. 563 dozvoljava da se učenici VI. i VII. razreda obučavaju u mačevanju kao neobligatnom predmetu te se to obučavanje povjerava umirov. Kapetanu Augustu Piazzzi.“²⁵³

Te školske godine Piazza je nastavu mačevanja držao za devetnaest učenika u jednom odjelu, dva sata tjedno, besplatno.²⁵⁴

Školske godine 1894./1895. u Kraljevskoj velikoj realci i nastavu mačevanja kod Piazzze pohađalo je sedamnaest učenika u jednom odjelu, dva sata tjedno, besplatno. U Izvješću stoji napomena da su nastavu pohađali zajedno učenici 6. i 7. razreda realne gimnazije i 3. razreda Više trgovačke škole.²⁵⁵

Školske godine 1895./1896. u Kraljevskoj velikoj realci nastavu švedske gimnastike i mačevanja kod Josipa Prikrila pohađalo je sto sedamdeset sedam učenika u šest odjela, deset sati tjedno, besplatno.²⁵⁶ Prikril je držao nastavu tjelovježbe i u Višoj trgovačkoj školi u dva odjela, svaki dva sata na tjedan, u sklopu koje je vjerojatno bilo i mačevanje, nastavno na prethodnu godinu kada su kod Piazzze zajedno vježbali učenici realke i Više trgovačke škole.²⁵⁷

Školske godine 1896./1897. u Kraljevskoj velikoj realci nastavu švedske gimnastike i mačevanja kod Josipa Prikrila pohađalo je sto osamdeset osam učenika u devet odjela, petnaest sati tjedno, besplatno.²⁵⁸ Prikril je, kao i prethodne godine, držao nastavu tjelovježbe, vjerojatno i mačevanja, i u Višoj trgovačkoj školi u dva odjela, svaki dva sata na tjedan.²⁵⁹

Školske godine 1897./1898. nastavu švedske gimnastike i mačevanja kod Prikrila u Kraljevskoj velikoj realci pohađalo je sto osamdeset šest učenika u devet odjela, petnaest sati

²⁵³ *Izvješće kr. velike realke i spojene s njom Više trgovačke škole u Zagrebu za školsku godinu 1893./1894.*, Zagreb, 1894., 29.

²⁵⁴ Isto, 28.

²⁵⁵ *Izvješće kr. velike realke i spojene s njom Više trgovačke škole u Zagrebu za školsku godinu 1894./1895.*, Zagreb, 1895., 31.

²⁵⁶ *Izvješće kr. velike realke i spojene s njom Više trgovačke škole u Zagrebu za školsku godinu 1895./1896.*, Zagreb, 1896., 32.

²⁵⁷ Isto, 78.

²⁵⁸ *Izvješće kr. velike realke i spojene s njom Više trgovačke škole u Zagrebu za školsku godinu 1896./1897.*, Zagreb, 1897., 33.

²⁵⁹ Isto, 80.

tjedno, besplatno.²⁶⁰ U Višoj trgovačkoj školi Prikril je držao nastavu u dva odjela, svaki dva sata na tjedan.²⁶¹

Školske godine 1898./1899. u Kraljevskoj velikoj realci nastavu švedske gimnastike i mačevanja kod Josipa Prikrila pohađalo je dvjesto osamdeset sedam učenika u devet odjela, petnaest sati tjedno, besplatno.²⁶² U Višoj trgovačkoj školi Prikril je držao nastavu u dva odjela, svaki dva sata na tjedan.²⁶³

Iduće školske godine, 1899./1900. kod Josipa Prikrila nastavu švedske gimnastike i mačevanja u Kraljevskoj velikoj realci pohađalo je tristo dvadeset sedam učenika u dvanaest odjela, osamnaest sati tjedno, besplatno.²⁶⁴ U Višoj trgovačkoj školi nastava tjelovježbe, vjerojatno i mačevanja organizirana je u dva odjela, svaki dva sata na tjedan.²⁶⁵

Školske godine 1900./1901. u Kraljevskoj velikoj realci nastavu švedske gimnastike i mačevanja kod Josipa Prikrila pohađalo je dvjesto osamdeset devet učenika u dvanaest odjela, osamnaest sati tjedno, besplatno.²⁶⁶ U Višoj trgovačkoj školi Prikril je držao nastavu u dva odjela, svaki dva sata na tjedan.²⁶⁷

Školske godine 1901./1902. u Kraljevskoj velikoj realci nastavu švedske gimnastike i mačevanja kod Prikrila pohađalo je tristo dvadeset osam učenika u dvanaest odjela, osamnaest sati tjedno, besplatno.²⁶⁸ Prikril je, kao i prethodnih godina držao nastavu tjelovježbe, vjerojatno i mačevanja, i u Višoj trgovačkoj školi u dva odjela, svaki dva sata na tjedan.²⁶⁹

Iduće školske godine, 1902./1903., u Kraljevskoj velikoj realci nastavu švedske gimnastike i mačevanja kod Josipa Prikrila pohađalo je tristo četrdeset dva učenika, također u

²⁶⁰ *Izvjешće kr. velike realke i spojene s njom Više trgovačke škole u Zagrebu za školsku godinu 1897./1898.*, Zagreb, 1898., 38.

²⁶¹ Isto, 86.

²⁶² *Izvjешće kr. velike realke i spojene s njom Više trgovačke škole u Zagrebu za školsku godinu 1898./1899.*, Zagreb, 1899., 42.

²⁶³ Isto, 91.

²⁶⁴ *Izvjешće kr. velike realke i spojene s njom Više trgovačke škole u Zagrebu za školsku godinu 1899./1900.*, Zagreb, 1900., 39.

²⁶⁵ Isto, 92.

²⁶⁶ *Izvjешće kr. velike realke i spojene s njom Više trgovačke škole u Zagrebu za školsku godinu 1900./1901.*, Zagreb, 1901., 44.

²⁶⁷ Isto, 108.

²⁶⁸ *Izvjешće kr. velike realke i spojene s njom Više trgovačke škole u Zagrebu za školsku godinu 1901./1902.*, Zagreb, 1902., 44.

²⁶⁹ Isto, 106.

dvanaest odjela, osamanest sati tjedno, besplatno.²⁷⁰ U Višoj trgovačkoj školi Prikril je držao nastavu u dva odjela, svaki dva sata na tjedan.²⁷¹

Školske godine 1903./1904. nastavu švedske gimnastike i mačevanja u Kraljevskoj velikoj realci pohađao je tristo šezdeset jedan učenik u dvanaest odjela, osamanest sati tjedno, besplatno.²⁷² Prikril je držao nastavu tjelovježbe i u Višoj trgovačkoj školi u dva odjela, svaki dva sata na tjedan.²⁷³

Iduće školske godine, 1904./1905. nastavu švedske gimnastike i mačevanja kod Josipa Prikrila pohađalo je četiristo pet učenika u trinaest odjela, osamnaest sati tjedno, besplatno.²⁷⁴ U Višoj trgovačkoj školi Prikril je držao nastavu u dva odjela, svaki dva sata na tjedan.²⁷⁵

Školske godine 1905./1906. nastavu švedske gimnastike i mačevanja kod Josipa Prikrila pohađalo je petsto dva učenika Kraljevske velike realke i pedeset pet učenika Više trgovačke škole, u četrnaest odjela, devetnaest sati tjedno, besplatno.²⁷⁶

Školske godine 1906./1907. nastavu švedske gimnastike i mačevanja kod Josipa Prikrila pohađalo je petsto četrdeset učenika Kraljevske velike realke i sedamdeset devet učenika Više trgovačke škole, u osamnaest odjela, dvadeset jedan sat tjedno, besplatno.²⁷⁷

Školske godine 1907./1908. nastavu švedske gimnastike i mačevanja kod Josipa Prikrila pohađalo je petsto pedeset osam učenika Kraljevske velike realke i šezdeset pet učenika Više trgovačke škole, u devetnaest odjela, dvadeset jedan sat tjedno, besplatno.²⁷⁸

Školske godine 1911./1912. u Kraljevskoj velikoj realnoj gimnaziji nastavu gimnastike i mačevanja kod Josipa Prikrila pohađalo je devetsto deset učenika u dvadeset četiri odjela, dvadeset četiri sata tjedno, besplatno.²⁷⁹ U rubrici „Tjelesni uzgoj i poučni izleti“ stoji

²⁷⁰ *Izješće kr. velike realke i spojene s njom Više trgovačke škole u Zagrebu za školsku godinu 1902./1903.*, Zagreb, 1903., 46.

²⁷¹ Isto, 118.

²⁷² *Izješće kr. velike realke i spojene s njom Više trgovačke škole u Zagrebu za školsku godinu 1903./1904.*, Zagreb, 1904., 46.

²⁷³ Isto, 120.

²⁷⁴ *Izješće kr. velike realke i spojene s njom Više trgovačke škole u Zagrebu za školsku godinu 1904./1905.*, Zagreb, 1905., 51.

²⁷⁵ Isto, 126.

²⁷⁶ *Izješće kr. realne gimnazije i s njom spojene Više trgovačke škole u Zagrebu za školsku godinu 1905./1906.*, Zagreb, 1906., 55.

²⁷⁷ *Izješće kr. realne gimnazije i s njom spojene Više trgovačke škole u Zagrebu za školsku godinu 1906./1907.*, Zagreb, 1907., 26.

²⁷⁸ *Izješće kr. realne gimnazije i s njom spojene Više trgovačke škole u Zagrebu za školsku godinu 1907./1908.*, Zagreb, 1908., 62.

²⁷⁹ *Izješće kr. realne gimnazije za školsku godinu 1911./1912.*, Zagreb, 1912., 23.

napomena da učenici osim gimnastike, u 5. i 6. razredu uče mačevanje floretom, a u 7. i 8. razredu mačevanje sabljom po talijanskoj metodi.²⁸⁰

Školske godine 1912./1913. u Kraljevskoj velikoj realnoj gimnaziji nastavu gimnastike i mačevanja kod Josipa Prikrila pohađalo je petsto deset učenika u petnaest odjela, petnaest sati tjedno, besplatno.²⁸¹ U rubrici „Tjelesni uzgoj i poučni izleti“ i ove godine stoji napomena da učenici osim gimnastike, u 5. i 6. razredu uče mačevanje floretom, a u 7. i 8. razredu mačevanje sabljom po talijanskoj školi.²⁸² Na mačevalačkom natjecanju srednjoškolske mladeži koje organizira Prvi hrvatski mačevalački klub, prvo mjesto osvojio je Vladimir Pexidr-Srića, a treće mjesto Ivan de Bona, obojica učenici 8. razreda Realne gimnazije.²⁸³

Školske godine 1913./1914. u Kraljevskoj velikoj realnoj gimnaziji nastavu gimnastike i mačevanja kod Josipa Prikrila pohađalo je petsto trideset dva učenika u osamnaest odjela, devetnaest sati tjedno, besplatno.²⁸⁴ U rubrici „Tjelesni uzgoj“ i ove godine stoji napomena da učenici osim gimnastike, u 5. i 6. razredu uče mačevanje floretom, a u 7. i 7. razredu mačevanje sabljom po talijanskoj školi. Na mačevalačkom natjecanju srednjoškolske mladeži koje organizira Prvi hrvatski mačevalački klub, prvo mjesto osvojio je Josip Badovinac, učenik 8. razreda Realne gimnazije.²⁸⁵

Od školske godine 1914./1915. u Kraljevskoj velikoj realnoj gimnaziji nema nastave tjelesnog odgoja niti mačevanja, jer više nije bilo prikladnih raspoloživih prostorija.²⁸⁶

²⁸⁰ Isto, 103.

²⁸¹ *Izješće kr. realne gimnazije za školsku godinu 1912./1913.*, Zagreb, 1913., 20.

²⁸² Isto, 110.

²⁸³ *Izješće kr. realne gimnazije za školsku godinu 1913./1914.*, Zagreb, 1914., 98.

²⁸⁴ Isto, 19.

²⁸⁵ Isto, 98.

²⁸⁶ *Izješće kr. realne gimnazije za školsku godinu 1914./1915.*, Zagreb, 1914., 117.

Tablica 3. Mačevanje u Kraljevskoj velikoj realci i Višoj trgovačkoj školi

ŠKOLSKA GODINA	BROJ UČENIKA KOJI SU POHAĐALI NASTAVU MAČEVANJA		NASTAVA ŠVEDSKE GIMNASTIKE I MAČEVANJA			NASTAVNIK MAČEVANJA
	Broj učenika	Broj sati tjedno	Broj učenika	Broj odjela	Broj sati tjedno	
1893./1894.	19	2	-	-	-	August Piazza
1894./1895.	17	2	-	-	-	August Piazza
1895./1896.	-	-	177	6	10	Josip Prikril
1896./1897.	-	-	188	9	15	Josip Prikril
1897./1898.	-	-	186	9	15	Josip Prikril
1898./1899.	-	-	287	9	15	Josip Prikril
1899./1900.	-	-	327	12	18	Josip Prikril
1900./1901.	-	-	279	12	18	Josip Prikril
1901./1902.	-	-	328	12	18	Josip Prikril
1902./1903.	-	-	342	12	18	Josip Prikril
1903./1904.	-	-	361	12	18	Josip Prikril
1904./1905.	-	-	405	13	18	Josip Prikril
1905./1906.	-	-	502	14	19	Josip Prikril
1906./1907.	-	-	540	18	21	Josip Prikril
1907./1908.	-	-	558	19	21	Josip Prikril
1911./1912.	-	-	910	24	24	Josip Prikril
1912./1913.	-	-	510	15	15	Josip Prikril
1913./1914.	-	-	532	18	19	Josip Prikril

7.9. Milan Neralić

Prvi Hrvat koji je nastupio na Olimpijskim igrama i prvi Hrvat koji je osvojio olimpijsko odličje bio je mačevalac Milan Neralić. Taj podatak se svako malo, najčešće prigodno (u povodu Olimpijskih igara) ponavlja u javnosti i medijima, no uvijek izolirano, na razini natuknice, tako da je potrebno staviti ga u društveno-povijesni kontekst.

Samo ime Milana Neraliće svojedobno je bilo sporno s obzirom na to da se u dokumentima spominje nekoliko inačica imena: Mile, Milan, Michael i Mihajlo. Milivoj Radović u članku o Neraliću iz 1970., argumentirano iznosi da bi se ime trebalo definirati kao Milan, i od te se godine svuda koristi ime Milan Neralić.²⁸⁷

Milan Neralić rođen je 26. veljače 1875. u Slunju, gdje je završio i osnovnu školu (osam razreda „Građanske učionice“). U Petrinji je 1890. – 1892. završio dva razreda Učiteljske škole („Kraljevska muška škola“). Završetak školovanja na Učiteljskoj školi nije mu, zbog lošeg ponašanja, dopušten ni u Petrinji niti u Zagrebu, zbog čega se 1893. godine dobrovoljno prijavio na služenje vojske u Karlovac.²⁸⁸

Neralić je, po svemu sudeći, prirodno bio talentiran za sport. Tjelesno snažan, spretan i koordiniran, a karakterno samouvjeren, odlučan i hrabar. Već u najranijoj mladosti iskazivao je odlike svestranog sportaša. Radović navodi da je bio izvrstan vježbač na ručama, preči i krugovima. Isto tako bio je odličan plivač, rado je dizao utege, a planinarenje mu je bilo velika strast. Gledaoci su se divili njegovim smjelim skokovima u Koranu kada je izvodio dvostruki salto. Bio je u stanju na leđima ponijeti bilijarski stol, a u rodnom kraju često se nadmetao u bacanju kamena s ramena i u skokovima na mješinu.²⁸⁹

U vojsci u Karlovcu Neralić se prvi put susreo s mačevanjem koje je vidio na mačevalačkoj akademiji časnika i dočasnika. Iz Karlovca je 1895. godine poslan u Bečko Novo Mjesto na Institut za vojne učitelje mačevanja i tjelovježbe, gdje je završio Tečaj za vojne učitelje mačevanja i tjelovježbe (1895. – 1898.). Na taj Tečaj primani su samo najperspektivniji mačevaoci i vježbači iz svih pukovnija Austro-Ugarske, a nakon prva tri mjeseca vršila se rigorozna selekcija. Neralić je primljen na Tečaj s vrlo lošom ocjenom („zbijen, zdepast, troma

²⁸⁷ Milivoj RADOVIĆ, „Milan Neralić“, *Povijest sporta*, Zagreb, 1/1970., br. 1, 55.

²⁸⁸ Milivoj Radović u „Milan Neralić“, *Povijest sporta*, Zagreb, 1/1970., br. 1, navodi taj podatak, dok u „Neralić, Milan“, Enciklopedija fizičke kulture, sv. 1, Zagreb, 1975., 641, isti autor navodi da je Neralić 1892. godine završio Učiteljsku školu u Petrinji. Budući da je riječ o godini 1892., Radović vjerojatno i u enciklopedijskom članku ipak misli samo na dva razreda Učiteljske škole.

²⁸⁹ Milivoj RADOVIĆ, „Milan Neralić“, *Povijest sporta*, Zagreb, 1/1970., br. 1, 56.

i neelastična hoda²⁹⁰), a nakon prvoga kontrolnog ispita dobio je negativnu ocjenu. Ipak, s vremenom se pokazao kao izvanredno discipliniran, uporan i marljiv učenik.²⁹¹ Usavršio je mačevanje sa sva tri oružja, a najbolji je bio u sablji.

Nakon završenog „Normalnog“ i „Specijalnog kursa“, ostao je raditi na Tečaju kao pomoćni trener (od 1898. godine), a od 1901. do 1908. kao glavni učitelj mačevanja.²⁹² Godine 1908. napušta vojsku te odlazi u Berlin gdje je od 1908. do 1914. podučavao u građanskim i vojničkim klubovima – Centralni zavod za tjelovježbu, Njemačko-talijanski mačevalački klub, Časnički mačevalački i jahački klub, Vojnotehnička akademija, Mačevalačka dvorana domobranskog časničkog Kasina, Mačevalačka dvorana Neralić.²⁹³ Godine 1914. vraća se u Beč i do 1917. godine podučava mačevanje i skijanje u Terezijanskoj vojnoj akademiji u Bečkom Novom Mjestu, te mačevanje u bečkom Union-Fechtklubu.²⁹⁴

U 19. i prvoj polvici 20. stoljeća između profesionalnih sportaša i sportaša amatera postojao je veliki jaz, čak netrpeljivost.²⁹⁵ Jedan jedini sport u kojem su profesionalci smatrani također gospodom (džentlmeni) i u kojem su imali jednako cijenjeni status kao i amateri bilo je mačevanje. Budući da je bio profesionalni učitelj mačevanja, Milan Neralić, na turnirima nije

²⁹⁰ Isto, 58.

²⁹¹ Nakon prvoga kontrolnog ispita na kojem je dobio negativnu ocjenu, Neralić se trebao vratiti u pukovniciju. No, neočekivano i neuobičajeno, zamolio je zapovjednika da ponovi ispit, i molba je bila pozitivno riješena. Nakon toga Neralić je nekoliko mjeseci gotovo fanatično trenirao svaki slobodni trenutak. Rad nogu vježbao je u spavaonici, a kada mu je to bilo zabranjeno, nastavio je s vježbanjem na tavanu, svakodnevno i do ponoći. Kada mu je zabranjeno i vježbanje na tavanu, nastavio je u podrumu vojarne. Također, dok je na tavanu usavršavao ispad („ispad“ je, uz korak naprijed i korak natrag, jedan od osnovnih načina kretanja u mačevanju; izvodi se sinkronizirano i eksplozivno nogama, trupom i rukama u napadačkim akcijama, op. aut.), vezao je lijevu nogu za tavanicu kako bi ju za vrijeme izvođenja vježbi zadržao na mjestu. Na ponovljenom ispitu Neralić je dobio ocjenu odličan. Kasnije je Neralić bio poznat po svojem mačevalačkom kretanju koje je doveo do savršenstva, te se često spominje kako je svojedobno bio jedini mačevalac koji je izvodio tzv. „shut“ ili „leteći ispad“, odnosno skok naprijed-ispad. Jednakom predanošću kakvom je vježbao rad nogu, Neralić je trenirao i rad oružjem. Tako bi se prilikom vježbanja obrane lijevom ramenom oslonio uz zid kako bi se branio samo oružjem, a ne i uzmicanjem, a u istu svrhu je vježbao i sabljom kojoj je oštrica bila skraćena na dužinu od samo 30 – 40 cm. Poznato je također da je pri vježbanju navale Neralić unaprijed nagovijestio koje će pogodajne plohe gađati na sparing partneru. No bio je toliko brz, da se bez obzira na najavu, rijetko koji sparing partner uspio obraniti. Milivoj RADOVIĆ, „Milan Neralić“, *Povijest sporta*, Zagreb, 1/1970., br. 1, 58.

²⁹² Isto.

²⁹³ U Berlinu je Neralić bio i učitelj mačevanja njemačkog prijestolonasljednika. Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: 'Skalpiran' kod 'Gupčeve lipe'“, *Večernji list*, 16. VIII. 1966., 12.

²⁹⁴ Milivoj RADOVIĆ, „Milan Neralić“, *Povijest sporta*, Zagreb, 1/1970., br. 1, 60.

²⁹⁵ Profesionalni sportaši nisu bili previše vezani fair playom, egzistencija im je ovisila o rezultatima i često nisu prezali pred najrazličitijim sredstvima da ostvare zaradu. S druge strane bili su amateri, kojima je isključivo ljubav prema sportu, bez ikakve naknade, bila glavna i jedina svrha. Mnogi amateri su ideju amaterskog bavljenja sportom odveli predaleko u elitizam i snobizam, te su branili amaterski status bilo kome tko je rukama zarađivao za svoju egzistenciju. Kada je, na primjer, 1872. godine u Londonski atletski klub (London Athletic Club) dopušten upis trgovcima, šezdeset članova se u revoltu ispisalo iz kluba. Časopis *The Times* podržavao je segregaciju, pa je u to vrijeme objavio da 'za zanatlije, radnike i ostale takve osobe nema mjesta u klubu. Apsolutno je poželjno da im se zabrani pristup, jer je time status (amaterski, op. aut.) svih ostalih članova bolje osiguran i oslobođen svake moguće sumnje koja bi se inače mogla pojaviti.'“ Richard HOLT, *Sport and the British: A Modern History*, Oxford, 1989., 109.

nastupao u borbi s amaterima već isključivo s profesionalcima. Već od 1898. godine kao pomoćni učitelj mačevanja, a zatim kao učitelj mačevanja, nastupao je s velikim uspjehom na vojnim turnirima (Armee-fechtturnieren) i mačevalačkim akademijama po cijeloj Monarhiji, te na velikim turnirima i mačevalačkim akademijama izvan države, a poznato je da je sudjelovao i u jednom dvoboju.²⁹⁶ Za taj dvoboj Neralić je dobio odobrenje Ministarstva vojske za sudjelovanje u dvoboju kako bi oprao čast Vojne akademije.²⁹⁷ Nema potpunih podataka o Neralićevim nastupima i rezultatima, ali Radović navodi neke od njih.²⁹⁸ Već po tim nastupima i rezultatima, gdje je redovito uvrštavan među najbolje mačevaoce i imao borbe s drugim poznatim mačevaocima, vidljivo je da je Neralić svojedobno bio jedan on najuspješnijih natjecatelja svijeta.

Iako nikada nije djelovao kao učitelj mačevanja u Hrvatskoj, Neralić je svojim radom utjecao na razvoj mačevanja u nas. Velik broj časnika i dočasnika iz Hrvatske završio je Tečaj u Bečkom Novom Mjestu, učeći mačevanje izravno od Neralića ili od Neralićevih učenika. Neki od njih kasnije su prenosili stečeno znanje na mačevaoce u domovini, a među njima se posebno ističu Matija Murković, Stjepan Kerec, Karlo Blaha, Ottokar Schulz, Dragutin Pötlz i Janko Mesarić. Iako je Milan Neralić veći dio svojega života proveo u Bečkom Novom Mjestu, Beču i Berlinu, uvijek je ostao iznimno vezan za Hrvatsku. U Slunj i Zagreb dolazio je radi mačevanja i odmora. U Zagrebu je nastupao na mačevalačkim akademijama (1902. u sablji), na koje je dovodio ondašnje najbolje učitelje mačevanja iz Beča (Giovanni Franceschinis) i Bečkog Novog Mjesta (Emil Schischek, Rudolf Möbius).²⁹⁹ Godine 1912. priredio je mačevalačku akademiju u Slunju na kojoj je nastupio sa svojom suprugom Wilhelminom.³⁰⁰

²⁹⁶ Milivoj Radović u tekstu koji je objavljen u Večernjem listu, „Mušketiri časti: 'Skalpiran' kod 'Gupčeve lipe'“, *Večernji list*, 16. VIII. 1966., 12., navodi da je Neralić sudjelovao u dva dvoboja, dok četiri godine kasnije u članku Milivoj RADOVIĆ, „Milan Neralić“, *Povijest sporta*, Zagreb, 1/1970., br. 1 spominje samo jedan dvoboj. „Dvoboj“ koji kasnije Radović više ne spominje nije bio službeni doboj, odnosno bila je to borba na ulici nakon manjeg incidenta, u kojoj se Neralić nije čak borio, odnosno branio, hladnim oružjem, već kišobranom. Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Protiv sablje kišobranom“, *Večernji list*, 17. VIII. 1966., 12.

²⁹⁷ Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Protiv sablje kišobranom“, *Večernji list*, 17. VIII. 1966., 12.

²⁹⁸ Milivoj RADOVIĆ, „Milan Neralić“, *Povijest sporta*, Zagreb, 1/1970., br. 1, 60-62.

²⁹⁹ Isto, 62-63.

³⁰⁰ Supruga Milana Neralića, Wilhelmina Neralić Werdnik rođena Preis, također je bila profesionalna učiteljica mačevanja. Nakon Neralićeve smrti sama je nastavila s podučavanjem u bečkom „Union-Fechtklubu“, a kao učiteljica mačevanja djelovala je punih pedeset šest godina, do 1. srpnja 1962. Wilhelminina nećakinja, Ellen Müller-Preis (1912. – 2007.) bila je svojedobno jedna od najboljih floretašica svijeta. Devetnaest puta bila je prvakinja Austrije, četiri puta svjetska prvakinja (1932., 1947., 1949. i 1959.), te olimpijska prvakinja 1932. u Los Angelesu (1936. u Berlinu treća, 1948. u Londonu treća i 1956. u Melbourneu sedma). Godine 1949. izabrana je za prvu austrijsku sportašicu godine, a jedina učiteljica mačevanja bila joj je Wilhelmina Neralić. Ellen Müller-Preis bila je židovskog podrijetla, kao i ostale dvije osvajačice medalja na Hitlerovim olimpijskim igrama 1936. u Berlinu. Točnije sve tri osvajačice medalja bile su napola Židovke, no nijedna od njih nije se osjećala Židovkom. Zlato je osvojila mađarska Židovka Ilona Schacherer-Elk, a srebro njemačka Židovka Helene Mayer, koja je izazvala velike kontroverze svojim nastupom, jer je uz igrača hokeja Rudyja Balla bila jedina Židovka koja je nastupila za Njemačku. (Njemački olimpijski odbor pozvao ih je u reprezentaciju samo zato jer su Amerikanci

Svaki njegov dolazak u domovinu najavljivan je i praćen s osobitom pažnjom, i uvijek je dao dodatan poticaj razvoju mačevalačkog sporta kod nas. Umro je 17. veljače 1918. u Bečkom Novom Mjestu.

zaprijetili bojkotom ako njemačkim Židovima ne bude dopušteno nastupiti na Igrama, a bila je izabrana ispred Gretel Bergmann, skakačice u vis koja bi gotovo sigurno osvojila zlato, no bila je čista Židovka, dok je Helene Mayer samo otac bio Židov, a majka Njemica.) Također, Helene Mayer je prilikom primanja medalje podigla ruku u nacistički pozdrav, jednako kao i svi ostali Njemci koji su osvojili medalje. Milivoj RADOVIĆ, „Milan Neralić“, *Povijest sporta*, Zagreb, 1/1970., br. 1, 54.; Milly MOGULOOF, *Foiled: Hitler's Jewish Olympian*, Oakland, 2002.; *The Nazi Party: The Nazi Olympics* (<https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Holocaust/olympics.html>)

7.9.1. Nastup na Olimpijskim igrama 1900. godine u Parizu

Nakon velikog uspjeha Prvih modernih Olimpijskih igara 1896. u Ateni, Druge moderne Olimpijske igre održane su 1900. godine u sklopu Svjetske izložbe u Parizu. Osnivač modernoga olimpijskog pokreta Pierre de Coubertin nadao se da će pod okriljem Svjetske izložbe mladi olimpijski pokret dobiti veliki publicitet, no direktor Svjetske izložbe, Alfred Picard, kojem je glavni cilj bio pokazati modernu i naprednu Francusku, smatrao je da je održavanje obnovljenog antičkog sportskog natjecanja „apsurdni anakronizam“.³⁰¹ U konačnici je došlo do brojnih nesuglasica, a Pierre de Coubertin se čak povukao iz organizacije i bio krajnje nezadovoljan rezultatom. Igre su održane bez prevelikog publiciteta i odjeka u javnosti, bez ceremonija otvaranja i zatvaranja, a razvučena natjecanja održavana su dulje od pet mjeseci, od 14. svibnja sve do 28. listopada.³⁰² Druge moderne Olimpijske igre utopile su se u događanja na Svjetskom sajmu, pa niti u medijima najčešće nije bilo navedeno da su pojedina natjecanja zapravo dio Olimpijskih igara.

Iako je olimpijski pokret bio novina, zainteresirani krugovi ipak su pratili događaje vezane uz njih. Tako časopis *Gimnastika* 1899. godine donosi članak u kojem uz ostalo piše:

„...Odkako je bila godine 1896. u Ateni priredjena sjajna olympijada, razvio se sve više tjelesni odgoj i šport u Austrijskim zemljama. Prije tog vremena, može se reći, da se je slabo marilo u Austriji za razna športska i gimnastička društva. – Na posljednjoj olympijadi bila je Austrija vrlo slabo zastupana svojim sportskim i gimnastičkim društvima; nu tim će predstojeću olympijadu zato snažnije zastupati, te se već čine u tu svrhu velike pripreme. – Susjedna Ugarska bila je u Ateni sa vrlo lijepim i izabranim gimnastima zastupana, čemu je najviše pripomogla ugarska vlada poduprijevši taj naum i materijalno i moralno.“³⁰³

Iz teksta je vidljivo da je već na početku modernih Olimpijskih igara postojalo rivalstvo među državama, što je suprotno ideji Pierrea de Coubertina da olimpijski pokret bude nadnacionalni. Iz toga razloga Međunarodni olimpijski odbor ni danas ne priznaje rangiranje zemalja prema osvojenim medaljama, iako je tablica osvojenih medalja po državama danas postala opće mjesto i jedna od bitnijih stvari koje se vežu uz svake Olimpijske igre. No na prvim

³⁰¹ Corry CROPPER, *Playing at Monarcy: Sport as metaphor in nineteenth-century France*, University of Nebraska, 2008., 172.

³⁰² Zdenko JAJČEVIĆ, *Antičke olimpijske igre i Moderni olimpijski pokret do 1917. godine*, Zagreb, 2008., 266.

³⁰³ „Pariška Olimpija“, *Gimnastika*, Zagreb, 9/1899., br. 2, 24.

Olimpijskim igrama u Ateni Austrija i Ugarska bile su gotovo izjednačene po broju osvojenih odličja. Ugarska ih je osvojila šest (dva zlata, jedno srebro i tri bronce), a Austrija pet (također dva zlata i jedno srebro, ali dvije bronce). Razlika je potpuno neznatna ako se uzme u obzir to da su na Atenskim igrama posebno bila obilježena i nagrađena samo prva dva mjesta, a ove dvije države su potpuno izjednačene u broju osvojenih prvih i drugih mjesta.³⁰⁴ Razlika je bila u pristupu i državnoj podršci. Ugarsku reprezentaciju činilo je sedam sportaša, i evidentno su imali dobru potporu svoje vlade, a iz Austrije je zapravo nastupilo samo troje natjecatelja (od kojih je jedan sam osvojio tri medalje), s lošijom podrškom svoje vlade.

Mačevalački turnir drugih Olimpijskih igara u Parizu održan je u parku Tuileries od 14. svibnja do 27. lipnja. Nastupilo je dvjesto sedamdeset šest natjecatelja iz devetnaest zemalja, a već prema osvojenim mjestima jasno je da su apsolutno dominirali Francuzi, koji su odnijeli petnaest, od dvadeset jedne ukupno podijeljene medalje.³⁰⁵ Održana su natjecanja u sedam disciplina, samo muškarci.³⁰⁶ Mačevanje je bilo jedini sport u kojem su nastupili i profesionalci, tako da su discipline bile: mač amateri, mač profesionalci, mač mješovito amateri i profesionalci, floret amateri, floret profesionalci, sablja amateri i sablja profesionalci. Profesionalci su osvojili i novčane nagrade.³⁰⁷

Milan Neralić nastupio je u sablji u konkurenciji profesionalnih učitelja mačevanja. To natjecanje bilo je zadnje na programu od 25. do 27. lipnja. Nastupilo je osam natjecatelja, tako da je Neralić imao sedam borbi, od kojih je četiri dobio i zauzeo treće mjesto za Austriju.

Godine 1897. održan je olimpijski kongres u Le Havreu, na koji je bio pozvan i Franjo Bučar, koji je već ranije uspostavio dobre kontakte s nekoliko članova Međunarodnoga olimpijskog odbora.³⁰⁸ Bučar je na tom kongresu namjeravao ostvariti svoj cilj uključivanja Hrvatske u Međunarodni olimpijski odbor, no u konačnici je odustao od sudjelovanja na

³⁰⁴ Na prvim Igrama 1896. u Ateni pobjednici su dobili srebrnu medalju, maslinov vijenac i diplomu. Drugoplasirani su uz diplomu dobili i bakrenu medalju te lovorov vijenac. Op. aut.

³⁰⁵ Na Olimpijskim igrama 1900. u Parizu nisu dodjeljivana odličja u obliku medalja. Običaj dodjeljivanja zlatne, srebrne i brončane medalje za prva tri mjesta započinje tek na 3. Olimpijskim igrama u St. Louisu 1904. godine. Na 2. Igrama u Parizu medalje uopće nisu dodjeljivane već su pobjednici dobili trofeje ili pehare umjesto medalja. Ipak, nije netočno kada se danas navede Neralić kao naš prvi osvajač olimpijske medalje, jer je Međunarodni olimpijski odbor je retrogradno dodijelio zlatne, srebrne i brončane medalje najbolje plasiranima s prvih i drugih Igra i tako uskladio kriterije s novijom praksom. Usp. Ana POPOVČIĆ, „Na Neralićevom tragu“, *Povijest hrvatskog športa*, 44/2012., *Olimp*, br. 43, 10-11.

³⁰⁶ Žene su prvi put mačevale na 8. Olimpijskim igrama 1924. u Parizu. Op. aut.

³⁰⁷ Albert Ayat, pobjednik u disciplinama mač profesionalci i mač mješovito amateri i profesionalci, za pobjedu u disciplini mač mješovito amateri i profesionalci dobio je novčanu nagradu u iznosu od 3.000 franaka, iz fonda osiguranog za profesionalce. „Albert Ayat: The Master“, *Enciclopediae Britannica* 2014. (<http://kids.britannica.com/olympics/reflections/article-9397269>)

³⁰⁸ Bili su to Švedanin Viktor Balack, Čeh Jiří Guth-Jarkovský i Rus Aleksej Butovskij. Zdenko JAJČEVIĆ, *Olimpizam u Hrvatskoj*, Zagreb, 2007., 13.

kongresu. Naime, u tom razdoblju proživljavao je razočaranja u svojoj sportskoj djelatnosti. Morao je naglo prekinuti i završiti Tečaj za učitelje gimnastike u Zagrebu, na kojem je bio voditelj i glavni predavač. To je također razdoblje zaoštavanja njegovih odnosa s moćnom sokolskom organizacijom zbog davanja prednosti švedskom gimnastičkom sustavu nasuprot sokolskom, a više nije mogao računati ni na financijsku pomoć Isidora Kršnjavija da osigura sredstva za put u Le Havre. To je bilo razdoblje u kojem je dovršio svoj doktorat na temu povijesti protestantizma u Hrvatskoj, kako bi sebi osigurao sigurniju egzistenciju.³⁰⁹ S gledišta olimpizma to je bio velik propust. Sudjelovanjem na kongresu Međunarodnoga olimpijskoga odbora u Le Havreu kada je on još bio u fazi formiranja i afirmacije, i kada mu je bila potrebna podrška što više nacija, Bučar bi gotovo sigurno osigurao hrvatskim natjecateljima pravo izravnog nastupa pod svojom zastavom na Olimpijskim igrama, kao što su to postigli Česi koji su bili u sličnom državno-pravnom položaju u sklopu Austro-Ugarske Monarhije.³¹⁰ Time bi omogućio i Milanu Neraliću nastup pod hrvatskom zastavom, pa bi njegova brončana medalja službeno bila hrvatska (mada je njegova mačevalačka vještina po svemu bila rezultat austrijske škole i austrijskog sustava). Kasnije je propuštenu priliku bilo nemoguće ostvariti, čak i uza sve veze i poznanstva koje je Franjo Bučar imao među najutjecajnijim članovima Međunarodnoga olimpijskog odbora.

³⁰⁹ Živko RADAN, *Olimpizam u krajevima naroda Jugoslavije do 1919. godine*, doktorski rad. Univerzitet u Beogradu Fakultet za fizičko vaspitanje, 1976., 158.

³¹⁰ Isto.

7.10. Giuseppe Galante

Djelovanje mačevalačkog majstora Giuseppea Galantea u Zagrebu označava prijelomnu točku za mačevanje u Hrvatskoj. Iako se početak sportskog mačevanja u Zagrebu veže uz Talijana Augusta Piazzu, treba naglasiti da je Piazza bio austrougarski časnik koji je u skladu s tim njegovao staru austrijsku vojničku školu mačevanja.³¹¹ Početkom 20. stoljeća u Zagrebu se počinje javljati širi interes za razvojem mačevanja i mačevalačke vještine kao sporta koji ne bi bio vezano uz vojsku.³¹² Na sjednici upravnog odbora Hrvatskog sokola donesena je odluka da se u Zagreb pozove profesionalni učitelj mačevanja.³¹³ Vodile su se rasprave o tome da li je bolja austrijska škola mačevanja koja se do tada njegovala u našim krajevima ili bi bilo poželjno uvesti talijansku školu. Talijanska škola se u to vrijeme širila po cijeloj Europi, a upotrebljavala je puno laganiju sablju, za razliku od tadašnje teške, njemačke i švedske sablje. Osim toga, talijanska škola je njegovala i vježbanje floreta i mača (*épée*) koji do tada u Hrvatskoj uopće

³¹¹ Austrijska vojnička metoda mačevanja odnosi se na način mačevanja koji se učio na Institutu za učitelje mačevanja u Bečkom Novom Mjestu, a riječ je zapravo o dvije razičite metode. Prvo je u upotrebi bila takozvana prim metoda. Prim metoda svoje ime dobila je prema početnom položaju u kojem je borac držao oružje, a to je bila visoka pozicija prime u kojoj je šaka lijevo-naprijed u visini lijevog ramena i s dlanom okrenutim prema desno, pri čemu sablja visi gotovo okomito prema dolje. Iz prim pozicije borac bi zatim prelazio iz poziva (pozicije) u poziv, ili iz obrane u obranu, ili iz udarca u obranu itd., s time da bi se nakon akcije ponovno vraćao u početnu prim poziciju. Relativno velika težina tadašnjih sportskih sablji (između 0,60 i 0,70 kg) prisiljavala je mačevaoca da oružje drže onako kako je najlakše, a to znači „obješeno“ u prim stavu. Također, zbog velike širine oružja (pri vrhu oko 13 mm, a kod košarice oko 16 mm), borac je morao pri svakom udarcu izvoditi zamah natrag-naprijed, takozvani *molinelli*. Kod toga zamaha pogođajna ploha napadača (poglavito glava i lakat) bila je otkrivena, no protivnik to nije mogao iskoristiti kao što bi na primjer danas, jer mu to težina njegova oružja nije dopuštala. Osim toga, u vrijeme kada se prakticirala prim metoda, strogo se poštovalo pravo navale, što znači da je protivnik navalu morao najprije braniti, a tek onda uzvratiti ili prijeći u protunavalu. Udarci tadašnjim oružjem bili su neusporedivo sporiji nego danas, a osim toga dosta teški i bolni. Prim metoda mačevanja nije bila prikladna za slobodno razvijanje mačevanja s obzirom na to da je koristila neprirodan i usiljen položaj tijela. Osim toga, prim pozicija bila je prikladna za obranu, ali neprikladna za izgradnju nekog sustava borbe. Pogled na protivnika bio je otežan zbog isturene šake i branika (košarice), a za obranu, udarce i finte trebalo je oštricom opisivati preveliki put. Nadalje, mačevaoca u prim poziciji vrlo je lako maknuti iz njegova stava udarcem na bok, a pogotovo udarcem ispod oružja, a daljnja neprikladnost je i u položaju šake koja nije u stanju čvrsto držati oružje, pogotovo kod protivnikove navale na oružje pri čemu je često dolazilo do razoružavanja. S vremenom je prim metoda, zbog svojih nedostataka dosta izmijenjena i stvorena je *terc* metoda. *Terc* metoda također je svoje ime dobila prema početnoj poziciji koju koristi, a to je visoki treći poziv. U toj poziciji ruka je gotovo horizontalna, lakat je držan mekano u produžetku plećke. Oružje gleda desno-gore, odozdo poduprto palcem. Mišići leđa potpuno su opušteni i ne sudjeluju pri pokretima oružjem kao što je slučaj u prim metodi. Nasuprot austrijskoj školi mačevanja postojala je talijanska škola. Tvorac talijanske škole koja je korištena na našim prostorima je Luigi Barbasetti koji je napravio sintezu određenih praksi iz talijanskog i francuskog načina mačevanja. Barbasetti je potkraj 19. stoljeća došao u Beč i snažno utjecao na mačevanje na području Austrije i Mađarske. Odlike talijanske škole su uspravno držanje trupa, potpuni sklad rada ruku i nogu, kratke brze jednostave ili kružne obrane, tempo akcije i potpuno centriranje vrha floreta, odnosno oružja. Osim toga, talijanska metoda zahtijeva precizan rad nogu i velika pažnja posvećena je traženju idealne menzure (rastojanje između boraca, op. aut.), kao i pronalaženje idealnog trenutka za navalu (tempo). Hrvatski športski muzej, Arhivski fond, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 9. Heinrich TENNER, „Fechtschift des Österreichischen Fechtverbandes“, *Die Fechtsport*, 1931., 11.

³¹² Ana POPOVČIĆ, „Giuseppe Galante – velikan mačevanja“, *Povijest hrvatskog športa*, 41/2010., br. 153, 10.

³¹³ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

nije bio prisutan.³¹⁴ Franjo Bučar bio je u to vrijeme član uprave Hrvatskog sokola i član prednjačkog zbora, te se u vezi s profesionalnim učiteljem mačevanja obratio Mirku Botheu, koji je kontaktirao talijanskog učitelja Giuseppea Galantea.³¹⁵

Giuseppe Galante (Malo di Vicenza, 1875. – Mestre, 1970.), bio je svojedobno jedan od najpoznatijih svjetskih mačevaoca.³¹⁶ Mačevanje je učio u Veneciji kod slavnog učitelja Antonia de Cola, i već kao četrnaestogodišnjak pobijedio je na svojem prvom turniru u Veneciji 1889. godine. U idućih deset godina nastupao je kao amater na brojnim turnirima u Italiji i inozemstvu, šireći talijansku i francusku školu mačevanja. Nakon pobjede na turniru učitelja mačevanja u floretu, godine 1899. u Rijeci, prešao je u profesionalce i nastavio osvajati turnire. Za svojega života Galante se borio na pet kontinenata i osvojio bogatu zbirku od sto četrdeset medalja.³¹⁷ Pred kraj svoje natjecateljske karijere u Rimu je završio glasovitu školu za mačevanje Scuola magistrale, i postao diplomirani učitelj mačevanja. Godine 1900. u Veneciji je osnovao privatnu školu L'Academia sportiva Galante u palači Bollani. Ta je akademija svojedobno bila središte venecijanskog sporta, a imala je mačevalačku, boksačku i veslačku sekciju.³¹⁸

Galante je 1902. godine kratko vrijeme bio učitelj mačevanja u Rijeci, o čemu nema puno podataka. Poznato je da je u tom gradu upoznao zagrebačkog sportaša i prijatelja mačevanja Mirka Bothea koji mu je prenio poziv Franje Bučara u isme Hrvatskog sokola da dođe raditi u Zagreb. Galante je prihvatio poziv i stigao u Zagreb 2. veljače 1902.³¹⁹ Odmah po dolasku posjetio je Hrvatski sokol gdje je pogledao vježbe članstva, i posebno zapazio

³¹⁴ Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 141-142.

³¹⁵ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³¹⁶ Giuseppe Galante, prema svjedočenju svojih suvremenika, bio je osebujna i vrlo energična i zanimljiva ličnost. U Barceloni se borio kao toreador s bikom u areni, a bio je i vrlo vješt borac sabljom na konju. Do pred sam kraj svojeg života (a umro je 15. listopada 1970., neposredno prije svojega 95. rođendana) vozio je automobil, često jahao, te svakog jutra dizao utege. Ana POPOVČIĆ, „Giuseppe Galante – velikan mačevanja“, *Povijest hrvatskog športa*, 41/2010., br. 153, 10.

³¹⁷ U New York Timesu je 26. veljače 1906. izašao veliki članak o mačevalačkom susretu između Giuseppea Galantea i velikoga francuskog mačevaoca Luciena Merignaca. Susret je održan u Carnegie Hallu, a Galante je izgubio. Usp. „High-class fencing at Carnegie Hall“, New York Times, 26. veljače 1906.

(<http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=F70E16F63B5A12738DDDA10A94DA405B868CF1D3>)

³¹⁸ Ana POPOVČIĆ, „Giuseppe Galante – velikan mačevanja“, *Povijest hrvatskog športa*, 41/2010., br. 153, 10.

³¹⁹ Živko Radan navodi podatak da je Galante stigao u Zagreb 2. veljače 1902., dok Milivoj Radović navodi da je Galante stigao u travnju 1902. godine. Radović prethodno piše da je Giuseppe Galante 14. ožujka 1902. nastupio na mačevalačkoj akademiji u Rijeci zajedno s Charlesom Doucetom, Francuzem koji je radio kao učitelj mačevanja u Beogradu, te zaključuje da je potencijalno Doucet također utjecao na to da Galante dođe raditi u Zagreb. Navodi i da je Giuseppe Galante u Zagrebu stanovao u Mesničkoj ulici 12. Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 141; Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

prednjaka Milana Praunspergera.³²⁰ Milivoj Radović navodi da je nakon vježbe Giuseppe Galante pozvao Milana Praunspergera na galeriju (odakle je Galante gledao vježbače), te ga upitao da li zna mačevati i da li bi se želio usavršiti u tom sportu. Praunsperger je odgovorio da je već u 5. i 6. razredu realne gimnazije učio mačevanje floretom, a u 7. i 8. razredu mačevanje sabljom kod kapetana Augusta Piazze, te da bi se i dalje rado bavio mačevanjem. Nakon toga ga je Galante pozvao na specijalni ubrzani tečaj svaki dan od 19 do 20 sati, koji je trajao tri mjeseca, i uzeo ga za svojeg pomagača za vrijeme boravka u Zagrebu.³²¹

Giuseppe Galante je po dolasku u Zagreb 1902. godine otvorio mačevalački školu u Građanskoj streljani na Tuškancu. Podučavao je u Zagrebu do tada nepoznatu talijansku modernu mačevalačku školu u sva tri oružja (flore, mač, sablja), a u poduci mu je, uz Milana Praunspergera pomagala i njegova supruga Italia Tiburzio, vješta floretašica i sabljašica.³²² Žena u mačevalačkom sportu bila je u to vrijeme u Zagrebu prava senzacija. Budući da je Galante u mačevalačkom svijetu bio poznato ime, ubrzo je oko sebe okupio dosta oduševljenih mačevalaca. Prvi tečajci bili su učenici i studenti, koji su se već bavili mačevanjem u školi, te časnici. Naime, general pješništva Radivoj Gerba odobrio je časnicima na službi u Zagrebu da treniraju u Galanteovoj dvorani. Također, u Galanteovoj dvorani trenirale su i žene.³²³ To je bilo prvi put da su žene prakticirale mačevanje u Zagrebu. Nakon dolaska u Zagreb Galante je iz Italije naručio veći broj talijanskih floreta i sablji. Zanimanje za oružje bilo je veliko i odmah ga je rasprodao.³²⁴

Najveću promociju mačevalačkog sporta Galante je napravio svojom akademijom, koju je priredio zajedno sa svojim učenicima i uzvanicima 7. lipnja 1902. u Hrvatskom sokolu. Radović navodi da je na akademiji Galante s Praunspergerom prikazao svoju školu, nakon čega je Praunsperger imao dvije borbe s najboljim učenikom Ottokara Groha, natporučnikom Slavkom Šnellerom, koje je obje pobijedio.³²⁵ Giuseppe Galante je na akademiji uspio okupiti vrsne domaće mačevalače, među kojima su, osim već navedenog Milana Praunspergera, bili i

³²⁰ Milan Praunsperger (Samobor, 1881. – Zagreb, 1960.) po zanimanju sudac bio je sokolski djelatnik i 1929. godine posljednji starješina Hrvatskoga sokolskog saveza. Sakupio je bogatu zbirku hladnog oružja koja se danas čuva u Hrvatskom povijesnom muzeju. Milan RADOVIĆ, „Milan Praunsperger“, Enciklopedija fizičke kulture, sv. 2., Zagreb, 1977., 118., i Marija ŠERCER, „Zbirka oružja Milana pl. Praunspergera u Hrvatskom povijesnom muzeju“, *Muzeologija*, 1995., br. 32, 57-72.

³²¹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³²² Italia Tiburzio (1875. – 1960.) učila je mačevanje floretom kod talijanskog majstora Vittoria Tagliapetra (1866. – 1948.). Bila je prva i dugo vremena jedina žena u Italiji koja je mačevala sabljom. Učitelj sablje bio joj je njezin suprug, Giuseppe Galante. U Zagrebu je suprugu na satovima asistiralala floret, a sabljom je mačevala samo na mačevalačkim akademijama. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 17.

³²³ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 17.

³²⁴ Isto.

³²⁵ Isto.

Bogdan Malec i Miroslav Štiglić. Došli su i neki ponajbolji mačevaoci tadašnjeg vremena u Austro-Ugarskoj: Ottokar Groh, učitelj mačevanja u Kadetskoj školi u Karlovcu, Kastner iz Beča i Schischneck iz Bečkog Novog Mjesta, a posebnim uspjehom smatralo se što je Galante na akademiju uspio dovesti i svojeg prijatelja, glasovitog učitelja mačevanja iz Beča Giovanija Franceschinisa, te svjetski poznatog mačevaoca Milana Neralića.³²⁶ Bučar piše:

„Nastupi Galantea, Neralića, Franceschinisa i Groha bili su prvorazredni športski događaj. Oduševljenje mnogobrojne odlične publike bilo je vanredno. Navalama (borbama) su ravnali prof. dr. Franjo Bučar i natporučnik Karlo pl. Bizzaro-Ohmučević.“³²⁷

Nakon te akademije nastalo je veliko zanimanje za mačevanje u Zagrebu, a ubrzo se pojavila ideja o osnivanju posebnoga mačevalačkog kluba, što se i dogodilo 15. listopada 1902. kada je osnovan Prvi hrvatski mačilački klub. Uz opisanu akademiju u Hrvatskom sokolu, Giuseppe Galante je u Zagrebu priredio još dvije akademije. Jednu u Gradskoj streljani na Tuškancu i jednu u Glazbenom zavodu u Gundulićevoj ulici.³²⁸

Galante je za vrijeme svojega boravka u Zagrebu djelovao na promociji i unapređivanju mačevanja i u drugim gradovima Banske Hrvatske. Njegovim djelovanjem osnovana su u Hrvatskoj još dva kluba – u Velikoj Gorici i u Sisku, gdje je organizirao i mačevalačke akademije.³²⁹ Ti klubovi su se, zbog nedostatka trenerskog kadra, ubrzo ugasili. Osim navedenih mjesta, posjećivao je i Bjelovar, Varaždin i Karlovac, gdje je također namjeravao osnovati klubove, oslanjajući se na tamošnje časnike, koji su, dakako, svi bili mačevaoci. U Karlovcu je trenirao s učenicima karlovačkog učitelja mačevanja Ottoka Groha (1871. – 1954.).³³⁰ S Galanteom je svaki put u Karlovac išao i poneki član Prvoga hrvatskog mačilačkog kluba, s kojim je Galante demonstrirao talijansku školu mačevanja. Galante je također organizirao i sudjelovanje, zajedno s Bogdanom Malecom na mačevalačkim akademijama u Beogradu i Veneciji.

Godine 1904. napustio je Zagreb i otišao raditi u Hamburg. U Zagreb, gdje je odgojio više od trideset dobrih mačevaoca, vratio se još jedanput nakratko, 1908. godine. Iako, uz

³²⁶ Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 142.

³²⁷ Franjo BUČAR, *O mačevanju*, Hrvatski športski muzej, Zagreb. Prema: Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 142.

³²⁸ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 17.

³²⁹ Na mačevalačkoj akademiji u Velikoj Gorici sudjelovali su Galanteovi zagrebački učenici, a Milan Praunsperger nastupio je u floretu sa suprugom Giuseppea Galantea – Italijom. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 17.

³³⁰ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 19.

izuzetak nekoliko pozdrava i fraza, nikada nije naučio hrvatski (sporazumijevao se na francuskom i njemačkom), cijeloga života ostao je u kontaktu sa zagrebačkim mačevaocima i sa zanimanjem pratio stanje mačevalačkog sporta u našim krajevima. Njegovi učenici Francesco Tirelli i sin Dante Galante podučavali su mačevanje u Zagrebu od 1932. do 1941., a Dante Galante i Enio Zamichielli poslije Drugoga svjetskog rata. Hrvatski povjesničar sporta i mačevalac, Milivoj Radović, posjetio je Galantea dva puta u njegovu domu u Mestrama. Radović je zapisao da mu je Galante jednom prigodom od ta dva posjeta poklonio sablju kojom je podučavao za svojega prvog boravka u Zagrebu riječima:

„Dragi prijatelju, ovoj sablji dao je oblik začetnik i veliki reformator sportskog sabljanja Giuseppe Radaelli ravno prije 100 godina. Tom sabljom radio sam na osnivanju Prvog Hrvatskog mačevalačkog kluba u Zagrebu 1902.; darujem Vam je kao znak ljubavi i sjećanja na nezaboravne dane mog boravka i podučavanja u najljepšem gradu svijeta – Zagrebu. Kada sam zaželio da nakon mnogo godina ponovno čujem zveket oružja kako je zvučalo u dvorani 'Streljana' i velikoj dvorani Hrvatskog sokola kod kazališta, prislonio sam ovaj čelik na uho; kada sam zaželio da ponovno čujem uzburkana srca mojih nekadašnjih učenika, pritisnuo sam ga na moje grudi; kada sam poželio da vidim moj lijepi Zagreb, zagledao sam se u gvozdeni branik, koji mi je kao zrcalo prikazao moju mladost i sve divne ljude u mom ljubljenom Zagrebu...“³³¹

Boravak Giuseppea Galantea u Zagrebu označava veliku prekretnicu i veliki napredak u zagrebačkom mačevanju. Činjenica da je Galante pozvan u Zagreb i da je ovdje uspješno djelovao određeno razdoblje, dokaz je visoke razine zagrebačkih sportskih krugova. Početkom 20. stoljeća u sportskom životu Zagreba sudjelovao je najobrazovaniji sloj društva koji je s velikim entuzijazmom i volonterski radio na razvoju sporta.

³³¹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 17.

7.11. Mačevalački klubovi u Zagrebu do Prvoga svjetskog rata

7.11.1. Hrvatski sport klub

Djelovanje Hrvatskoga sport kluba nije dovoljno istraženo, no moguće je da klub nije u potpunosti niti zaživio. U Hrvatskom državnom arhivu čuva se dokument iz kojeg je vidljivo da klub u konačnici nije odobrila Zemaljska vlada Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

„HRVATSKI SPORT KLUB u Zagrebu (rukopis). Svrha: 'njegovanje mačevalačkog sporta i rukovanja oružju u obće iz tjelovježbenih obzira a uz to i gojenje zadružnog saobraćaja između klubskih članova. Svrha se ima polučiti podukom i priređivanjem sportskih igara i društvenih zabava.' Molba od 3. travnja 1894. Peroslav Paskiević – Čikara, pristav trg. obrt. komore, Stevo Grahor, Ivan Har, Božidar Prebeg, blag. hrv. slav. zem. hip. banke. Gradsko poglavarstvo prihvatilo je pravila. OUP Zemaljske vlade Hrv. Slav. i Dalm. nije odobrio otpisom od 10. X 1894.“³³²

Iz podataka koje navodi Živko Radan vidljivo je da je molba Hrvatskog sport kluba jedini dokument od šezdeset osam dokumenata iz zbirke koji se tiču sportskih organizacija, koji nije odobren.³³³

³³² Živko RADAN, „Zbirka pravila gimnastičkih i sportskih organizacija od 1861. do 1914. u Arhivu Hrvatske“, *Povijest sporta*, 4/1973., br. 16, 1474.

³³³ Isto, 1468-1481.

7.11.2. Prvi hrvatski mačilački klub

Među prvim sportskim klubovima u Zagrebu bio je Prvi hrvatski mačilački klub (dalje I.HMK), osnovan 15. listopada 1902.³³⁴ Članak o osnivanju kluba izašao je u *Obzoru* 18. studenog 1902.

„I hrvatski mačilački klub u Zagrebu

Na sastanku, održanom u subotu dne 15. o. mj. pošlo je za rukom skupljenim učenicima prof. g. Galante-a uz pripomoć mačilačkom sportu sklonih prijatelja udariti temelj 'I hrvatskom mačilačkom klubu'. Sastavljena i razpravljena osnovna pravila budu pročitana, te jednoglasno odobrena i podpisana. Ujedno je izabran privremeni odbor kluba i to : gg dr. Franjo Bučar kao predsjednik, dr. med. Bogdan Malec za podpredsjednika ; g. Miroslav Štiglic za tajnika, a g. Pavao Kastner za blagajnika. - Privremenom odboru povjerena je zadaća, da predloži pravila vis. Kr. zem. vladi na odobrenje, da klub što prije u javnost stupiti uzmogne. Članovi diele se u redovite i podupirajuće, te će se obima pručiti uz povoljne uvjete mogućnost njegovanja tog zdravog športa. - Djaci imadu također znatne prednosti. Da klub što čvršći temelj uhvati, obratit će se privremeni odbor na vojničke oblasti i p. n. gg. časnike da svojim pristupom omoguće što veći uspjeh priredbe javnih vježba. Nadati se je takodjer, da će velik dio inteligencije pružiti ruku-pomoćnicu tom u istinu sa higijenskog pogleda zdravom i elegantnom športu, makar i prinosom podupirajućih članova.“³³⁵

U *Obzoru* je već mjesec dana ranije, neposredno nakon osnutka kluba također izašao članak:

„Osnutak mačilačkog kluba u Zagrebu

Primamo iz sportskih krugova: Neosporive prednosti što ih ima talijanska škola mačevanja, priznate su joj diljem čitavoga svieta, te joj broj privrženika biva danomice veći. Ona je našla odaziva i u Zagrebu, gdje je vrsni meštar Galante, jedan od

³³⁴ Prije Prvoga hrvatskog mačilačkog kluba osnovane su u Hrvatskoj brojne gimnastičke (sokolske organizacije), kao i više sportskih društava koja su se bavila streljaštvom (najstariji klub u Hrvatskoj je Osječko streljačko društvo, osnovan 1784. godine), planinarstvom, klizanjem, veslanjem, vatrogastvom, biciklizmom, šahom, lovom, ribolovom, tenisom te koturaškim i motociklističkim sportom. U Zagrebu su prije Prvoga hrvatskog mačilačkog kluba osnovani klubovi: Građansko streljačko društvo, 1786., Hrvatsko planinarsko društvo 1874., Prvo hrvatsko sklizalačko društvo 1874., Veslačko društvo Sava 1875., Prvo hrvatsko društvo biciklista 1885., Zagrebački šahovski klub 1886., Biciklističko društvo Velocitas 1893., Zagrebački udičarski klub 1893., Hrvatski sport klub 1894. te Koturaško društvo Slaven 1894. Živko RADAN, „Zbirka pravila gimnastičkih i sportskih organizacija od 1861. do 1914. u Arhivu Hrvatske“, *Povijest sporta*, 4/1973., br. 16, 1447-1489; Živko RADAN, „Počeci nogometnog sporta u Hrvatskoj i osnivanje Hrvatskog športskog saveza“, *Povijest sporta*, 1/1970., br. 2, 109.

³³⁵ „Prvi hrvatski mačilački klub u Zagrebu“, *Obzor*, 18. XI. 1902., 4; *Narodne novine*, 18. XI. 1902., 6.

najuvažnijih zastupnika te škole, prikupio oko sebe uzprkos kratkotrajnom djelovanju četicu izvježbanih i revnih pristaša tog sporta. Ovi se nadaju, da će taj sport, koji je toli povoljan za zdravlje, koji čeliči snagu, bodri duh i budi energiju, probuditi zanimanje u pozvanicima. Stoga su zaključili osnovati klub u kojemu bi se rečeni sport gojio i unapredio. U njemu ne bi samo napredniji imali prilike dalje se naobraziti u assaut-u, već bi se i početnicima brižna prilika davala. U svrhu daljih dogovora umoljavaju se sva gospoda, koja bi se za taj projekt zanimala, da izvole što prije saobćiti svoje adrese prof. Giuseppe cav. Galante u građanskoj Streljani, ili g. Pavlu Kastneru, Ilica broj 4.³³⁶

Nakon osnivanja kluba, i nakon što su od vlade potvrđena pravila kluba, održan je radni dogovor, odnosno sastanak, na kojem se raspravljalo o uređenju i djelovanju kluba. Sastanak je održan u prostoriji Budjehovačke pivovare, na uglu Preradovićeve trga i Bogovićeve ulice³³⁷, u nedjelju 4. listopada 1903. u 9 sati prije podne, a poznato je da su sastanku uz ostale prisustvovali predsjednik Franjo Bučar i tajnik Miroslav Štiglić.³³⁸ Konstituirajuća skupština održana je dvanaest dana nakon toga prvog radnog sastanka, u petak 16. listopada 1903., u prostoriji hotela Imperijal u Frankopanskoj ulici broj 8.³³⁹

Dokumentacija o osnivanju I.HMK-a nalazi se u Hrvatskom državnom arhivu.

„PRAVILA

1 hrv. mačilačkog kluba u Zagrebu

Gradsko poglavarstvo u Zagrebu, 24. VIII 1903.

17 paragrafa na 9 stranica.

Poslovni jezik je hrvatski. Klubu je svrha pružiti svojim članovima priliku za naobrazbu i vježbanje u mačevanju i njegovo unapređivanje uobće, te priredjivanje mačilačkih i inih zabava. – Kao redoviti član može biti primljen svatko, tko je navršio 18-tu godinu; mlađi se primaju kao učenici (élèvi). Redoviti članovi i učenici (élèvi) plaćaju upisninu od K 3, i mjesečne prinose od K 10. – Glavna skupština se sazivlje svake godine u mjesecu veljači. – Klupski znak je malen štitić sa poljem narodnih hrvatskih boja, na kojem se nalaze znakovi mačevanja, sablja i floret i inicijali kluba I H.M.K. – Klupski se učitelj mačevanja imenuje ugovorom na prijedlog odbora po glavnoj skupštini.

Ova se pravila odobravaju.

³³⁶ „Osnutak mačilačkog kluba u Zagrebu“, *Obzor*, 20. X. 1902., 4.

³³⁷ Gradski blok Oktogon. Op. aut.

³³⁸ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³³⁹ Isto.

Kr. hrv. slav. dalm. zem. Vlada Odjel za unutarnje poslove
U Zagrebu, dne 14. rujna 1903.

K broju 1250 – Pravila –

Dodatak

Pravilima I Hrv. mačil. Kluba. Gradsko poglavarstvo, 10. IV 1904.

Časnicima i vojničkim činovnicima izdavaju se na njihov zahtjev pristupnice za goste uz ustanovljeni godišnji prinos. Posjednici tih pristupnica smatraju se kao plaćajući gosti. Oni su ovlašteni sudjelovati mačilačkim vježbama, sa svojom obitelji svim klubskim zabavama. – Osim jednom uplaćene upisnine od K 4, - uplaćuje se za iste pristupnice mjesečni iznos od K 3.

Ovaj se dodatak pravilima I. hrv. mačilačkog kluba odobrava.

Kr. hrv. slav. dalm. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove
U Zagrebu, dne 6. veljače 1905.

1250 – Pravila; Gradsko poglavarstvo u Zagrebu, 24. I 1906.

Pravila

I hrv. mačevalačkog kluba u Zagrebu. Na 9 stranica, 18 paragrafa i Dodatak.

Klubu je ime: I hrv mačevalački klub, u Zagrebu.

Za slučaj da oblast raspusti klub, pripada klupska imovina 'Hrvatskom sokolu' u Zagrebu.

Dodatak I Hrv. mačev. kluba u Zagrebu za časnike i voj činovnike.

Časnicima i vojničkim činovnicima izdaju se na njihov zahtjev pristupnice kao za goste uz stalni godišnji prinos. – Osim upisnine od K 4, - uplaćuju za iste pristupnice mjesečno K 3. – U slučaju premještenja nijesu dužni dalje uplaćivati.

U Zagrebu, 10. siječnja 1906.³⁴⁰

Iz dokumenata je vidljivo da je klub početkom 1906. godine promijenio ime u Prvi hrvatski mačevalački klub. To je ime koristio sve do kraja svojeg djelovanja 1932. godine.

I.HMK okupio je u svojim redovima tadašnje najistaknutije mačevalačke djelatnike i aktivne mačevalače te je razvio široku djelatnost. Poznata imena iz javnog života bila su jamstvo ozbiljnog pristupa osnutku novog kluba, njegova kvalitetnog djelovanja i daljnjeg razvoja. Prvi upravni odbor I.HMK-a od 16. listopada 1903. činili su: dr. Franjo Bučar – predsjednik; dr.

³⁴⁰ Hrvatski državni arhiv, Fond Zemaljska vlada – Odjel za unutarnje poslove HR-HDA-79.UOZV SP 1250/1906.

med. Bogdan Malec, gradski liječnik – potpredsjednik; Miroslav Štiglić, nadčinovnik osiguravajućeg društva Croatia – tajnik; Pavao Kastner, veletrgovac (trgovina Kastner i Öhler³⁴¹) – blagajnik; te odbornici: Milan pl. Praunsperger, pravnik; Milan Šenk, kraljevski zemaljski računarski savjetnik; Milovan Zoričić, pravnik.³⁴²

Upravni odbor I.HMK-a do Prvoga svjetskog rata činili su: predsjednik dr. Franjo Bučar (1902. – 1932.); potpredsjednik dr. Bogdan Malec (1903. – 1914. – s iznimkom 1906. godine kada je potpredsjednik bio dr. Lovro Vidrić); tajnici: Miroslav Štiglić (1903. – 1906.), Milan Šenk (1906.), Fran pl. Schulz (1907. – 1909.), Antun Jakovac (1910. – 1914.); blagajnici: Pavao Kastner (1902. – 1905.), Vladimir Šarić (1906.), dr. Siegfried Bogat (1907. – 1908.), Miroslav Štiglić (1909.), Janko Smičiklas (1910. – 1914.). Imena svih odbornika nisu poznata te se zna samo da su članovi bili Milan pl. Praunsperger, Milan Šenk, Milovan Zoričić (1903. – 1905.), Milan Janjatović, Trivun Kamenarović, Franjo grof Kulmer, te Milovan Zoričić (1906. – ?).³⁴³

Treneri kluba bili su: Giuseppe Galante (1902. – 1904.), Ottokar Groh, koji je dolazio iz Karlovca (1904. – 1907.), te Luigi Martinenghi (1908. – 1919.). Nakon smrti Luigija Martinenghija u Zagrebu 11. srpnja 1919. klub je stagnirao sve do 1924. godine, kada se djelovanje kluba obnavlja.³⁴⁴

I.HMK imao je, kao i većina zagrebačkih mačevalačkih klubova u prošlosti, dosta problema s dvoranom za treniranje. Prve prostorije bile su u gostionici Josipa Krizmanića u Masarykovoj 10.³⁴⁵ Nakon toga vježbali su u gimnastičkoj dvorani pučke (osnovne) škole u Krajiškoj ulici 9, pa u Samostanskoj ulici 18 i na Katarinskom trgu. Konačno, mačevaoci Prvoga hrvatskog mačevalačkog kluba trenirali su u Krajiškoj ulici 9, 1919. godine, te od 1924. do 1932. godine.³⁴⁶

Godine 1909. je s dopuštenjem Zemaljske vlade u klubu osnovan poseban odjel za srednjoškolsku omladinu. U prvom odjelu vježbalo je desetak učenika, koji su od kluba dobili svu opremu, a sudjelovali su na ispitnim vježbama u floretu i sablji. Takvi tečajevi održavani su do početka Prvoga svjetskog rata. Od 1910. godine I.HMK organizirao je i godišnje učeničko

³⁴¹ Kastner i Öhler je trgovina koja je nakon Drugoga svjetskog rata postala NaMa. Op. aut.

³⁴² Milovan Zoričić bio je istaknuti pravnik, sportaš i sportski djelatnik. U Zagrebu je između dva svjetska rata bio predsjednik Upravnog suda, a nakon Drugoga svjetskog rata sudac Vrhovnog suda Hrvatske. Od 1932. do 1935. godine Liga naroda imenovala ga je članom međunarodne vlade za tada sporno Saarsko područje, a od 1946. do 1958. godine bio je član Međunarodnog suda pravde u Haagu. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³⁴³ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³⁴⁴ Isto.

³⁴⁵ Danas se na tom mjestu nalazi kino Europa. Op. aut.

³⁴⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

natjecanje u mačevanju sabljom i floretom.³⁴⁷ Natjecanja su također organizirana do početka Prvoga svjetskog rata. *Jutarnji list* od 27. svibnja 1913. izvještava o jednom takvom natjecanju:

„I. Hrvatski mačevlački klub u Zagrebu priredio je u subotu u 6 sati poslije podne u klubskim prostorijama u gimnastičkoj dvorani gornjo-gradske gimnazije IV. Srednjoškolsko mačevalačko natjecanje, kod kojeg je sudjelovalo 11 učenika gornjo-gradske gimnazije i 1 realne gimnazije. Rezultat bio je ovaj: I. Pexidr-Srića, uč. VIII. r. realne gimnazije, dobio je pozlaćenu srebrnu medalju; II. Stipčić, uč. VIII. r. gimnazije dobio je srebrnu medalju; III. Bona, uč. VIII. r. realne gimn., dobio je brončanu medalju. Osim toga dobio je svaki učesnik knjigu dra. Bučara 'Mačevanje'. Natjecalo se na način Girone, t. j. svatko se je morao boriti sa svakim na 5 udaraca. Kao sudci fungirala su gg.: dr. Bučar, dr. Malec, prof. Prikrl, nadporučnik Murković, dr. Jakovac, učitelj mačevanja Martinenghi i dr. Zoričić. Natjecanju prisustvovali su mnogi učenički roditelji, te ravnatelji gg Pexidr-Srića i VI. Dukat, a od kr. zem. vlade ravnatelj P. Ratković.“³⁴⁸

Osim učeničkih, klub je organizirao i regularna klupska natjecanja te akademije kojima je cilj bio promocija i popularizacija mačevalačkog sporta. Na tim akademijama nastupali su tadašnji najpoznatiji mačevaoci Hrvatske, Italije, Austrije i Srbije.³⁴⁹

U klubu se njegovalo mačevanje sabljom i floretom. Floret je u razdoblju prije Prvoga svjetskog rata nazivan različitim nazivima – fleuret (floret), rappier (rapir), a postojao je čak i hrvatski termin – šiš.³⁵⁰ U klubu su trenirali članovi koji su u to vrijeme i kasnije bili istaknuti pripadnici društva. Neki od njih su dr. Milorad Stražnicki, dr. Milovan Zoričić, dr. Bogdan Malec, Milan Šenk, dr. Siegfried Bogat, dr. Drago Kastl, dr. Ivo Stern, dr. Đuro Kulčar, Matija Murković, dr. Ivo Politeo i drugi.³⁵¹

³⁴⁷ *Izješće kr. gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1909. – 1910.*, Zagreb, 1910., 83.

³⁴⁸ *Jutarnji list*, 27. V. 1913., 5.

³⁴⁹ Na akademijama su nastupili mačevaoci iz Srbije Charles Doucet, te dr. Jevrem Pantelić. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³⁵⁰ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³⁵¹ Isto.

7.11.3. Hrvatski akademski športski klub – HAŠK

Godine 1903. u Zagrebu su osnovana još dva kluba u čijoj je aktivnosti zastupljeno mačevanje. Prvi od njih, Hrvatski akademski športski klub (dalje HAŠK) bio je sve do svojega raspuštanja 1945. godine jedan od najznačajnijih hrvatskih klubova, ali i značajna pojava društvenog života Zagreba. Taj klub je za cijelo vrijeme svojega postojanja bio okupljalištem mnogobrojnih istaknutih osoba iz hrvatskoga javnog i političkog života, a već 1923. godine zagrebački tjednik *Sport* osnivanje HAŠK-a izjednačio je s uvođenjem sporta (koji je okarakteriziran jednom od „tekovina modernog života“) u Hrvatskoj.³⁵²

Formalno je HAŠK počeo djelovati 6. studenoga 1903. kada je skupina studenata Zagrebačkoga sveučilišta u gostionici Mirna koliba (u zgradi na uglu Preradovićeve i Ulice Ante Kovačića) utemeljila Akademički Sport-Club. Glavnim inicijatorima osnivanja kluba bili su student prava Hinko Würth (1881. – 1964.) i student tehnike Krešimir Miskić (1883. – 1941.).³⁵³ Ostali osnivači bili su August Adam (1883. – 1945.) student filozofije, Dragutin Albrecht (1883. – 1945.) student prava, Petar Črlek (1882. – 1951.) student prava, Vjekoslav Jurković (nepoznati datumi rođenja i smrti) student šumarstva, Marko Kostrenčić (1884. – 1976.) student prava, Oskar Mohr (1883. – 1951.) student prava i Lav Wodwaržka (1883. – 1912.) student farmacije.³⁵⁴ Kasnije karijere osnivača, ali i ranih članova kluba (od kojih su mnogi postali sveučilišnim profesorima i poznatim stručnjacima u svojim strukama) pokazuju da je bila riječ o iznimno sposobnim i ambicioznim osobama, od kojih je većina u kasnijim desetljećima imala istaknutu ulogu u hrvatskom sportskom, društvenom i političkom životu.

Akademički Sport-Club je ubrzo nakon osnutka promijenio ime u hrvatsku inačicu originalnog naziva – Hrvatski akademski športski klub.³⁵⁵ Razlog za to je nedvojbeno bio politički. Dio osnivača i veći broj članova su do 1945. godine bili više ili manje istaknuti političari, a i vrijeme kada je osnovan klub bilo je u znaku intenzivne borbe protiv nagodbenog sustava. Istina je da je Nagodba dala Trojednoj Kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji

³⁵² Taj je broj *Sporta* bio u cijelosti posvećen proslavi dvadesete obljetnice osnivanja HAŠK-a. Nepotpisani uvodnik pod naslovom „Hrvatski akademski športski klub“, *Sport. Ilustrovani tjednik*, br. 33, 9. kolovoza 1923., 1.

³⁵³ Mario JAREB, „Temelj suvremenog hrvatskog športa: Hrvatski akademski športski klub (1903-1945)“, *Hrvatska revija Matica hrvatska*, obnovljeni tečaj 5/2005., br. 4, 103.

³⁵⁴ Osnivači su zastupali gotove sve studije Sveučilišta u Zagrebu, jer su u to doba osim navedenih studija prava, filozofije, šumarstva i farmacije, mogla studirati još jedino teologija. Kruno SABOLIĆ (gl. ur.), *Sto godina športa na Sveučilištu u Zagrebu – H. A. Š. K. MLADOST*, Zagreb, 2003., 30.

³⁵⁵ Naziv je promijenjen na prijedlog člana Milovana Zoričića, na prvoj skupštini kluba, u proljeće 1904. godine. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

potpunu samostalnost na polju prosvjete (u što se u ono doba ubrajao i sport), no klima u društvu bila je takva da je prigodom javnih nastupa na političkom i društvenom polju često kao primarna isticana hrvatska nacionalna individualnost.³⁵⁶ Ubrzo nakon osnutka članovi kluba odlučili su, po uzoru na zapadne sveučilišne klubove, kao klupski znak uvesti tzv. couleur – vrpču s klupskim bojama. Indikativno je i da su za boje kluba izabrane crvena, bijela (srebrna) i zlatna, jer su se te boje nalazile u grbovima svih hrvatskih zemalja.³⁵⁷

U početku je klub imao brojne poteškoće zbog konzervativnoga javnog mišljenja, prepreka koje su postavljale vlasti i ponajviše zbog pomanjkanja novca. Ipak, HAŠK se ubrzo afirmirao u tolikoj mjeri da je već u razdoblju do izbijanja Prvoga svjetskog rata došlo do snažnog priljeva novih članova i do znatnog širenja klupskih aktivnosti. Mnogobrojni su podaci koji govore da je klub sve do svojega raspuštanja 1945. godine u hrvatskoj javnosti uživao visok ugled. S čisto sportskog stajališta, klub je zaslužan za početak i razvoj brojnih sportova u Zagrebu, jer je imao razgranatu djelatnost koja je obuhvaćala sljedeće grane: atletika, boks, hazena, hokej na travi i na ledu, kajakaštvo, klizanje, mačevanje, motociklizam, nogomet, plivanje (i ronjenje), sanjkanje, skijanje (i skijöring³⁵⁸), skokovi u vodu, stolni tenis i vaterpolo. Organizacijski, članovi HAŠK-a inicijatori su osnivanja Hrvatskog športskog saveza, a nakon Prvoga svjetskog rata osnivači nekoliko sportskih saveza, među glavnim osnivačima Jugoslavenskoga nogometnog saveza i iznimno djelatni i utjecajni članovi Jugoslavenskoga olimpijskog odbora (dalje JOO). Iznimno vrijedan doprinos zagrebačkom sportu je i prvo moderno igralište s tribinama i potrebnim higijenskim uredbama u Maksimiru, koje su HAŠK-ovci uspjeli izgraditi još 1912. godine. S društvenog stanovišta klub je njegovao politiku primanja uglednika za članove (što je imalo svrhu pribavljanja dodatnih sredstava), a uz to su članovi kluba od samog početka počeli s priređivanjem zabava (*Gaudeamusa i Rideamusa*) koje su uskoro postale sastajalište najistaknutijih Zagrepčana i ostale popularne sve do raspuštanja kluba.³⁵⁹

³⁵⁶ Mario JAREB, „Temelj suvremenog hrvatskog športa: Hrvatski akademski športski klub (1903-1945)“, *Hrvatska revija Matica hrvatska*, obnovljeni tečaj 5/2005., br. 4, 103.

³⁵⁷ Kruno SABOLIĆ (gl. ur.), *Sto godina športa na Sveučilištu u Zagrebu – H. A. Š. K. MLADOST*, Zagreb, 2003., 29.

³⁵⁸ Skijöring je sport u kojem osobu na skijama vuče konj, pas ili više pasa ili motorno vozilo. Op. aut.

³⁵⁹ Djelovanje kluba dosta je istraženo, a o njemu su, između ostalih pisali Hrvoje MACANOVIĆ „Sport na Zagrebačkom sveučilištu“ *Spomenica u povodu proslave 300. godišnjice Sveučilišta u Zagrebu (1669-1969)*, Zagreb, 1969., 637-651, Mario JAREB „Temelj suvremenog hrvatskog športa: Hrvatski akademski športski klub (1903-1945)“ *Hrvatska revija Matica hrvatska*, obnovljeni tečaj 5/2005., br. 4, 102-114., a izdane su i knjige *Dvadeset godina rada Hrvatskog akademskog sportskog kluba 1903 – 1923*, Zagreb, 1923., i Kruno SABOLIĆ (gl. ur.), *Sto godina športa na Sveučilištu u Zagrebu – H. A. Š. K. MLADOST*, Zagreb, 2003.

7.11.3.1. Mačevalačka sekcija HAŠK-a

O HAŠK-u je pisalo više autora i postoji dosta potpisanog i nepotpisanog objavljenog materijala, no nigdje nije naveden značaj mačevanja za taj klub. Javnosti je nepoznata činjenica da su svi osnivači kluba bili mačevaoci.³⁶⁰

U trenutku osnivanja kluba omladina se najviše zanimala za mačevanje, pa su mačevaoci i osnovali klub, a istodobno s mačevalačkom osnovana je i nogometna sekcija. Prvih tjedana igrao se samo nogomet. Kada je klub, manje od mjesec dana nakon osnivanja, 1. prosinca 1903. unajmio prostorije u Masarykovoju ulici br. 24, počelo se trenirati i mačevanje. Prvi treneri bili su Hinko Würth i Marko Kostrenčić te Milovan Zoričić. Godine 1904. počinju se u klubu pokretati i drugi sportovi osim mačevanja i nogometa, no mačevanje je još uvijek dominantan sport.³⁶¹ O počecima djelovanja HAŠK-a pisao je list *Zagrebački sport* 1938. godine:

„U prvo vrijeme u HAŠK-u redovno se igralo jedino nogomet, jer su za druge sportove manjkala sredstva. Tek kada je klub unajmio prostorije Dioničke tiskare u Marovskoj ulici 24, počelo se uz nogomet učiti i mačevanje. Mačevaoci su bili podijeljeni u dvije skupine, prva 'četa' bili su napredniji mačevaoci, a podučavao ih je predsjednik kluba Hinko Würth. Četu početnika podučavao je Marko Kostrenčić. Kasnije kada se broj članova mačevaoca povećao, ustanovljena je i treća četa koju je podučavao Milovan Zoričić. Kada se zbog nepogodne sezone nije moglo igrati nogomet, postalo je mačevanje glavni sport kluba, te je takvim i ostao.“³⁶²

Kada se klub preselio na Marulićev trg 17, došlo je trenirati trideset juniora, a još i više nakon preseljenja u Preradovićevu ulicu br. 23. Ta činjenica je na javnost djelovala tako da su školske vlasti napokon odobrile da i gimnazijalci smiju biti članovi mačevalačke sekcije HAŠK-a. Na tu je odluku najviše utjecao Franjo Bučar. Iz Preradovićeve ulice mačevaoci HAŠK-a preselili su se u gimnastičku dvoranu Gornjogradske gimnazije na Trg Katarine

³⁶⁰ U knjizi *Sto godina športa na Sveučilištu u Zagrebu – H. A. Š. K. MLADOST* u biografijama osnivača, za Miskića, Wodwaržku, Würtha i Kostrenčića navodi se da su se bavili mačevanjem. Za ostale osnivače navedeno je samo što su studirali i datumi rođenja i smrti ako su poznati, a nema podataka o tome kojim sportom ili sportovima su se bavili. No svi osnivači bili su mačevaoci. Kruno SABOLIĆ (gl. ur.), *Sto godina športa na Sveučilištu u Zagrebu – H. A. Š. K. MLADOST*, Zagreb, 2003., 30; Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³⁶¹ Godine 1905. bio je velik priliv mačevaoca u klub. Godine 1910. HAŠK-ovi zimski sportovi bili su sanjkanje, klizanje i mačevanje. Kada zimi nije bilo snijega i leda, samo se mačevalo. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³⁶² *Zagrebački sport*, Zagreb, VII. 1938., 3.

Zrinske br. 5, gdje su ostali do Prvoga svjetskog rata. Pojedini HAŠK-ovi mačevaoci neko vrijeme su vježbali i u Opatičkoj ulici br. 2, u stanu dr. Hinka Hranilovića.³⁶³

U vrijeme dok su mačevaoci HAŠK-a trenirali u gimnastičkoj dvorani Gornjogradske gimnazije, na zajedničke mačevalačke treninge dolazili su i mladi časnici strojopuščanog odjela 25. domobranske pješačke pukovnije.³⁶⁴ Bilo je to na poticaj natporučnika Matije Murkovića koji je u to vrijeme bio zapovjednik navedenog odjela.³⁶⁵ Među časnicima koji su dolazili na zajedničke treninge s HAŠK-ovcima, najaktivniji su bili Matija Murković, Ivica Tomašević, Oton Meštrović, Nikola Matijević i Milutin Stipetić. Godine 1909. na poznatom montiranom političkom procesu koji je vođen protiv Hrvatsko-srpske koalicije (Friedjungov proces) osuđivano je i druženje časnika s civilima. Iako je Monarhija izgubila parnicu, počelo se s negodovanjem gledati na zajedničko treniranje časnika s članovima HAŠK-a. Ta situacija se dodatno pogoršala nakon Balkanskog rata 1912. godine. Nakon toga rata osjećalo se jako nacionalno buđenje među slavenskim narodima Balkana, pa su vlasti počele braniti časnicima druženje s građanstvom, a to se odnosilo i na interakciju kroz sport.³⁶⁶

Osim navedenih Würtha, Kostrenčića i Zoričića, u klubu su kao treneri mačevanja djelovali Petar Črlek i Andrija Mohorovičić koji je trenirao juniore.³⁶⁷ Profesionalni učitelji mačevanja bili su Austrijanac Ottokar Groh, koji je u tu svrhu iz Karlovca dva puta tjedno dolazio željeznicom u Zagreb, Talijani Giuseppe Galante i Luigi Martinengi, te Hrvat Josip Prikrl. Stručnom spremom i savjetom pomagali su i dr. Franjo Bučar i profesor tjelovježbe Ivan Trstenjak.³⁶⁸

³⁶³ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³⁶⁴ Pukovnija je bila smještena u Ilici 223.

³⁶⁵ Matija Murković (Stajnica, Jezerane, Lika 1888. – Zagreb, 1944.) bio je diplomirani učitelj mačevanja i najbolji učenik Milana Neralića u Institutu za učitelje mačevanja i tjelovježbe u Bečkom Novom Mjestu. U 25. domobranskoj pukovniji u Zagrebu bio je zapovjednik strojopuščanog odjela u kojem je vojsku služio desetnik Josip Broz Tito. Murković je bio učitelj mačevanja Brozu i zaslužan je za to da je Josip Broz sudjelovao na „Armen-Fecht-Turnieru“ (mačevalačkom prvenstvu austrougarske vojske) u Budimpešti 24. – 26. svibnja 1914. godine. Milivoj RADOVIĆ, „Josip Broz Tito mačevalac“, *Povijest sporta*, 8/1977., br. 33, 2837-2850.

³⁶⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³⁶⁷ Mnogi HAŠK-ovci mačevanje su učili već u gimnazijama kao dio obavezne obuke na satovima tjelovježbe. Marko Kostrenčić, koji je u vrijeme svojeg 7. i 8. razreda gimnazije (1900. i 1901.) u školi normalno pohađao nastavu mačevanja, privatno je učio još kod Ivana Trstenjaka, za kojeg se zna da je je 1903. i 1904. godine napredene mačevaocce privatno podučavao svaki dan u tjednu, a subotom je iz Karlovca dolazio Ottokar Groh. Kasnije kada je Kostrenčić djelovao kao trener u HAŠK-u, jedni od najboljih učenika bili su mu Andrija Mohorovičić (koji je i sam poslije podučavao mačevanje u klubu) i Branko Broz. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³⁶⁸ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

U HAŠK-u se mačevalo sabljom i floretom. Oružje, maske i rukavice bile su vlasništvo mačevalačke sekcije, a mačevalačka odjela članovi se nabavljali vlastitim sredstvima. Sva navedena oprema nabavljana je iz Beča i Graza, ili preko Giuseppea Galantea iz Venecije.³⁶⁹

U početku su mačevaoci HAŠK-a sudjelovali samo na mačevalačkim akademijama koje je organizirao I.HMK, jer turnira u to vrijeme još nije bilo. No već nakon osnutka mačevalačkih sekcija HAŠK-a i Hrvatski sveučilišni klub Akademije, dolazi do natjecanja na kojima se članovi navedenih klubova bore za prestiž. Među juniorima isticali su se Reno Rosmanith i Branko Domac koji su 1907. godine sudjelovali na međunarodnoj mačevalačkoj akademiji Prvoga hrvatskog mačevalačkog kluba u Zagrebu. Iste godine održan je turnir na kojem su HAŠK-ovi juniori Dragutin Stanzl, Reno Rosmanith i Branimir Domac osvojili drugo četvrto i šesto mjesto, a dvije godine kasnije, 1909., HAŠK-ovi juniori Aleksa Vragović i Ico Lipovšćak nastupili su na mačevalačkoj akademiji koju je također organizirao I.HMK. Isti klub je 1910. godine organizirao veliko srednjoškolsko natjecanje, na kojem su HAŠK-ovi juniori osvojili drugo mjesto u floretu (Cuvaj) i drugo mjesto u sablji (Stepnička). HAŠK je i sam organizirao mačevalački turnir 3. ožujka 1910. na kojem su njegovi članovi osvojili prva tri mjesta – Lipovšćak prvo, Stepnička drugo, a Cuvaj treće mjesto.³⁷⁰

Zanimanje za mačevanje postojalo je u klubu pogotovo zbog toga što su u to vrijeme, sve do Prvoga svjetskog rata dvoboji oštrim sabljama bili vrlo česti. Prema riječima dr. Milovana Zoričića, HAŠK-ovci su mačevanje forsirali i radi toga da se među studentima (a i prema ostalim građanima) uvede red u međusobnom ophođenju. HAŠK-ovci koji su bili vješti mačevaoci pozivali su izgređnike „na biljeg“ (na odgovornost), a zatim na pravi dvoboj. Tako je u roku od nekoliko mjeseci nastao potpuni red na Sveučilištu. Također, bilo je to vrijeme izraženih nacionalnih osjećaja i sukoba s austrofilima, pa se se austro-ugarski časnici često sukobljavali sa studentima što je katkad završavalo dvobojima. Poznato je da su na dvoboje izlazili članovi HAŠK-a Ljudevit Rakoš i Stjepan Mlinarić, a kao djeveri (sekundanti, op. aut.) Drago Perović u Beču i Milovan Zoričić u Zagrebu.³⁷¹

Iako se u HAŠK-u službeno mačevalo i sabljom i floretom, zanimanje za floret bilo slabo, pa je klub posjedovao samo dva para floreta. To je bilo iz razloga jer je floret oružje na bod, i kao takav je bio strogo zabranjen u dvobojima kod nas. Uglavnom se treniralo mačevanje

³⁶⁹ Isto.

³⁷⁰ Isto.

³⁷¹ Kruno SABOLIĆ (gl. ur.), *Sto godina športa na Sveučilištu u Zagrebu – H. A. Š. K. MLADOST*, Zagreb, 2003., 33.

sabljom, jer se u dvobojima i borilo oštrim sabljama. Iako su dvoboji bili česta pojava, o njima se nije smjelo javno govoriti.³⁷²

Svi članovi HAŠK-a bili su obavezni učiti mačevanje. Uz praktični dio, proučavali su i *Kodeks časti (Ehren-Codex, Pravila dvoboja)*.³⁷³ Prije nego što bi od juniora postali seniori, članovi su morali polagati ispit iz Kodeksa časti. U klubu je postojao i poseban obred kojim se postajalo aktivnim članom HAŠK-a – seniorom. Nakon što bi upisani postali aktivni članovi kluba, dobivali su klupski nadimak. Poslije polaganja ispita iz Kodeksa časti, pristupilo se službenoj klupskoj prisegi, a zatim se predavao znak časti zvan *couleur*, tj. vrpca HAŠK-ovim bojama crvena-bijela-zlatna. Kuler, odnosno vrpca u tri boje, nosila se preko prsa slijeva nadesno, obavijajući prsa i leđa od lijevog ramena do desnog kuka, na način da su se krakovi sastajali kod lijevog boka. Kuler se nosio samo u svečanim prilikama (ples, zabave, kazališne premijere i slično). Prisega se polagala stavljanjem desne ruke na Kuler (vrpcu) i na Kodeks časti (knjigu) time da će prisegnuti član u danom trenutku braniti čast i poštenje svoje, kao i čast HAŠK-a, te – gdje god bude mogao – širiti sport i osnivati sportske klubove.³⁷⁴

Uvođenjem ljetnih sportova u klub, zanimanje za mačevanje znatno je opalo, čemu je pridonijela i visoka cijena mačevalačke opreme (odijela i oružja). Kako su sportovi na otvorenom bili sve popularniji, HAŠK je pokušao obnoviti interes za mačevanje uvođenjem treninga u prirodi u proljetnim i ljetnim mjesecima. U tu svrhu je 1913. godine na igralištu u Maksimiru podignut drveni podij, nakon čega je zanimanje za mačevanje malo poraslo. Ispred tribina bila su načinjena dva borilišta, na kojima se prije nogometnih utakmica prikazivala škola mačevanja, a zatim i slobodne borbe. U Prvome svjetskom ratu mačevanje u HAŠK-u gotovo je zamrlo. Poslije rata pokušalo se obnoviti mačevalačku sekciju, ali bez uspjeha.³⁷⁵

³⁷² Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³⁷³ Korištena su pravila trojice mačevalačkih majstora koji su svaki napisali knjige o pravilima dvoboja. Talijan Luigi Barbasetti, Mađar Franz von Bolgar i Austrijanac Gustav Ristow. Op. aut.

³⁷⁴ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³⁷⁵ Isto.

7.11.4. Hrvatski akademski klub Styx – Hrvatski sveučilišni klub Academia

Nedugo nakon osnivanja HAŠK-a, iste godine osnovan je i drugi klub zagrebačkih studenata.³⁷⁶ Bio je to Hrvatski akademski klub – Styx koji je osnovan na načelima nekih njemačkih učeničkih udruženja, pa su se njegovi članovi ponajviše bavili mačevanjem. Klub je ubrzo promijenio ime u Hrvatski sveučilišni klub – Academia. O tom klubu nema puno pisanog materijala, nije sačuvan nijedan dokument iz kojeg bi se mogao saznati točan datum osnivanja, no u Hrvatskom državnom arhivu čuvaju se prva „Pravila Hrvatskog akademskog kluba Styx“.

„... Ime i naslov kluba je 'Hrvatski akademski klub Styx' u Zagrebu. Svrha kluba je unapređivanje društvenosti među akademikarima na sveučilištu Franje Josipa I u Zagrebu, vježbanje u literarnim predavanjima, promicanje raznih športova kao mačevanja, plivanja, nogometa itd., te turisticke.“³⁷⁷

Pravila dalje u dvadeset pet paragrafa na osam rukom pisanih stranica opisuju sve pravne i društvene odnose članova. U paragrafu 13., točka 3., uz ostalo stoji da Skupština između aktivnih članova bira Upravni odbor za svaki semestar. Potpisnici pravila su dvojica studenata prava Rudolf Kolarić-Kišur³⁷⁸ i Zlatko Smiedt.³⁷⁹ Na zadnjoj stranici navedeno je da se pravila odobravaju, a na dnu iste stranice rukopisom je dodano:

„Naredbom kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 29. listopada 1904., broj 79.147, odobrena je promjena imena društva u Hrvatski sveučilišni klub 'Academia'.“³⁸⁰

Iz toga dodatka vidljivo je da Academia kao klub uopće nije osnovana, već je 1904. godine postojeći klub Styx promijenio ime u Academia.

Osim nekoliko novinskih članaka u kojima se javnost obavještava o održanim skupštinama Hrvatskog sveučilišnog kluba Academia, ima vrlo malo objavljenog materijala o

³⁷⁶ Hrvoje Macanović navodi da je klub osnovan 1903., no pogrešno ga od iste godine naziva Akademija, a ne ispravno Styx. Hrvoje MACANOVIĆ, „Sport na zagrebačkom sveučilištu“, *Spomenica u povodu proslave 300 – godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb, 1969., 638.

³⁷⁷ *Pravila Hrvatskog akademskog kluba Styx*, Zagreb, 1904. Prema: Milivoj RADOVIĆ, „Prilog poznavanju osnivanja i rada HAK Styx i Academia 1904. – 1909.“, *Povijest sporta*, 11/1980., br. 42, 36.

³⁷⁸ Rudolf Kolarić-Kišur bio je sin tadašnjeg pedela, glavnog podvornika Sveučilišta. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³⁷⁹ Milivoj RADOVIĆ, „Prilog poznavanju osnivanja i rada HAK Styx i Academia 1904. – 1909.“, *Povijest sporta*, 11/1980., br. 42, 40.

³⁸⁰ *Pravila Hrvatskog akademskog kluba Styx*, Zagreb, 1904. Prema: Milivoj RADOVIĆ, „Prilog poznavanju osnivanja i rada HSK Styx i Academia 1904. – 1909.“, *Povijest sporta*, 11/1980., br. 42, 36.

radu kluba.³⁸¹ Iz toga razloga vrlo su dragocjena svjedočanstva nekih od članova kluba koja se čuvaju u Hrvatskome športskom muzeju.³⁸²

Iako je klub prvotno osnovan samo za mačevanje, dvije godine kasnije proširuje djelatnost i na nogomet.³⁸³ Do toga je najvjerojatnije došlo pod utjecajem HAŠK-a s obzirom na to da su dva sveučilišna kluba paralelno djelovala i pokušavala parirati jedan drugome. Academia je pratila HAŠK i u osnivanju sekcije za srednjoškolce (junioe), koju je HAŠK osnovao 1906., a Academia godinu dana kasnije, 1907. godine. Razgraničenje je postignuto na način da su učenici donjogradske gimnazije išli u HAŠK, a gornjogradske gimnazije u Akademiju.³⁸⁴

Kako je već navedeno, glavni sport akademičara bilo je mačevanje. Vježbalo se mačevanje floretom i sabljom, ali i poseban način studentskog mačevanja zvan menzura, u kojem se koristi inačica sablje zvana šleger, njem. *Schläger*.³⁸⁵ Ipak, najviše se treniralo

³⁸¹ *Hrvatski športski list*, br. 5 i 6, 1. XI. 1904., 5. objavljuje da se održava skupština Akademije. *Agramer Tagblatt*, 7. XI. 1908. javlja da je održana redovita godišnja skupština u novim klupskim prostorijama u Gundulićevoj 33, te da je novi predsjednik kluba Milan Čubelić. *Novosti*, broj 297, 27. X. 1910., 6. pišu da je Hrvatski sveučilišni klub Academia održao svoju 16. redovitu glavnu godišnju skupštinu 24. ili 25. listopada 1910. te da je izabran novi upravni odbor: predsjednik Ali Kiamil Džinić, sudac prava; tajnik Roman Michalevicz; blagajnik Janko Kovačević; odbornici Ljudevit Valčić i Nikola Ježić; zamjenici odbornika Lujo Reizner i Roman Domanik; oružar Pajo Davidović; revizori Branimir Franić, Stevan Hadži i Aurel Schmiedt. HSK Akademiju spominje još Hrvoje Macanović u svojem tekstu, Hrvoje MACANOVIĆ, „Sport na zagrebačkom sveučilištu“, *Spomenica u povodu proslave 300 – godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb, 1969., 637-651.

³⁸² Riječ je o članovima Akademije: profesor kemije dr. Milivoj Obajdin, sudac dr. Ljudevit Rakoš, Jurica Dolovčak, dr. Dragan Rajaković, pravnik Milan Čubelić i arhitekt Ivo Katičić. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³⁸³ Nogometna sekcija Hrvatskoga sveučilišnog kluba Academia nikada nije ozbiljno zaživjela i djelovala je u sjeni mačevalačkog sporta. Dvije godine po osnivanju klub se počeo baviti nogometom, ali njemu je bilo teško sastaviti redovnu i potpunu nogometnu momčad. Nekoliko puta članovi Akademije vježbali su nogomet zajedno s članovima HAŠK-a, ali do utakmica između obje momčadi nije nikada došlo, jer Academia nikada nije mogla sastaviti svoju momčad od samo svojih igrača. Također, jedan od istaknutijih članova Akademije dr. Milivoj Obajdin napisao je pismo Milivoju Radoviću, na Radovićevu molbu da se prisjeti nekih članova svojega kluba. Obajdin u pismu piše „...nekoliko članova mačevalačkog kluba Academia...“, iz čega se zaključuje da je nogomet bio sporedna aktivnost akademičara. Hrvoje MACANOVIĆ, „Sport na zagrebačkom sveučilištu“, *Spomenica u povodu proslave 300 – godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb, 1969., 639., Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³⁸⁴ Hrvoje MACANOVIĆ, „Sport na zagrebačkom sveučilištu“, *Spomenica u povodu proslave 300 – godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb, 1969., 639.

³⁸⁵ Studentsko mačevanje (menzura) poseban je oblik mačevanja nastao u Njemačkoj, koje nije ni sport niti dvoboj, već način izgrađivanja karaktera. U skladu s tim ne gleda se tko je pobijedio – nema pobjednika niti poraženog. Također, za razliku od sportskog mačevanja, sudionici stoje na mjestu, na fiksnim pozicijama udaljeni za dužinu ispružene ruke (odatle i naziv „menzura“, od latinskog *dimensio* što znači mjera). Cilj je pogoditi nezaštićeni dio suparnikove glave ili lica. Izmicanje ili saginjanje nije dopušteno, jer cilj nije toliko niti da se nanese niti da se izbjegne ozljeda, već da ju se stoički podnese. U prvoj polovici 19. stoljeća studenti su smatrali da se karakter osobe lako može iščitati prema načinu kako se ophodi u strogo reguliranoj borbi hladnim oružjem, pa su i brojna studentska udruženja zahtijevala da njihovi članovi sudjeluju u barem jednom dvoboju za vrijeme studija. Potkraj 19. i početkom 20. stoljeća ožiljci dobiveni na ovaj način smatrani su znakom osobite časti. Ovakav oblik mačevanja i danas se prakticira u četiristotinjak studentskih udruženja srednje Europe, a prije Drugoga svjetskog rata postojalo je i u većini zemalja istočne Europe. Više o studentskom mačevanju (menzura) vidi: Martin BIASTOCH, *Duell und Mensur im Kaiserreich (am Beispiel der Tübinger Corps Franconia, Rhenania, Suevia und Borussia zwischen 1871 und 1895)*, Vierow, 1995.; Wilhelm FABRICIUS, *Die Deutschen Corps: Eine*

mačevanje sabljom radi pripreme za eventualni dvoboj sabljama. Mnogi članovi Akademije sudjelovali su u dvobojima bilo kao borci ili djeveri (sekundanti). Na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće dvoboji su bili relativno česta pojava u Zagrebu, tako da sudjelovanje akademičara nije neobično, no klub je bio poznat po tome što se u prvom redu orijentirao na mačevanje za dvoboje, dok je HAŠK više njegovao sportsko mačevanje. Članovi Hrvatskoga sveučilišnog kluba Academia Franjo Galjuf i Ljudevit Rakoš imali su čak i međusoban dvoboj.³⁸⁶ Poznato je i da je član kluba Milivoj Obajdin bio djever Erwina Weissa u dvoboju s HAŠK-ovcem Stjepanom Mlinarićem, kao i da je akademičar Ljudevit Gaj sudjelovao u jednom dvoboju na kojem je zadobio posjekotinu na prstu.³⁸⁷ To su tek slučajno izdvojeni događaji s obzirom na to da su dvoboji bili česti.

Klub nije imao stalnog učitelja, već su pojedinim članovima poduku u mačevanju davali talijanski treneri Giuseppe Galante i Luigi Martinenghi, za vrijeme dok su kao učitelji mačevanja djelovali u Zagrebu (u HAŠK-u i I.HMK-u). Inače su stariji članovi podučavali mlađe. U klubu se mačevanje treniralo u večernjem terminu od 18 sati dalje, a na treninge su dolazili i nečlanovi koji su se pripremali za dvoboj.

Treninzi su održavani u dvorani klupskim prostorima kluba. Prvih godina Hrvatski sveučilišni klub Academia imao je društvene prostorije za sastanke i mačevalački trening u Radićevoj ulici na broju 27, u prizemlju. To je zapravo mali dvosoban stan, tipičan za Gornji grad. Ulična soba (5,10x3,80 m) služila je za mačevanje, a soba do nje (2,70x3,80 m) prema dvorištu za društvene sastanke. Strop je u obje sobe bio nadsvođen, a visina iznosi 3,10 m.³⁸⁸ Dimenzije prostorija kojima se služio klub su preuske i prekratke za moderno sportsko mačevanje.³⁸⁹ No to nije smatrano velikim nedostatkom, jer u to vrijeme nisu bili tako strogi i zadani standardi za sportske objekte. Osim toga, članovi Akademije manje su trenirali sportsko mačevanje, a više su se pripremali za dvoboje oštrim sabljama i studentsko mačevanje menzuru. Način mačevanja u oba je slučaja statičan.³⁹⁰ Nakon Radićeve klub je imao svoje prostorije na

historische Darstellung mit besonderer Berücksichtigung des Mensurwesens, Berlin, 1892. (2. izdanje 1926.); Hermann RINK, „Vom studentischen Fechten bis zur Mensur“, *Handbuch des Kösemer Corpsstudenten*, sv. 1, Würzburg, 1985., 151-171; Hermann RINK, „Die Mensur, ein wesentliches Merkmal des Verbandes“, *„Wir wollen Männer, wir wollen Taten!“ Deutsche Corpsstudenten 1848 bis heute*, Berlin, 1998., 383-402.

³⁸⁶ Kazivanje jednog od sudionika dvoboja Ljudevita Rakoša. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³⁸⁷ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³⁸⁸ Isto.

³⁸⁹ U modernom sportskom mačevanju duljina borilišta iznosi 14 metara, s time da na svakom kraju mora biti još jedan metar. Dodatni metar postoji zato što se računa da natjecatelj nije izašao s borilišta (za što se dobiva kazneni bod) sve dok mu je i dio jednog stopala unutar borilišta. Prema tome, duljina moderne mačevalačke piste je najmanje 16 metara, dok je dužina prostorije za mačevanje u Akademiji bila 5,10 m. Op. aut.

³⁹⁰ U pravom dvoboju postoje kretnje lijevo-desno, naprijed-natrag, dok se u menzuri mačuje na mjestu. Op. aut.

Trgu kralja Tomislava 17 u dvorišnoj zgradi koja je bila slikarski atelijer Vlahe Bukovca, zatim u gimnastičkoj dvorani Protestantske škole u Gundulićevoj ulici 28 dvorišna zgrada i na Mažuranićevu trgu.³⁹¹ Zagrebački list *Agramer Tagblatt* navodi pak da je godišnja skupština Hrvatskoga sveučilišnog kluba Academia 1908. godine održana u novim klupskim prostorijama u Gundulićevoj ulici 33.³⁹²

Članovi Akademije nastupali su i na mačevalačkim akademijama, a 17. travnja 1909. organizirali su i svoju samostalnu mačevalačku akademiju u dvorani Hrvatskoga sokola. Mačevalačku akademiju vodio je general Vuković kojem su pomagali učitelji mačevanja Luigi Martinenghi iz Zagreba i Emiro Tomazzoni iz Graza. Od članova Hrvatskoga sveučilišnog kluba Academia nastupio je u sablji Milan Čubelić protiv Ivana Politea, člana Prvoga hrvatskog mačevalačkog kluba. Borbe je vodio dr. Franjo Bučar.³⁹³

Kao i svi ondašnji studentski klubovi, i Hrvatski sveučilišni klub Academia imao je svoju klupsku traku u boji, kuler. Boje kulera akademičara bile su crna-bijela-crna, a oba vanjska ruba bila su obrubljena uskim obrubom zlatne boje. Svaki član Akademije imao je i svoj grb na kojem je bio napisan njegov klupski nadimak, Spitzname.³⁹⁴ Grb je bio izrađen od kartona dužine petnaestak centimetara.³⁹⁵

Članovi Hrvatskoga sveučilišnog kluba Academia svake su subote imali svoju društvenu večer zvanu knajpa, prema njemačkoj riječi *die Kneipe* koja znači krčma, točionica, ali i redoviti sastanak u gostionici. Knajpe akademičara održavane su u gostionici Dva jelena u Ilici preko puta Mesničke ulice. Svaki sudionik društvene večeri – knajpe – uplatio bi paušalno po dvije krune za cjelokupni trošak te večeri. Knajpe su trajale od 19 sati navečer do ponoći. Milivoj Obajdin posvjedočio je kako je u vrijeme dok je on bio član predsjednik kluba bio Ljudevit Gaj, student prava.³⁹⁶ Gaj je, prema pričanju Obajdina, bio vrlo originalan. Na knajpi bi, kao predsjedavajući za stolom u ruci držao sablju i njome „zapovijedao“ tko, kada i koliko piva mora popiti. Zapovijed je znala biti *diagonala exit*, što je značilo *ex* – sve popiti, a *diagonala* – nagni čašu po dijagonali da se vidi da nije ostalo nešto piva. Ipak, prema

³⁹¹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³⁹² *Agramer Tagblatt*, 7. XI. 1908., 6.

³⁹³ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³⁹⁴ Svaki član HSK Academia imao je svoj nadimak. Neki od nadimaka članova koji su ostali zabilježeni: Aleksa Vragović „Joja“, Milan Čubelić „Vacko“ (prema Vasco da Gama). Milivoj RADOVIĆ, „Prilog poznavanju osnivanja i rada HAK Styx i Academia 1904. – 1909.“, *Povijest sporta*, 11/1980., br. 42, 39.

³⁹⁵ Milivoj RADOVIĆ, „Prilog poznavanju osnivanja i rada HAK Styx i Academia 1904. – 1909.“, *Povijest sporta*, 11/1980., br. 42, 39.

³⁹⁶ Ljudevit Gaj koji je bio predsjednik Hrvatskoga sveučilišnog kluba Academia poginuo je 1914. godine na Drini. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

Obajdinovu svjedočanstvu, glavni pokretač raspoloženja bilo je pjevanje studentskih pjesama.³⁹⁷ Na društvenim večerima savjetovalo se članovima da sutradan, u nedjelju, izađu u šetnju Zrinjecom i da neizostavno preko prsa nose klupsku traku, kuler. Članovi bi se najradije sretali oko Glazbenog paviljona u kojem je svirala limena glazba.³⁹⁸

Hrvatski sveučilišni klub Academia ugasio se šest godina nakon svojega osnutka, 1909. godine.³⁹⁹ Razloga je vjerojatno bilo nekoliko. Članovi Hrvatskoga sveučilišnog kluba Academia nakon završetka studija odlazili su na svoje nove dužnosti najčešće izvan Zagreba, te tako prekidali vezu s matičnim klubom, dok su se novi studenti sve manje upisivali u klub. Članstvo se osipalo i zbog toga što klub nije imao materijalnih sredstava za kvalitetno bavljenje sportom, kao ni vlastito igralište, čime je posebno bio zakinut nogomet. Kako bi se popravilo to loše stanje, nekoliko članova HAŠK-a i Hrvatskoga sveučilišnog kluba Academia započelo je 1908. godine pregovore o spajanju (fuziji) obaju klubova. Do dobrovoljnog spajanja nije došlo, već je nekoliko najistaknutijih članova HSK Academia, na čelu s kasnije istaknutim kazališnim redateljem dr. Brankom Gavellom, pristupilo HAŠK-u.⁴⁰⁰ Nakon toga djelatnost Akademije polako je zamirala, uprava kluba sve se rjeđe sastajala i javljala u javnosti pa je napkon potkraj 1909. godine klub ugašen. Prema svjedočenju dr. Milivoja Obajdina, glavni razlog prestanka djelovanja Hrvatskoga sveučilišnog kluba Academia bio je odlazak velikog broja studenata sa Zagrebačkog sveučilišta 1908. godine. Riječ je o štrajku studenata na Sveučilištu u Zagrebu u ljetnom semestru školske godine 1907./1908., čiji je povod bio političko umirovljenje i suspenzija sveučilišnih profesora Đure Šurmina i Gavre Manojlovića od režima bana Pavla Raucha, čime je povrijeđena čast i autonomija Sveučilišta.⁴⁰¹ Gotovo svi

³⁹⁷ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

³⁹⁸ U Glazbenom paviljonu na Zrinjecu tih godina gotovo svake nedjelje i praznika svirala je vojna ili vatrogasna limena glazba, ili glazba Zagrebačkoga električnog tramvaja. Op. aut.

³⁹⁹ Godinu 1909. kao godinu prestanka djelovanja Hrvatskoga sveučilišnog kluba Academia navodi Hrvoje Macanović. No *Novosti*, Zagreb, broj 297 od 27. listopada 1910., pišu da je Hrvatski sveučilišni klub Academia održao svoju 16. redovitu glavnu godišnju skupštinu 24. ili 25. listopada 1910. te da je izabran novi Upravni odbor: predsjednik Ali Kiamil Džinić, sudac prava; tajnik Roman Michalevicz; blagajnik Janko Kovačević; odbornici Ljudevit Valčić i Nikola Ježić; zamjenici odbornika Lujo Reizner i Roman Domanik; oružar Pajo Davidović; revizori Branimir Franić, Stevan Hadži i Aurel Schmiedt. Hrvoje MACANOVIĆ, „Sport na zagrebačkom sveučilištu“, *Spomenica u povodu proslave 300 – godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb, 1969., 639. *Novosti* (Zagreb) br. 297, 27. X. 1910., 6.

⁴⁰⁰ Jedan od članova Hrvatskoga sveučilišnog kluba Academia koji je prešao u HAŠK bio je i Armin Pavić, jedan od nekolicine Hrvata koji su u Bečkom Novom Mjestu završili tečaj za učitelje mačevanja. Pavić je godinama kasnije, kao kapetan broda bio zapovjednik razarača „Dubrovnik“ kojim je 1934. godine kralj Aleksandar I. putovao u Francusku, te ubijen u Marseilleu, i istim brodom vraćen u Jugoslaviju. Na državnom prvenstvu u mačevanju u Beogradu 1935. Pavić je bio član organizacijskog odbora. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁰¹ Tihana LUETIĆ, „Studentski štrajk na Sveučilištu u Zagrebu 1908. godine“, *Zbornik Odsjeka povijesnih znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, Zagreb, 2012., br. 30, 295.

studenti Zagrebačkog sveučilišta upisali su nastavak studija na sveučilištima u inozemstvu. Približno četiristo studenata otišlo je u Prag, oko sto osamdeset u Beč, sedamdeset u Graz i četrdeset u Beograd, a neki raniji studenti koji nisu otputovali jednostavno nisu upisali semestar, najvjerojatnije zbog financijskih nemogućnosti. U Zagrebu je, prema podacima iz službene statistike Sveučilišta, ostalo upisano samo devet studenata na Filozofskom fakultetu i dvadeset jedan na Pravnom (bogoslovi, vezani posebnim pravilima, u ovoj studentskoj manifestaciji nisu sudjelovali te je njih bilo upisano sto šest).⁴⁰² Studentski štrajk zasigurno je utjecao i na broj članova Hrvatskoga sveučilišnog kluba Academia. Pravila akademičara nisu bila stroga što se tiče statusa članstva, pa se čini da su u praksi članovima osim studenata mogli postati i građani s akademskom titulom (diplomirani studenti), pa čak i građani s položenom velikom maturom. Ipak, nema sumnje da je ovom akcijom studenata smanjen i broj članova i pristup novih članova u klub. Iako su se studenti vratili u Zagreb već ujesen 1908., studentski štrajk je vjerojatno jednim dijelom pridonio gašenju kluba Academia.

⁴⁰² Isto, 311.

7.11.5. Mačevalačka sekcija Srednjoškolskoga športskog kluba Concordia

Hrvatski sportski klub Concordia bio je srednjoškolski klub. Osnovan je u Zagrebu, u Klaićevoj ulici broj 12, 10. listopada 1906. Osnivači kluba bili su učenici Realne i Donjogradske gimnazije, a kako je mačevanje u to vrijeme bilo sastavni dio tjelovježbene nastave u gimnazijama, može se zaključiti kako su svi osnivači bili mačevaoci. Izravan poticaj za osnivanje kluba učenicima su dali studenti, članovi HAŠK-a, koji su u učenicima Realne i Donjogradske gimnazije vidjeli svoj podmladak.⁴⁰³

Do Prvoga svjetskog rata bilo je uobičajeno da se članovi sportskih klubova bave svim sportovima koji postoje u klubu. Tako su se i u Hrvatskome sportskom klubu Concordia svi članovi bavili s više sportova, a najviše nogometom, lakom atletikom i hokejem na travi.

Klub je imao i mačevalačku sekciju. Mačevaoci Hrvatskoga sportskog kluba Concordia trenirali su u praonici kuće u Klaićevoj ulici na broju 12 s dvorišne strane i u gimnastičkoj dvorani donjogradske gimnazije na Rooseveltovu trgu. Podučavali su ih učitelji tjelesnog odgoja učitelji gimnastike Ivan Nepomuk Trstenjak i Josip Prikrlj, a nastupali su na natjecanjima koje su priređivali I.HMK.⁴⁰⁴ U godinama uoči Prvoga svjetskog rata u klubu je sve više prevladavao nogomet, a mačevanje je zamiralo. Izbijanjem Prvoga svjetskog rata 1914. djelovanje kluba je prekinuto, ali se obnavlja odmah po završetku rata. To međutim ne vrijedi za mačevalačku sekciju koja je ponovno oživjela tek 1931. godine. U razdoblju od 1931. do 1935. godine to je bio vodeći mačevalački klub u Jugoslaviji.⁴⁰⁵

⁴⁰³ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁰⁴ Isto.

⁴⁰⁵ Isto.

7.11.6. Vojnički mačevalački klub

U početku su časnici 25. zagrebačke domobranske pukovnije trenirali mačevanje zajedno s članovima Prvoga hrvatskog mačevalačkog kluba. Godine 1908. odvojili su se i osnovali svoj Vojnički mačevalački klub. Sjedište kluba najvjerojatnije je bilo u Rudolfovoj vojarni, u Ulici Republike Austrije 20 ili, što je vjerojatnije, u 25. domobranskoj pukovniji, u Ilici 222, gdje je vojni rok služio i Josip Broz Tito i gdje mu je učitelj mačevanja bio natporučnik Matija Murković.⁴⁰⁶

Rad Vojničkoga mačevalačkog kluba u Zagrebu nije istražen. Nema sačuvanih klupskih dokumenata. Iz šturih pisanih dokumenata, uglavnom programa mačevalačkih akademija koje su priređivane u Zagrebu prije Prvoga svjetskog rata, mogu se izvući osnovni podaci o klubu. Vojnički mačevalački klub priredio je nekoliko mačevalačkih akademija, a članovi toga kluba gotovo redovito su nastupali na akademijama koje su organizirali učitelj mačevanja Giuseppe Galante i IHMK. Vojnički mačevalački klub je zajedno s IHMK-om priredio u Zagrebu i nekoliko assaut večeri. Sablja je bila glavno oružje u klubu. Učitelj mačevanja bio je Ottokar Groh koji je kao učitelj mačevanja djelovao u Karlovcu, odakle je redovito dolazio u Zagreb na treninge. Poticaj za osnivanje kluba bio je najvjerojatnije premještaj Ottokara Groha iz Varaždina (gdje je odmah nakon diplome iz Bečkoga Novog Mjesta počeo raditi kao vojni učitelj mačevanja) u Karlovac. Groh je u Karlovac premješten 1908., iste godine kada je osnovan Vojnički mačevalački klub, pa je vjerojatno ta činjenica omogućila zagrebačkim časnicima osnivanje samostalnoga mačevalačkog kluba.⁴⁰⁷

Vojnički mačevalački klub ugasio se početkom Prvoga svjetskog rata i nikada nije obnovljen.⁴⁰⁸

⁴⁰⁶ Isto.

⁴⁰⁷ Isto.

⁴⁰⁸ Isto.

7.12. Osnivanje Hrvatskoga športskog saveza

Neodlaskom Franje Bučara na olimpijski kongres u Le Havreu 23. srpnja 1897. propuštena je iznimna prilika da Hrvatska samostalno postane članica olimpijskog pokreta. Iako je propustio tu priliku, Bučar je vrlo rano ispravno procijenio značaj i buduću ulogu Olimpijskih igara. Već od Međulimpijskih igara u Ateni 1906., na kojima je bio član malobrojnoga hrvatskog izaslanstva (uz svoju suprugu i nastavnike tjelovježbe Ivana Trstenjaka i Josipa Prikрила), Bučar je tražio mogućnost da izbori samostalni nastup hrvatskih sportaša na Olimpijskim igrama.

U razgovoru s Pierreom de Coubertinom, na proslavi 35. obljetnice Francuskoga gimnastičkog saveza 1908. godine u Parizu, Coubertin mu je savjetovao da Hrvatski sokolski savez, tada središnja hrvatska tjelovježbena organizacija, uputi molbu za prijam u Međunarodni olimpijski odbor. Članovi Hrvatskoga sokola nisu podržavali tu ideju, jer su s određenim podozrenjem gledali na sport uopće – ponajprije jer nije bio nacionalno definiran, a uz to nije bio strukturiran ni organizacijski niti strukturalno. U vrijeme borbe za nacionalnu samostalnost nepovezanost sporta s nacionalnim pitanjem imala je za Hrvatski sokol osobitu važnost, a sve je još potencirano nakon 1907. jer je te godine u Pragu Hrvatski sokolski savez primljen u članstvo Međunarodnoga gimnastičkog saveza koji je također vodio separatističku politiku u odnosu na Međunarodni olimpijski odbor. Ipak, Bučar je kao tajnik Hrvatskoga sokolskog saveza uspio isposlovati zamolbenicu koja je bila u interesu sporta. No dopis je stigao prekasno da bi se razmatrao na sjednici u Berlinu 27. svibnja 1909., a usprkos de Coubertinovom obećanju nije stavljen ni na dnevni red sjednice Međunarodnoga olimpijskog odbora u Luxemburgu 1910. godine.⁴⁰⁹

Cijela situacija i težnja da Hrvatska samostalno postane članicom olimpijskog pokreta i želja za boljom općom organizacijom sporta ponukali su Bučara da se usmjeri na osnivanje središnje hrvatske sportske organizacije. Kako je mačevalački sport u to vrijeme bio jedan od malobrojnih organiziranih sportova u Hrvatskoj, razumljivo je da je bio uključen u osnivanje vrhovne sportske organizacije. Hrvatski športski savez osnovan je 5. listopada 1909. u Zagrebu sa svrhom da unaprjeđuje sve grane sporta, a posebno one zastupane u Savezu, da bude vrhovna instanca za sporove između sportskih društava učlanjenih u Savez, te da predstavlja hrvatski

⁴⁰⁹ Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 190-197; Zdenko JAJČEVIĆ, *Olimpizam u Hrvatskoj*, Zagreb, 2007., 25-26.

sport u svijetu.⁴¹⁰ Osnivači Saveza bili su HAŠK, I.HMK, Prvo hrvatsko sklizačko društvo, Prvi hrvatski automobilski klub, Prvi hrvatski biciklistički klub, Zagrebački koturaški klub Orao i Hrvatski sveučilišni klub Academia.⁴¹¹ O prisutnosti i važnosti mačevanja u društvu toga vremena jasno govori činjenica da se u gotovo pola klubova uključenih u osnivanje (tri od sedam) vježbalo mačevanje, dok je jedan bio isključivo posvećen mačevalačkom sportu.

Hrvatski športski savez je djelovao do Prvoga svjetskog rata, a u pet godina svojega djelovanja stekao je znatno iskustvo i pozitivno djelovao na razvoj sporta u Hrvatskoj. Iz toga razloga su prvi osnivački sastanci gotovo svih stručnih sportskih saveza po završetku rata u Kraljevini SHS održani u Zagrebu, a od pojedinih sekcija Hrvatskoga športskog saveza nastali su nacionalni savezi.

⁴¹⁰ Živko RADAN, „Hrvatski športski savez“, Enciklopedija fizičke kulture, sv. 1., Zagreb, 1975., 342.

⁴¹¹ Isto.

7.13. Dvoboji u Zagrebu

Sve do Prvoga svjetskog rata dvoboji oštrim sabljama u Zagrebu su, kao i u mnogim europskim gradovima, bili vrlo česti.⁴¹² Treba razlikovati dvoboje oštrim sabljama, oružjem na bod (floretil ili mač) i dvoboje pištoljima.⁴¹³ Dvoboji oružjem na bod i pištoljima bili su najstrože zabranjeni jer je posljedica takvih dvoboja najčešće smrt. Dvoboji oštrim sabljama teško mogu nanijeti smrtonosnu ranu jer je sablja oružje kojim se siječe, a ne bode, probada. Pravilo je uglavnom bilo da je zadovoljština dobivena čim poteče krv, što je u praksi značilo nakon prve posjekotine. Iako su dvoboji bili zabranjeni, dvoboji oštrim sabljama bili su česti i tolerirani od vlasti, za razliku od dvoboja oružjem na bod i pištoljima, koji su bili najstrože zabranjeni i nisu se održavali u Zagrebu.⁴¹⁴ Javnost je bila upoznata s dvobojima. Uostalom, dvoboji su se rijetko održavali u strogoj tajnosti. Najčešće se o njima raspravljalo u kuloarima – o nekima manje, o drugima više.

Društvena pravila nalažala su i izazivaču i izazvanome da se odazovu na dvoboj. Neodazivanje na dvoboj značilo je za časnika gubitak časničkog čina, za studenta gubitak časnih prava u klubu studenata, a za građanina isključenje iz društva. Za sudjelovanje u dvoboju na oštrem sablju nije bilo dovoljno samo biti vješt mačevalac, već je bilo nužno i dobro poznavati pravila za dvoboje. Pravilnika je bilo na više jezika. Franjo pl. Bolgar napisao je *Die Regeln des Duels*, a Luigi Barbasetti *Ehren Codex*.⁴¹⁵ I jedan i drugi pravilnik oslanjaju se na stari zakonik za dvoboje francuskoga grofa Chatauvillarda *Essai sur le duel* (Paiz, 1836.). U svoje vrijeme bio je poznat i Hergsellov *Duel Codex*, te *Die Regeln des Zweikampfes* od Louisa Chapona, no i ti pravilnici imaju korijen u Chatauvillardovu djelu koje je u prijevodu obišlo cijelu Europu, a svuda je modificirano samo u pojedinostima koje je diktirao temperament

⁴¹² Izuzetak su bile skandinavske zemlje gdje dvoboja uopće nije bilo. Op. aut.

⁴¹³ Osim navedenih, postojali su i drugi, manje uobičajeni oblici dvoboja, kao npr. dvoboj na konjima, dvoboj s karabinkama itd. Jedan od manje uobičajenih oblika dvoboja, takozvani Amerikanski dvoboj, provodio se u djelo na način da oba protivnika izvlačenjem kuglice utvrde kome će od njih pripasti časna obaveza da se u određenom vremenskom roku ubije sam. Izazvani određuje vrstu oružja. Nakon dvoboja onaj koji je ostao živ (odnosno onaj kojeg nije zapalo da se mora ubiti), mora javno izjaviti da mu je čast zadovoljena. Jedan takav dvoboj, odnosno samoubojstvo, zabilježen je u Novoj Gradiški 10. siječnja 1906. Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Zagrebačka poprišta dvoboja“, *Večernji list*, 15. VIII. 1966., 12; Ljudevit SORLINI, *Zbornik časnih pravila za mejdane*, Pula, 1913., 84.

⁴¹⁴ Zagrepčani su zbog stroge zabrane na dvoboje pištoljima odlazili preko granice, u mađarski Gyekenese. Izuzeci su postojali, pa je poznat i jedan dvoboj na pištolje održan u Zagrebu, u šumi na Kajzerici. Duelanti su bili sudac Franjo Weinert i dugogodišnji predsjednik HAŠK-a dr. Stjepan Mlinarić, koji su inače bili prijatelji do kraja života. Na dvoboju su osim duelanata bili sekundanti. Weinertovi sekundanti bili su Hinko Würth i Rukavina, a Mlinarićevi Gustav Frank i Juraj Tomičić, te liječnici dr. Antun Gottlieb i dr. Cornel Tusk. Na dvoboju nitko nije ranjen. Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Sve do krajnjih granica“, *Večernji list*, 5. VIII. 1966., 12.

⁴¹⁵ Ferenz BOLGAR, *Die Regeln des Duels*, Beč, 1903.

pojedina naroda. Kod nas je učitelj mačevanja i tjelovježbe Ljudevit Sorlini (rođen u Varaždinu, umro u Zagrebu) napisao *Zbornik časnih pravila za mejdane*. U predgovoru Sorlini navodi:

„Spominjem još i to, da je ovaj zakonik za mejdane pregledao i o njemu se povoljno izrazio predsjednik 'Prvoga mačevalačkoga kluba u Zagrebu', profesor dr. Franjo Bučar, kojemu zahvaljujem na uputi i na mnogomu dobromu savjetu.“⁴¹⁶

U pravilima uz ostalo stoji:

„U našim krajevima nikada se u dvoboju nije borilo mačevima, nego sabljama ili pištoljima. Sablje moraju biti čiste, svjetle, nezardane, prije upotrebe dobro raskužene.“⁴¹⁷ Oštrice sabalja su različite širine a time i debljine, svrstane u pet kategorija, i to: broj IV, VI, VIII, X i XII. Broj četiri je najlakša, a XII – konjanička – najteža. U dvoboju se ponajviše rabi šestica (zekserica), za srednje uvrede osmica, a za teške desetica (cenerica).“⁴¹⁸

„Kada se neuljudnost uzvratiti neuljudnošću, oba se protivnika smatraju uvrijeđenima... Od uvrijeđene cijele obitelji, društva ili udruženja, samo jedan član može tražiti zadovoljštinu. Ako je otac uvreditelj, sin ga ne može zamijeniti. Unuk može zamijeniti uvrijeđenog djeda, ako djed nema sina sposobna za mejdan. Otac ili brat preuzimaju odgovornost za neodrasle, bili oni uvreditelji ili uvrijeđeni. Prijatelj može zamijeniti prijatelja, ako je uvređenik neodrasao, ako uvređenik nema oca ili brata, ni kojeg člana obitelji, koji bi ga mogao zamijeniti. Uvrijedi li tko suprugu, ili bilo kojeg ženskog člana obitelji, zamijenjuje ih muž, brat, otac, sin, unuk, šurjak, kavalir ili kućedomaćin. Uvrijedi li koga ženska osoba, to za nanesenu uvredu preuzimaju odgovornost gore navedeni članovi obitelji. Sin ili zet može zamijeniti uvrijeđenog oca ili brata, ako je ovaj nemoćan ili stariji od 60 godina.“⁴¹⁹

Bez obzira na to što nisu bili stroga tajna i što se o njima pričalo, dvoboji su službeno bili zabranjeni, tako da, nažalost, nema puno pisanih podataka o njima. U novinama uopće nema

⁴¹⁶ Ljudevit SORLINI, *Zbornik časnih pravila za mejdane*, Pula, 1913., V.

⁴¹⁷ Liječnik je prije dvoboja sablje dobro očistio alkoholom, i za vrijeme dvoboja svaki put kada bi koja oštrica dotaknula pod liječnik bi je ponovno dezinficirao. Usp. Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Pahuljica spasila glavu“, *Večernji list*, 6. VIII. 1966., 14.

⁴¹⁸ Izvadak iz pravilnika *Ehren Codex*. Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Sve do krajnjih granica“, *Večernji list*, 5. VIII. 1966., 12.

⁴¹⁹ Treba napomenuti da iako to nije bio čest slučaj, žene su se također borile u dvoboju – i s muškarcima, no najčešće s drugim ženama. Ti dvoboji su također znali biti ili pištoljima ili hladnim oružjem, i sve bi bilo organizirano prema pravilima. U našim krajevima nije poznat slučaj ženskog dvoboja. Izvadak iz pravilnika *Ehren Codex*. Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Riječ ima veteran“, *Večernji list*, 13. VIII. 1966., 12.

pisanja o dvobojima. Jedini pisani tragovi o zagrebačkim dvobojem su dvadeset tri zapisnika koja se čuvaju u Hrvatskom športskom muzeju.⁴²⁰ Naime, prije svakog dvoboja sastavljen je na hrvatskom zapisnik, ili na njemačkom *Protokoll*.

Zapisnik je nakon usmenog dogovora u navješćem broju slučajeva pisao jedan od sekundanata, a potpisali su ga sa svake strane po dvojica sekundanata. U zapisniku se navode sudionici i sekundanti, koja strana od koje traži zadovoljštinu i zbog čega – ukratko je opisan incident. Nadalje se navode uvjeti dvoboja. Uvjeti dvoboja su oružje (sablje), način borbe (obično „na udar bez boda“, odnosno samo sječivom na rez), kakva će biti zaštita, odnosno bandaže (sudionici su najčešće bili goli do pasa, dakle bez košulje, mogu biti bez bandaže, imati potpunu bandažu, ili djelomičnu – bandaže na ruci ili vratu, trbušna bandaža itd.), te što će označiti kraj dvoboja (obično „do iznemoglosti“ ili „do nesposobnosti“, s time da se obično nesposobnost konstatira dogovorno s oba liječnika, uz pravo prosvjeda sekundanata, a može i bez konzultacija s liječnicima). U zapisniku se navodi tko je voditelj dvoboja, mjesto i vrijeme dvoboja. Dakako, zapisnici nisu obrasci i nisu unificirani kao što je običaj za današnje dokumente, tako da se mogu dosta razlikovati. Nakon završenog dvoboja sekundanti bi se ponovno sastali te, po mogućnosti na istom papiru, u zapisnik unijeli tijek i ishod dvoboja. U nekim zapisnicima navedeno je točno koja mačevalačka akcija je rezultirala ranom protivnika (npr. terc-udarac po desnoj ruci nad laktom). To je zanimljivo jer je još jedan dokaz o tome koliko je mačevalačka vještina bila sveprisutna i dio opće kulture. Često je zapisano i točno koliko je mačevalačkih akcija „gangova“ bilo.⁴²¹ Ako bi sudionici bili izjednačeni i nijedan nije određen broj gangova uspijevao raniti protivnika, sekundanti bi se dogovorili za određen broj počasnih gangova (nešto kao produžeci u modernom sportu), nakon kojih dvoboj završava, bez obzira na to što nitko nije ranjen. Iznimno sastavljač i potpisnici nisu bili i sekundanti na dvoboju (za sekundante su određene neke druge osobe). Zapisnici su najčešće pisani tintom, a u slučaju velike žurbe – običnom olovkom. Stariji zapisnici uglavnom su pisani na njemačkom jeziku, a oni koji datiraju nakon 1900. godine uglavnom su na hrvatskom.⁴²²

Osim sačuvanih zapisnika koji su veliki raritet, u Hrvatskom športskom muzeju sačuvana su i svjedočanstva nekih sudionika dvoboja.⁴²³ U istom muzeju čuva se i jedina

⁴²⁰ Dvadeset tri zapisnika koja se čuvaju u Hrvatskom športskom muzeju bila su u posjedu Milice Simović, kćeri pravika Zlatka Hafnera koji je po svemu sudeći bio jedan od nekolicine koji su nastupili u najvećem broju dvoboja na sablje. Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Dokumenti uvreda i zadovoljština“, *Večernji list*, 9. VIII. 1966., 12; Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 44.

⁴²¹ „Gang“ je bio naziv za mačevalačku akciju koja se sastoji od navale i obrane. Op. aut.

⁴²² Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 44.

⁴²³ Zapisana su svjedočanstva Ljudevita Rakoša i Stjepana Mlinarića te više ljudi koji su u Zagrebu ili Beču sudjelovali u dvobojima kao sekundanti: dr. Dragan Rajaković, pravnik Jurica Dolovčak, sveučilišni profesor dr.

pronađena fotografija zagrebačkog dvoboja koji se održao u jednoj prostoriji kavane Pruckner u Ilici na broju 44. Na poledini fotografije ispisani su svi sudionici, pa je poznato da su borci bili Torkapić i Limbersky, sekundanti Hafner i pukovnik Micoli, liječnici (baderi) Bleiweiss i Prikril te gledaoci Jambrišak, Lukatello i Trotzel.

Najviše zagrebačkih dvoboja održano je u šumici na Kajzerici, no poznata su i neka druga poprišta. U gostionici u Varšavskoj (točno na mjestu današnjeg kina Europa) održano je četrnaest dvoboja.⁴²⁴ U zagrebačkoj ulici Rim (koja u prošlosti nije smatrana dijelom grada već su tamo bili vinogradi, a neki postoje i danas), na broju 84 bio je vinograd HAŠK-ovca dr. Stjepana Mlinarića, također omiljeno mjesto dvoboja. HAŠK-ovci su znali imati dvoboje i u kućici uz nekadašnje HAŠK-ovo igralište, kao i u gostionici Gupčeva lipa na Ksaveru. U vojnoj dvorani za mačevanje Fechtsaal in der Kronprinz Rudolf Kasarne na Črnomercu najčešće su sporove između sebe rješavali časnici. Dvoboji su također održavani u mačevalačkoj dvorani Giuseppea Galantea na Streljani na Tuškancu (danas kino Tuškanac), Dolovčakovoj gostionici Kamenjak na Svetom Duhu, šumici na Vrhovcu te u mnogim privatnim stanovima po Zagrebu.⁴²⁵

Poznata su imena i nekih zagrebačkih liječnika koji su prali i šivali rane nakon dvoboja. U tom kontekstu spominju se imena dr. Figatner – gradski liječnik, dr. Milivoj (Milček) Jambrišak,⁴²⁶ dr. Bogdan Malec – gradski fizik, ginekolog i kazališni liječnik,⁴²⁷ dr. Antun Gottlieb – kirurg, dr. Ivo Herzog – psihijatar. Bilo je Zagrepčana koji su i više od sto puta bili sekundanti.⁴²⁸

Povodi za dvoboje bili su najrazličitiji, a često sasvim banalni.⁴²⁹ Formalno se izazivalo i prihvaćalo izazov na dvoboj razmjenom posjetnica. Neki studenti bili su poznati izazivači koji

Drago Perović (bio je sekundant više puta u Beču), pukovnik Milutin Stipetić, dr. Milivoj Obajdin, Roman Rosmanith, Miroslav Štiglić, dr. Milovan Zoričić (bio je sekundant više puta u Zagrebu), dr. Milan Dečak, pukovnik Miroslav Haitvogel. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴²⁴ Kazivanje profesora Ferde Frizmanića čiji je otac Josip držao spomenutu gostionicu. Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Zagrebačka poprišta dvoboja“, *Večernji list*, 15. VIII. 1966., 12.

⁴²⁵ Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Zagrebačka poprišta dvoboja“, *Večernji list*, 15. VIII. 1966., 12.

⁴²⁶ Umro od srčanog udara u partizanima. Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Zagrebačka poprišta dvoboja“, *Večernji list*, 15. VIII. 1966., 12.

⁴²⁷ Počinio samoubojstvo revolverom u svojem stanu u Frankopanskoj ulici 24, 1920. godine. Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Zagrebačka poprišta dvoboja“, *Večernji list*, 15. VIII. 1966., 12.

⁴²⁸ Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Zagrebačka poprišta dvoboja“, *Večernji list*, 15. VIII. 1966., 12.

⁴²⁹ Tako je na primjer g. Kenschay izazvao na dvoboj gospodu Danila i Giromattu, jer su njih dvojica razgovarali na talijanskom jeziku 3. prosinca 1900. u Kazališnoj kavani, što je Kenschay držao demonstracijom ili kakvim isticanjem pred ostalim studentima. Određeni su i sekundanti (za Kenschaya Hinko Würth i Zlatko Hafner, a za Danila i Giromattu I. Dončević i drugi sekundant čiji potpis nije čitljiv na zapisniku), no do dvoboja po svemu sudeći nije došlo s obzirom na to da na zapisniku stoji „Izjava: ... razgovaranje na talijanskom jeziku nije bilo zlonamjerno.“ Na poledini zapisnika je i bilješka: „vino 34, duhan 65, večera 1 f., gabel 50“. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 44, zapisnik dvoboja.

bi i prečesto tražili dvoboj. Dobili su i nadimak na njemačkom štenkeri (njem. *Stencker* = izazivač) ili na francuskom krakeleri, a bilo je i onih koje je sveučilišni sud časti zbog toga kaznio isključenjem iz studentskog udruženja.⁴³⁰ Izazivači su bili posebno usmjereni na časnike. Prepirke između tih dviju zaraćenih strana nisu imale toliko karakter osobnog izazivanja koliko političkog prosvjeda, a gotovo nije bilo dana bez nekoga incidenta. Zapravo je jedina stvarna mogućnost za izražavanje negodovanja vladajućim režimom bila izazivanje časnika na dvoboj, a s obzirom na to da se samo tražio izgovor, dovoljna je bila i jedna riječ kao povod. Jedan od brojnih incidenata te vrste bio je svojedobno glavna gradska tema i trebao je završiti višestrukim dvobojem. Incident je započeo gužvom na ulazu u kavanu Corso na uglu Ilice i Gundulićeve ulice.⁴³¹ Tom prigodom poručnik Sunko i student Stjepan Manjkas razmijenili su, za današnje pojmove, banalne opaske, no dovoljno za sukob. Poručnik Sunko isukao je sablju na licu mjesta, a Manjkas se zaletio i golom rukom uhvatio oštricu. Sunko je povukao sablju i porezao Manjkasu kažiprst koji mu je do kraja života ostao ukočen. Prisutni su rastavili protivnike, no sljedeće jutro kada je Sunko s još dvojicom časnika sjedio u kavani, prišao im je student Josip Reberski koji je Sunku otrgnuo pojas zajedno sa sabljom. Oteta sablja i cijeli incident bio je velika neugodnost za cijeli časnički zbor nakon kojeg je vojni disciplinski sud zabranio časnicima da posjećuju kvanu i druže se s civilima. Da se incident zataška i da ne dođe do još neugodnijih situacija, vojne vlasti nisu dopuštale časnicima niti da izađu na dvoboj.⁴³²

Spomenuti Josip Reberski sudjelovao je i u dvoboju koji je posebno zanimljiv jer se odvijao pred publikom, pozvanom posebno na dvoboj. Dvoboj se odigrao pred lugarskom kućicom kod HAŠK-ova igrališta, sudionici su bili Branko Arko i Josip Reberski, a oružje je bilo lagane sablje. Dvadesetak drugih ljudi dobilo je pozivnicu da kao publika prisustvuju dvoboju, što se nazivalo „corona“, odnosno „s coronom“ – s publikom, ili „bez corone“ – bez publike.⁴³³

Dvoboji su se najčešće odigravali s određenim vremenskim razmakom od nanese uvrede, odnosno incidenta koji je bio povod za dvoboj. Radilo se obično o danu, ili nekoliko dana koliko je trebalo da se sekundanti dogovore o uvjetima i da se dotični dvoboj organizira.

⁴³⁰ Poznati izazivači bili su Zlatko Hafner „Šišo“, Stjepan Manjkas „Hrga“ te Emanuel Gagliardi „Manko“. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴³¹ Nova kavana Corso koju je 1908. godine otvorio Bernard Kastl bila je sastajalište i časnika i studenata. Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Incident u kavani Corso“, *Večernji list*, 8. 1966., 12.

⁴³² Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Incident u kavani Corso“, *Večernji list*, 8. VIII. 1966., 12.

⁴³³ Kazivanje Dragana Kastla i Dragana Rajakovića, koji su dobili pozivnice i kao publika prisustvovali spomenutom dvoboju. Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Protiv sablje – kišobran“, *Večernji list*, 17. VIII. 1966., 12., i Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Tajne se teško odaju...“, *Večernji list*, 18. VIII. 1966., 12.

No katkad se dvoboj odigrao na licu mjesta odmah nakon incidenta. Jedan takav dvoboj održan je 1916. godine za vrijeme plesa u Streljani na Tuškancu. Sudionici su bili pravnik Milan Dečak i pravnik Milan Vidman koji se do tada nisu poznavali. Prisutan je bio i Jovica Otovčević koji je bio poznat kao višestruki vođa dvoboja i sve je organizirano na licu mjesta. Uvrijeđeni su našli sekundante, pozvan je liječnik dr. Herzog i pronađene su naoštrene sablje.⁴³⁴ Dogovor sekundanata bio je: dvoboj na teške sablje, do obnemoglosti, bez bandaza, goli do pojasa. I dok se ples u dvorani normalno odvijao, započeo je dvoboj u istoj dvorani na balkonu.⁴³⁵ Dvoboj na plesu zanimljiv je jer su sabljama intervenirali i sekundanti. Naime, prema pravilima, i sekundanti i vođa dvoboja bili su naoružani sabljama, a sekundanti su smjeli intervenirati ako su smatrali da bi neki potez mogao imati kobne posljedice (što je bio slučaj na spomenutom dvoboju). Takve intervencije, ako nisu izvedene u dobroj najmeri, smatraju se nekorektnima.⁴³⁶

Jedan od Zagrepčana koji su najčešće sudjelovali u dvobojima bio je Zlatko Hafner – Šišo (čija je kći Milica Simović sačuvala zapisnike s dvoboja koji se čuvaju u Hrvatskom športskom muzeju).⁴³⁷ Nakon Prvoga svjetskog rata o njemu je *Jutarnji list* 1920. godine napisao:

„Šetalac po Mirogoju naići će i na jedan neznatan grob u kojem počiva Zlatko Hafner, perovodni pristav grada Zagreba. Visok, vitak, snažan, najbolji mačevalac, pun humora, radovao se životu i društvu. Zlatko je iz generacije koja se zanosila idejom slobode i ujedinjenja južnih Slavena. Pokosila ga jedna od prvih granata. Odnijela mu obje noge. Sin prvog zagrebačkog zubara, pravne nauke studirao je u Innsbrucku. Odlučna koraka, ponosne pojave, nikada nije prezao od onoga što je rekao. Isticao se kao rijetko koji od ondašnjih sportaša, naročito kao biciklist. U jednom danu imao je tri dvoboja.“⁴³⁸

Tri dvoboja koja se spominju u tekstu *Jutarnjeg lista* odigrala su se ipak u dva, a ne u jednom danu kako je navedeno i kako je originalno bilo planirano. Naime, u trećem dvoboju protiv natporučnika Franje Türka, Hafner je tražio promjenu uvjeta, odnosno htio se boriti bez trbušne bandaze na što njegovi zastupnici u tom dvoboju Hinko Würth i Šandor Kranjc nisu pristali, pa je Hafner imenovao nove zastupnike: dr. Lava Mazzuru i dr. Lava Franka. Zbog

⁴³⁴ Činjenica da su na licu mjesta, na večernjem plesu pronađene sablje za dvoboj, još je jedan pokazatelj o učestalosti dvoboja i sveprisutnosti mačevanja u društvu u to vrijeme. Op. aut.

⁴³⁵ Jednoj od rijetkih plesačica koje su prisustvovala dvoboju pozlilo je za vrijeme borbe. Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Pahuljica spasila glavu“, *Večernji list*, 6. VIII. 1966., 14.

⁴³⁶ Isto.

⁴³⁷ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 44.

⁴³⁸ *Jutarnji list*, 1. XI. 1920., 10.

traženja promjene uvjeta i smjene zastupnika, treći dvoboj bio je odgođen za sutradan. Prvi dvoboj koji je Hafner je imao s natporučnikom Tomićem i drugi s natporučnikom Slavkom pl. Georgijevićem održani su isti dan, 27. travnja 1902. u Rudolfovoj vojarni jedan nakon drugog. U oba dvoboja Hafner je ranio svoje protivnike. U trećem dvoboju, koji je bio 28. travnja 1902. u Domobranskoj vojarni, Türk je ranio Hafnera. Tri dvoboja koja su se trebala odigrati isti dan bila su dugo glavna tema u zagrebačkim kavanama (što se može zaključiti već i iz teksta u *Jutarnjem listu*), a privukli su i brojnu publiku – treći dvoboj još više nego prva dva.⁴³⁹

U skladu s nekadašnjim društvenim formama, dvobojem se imala dati zadovoljština i zbog antisemitskog ispada. O tome svjedoči zapisnik „in der Ehrenaffaire des Cadetten in der Reserve, Herren J. H. Gegen dr. Albert Baum“, u kojem se ukratko opisan incident koji se dogodio u novogodišnjoj noći na 1901. godinu kada se u 4 sata ujutro u kavani Corso pojavio gospodin J. H.⁴⁴⁰ J. H. je, stao uza stol za kojim je sjedilo nekoliko časnika i prema susjednom stolu doviknuo: „Saujud!“, na što je, prema zapisniku, dr. Albert Baum ustao i rekao: „Umirite se. Zar ste to doista izgovorili? Ja sam dr. Baum.“ J. H. je odgovorio: „Da! I vi ste Saujud!“, na što mu je Baum opalio nekoliko čuški i izašao iz lokala. Obojica su zapisali svoje sekundante – za J. H. natporučnik Johan Dratt i poručnik Julius von Iczay, a za Bauma dr. Petar Belobrk i dr. Jovan Jovanić. O daljnjem tijeku spora nema podataka.⁴⁴¹

Iako je riječ o dvije potpuno različite forme mačevalačke borbe, zagrebački dvoboji imaju neke sličnosti sa studentskim mačevanjem – menzurom. Načelno, ta dva oblika mačevalačke borbe nemaju gotovo ništa zajedničko (glavna od mnogih razlika je ta da se u dvoboju gleda tko je pobijedio, a u menzuri nema pobjednika), a poznato je da su i zagrebački mačevaoci radili strogu distinkciju između ta dva načina mačevanja, pa su baš iz toga razloga zanimljive sličnosti između njih. Na njemačkom jeziku sudionici studentskog mačevanja – menzure, nazivaju se *Paukanten*, a u Zagrebu su za ljude koji nisu bili mačevaoci, ali su u mačevalački klub došli isključivo radi pripreme za dvoboj govorili „uvježbava paukanje“.⁴⁴²

⁴³⁹ Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Jedan protiv trojice“, *Večernji list*, 11. VIII. 1966., 12. i Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Junak dana: Šišo...“, *Večernji list*, 12. VIII. 1966., 12.

⁴⁴⁰ Stara kavana Corso prije 1908. godine nalazila se u Ilici na uglu s Bregovitom (danas Tomićevom) ulicom. Tamo se odigrao spomenuti incident. Op. aut.

⁴⁴¹ Potkraj 19. i početkom 20. stoljeća Židovi su se u Mađarskoj, Austriji, Njemačkoj i Francuskoj u velikoj mjeri ozbiljno počeli baviti mačevanjem, jer im je to bio način socijalne integracije u društvo i psihološkog prihvaćanja. Uz mačevanje često su izlazili i na dvoboje oštrim sabljama, a ožiljke na licu kao posljedicu dvoboja (koji su i inače smatrani znakom osobne časti i hrabrosti), nosili su s posebnim ponosom. Neki Židovi u Njemačkoj gledali su na te ožiljke kao na znak socijalno zdrave osobe. Usp. Gilman L. SANDER, *Making the Body Beautiful: A Cultural History of Aesthetic Surgery*, Princeton University Press, 2000. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 44.

⁴⁴² Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

Osim toga, zagrebački studenti su, uz časnike, bili najčešći sudionici dvoboja. I konačno, svi sudionici dvoboja s kojima je Milivoj Radović razgovarao s posebnom su pozornošću i ponosom govorili o svojim ožiljcima iz dvoboja. Općenito, iz svih razgovora i izvora stječe se dojam da su ožiljci iz dvoboja bili na neki način časna oznaka, slično kao u studentskom mačevanju – menzuri.⁴⁴³

8. MAČEVANJE U ZAGREBU IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

Tijekom Prvoga svjetskog rata svaka sportska aktivnost u Zagrebu, pa tako i mačevalačka, bila je drastično smanjena jer su sve gimnastičke dvorane pretvorene u vojne bolnice, a istaknuti učitelji gimnastike bili većinom mobilizirani. Mačevanje se još njegovalo u zagrebačkim gimnazijama, gdje su taj sport podržavali – za mačevanje vrlo zaslužni profesori gimnastike Ivan Nepomuk Trstenjak i Josip Prikril. Bilo je malo aktivnosti i u mačevalačkoj

⁴⁴³ Na njemačkom jeziku postoji poseban izraz za ožiljak iz studentskog mačevalačkog dvoboja menzure – *Schmisse* ili *Renommierschmiss*. Takvi ožiljci bili su vrlo popularni među Austrijancima i Nijemcima iz više klase na početku 20. stoljeća. Budući da su zadobiveni u specifičnom elitnom društvenom okruženju koje se povezuje sa sveučilišnom institucijom, ožiljci iz menzure bili su znak hrabrosti i pripadnosti višoj klasi. Otto von Bismarck smatrao je da se hrabrost muškarca može procijeniti po broju ožiljaka na njegovu obrazu – s obzirom na to da su se najčešće nalazili upravo na obrazu, i to lijevom obrazu kako bi desni profil ostao netaknut. Kako su ožiljci iz menzure bili iznimno popularni zbog svojih konotacija, ozlijeđeni su katkad dodatno iritirali ranu stavljajući na nju konjsku dlaku i ostavljajući je otvorenom, kako bi u konačnici izgledala ozbiljnija. Osim toga, poneki studenti koji se nisu mačevali ozlijedili bi sami sebe žiletom i nakon toga iritirali ranu vinom ili konjskom dlakom, ili bi pak platili doktoru da im načini rez na obrazu, a sve u svrhu imitiranja ožiljka iz menzure. Usp. Margo DEMELLO, *Encyclopedia of body adornment*, Greenwood Publishing Group, 2007.; „Dueling in Berlin“, *The Galveston Daily News*, 9. studenog 1889.; Kevin MCALEER, *Dueling: The Cult of Honor in Fin-de siècle Germany*, Princeton University Press, 1994.; Scott J. TURNER, *The Tinkerer's Accomplice: How Design Emerges from Life Itself*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2006.

sekciji kluba Maraton, ali I.HMK nije još dugo obnovljen. Mačevalačku aktivnost donekle je promicao profesionalni učitelj mačevanja Martinenghi, ali već jako narušena zdravlja.⁴⁴⁴

Nakon Prvoga svjetskog rata dolazi do velikih promjena na svim područjima društva. Svijet ulazi u novu fazu i na više se načina kidaju veze s tradicijom, a duh vremena okreće se prema novim, modernim stremljenjima i sadržajima. Kako u likovnoj, glazbenoj, izvedbenim umjetnostima, arhitekturi, urbanizmu, tako i u sportu. Moderni sportovi koji se formiraju u Engleskoj još u 19. stoljeću postaju još popularniji, dok mačevanje sa svojom aurom viteškog, tradicionalnog, elitističkog, gubi na popularnosti i masovnosti. To se jasno vidi već iz novinskih članaka i tekstova o mačevanju u sportskim almanasima. U njima autori iznova podsjećaju čitatelje na bogatu prošlost, tradiciju toga „lijepog sporta“ i naglašavaju potrebu za popularizacijom toga. Jugoslavenski mačevalački savez poduzimao je radnje na popularizaciji mačevanja i organizirao brojne promotivne akcije.

Promjenom državnih okvira nakon Prvoga svjetskog rata zagrebačko mačevanje našlo se u potpuno drukčijim okolnostima. U sklopu Austro-Ugarske Monarhije zagrebačko mačevanje, koliko god relativno dobro razvijeno (pogotovo u usporedbi s ostalim sportovima u Zagrebu), bilo je neusporedivo sa sustavom, organizacijom i standardom mačevalačkog sporta u Austriji i Mađarskoj. U tim zemljama djelovale su čak i posebne škole, instituti za učitelje mačevanja i postojala je iznimno visoka razina mačevalačkog sporta. U tom kontekstu mačevanje u Zagrebu imalo je provincijalni karakter. Nakon Prvoga svjetskog rata, našavši se u novoj državi sa Srbijom i drugim južnoslavenskim zemljama, Zagreb postaje grad s najjačom mačevalačkom tradicijom u državi. Jedina regija gdje je mačevanje bilo donekle razvijeno uz Hrvatsku (gdje je postojalo nekoliko mačevalačkih centara uz Zagreb – Karlovac, Varaždin, Rijeka, Split, Sisak) bila je Vojvodina, zbog toga što je bila sastavni dio Ugarske.⁴⁴⁵

Prvih deset godina u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca mačevalački sport u Zagrebu (i općenito sport u cijeloj državi) djelovao je i razvijao se uglavnom samostalno i bez upletanja politike. Potkraj drugog desetljeća 20. stoljeća politička situacija u državi zaoštrila se u smjeru provođenja jugoslavenskog unitarizma i centralizma, što je kulminiralo uvođenjem Šestosiječanjske diktature. Mjere su započele Zakonom o osnivanju Sokola Kraljevine Jugoslavije kao središnje i jedine organizacije koja se brine o tjelesnom i moralnom odgoju svih svojih građana. Tim Zakonom ukinut je Hrvatski sokol i sve tjelovježbene organizacije koje su

⁴⁴⁴ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁴⁵ Milovan ČIKA, „Mačevanje“, *Prvi jugoslavenski sportski almanah*, Beograd, 1930., 37-39; *Jutarnji list*, 1. VII. 1931., 11.

imale nacionalni predznak. U medijima je ukidanje društava s nacionalnim nazivom obrazloženo lošim odgojem mladih, koje je „vodilo plemenskoj i vjerskoj podvojenosti“, sve u suprotnosti s državnim interesima. No cilj državne politike na području sporta bio je puno veći od pukog ukidanja tjelesnoodgojnih organizacija i osnivanja Jugoslavenškoga sokola. Dugoročna namjera države bila je intervenirati u život svakoga građanina i probuditi u svakom pojedincu tjelesnu i moralnu preobrazbu. Nakon raspuštanja oporbenih sportskih i tjelovježbenih organizacija – Hrvatskoga sokola, Orla i Bloka radničkih sportskih klubova, osnovane su dvije centralističke organizacije: Sokol Kraljevine Jugoslavije i Savez sportskih saveza. Tjelesni odgoj uspostavljen je kao sredstvo novog odgoja i obrazovanja. Potkraj 1931. godine osnovano je i Ministarstvo za tjelesni odgoj naroda (Ministarstvo za fizičko vaspitanje naroda), što je bio zadnji korak u potpunoj centralizaciji sportskog, tjelovježbenog i olimpijskog pokreta u Jugoslaviji. Novo ministarstvo predstavljalo je najvišu instancu za osnivanje i nadzor nad skupinama i organizacijama koje se brinu o tjelesnom odgoju naroda (sokolstvo, sportska društva, streljačka društva, vatrogasna društva i slično).⁴⁴⁶ Zakon koji je najbolje ilustrirao smjer državne politike je Zakon o obaveznom tjelesnom odgoju koji je kralj Aleksandar I. potvrdio u siječnju 1934. godine, a koji je predviđao obaveznu nastavu tjelesnog odgoja za svu mušku i žensku omladinu u državi u svim školama i za svu mušku omladinu izvan škole od završene osnovne škole do dvanaest godina starosti. U sklopu toga svatko tko je bio obavezan pohađati tjelesni odgoj, morao je najmanje jedanput godišnje ići na obavezan liječnički pregled, a propisan je bio i Pravilnik o ocjenjivanju sposobnosti osoba. Ipak, provedba zakona nije bila tako jednostavna, jer statistika iz druge polovice tridesetih godina prošloga stoljeća pokazuje da je samo 6% omladine bilo učlanjeno u sve tjelesnoobrazovne organizacije (sokolske, sportske, izviđačke, streljačke, planinarske i slične organizacije). U pravilu, zbog čestih promjena ministara, koji su bili bliski s kraljevskim dvorom, ali neupućeni u tjelesni odgoj i sport, nije se ni moglo provoditi kontinuiranu politiku.⁴⁴⁷

Totalitarni sustavi su u Europi u to vrijeme uz pomoć državnih vlasti uređivali tjelesni odgoj i sport te na taj način postizali masovnost. Jugoslavenski primjer prevladavajuće sokolske tjelesnoodgojne ideologije, iako deklarativno odbacujući talijanski i njemački koncept, u velikoj je mjeri kopirao fašistički i nacistički način vođenja tjelesnog odgoja i sportske politike. Jugoslavensko koketiranje s totalitarnim režimima odražava se i u preuzimanju natjecanja za

⁴⁴⁶ Borut BATAGELJ, *Izum smučarske tradicije: Kulturna zgodovina smučanja na Slovenskem do leta 1941*, Ljubljana, 2009., 166-170.

⁴⁴⁷ Isto, 65-66.

državni sportski trofej.⁴⁴⁸ Također, rasna higijena u tom se razdoblju uvodila i kod nas.⁴⁴⁹ Državna instrumentalizacija tjelesne kulture imala je brojne pozitivne učinke (veće zanimanje za sport), no s druge strane negativno je obilježila razne marginalne skupine spram kojih je pokazala svu svoju krutost.

U novonastalom, dijelom državnom, a dijelom narodnom, zanimanju za sport mačevanje je iz različitih razloga izgubilo na popularnosti i masovnosti. Jedan od razloga svakako je bio duh vremena i popularnost modernih sportova kao na primjer tenisa ili ekipnih sportova. Osim toga, mačevanje i dalje ostaje sport koji si ne mogu svi priuštiti zbog cijene mačevalačke opreme, ali i dostupnosti klubova koji su postojali samo u većim gradovima. Članstvo u klubovima je također pripadalo malo višem sloju. Osim toga moguće je da je pravi razvoj mačevanja između dva svjetska rata na ovim područjima bio donekle zaustavljen činjenicom da je ono bilo dosta slabo razvijeno u prijestolnici, u Beogradu. U novoj Kraljevini mačevanje nije imalo podršku čak niti u vojsci, koja je tradicionalno bila jedno od uporišta mačevalačkog sporta. Tome je vjerojatno razlog taj što srpska vojska nije imala pravu i jaku tradiciju učenja mačevalačke vještine, kao ni specijaliziranu školu ili institut za mačevanje, što je bio slučaj u većini vojnih sustava drugih država.⁴⁵⁰

Iako mačevanje gubi na popularnosti i prisutnosti u društvu u odnosu na razdoblje prije Prvoga svjetskog rata, ono svejedno egzistira kao razvijeni sport i svakako je prisutnije u društvu nego u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata. Dokaz za to je i nekoliko trgovina u Zagrebu koje su u svojem asortimanu nudile i opremu za mačevanje.⁴⁵¹ Zagrebački mačevaoci pokušavali su na različite načine dodatno popularizirati sport, ali te akcije završavale su s različitim uspjehom. S jedne strane vidljiv je pomak u kvaliteti mačevanja angažiranjem stranih trenera. To se prije svega odnosi na izvrsnoga talijanskog učitelja mačevanja Francesca Tirellia čije je djelovanje u Zagrebu tridesetih godina bilo od neprocjenjive važnosti u podizanju kvalitete zagrebačkog mačevanja. U to vrijeme veliki kvalitativni napredak bila je činjenica da se kod nas njegovala nova moderna talijanska škola mačevanja nasuprot zastarjeloj austrijskoj.

⁴⁴⁸ Isto, 166-170.

⁴⁴⁹ Detaljnije o eugenici u doktorskom radu Martina Kuhara. Martin KUHAR *Eugenika u hrvatskoj medicini i njezin utjecaj na javnost u razdoblju od 1859. do 1945.* Sveučilište u Zagrebu Medicinski fakultet, 2015.

⁴⁵⁰ Na činjenicu da mačevalački sport nema podršku vojnih časnika (od kojih se to najviše očekivalo) upozorava i Milovan Čika. Milovan ČIKA, „Mačevanje“, *Prvi jugoslovenski sportski almanah*, Beograd, 1930., 37-39.

⁴⁵¹ Početkom tridesetih godina prošloga stoljeća u Zagrebu se mačevalačka oprema mogla kupiti u Prvoj jugoslavenskoj trgovini sportskih potrepština Pavao Kuders, Zrinjevac 17 (u tiskanoj reklami je napomenuto da je sav pribor za mačevalački šport izabran i nabavljen po izboru maestra Tirellia); Prvoj jugoslavenskoj industriji sportskih potrepština M. Drucker, Ilica 13 (Drucker je sam proizvodio odijela za mačevanje); Industrija rukavica Ljudevit Pollak, Gundulićeva ulica 11 i Ilica 2, izrađivala je i reklamirala rukavice za mačevanje. *Pravila i pravilnici J.M.S. i F.I.E.*, Jugoslavenski mačevalački savez Zagreb, 1933.

S druge strane pokušaji da se mačevalački sport omasovi nisu uspijevali. Početkom tridesetih pokušalo se osnovati mačevalačku sekciju kod zagrebačke policije i u vojsci u Zagrebu, no te akcije nisu rezultirale uspjehom.⁴⁵²

⁴⁵² Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik sa VI. redovne skupštine Jugoslavenskog mačevalačkog saveza u Mariboru, 3. lipnja 1933.

8.1. Zagrebački klubovi između dva svjetska rata

8.1.1. Hrvatski srednjoškolski lakoatletski šport klub Marathon

Hrvatski srednjoškolski lakoatletski šport klub Marathon osnovan je 1913. godine u dvorišnoj zgradi na uglu Jelisavine (Klaićeve) ulice 4 i Medulićeve ulice 40, a poticaj za osnivanje kluba bio je na Olimpijskim igrama u Stockholmu 1912. godine. Osnivači kluba bili su Josip Chwàłowský, Zdenko Grund, Ljudevit Boranić i Josip Kaiser.⁴⁵³

U klubu je najprije osnovana lakoatletska sekcija, a zatim sekcije za plivanje i hokej na travi. Mačevalačku sekciju osnovao je ujesen 1918. godine Stjepan Kaiser (1898. – 1983.). Među članovima sekcije bili su: Zdenko Grund, Franjo Sokač, Tomislav Prpić, Walter Kratky, Josip Chwàłowský, Zlatko Stošić, braća Marija i Stjepan Stipetić, braća Velizar i Vladimir Šuput, a spominju se i imena kasnijih članova Herkulesa i Prvoga mačevalačkog kluba – Đure Kulčara i Marijana Komljenovića. Mačevalački treninzi održavani su u klupskoj prostoriji, u dvorištu uglovnice Klaićeve-Medulićeve, koju je klubu na korištenje ustupio vlasnik kuće Petar Chwàłowský, otac Josipa Chwàłowskog. Za lijepog vremena mačevalo se i u dvorištu koje omeđuju zgrade. Klupska prostorija nije bila adekvatna za mačevalačke treninge (bila je prekratka), pa se klub u jednom trenutku preselio u prostor na prvom katu zgrade u Ilici 37. U Ilici su održavane sjednice i društveni sastanci, a mačevanje se vježbalo u gimnastičkoj dvorani donjogradskih gimnazija na današnjem Roosveltovu trgu, dva do tri puta tjedno.⁴⁵⁴

Trener mačevanja bio je osnivač sekcije Stjepan Kaiser. Treniralo se i borilo samo sabljom, i to naizmjenično desnom i lijevom rukom, jer treniranje mačevanja samo jednom (dominantnom) rukom neravnomjerno razvija tijelo.⁴⁵⁵ U to vrijeme vladalo je pogrešno mišljenje da je taj nesimetrični izgled i razvoj tijela štetan, pa je tako i Franjo Bučar upozoravao da nedovoljno razvijena djeca do četrnaeste godina ne trebaju započinjati s mačevanjem.

S vremenom su mačevalačku sekciju Marathona napustili svi članovi te je ostao samo Kaiser koji je i dalje nastupao na turnirima i mačevalačkim akademijama koje je organizirao I.HMK, no 1926. godine zbio se događaj koji je uzrokovao Kaisеровo napuštanje mačevalačkog sporta i posljedično gašenje mačevalačke sekcije Marathona. Na Prvenstvu Hrvatske u

⁴⁵³ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁵⁴ Isto.

⁴⁵⁵ Vrhunski mačevalaoci imaju izrazito različito razvijeno tijelo, što se najviše očituje u razlici u obujmu bedara, koja se javlja već kod umjerenog treniranja. Op. aut.

organizaciji Prvoga hrvatskog mačevalačkog kluba, održanom 14. ožujka 1926. u dvorani Music-Hall, Teslina 7, Stjepan Kaiser imao je borbu s mladim mačevaocem Branimirom Tretinjakom. Borbu je sudio Đuro Kulčar, a Kaiser se osjetio prikraćen, po njegovu shvaćanju, pristranim suđenjem, te je nakon toga napustio mačevalački sport, što je rezultiralo gašenjem mačevalačke sekcije Marathona.⁴⁵⁶

Godinu dana prije svoje smrti, 1982., Stjepan Kaiser darovao je sve svoje sportske nagrade, medalje i plakete Hrvatskom športskom muzeju u Zagrebu.

⁴⁵⁶ Postoji nedosljednost u izvorima vezano uz prestanak rada mačevalačke sekcije Marathona. Na dva mjesta Radović navodi da je Kaiser pred kraj bio jedini mačevalac Marathona i da je napustio mačevalački sport nakon sporne borbe na Prvenstvu Hrvatske 1926. godine. No Radović navodi i da su mačevaoci Marathona nastupili na natjecanju Prvoga hrvatskog mačevalačkog kluba 3. rujna 1927. (u velikoj dvorani Zagrebačkog zbora u Martićevoj) uz mačevaoce Prvogahrvatskog mačevalačkog kluba, mačevalačke sekcije Makabija i dva natjecatelja iz Srbije. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

8.1.2. Hrvatski atletski klub Herkules

U Zagrebu je 1921. godine osnovan Teškoatletski klub Herkules. Prije toga u Zagrebu je teška atletika postojala još samo u sklopu kluba Croatia. No Croatia je imala i nogometnu sekciju, kojoj je uprava kluba bila sklonija pa su nogometaši često potrošili i dio novca namijenjenoga tešku atletiku. Tako su nastale nesuglasice, pa je Herkules osnovan kao isključivo teškoatletski klub.⁴⁵⁷

Jedan od osnivača kluba i prvi predsjednik bio je Đuro Kulčar, sportski djelatnik (inače odvjetnik po struci), svojedobno član HAŠK-a, prvi predsjednik Hrvatskog športskog kluba Concordia, nogometaš i aktivan mačevalac koji je 1927. godine bio potpredsjednik, a 1928. godine predsjednik Mačevalačkog saveza Jugoslavije.⁴⁵⁸ Kulčar je pokušao oživjeti mačevanje u HAŠK-u i Concordiji, ali mu to nije uspjelo, pa je osnovao mačevalačku sekciju u Herkulesu. Dana 7. svibnja 1922. objavljen je poziv omladini i prijašnjim mačevaocima da se uključe u Herkulesovu mačevalačku sekciju. Poziv je rezultirao odličnim odazivom. Javilo se šezdesetak mačevaoca među kojima i Stjepan Kerec, jedan od učenika Milana Neralića.⁴⁵⁹

Članovi Upravnog odbora mačevalačke sekcije Herkulesa bili su: Franjo Bučar, predsjednik, Đuro Kulčar, potpredsjednik, i Marijan Komljenović.⁴⁶⁰

Treninzi mačevaloca Herkulesa organizirani su u gimnastičkoj dvorani pučke (osnovne) škole u Krajiškoj ulici 9 (dvorište), a vježbalo se floretom i sabljom. U floretu je dominirao talijanski način mačevanja, a u sablji su primjenjivane i neke specifičnosti mađarskog načina sabljanja.⁴⁶¹ Vodstvo ove sekcije preuzeo je Matija Murković, pobjednik u sablji na prvenstvu Austro-Ugarske 1913. godine i jedan od najboljih učenika Milana Neralića.⁴⁶²

Mačevalačka sekcija Herkulesa je 18. lipnja 1922. organizirala i prvu mačevalačku akademiju nakon rata. Akademija je održana u kinodvorani Music Hall u Teslinoj ulici 7 (danas je to dvorana Istra u sklopu Zagrebačkog kazališta mladih). Akademija nije bila samostalna,

⁴⁵⁷ Milan OSTER, „Nešto iz mojih sjećanja“, *Almanah Teškoatletskog saveza Hrvatske*, Zagreb, 1961., 115, 102-105.

⁴⁵⁸ „Kulčar, Đuro“, *Enciklopedija fizičke kulture*, sv. 1., Zagreb, 1975., 518.

⁴⁵⁹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁶⁰ Isto.

⁴⁶¹ Bogomir JAMBROŠIĆ, *90 godina Prvog hrvatskog mačevalačkog kluba*, Zagreb, 1992.

⁴⁶² Imena koja se spominju među mačevaocima Herkulesa: Cindrić, Frajlić, dr. Marinković, Šolc, major Turković „Buka“, Geršak, Roset, dr. Golschmiedt, Kulišić, Bošnjak, braća Hauptfeld, braća Dinagl, Čikeš, dr. Tomačić, Poici, braća Tretinjak, braća Stipetić, dr. Komljenović, Vučetić, Podhraški, Đurić, Šenk, Gozze, Novak, Löwy, Sumajstorčić, Latinčić, Osrečki, Kopinč, Messinger, Trimmer, Heinrich, dr. Zentner, Stein, Kovačević, Košutić, Bohutinsky, dr. Jurišić, Prpić, Raza. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

već je bila priređena u sklopu jedne teškoatletske priredbe, a nastupili su: Matija Murković, Stjepan Kerec, Đuro Subotić, Enver Vučetić, te Varaždinci, bivši učenici Stjepana Kereca, Milan Nöthig i Arnold Redelstein. Na akademiji je Stjepan Kerec održao predavanje o mačevanju nakon čega su slijedile slobodne borbe floretom i sabljom.⁴⁶³

Nedugo nakon akademije članovi Herkulesa sudjelovali su na boksačkom natjecanju u Beogradu. Tom prigodom organizirana je i mačevalačka akademija na kojoj nisu nastupili hrvatski mačevaoci, ali su se tamo susreli s „ruskom“ mačevalačkom školom, koju je vodio knez Ivan Vladimirović Maksutov, profesor mačevanja i boksa.⁴⁶⁴

U organizaciji sportskih djelatnika Herkulesa 17. studenog 1922. održano je prvo natjecanje u sablji i floretu nakon rata. Natjecanje je, jednako kao i prva mačevalačka akademija nakon rata, održano u dvorani Music-Hall u Teslinoj 7.⁴⁶⁵ Nakon natjecanja organizirana je, kao što je bilo i uobičajeno, mačevalačka akademija. Akademiju su vodili Franjo Bučar i Đuro Kulčar, a nastupila je i udovica Milana Neralića – Wilhelmina Werdnik rođena Preiss, koja se nakon Neralićeve smrti udala za Martina Werdnika koji je također bio učitelj mačevanja.⁴⁶⁶ Nastup Wilhelmine „Mine“ Werdnik bio je praćen s najvećim zanimanjem, ne samo iz razloga što je to bio prvi nastup žene u mačevanju nakon rata, već i zato što mačevanje u Zagrebu u to vrijeme još uvijek nije bio ženski sport, no to se ubrzo promijenilo.

Na Staru godinu (31. prosinca) 1922. organizirano je i klupsko natjecanje mačevalačke sekcije Herkulesa.⁴⁶⁷

U travnju 1923., na temelju odobrenja Olimpijskog odbora koji je 1919. godine osnovan u Zagrebu, održano je prvo natjecanje za prvenstvo države. Natjecanje je održano u jahaonici, koja se tada nalazila u jednoj drvenoj hali Zagrebačkog zbora (Velesajma) u Martićevoj ulici.⁴⁶⁸ Nastupilo je trideset šest mačevaoca, samo muških, a natjecalo se u floretu i sablji. Pobjednici su bili Đuro Kulčar u floretu i Matija Murković u sablji. Time su Kulčar i Murković postali prvi neslužbeni prvaci Jugoslavije u mačevanju.⁴⁶⁹

⁴⁶³ *Jutarnji list*, 19. VI. 1922., 2.

⁴⁶⁴ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁶⁵ Rezultati natjecanja bili su: floret – 1. Kerec, 2. Murković, 3. Nöthig; sablja – 1. Murković, 2. Kerec, 3. Subotić. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁶⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁶⁷ Na klupskom natjecanju istaknuli su se Viktor Roset, Milan Šenk, Đurić i Walter Gozze. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁶⁸ To je zemljište danas omeđeno Tomašićevom, Lopašićevom, Bauerovom i Martićevom ulicom, iz koje je bio i ulaz. Op. aut.

⁴⁶⁹ U finalu discipline floret Đuro Kulčar imao je borbu s Walterom Gozze koji je bio časnik i dubrovački plemić (Gučetić). Poznata je priča da je Gozze, u pomanjkanju partnera, trenirao sa svojim konjušarem kojeg je prethodno podučio mačevanju. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

Mačevalačka sekcija Herkulesa priredila je mačevalačku akademiju 16. rujna 1923. na Olimpijskoj manifestaciji. Na akademiji su nastupili članovi Herkulesa, ali i Stjepan Kaiser iz kluba Marathon.⁴⁷⁰

Teškoatletski klub Herkules prestao je djelovati 19. travnja 1924.

⁴⁷⁰ Od članova Herkulesa istaknuli su se Đuro Enver Vučetić, Đorđe Subotić, Dušan Franz, pukovnik Stipetić, Matija Murković i Đuro Kulčar. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

8.1.3. Prvi hrvatski mačevalački klub

Teškoatletski klub Herkules prestao je s radom 19. travnja 1924., pa Herkulesovi mačevaoci obnavljaju I.HMK, na čelu s Đurom Kulčarom, nakon čega su potvrđena i nova klupska pravila. Herculesovi boksači su također prešli u I.HMK, koji tako osniva i svoju teškoatletsku sekciju, a odmah zatim i sekcije: nogomet, stolni tenis, dizanje utega, hazena, hrvanje i lakoatletsku sekciju.⁴⁷¹ Taj slučaj dobra je ilustracija razdoblja prije profesionalizacije sporta u kojem specijalizacija još nije bila toliko izražena te je postojao velik broj svestranih, tzv. *all-round* sportaša. Ipak, to je vjerojatno izniman slučaj (čak u svijetu) da mačevalački klub ima tako velik broj drugih sportskih sekcija. Osnivači i članovi Prvoga hrvatskog mačevalačkog kluba bili su pravi sportski entuzijasti, pa se, prema svjedočanstvima članova, nije plaćala članarina, a također vladala je i izrazito jaka politika protiv alkohola i pušenja.⁴⁷²

Sve sportske sekcije I.HMK-a svoj korijen imaju u Teškoatletskom klubu, i sve su bile uspješne i dobro organizirane. Klupski život bio je vrlo intenzivan i često su organizirani zajednički izleti spojeni s igranjem nogometnih utakmica. No budući da je u klubu glavni sport bio mačevanje, svi članovi, uključivo i članovi ostalih sekcija, morali su najprije trenirati mačevanje. Svaki član I.HMK-a prve osnove u mačevanju dobio je u disciplini floret. Oni članovi koji su imali smisla i sklonosti prema mačevanju nastavljali bi intenzivno treniranje mačevalačkog sporta, dok su ostali prelazili na sport koji ih je više zanimao.

Nogometna sekcija nije imala stalno igralište, već se povremeno treniralo na igralištu Građanskog, zatim u dvorištu osnovne škole u Krajiškoj 9, te vrlo često na izletu u Podsused na igralištu Croatia. Najveći uspjeh nogometne sekcije I.HMK-a bila je pobjeda nad klubom Makabi (9:1), a sekcija je jedno kratko vrijeme – nekoliko mjeseci 1924. godine – imala i dva profesionalna, plaćena igrača iz Beča. Te igrače doveo je Đuro Kulčar u želji da stvori prvi klub profesionalnih, plaćenih igrača. No ubrzo je profesionalne nogometaše jedan od članova, Benzon, odveo u Concordiju.⁴⁷³

⁴⁷¹ U proljeće 1927. boksači Prvoga hrvatskog mačevalačkog kluba prešli su u Hrvatski građanski sportski klub. Boksače je predvodio pukovnik (Zoran ili Dragomir) Nikolajević. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁷² Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁷³ Navodno su gotovo svi članovi nogometne sekcije Prvoga hrvatskog mačevalačkog kluba bili izrazito visoki – Čikeš, Dumov, Benzon, Ribov, braća Hauptfeld, braća Dinagl, pa čak i dva „uvezena“ Bečanina. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

Na čelu uspješne lakoatletske sekcije bio je glazbenik Rudolf Matz, tadašnji državni prvak i rekorder u trčanju.⁴⁷⁴

Pavle Pető, pravnik i mađarski prvak u dizanju utega, bio je u I.HMK-u trener u dizanju utega i hrvanju.⁴⁷⁵ Pető je za vrijeme djelovanja u klubu postao i vrlo dobar mačevalac, a nastavio je mačevati i kasnije u Budimpešti.⁴⁷⁶

Godine 1925. obnovljen je i Upravni odbor kluba. Za predsjednika, odnosno „velikog meštra“ izabran je Milan Šenk, a za potpredsjednika Đuro Kulčar. Ostali članovi Upravnog odbora bili su Stjepan Poici,⁴⁷⁷ Miha Kulišić,⁴⁷⁸ Zlatko Šestić,⁴⁷⁹ Vojislav Latinčić, Dušan Franz, Zlatko Goldschmiedt,⁴⁸⁰ dr. Račić te braća Stanko i Rikard Hauptfeld.

Mačevaocae I.HMK-a trenirali su Đuro Kulčar, Milan Šenk, Milutin Fabianec i Karlo Blaha, koji je od toga razdoblja pa do svoje smrti 1951. godine bio glavni organizator mačevalačkog sporta u Hrvatskoj, između 1931. i 1941. savjetnik jugoslavenskog mačevanja. Blaha je bio jedan od najvažnijih ljudi u mačevalačkom sportu između dva svjetska rata. Tridesetih godina, zajedno s Milovanom Čikom (istaknutim srbijanskim mačevaocem) uređivao je *Glasilo Jugoslavenskog mačevalačkog saveza*, a 1932. godine izdana su *Pravila i Pravilnici Jugoslavenskog mačevalačkog saveza* koje je Blaha pripremio zajedno s Antunom Dembićem i Milovanom Čikom.⁴⁸¹ U vrijeme obnovljenog djelovanja I.HMK-a Matija Murković preselio se u Rijeku odakle je povremeno dolazio u klub. Milan Šenk, koji je inače radio kao ekonomski savjetnik i govorio engleski, njemački, talijanski i francuski, bio je izvrstan i dosta impulzivan borac mačem (epeist), a u klubu je trenirao početnike. Karlo Blaha trenirao je samo izabrane članove od kojih su se očekivali najbolji rezultati, pa je tako naročitu

⁴⁷⁴ Rudolf Matz (Zagreb, 19. kolovoza 1901. – Zagreb, 22. ožujka 1988.) bio je hrvatski skladatelj, violončelist, pedagog i dirigent, jedan od pokretača glazbenog života u Zagrebu. U mladosti je bio reprezentativac u atletici, član HAŠK-a, i višestruki državni prvak i rekorder na 100, 200 i 400 metara, te štafeti 4 x 100 metara. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 21.

⁴⁷⁵ Pavle Pető bio je pokršteni mađarski Židov, doktor prava i komunistički ministar u vladi Bele Kuna. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata sklonio se u Švicarskoj, a umro je pedesetih godina u Mađarskoj. U klub je uveo hrvanje, s obzirom na to da je bio prvak Mađarske u teškoj kategoriji, i općenito ozbiljnije shvaćanje sporta i treninga. Prvi je u Zagreb donio utege tzv. štosštange. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁷⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁷⁷ Stjepan Poici bio je jedan od najzaslužnijih organizatora kluba. Rođen je u Otočcu, a otac mu je bio francuski inženjer građevinarstva koji je u Hrvatsku došao kao graditelj, projektirao je prvi hotel na Plitvičkim jezerima, ceste i prvi nacrt Plitvičkih jezera. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁷⁸ Kulišić se nije bavio sportom, bio je samo promatrač. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁷⁹ Zlatko Šestić je bio doktor medicine, urolog. Hrvatski športski muzej, Arhivski fond, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁸⁰ Zlatko Goldschmiedt ubijen je u Jasenovcu za vrijeme Drugoga svjetskog rata. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁸¹ Andrej GARDENIN, „Milovan Čika – mačevalac“, *Povijest sporta*, 21/1990., br. 87, 69.

pažnju posvećivao braći Krešimiru i Branimiru Tretinjaku i Vladimiru (Pubi) Podhraškom kojeg je u klub doveo Branimir Tretinjak.⁴⁸² Podhraški, i naročito braća Tretinjak će u nadolazećim godinama biti jedni od najistaknutijih zagrebačkih mačevaoca. Blaha je prema svjedočenju svojih učenika bio izvrstan pedagog, a na svaki trening dolazio je s ceduljicom na kojoj bi prethodno skicirao lekcije za taj dan. Prije svake vježbe najprije bi detaljno objasnio pojedine akcije. Između Šenka i Blahe postojalo je izraženo rivalstvo, tako da nisu u isto vrijeme održavali treninge, već na primjer ako je Šenk podučavao od 17.00 do 18.30, onda bi Blaha podučavao od 18.30 do 20.00.⁴⁸³

I.HMK redovito je organizirao natjecanja i mačevalačke akademije. Postoje zapisi o nekoliko natjecanja. Dana 3. svibnja 1925. organizirano je klupsko prvenstvo u dvorani Zagrebačkog zbora (Zagrebačkog velesajma) u Martićevoj ulici. Na natjecanju su sudjelovali stariji i novi mačevaoci, a iz Rijeke je došao Matija Murković. Istaknuli su se mladi mačevaoci Prvoga hrvatskog mačevalačkog kluba: Zlatko Šestić, Marijan Komljenović i Dušan Franz, a nastupio je i Matija Ziegler-Pozzo (zabilježeno je da je mačevao s Murkovićem i Kulčarom) koji je u Italiji za vrijeme studija ekonomije učio mačevanje kod svjetski poznatog maestra Giuseppea Nadija.⁴⁸⁴ Ziegler-Pozzo je navodno bio izvrstan mačevalac, imao je jednog od najboljih učitelja na svijetu u tom razdoblju i impresivnu mačevalačku rutinu, no na ovom natjecanju zbog zdravstvenih problema te jakog otpora drugih odličnih mačevaoca nije osvojio prvo mjesto.

U organizaciji I.HMK-a, 14. ožujka 1926., u dvorani Music-Hall, Teslina 7, održano je međunarodno prvenstvo Hrvatske. Od stranih natjecatelja sudjelovali su ing. Fischer, prvak Austrije i Nijemac Leibenfrost iz Charlottenburga. Od domaćih sudionika svoje prve i vrlo uspješne nastupe odradili su odlični omladinci Krešimir i Branimir Tretinjak i Vladimir „Puba“ Podhraški. U to vrijeme su braća Tretinjak bili učenici Đure Kulčara.⁴⁸⁵ Borbe floretom sudio

⁴⁸² Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁸³ Za takvu striktnu podjelu termina nema potrebe u mačevalačkoj poduci jer je osnova mačevalačkog treninga individualna poduka. Op. aut.

⁴⁸⁴ Giuseppe Nadi bio je jedan od najboljih učitelja mačevanja u Italiji i otac dvojice poznatih talijanskih mačevaoca i olimpijskih pobjednika – Alda i Neda. Iako su obojica bili olimpijski pobjednici, Nedo je bio nositelj šest olimpijskih zlatnih odličja. Na olimpijskim igrama u Antwerpenu 1920. Nedo je osvojio zlatna odličja u sve tri discipline – floret, mač, sablja, ukupno pet zlatnih medalja. Taj rekord osvojenih zlatnih odličja na jednim Igrama srušio je tek Mark Spitz 1972. godine. Aldo, osvajač tri olimpijska zlata i jednog srebra, 1935. godine preselio se u SAD, gdje je radio kao učitelj mačevanja u New Yorku i mačevalački koreograf i učitelj mačevanja u filmskoj industriji u Hollywoodu. Aldo je napisao i dvije vrlo poznate mačevalačke knjige: *On Fencing*, koja je objavljena 1943., i autobiografiju *Living Sword: A Fencer's Autobiography*, koja je objavljena 30 godina nakon njegove smrti, 1995. godine. *Encyclopedia Britannica* 2014. (<http://www.britannica.com/biography/Nadi-brothers>)

⁴⁸⁵ Rezultati u floretu bili su: 1. Kulčar, 2. Pöltz, 3. Fischer i 4. Branimir Tretinjak, a u sablji: 1. Pöltz, 2. Fischer, 3. Podhraški i 4. Krešimir Tretinjak. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

je Franjo Bučar, a borbe sabljom Đuro Kulčar. Borbu između Stjepana Kaisera iz kluba Marathon i mladog Branimira Tretinjaka sudio je Kulčar. Ta borba, u kojoj se Kaiser osjetio zaknutim po njegovu mišljenju pristranim suđenjem, bila je razlog Kaiserova napuštanja mačevalačkog sporta i gašenja mačevalačke sekcije kluba Marathon.⁴⁸⁶ Teško je sa sigurnošću reći da li je Kaiser uistinu bio zaknut. U vrijeme prije električne signalizacije pogodaka u mačevanju suđenje je u sportskom mačevanju (gdje nema ranjavanja i krvi) bilo iznimno delikatna vještina, gdje su suci lako mogli biti pod dojmom nečije reputacije ili dobro izvedene akcije (koja ne mora *de facto* završiti pogotkom, iako je naizgled besprijeekorno izvedena). Činjenica je da je Kulčar bio trener mladom Branimiru Tretinjaku, i sudac u spornoj borbi. Već samo taj podatak upućuje na opasnost od pristranog suđenja. Kulčar je kao trener znao da je Branimir Tretinjak vrlo talentirani mladi borac koji može neočekivano iznenaditi, pa je možda sudio pod tim dojmom. Isto tako, Kaiseru je, kao iskusnijem mačevaocu koji je bio u naponu snage taština sigurno bila povrijeđena porazom (kako nepravednim tako i pravednim) od mladog borca kojemu je ovo bio prvi nastup na jednom natjecanju. U vrijeme borbe Tretinjak je imao devetnaest, a Kaiser dvadeset osam godina. Za vrijeme ovoga turnira u Zagrebu je prvi put prikazana borba mačem. Disciplina mač predstavljena je u *assautu* (slobodnoj borbi) između Đure Kulčara i Matije Ziegler-Pozzoa.⁴⁸⁷

Dana 12. ožujka 1927. klub je organizirao otvoreno javno natjecanje na kojem je nastupio velik broj klupskih juniora te mačevalačku akademiju. U sva tri oružja pobjede su odnijeli izvrsni klupski omladinci, kasnije nosioci zagrebačkog mačevanja. U floretu je pobijedio Branimir Tretinjak, u sablji Vladimir Podhraški, a u maču Krešimir Tretinjak. Na mačevalačkoj akademiji nastupio je učitelj mačevanja iz Splita Šime Vučić-Đaković u borbi protiv Đure Kulčara.

U svibnju 1927. godine, za vrijeme Zagrebačkog zbora (velesajma) u Martićevoj ulici klub je organizirao javno natjecanje. Nekoliko mjeseci kasnije, 3. rujna također je u velikoj dvorani Zagrebačkog zbora priređeno natjecanje na kojem su uz mačevaoce Prvoga hrvatskog mačevalačkog kluba nastupili i mačevaoci mačevalačke sekcije Makabija i Marathona te mačevaoci iz Beograda Stojanović i iz Zemuna Milovan Čika.⁴⁸⁸

⁴⁸⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁸⁷ Isto.

⁴⁸⁸ Isto.

Iste 1927. godine mačevaoci I.HMK-a dva su se puta susreli s mačevaocima Makabija. Natjecanja su bila pojedinačna.⁴⁸⁹

Dana 16. lipnja 1928. I.HMK organizirao je promotivno natjecanje u mačevanju, hrvanju i boksanju u korist nastradalih Bugara i gladnih krajeva u državi.⁴⁹⁰ Osim organizatora, I.HMK-a, sudjelovali su Hercules, Croatia, Makabi i Građanski. Natjecanje je održano u vrtu restauracije Kolo na Trgu kralja Aleksandra I (Trg maršala Tita 5), a nastupili su: Simo (Šime) Vučić-Đaković, Đuro Kulčar, braća Krešimir i Branimir Tretinjak i Josip Stein iz Makabija koji je te godine osvojio treće mjesto u sablji na prvenstvu Jugoslavije. Najuspješniji u borbama bio je Kulčar, a o svemu je izrazito pohvalno izvijestio i *Jutarnji list*.⁴⁹¹

Kao što je već navedeno, I.HMK je osim natjecanja organizirao i mačevalačke akademije, a neke od njih bile su u sklopu Zagrebačkog zbora. Godine 1925. u sklopu Zagrebačkoga zbora organizirana je II. Međunarodna izložba automobila, lovačka i sportska izložba (8. – 20. rujna 1925.) na kojoj je, po svemu sudeći, predstavljeno i mačevanje, jer je navedeno na plakatu izložbe.⁴⁹² Budući da je poznato da je iduće, 1926. godine na Zagrebačkom zboru mačevanje predstavljeno u organizaciji I.HMK-a, postoji vjerojatnost da je i 1925. godine isti klub bio uključen u organizaciju.⁴⁹³ Najvjerojatnije je I.HMK organizirao akademiju i 1925. godine, jer su u to vrijeme u klubu bili okupljeni najistaknutiji mačevalački djelatnici Zagreba.

Na poziv Vučića-Đakovića, Đuro Kulčar otišao je 1928. godine u Šibenik, gdje je u sklopu mačevalačke akademije održana borba između dvojice mačevaoca. U sva tri oružja pobijedio je Kulčar. U Šibeniku nije bilo moguće naći odgovarajuću dvoranu, pa je akademija održana u Gradskom kazalištu, a među gledateljima bilo je dosta pripadnika Jugoslavenske mornarice.⁴⁹⁴

Od 1929. do 1931. godine mačevalačka aktivnost bila je smanjena u Zagrebu, iako su i mačevaoci I.HMK-a i mačevaoci Makabija redovito trenirali. Političke prilike, uzrokovane

⁴⁸⁹ Za Makabi su nastupili: Šalamon, Rein, Deutsch i Berger; a za I. HMK: braća Tretinjak, Podhraški, Šestić, Komjenović, Roset, Raza i Franz. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁹⁰ U travnju 1928. jug Bugarske pogodila su dva iznimno jaka potresa – jedni od najjačih potresa koji su u 20. stoljeću pogodili Europu.

(http://www.ngdc.noaa.gov/nndc/struts/results?eq_0=3358&t=101650&s=13&d=22,26,13,12&nd=display)

⁴⁹¹ *Jutarnji list*, 18. VI. 1928., 6.

⁴⁹² Predložak plakata čuva se u fundusu Grafičke zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, GZAH 6988 glu 8.

⁴⁹³ Mačevalačka akademiji u sklopu Zagrebačkog zbora 1926. godine organizirana je zajedno s boksačkom, a nastupili su sljedeći mačevaoci: u floretu Kulčar – Pötl (3:0), Kulčar – Murković (3:2), Pötl – Branimir Tretinjak (3:2) i Krešimir Tretinjak – Podhraški (3:2); te u sablji Murković – Ziegler-Pozzo (5:3), Murković – Kulčar (5:4), Ziegler-Pozzo – Pötl (5:3), te još desetak parova. Floretom se borilo do tri, a sabljom do pet pogodaka. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁹⁴ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

ponajprije atentatom u Narodnoj skupštini 20. lipnja 1928. i ubojstvom hrvatskih zastupnika, djelovale su negativno na društvena događanja u Zagrebu, pa tako i na mačevalački sport. Koliko je poznato, I.HMK više nije organizirao javna natjecanja i mačevalačke akademije. Naslućivala se opasnost od zabrane iznajmljivanja školskih gimnastičkih dvorana sportskim klubovima, što se i dogodilo. Dana 19. travnja 1932. Jugoslovenski mačevalački savez u Zagrebu primio je rješenje Ministarstva prosvjete iz Beograda, broj 885, kojim je zabranjeno korištenje gimnastičkih dvorana za mačevanje (zabranilo se iznajmljivanje gimnastičkih dvorana ne samo mačevalačkim, već svim sportskim organizacijama), na čije mjesto dolaze članovi Jugoslavenskog sokola. Tako je I.HMK-u 22. travnja 1932. zabranjeno korištenje osnovnoškolske dvorane u Krajiškoj ulici 9 (koju je klub naslijedio od Herculesa), i od tada klub prestaje djelovati.⁴⁹⁵

⁴⁹⁵ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik sa VI. redovne skupštine Jugoslovenskog mačevalačkog saveza u Mariboru, 3. lipnja 1932.

8.1.4. Oblasno koncesionirana mačevalačka škola

Oblasno koncesioniranu mačevalačku školu privatno je osnovao i vodio Milutin Fabianec.⁴⁹⁶ Fabianec (Zagreb, 6. veljače 1888. – Zagreb, 24. travnja 1935.) je u doticaj s mačevanjem došao preko vojske. Gimnaziju i vojnu realku pohađao je u Kőszegu u Mađarskoj, a kadetsku školu u Pragu. U Zagrebu je služio kao časnik od 1908. do 1918. godine, nakon čega je u činu konjičkog satnika otišao u mirovinu. Zatim je, sve do iznenadne smrti, radio u Jugoslavenskoj banci kao tajnik.⁴⁹⁷

Milutin Fabianec je, prema svemu sudeći, bio vrlo dobar mačevalac, trener mačevanja i organizator. Mačevanje je učio u Pragu kod talijanskog učitelja. Između 1907. i 1911. godine osvojio je nekoliko prvih mjesta na više turnira u Pragu i Pilsenu, a 1911. na Vojnom turniru u Budimpešti osvojio je u maču prvo mjesto, odnosno zlatnu kolajnu. U Zagrebu je, osim u svojoj privatnoj školi, podučavao mačevanje u Židovskom gombalačkom i športskom društvu Makabi (1926. – 1931.) i u I.HMK-u (1928. – 1932.). Također je obnašao i funkciju tajnika, saveznog kapetana i potpredsjednika Jugoslavenskog mačevalačkog saveza. Za vrijeme održavanja godišnje skupštine Jugoslavenskoga mačevalačkog saveza, 24. svibnja 1935. u Beogradu, potpredsjednik Saveza Kornel Büchler obavijestio je prisutne da je upravo dobio vijest o smrti Milutina Fabianca. Svi prisutni ustali su i odali mu počast, a za Fabianca je rečeno: „Izgubili smo iskrenog druga, koji je živio i umro za mačevalački sport.“⁴⁹⁸

Budući da je odobrena prema oblasti (Zagreb), dobila je i Oblasno koncesionirana škola. Fabianec je svoju školu vodio od 1928. do 1932. godine, kada ju je zatvorio zbog prevelikog poreza. Iz takozvane „Fabiančeve škole“ izašli su mnogi odlični mačevaoci, među kojima su se isticali sabljaši Radovan Ivančić i Pavao Mladen Pintarić.⁴⁹⁹

⁴⁹⁶ Milivoj RADOVIĆ, „Fabianec, Milutin“, Enciklopedija fizičke kulture, sv. 1., Zagreb, 1975., 233. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁴⁹⁷ Nedugo prije smrti doživio je srčani udar za vrijeme treninga u Židovsko gombalačko i sportsko društvo Makabi. To se dogodilo za vrijeme slobodne borbe s Vladimirom Mažuranićem u floretu, kod rezultata 4:4. Iako je nakon srčanog udara još dva puta došao na trening, uskoro je umro. Osim mačevanjem, Fabianec se bavio jahanjem, tenisom i plivanjem, i navodno je bio jedan od najboljih jahača Austro-Ugarske. Bio je oženjen skulptoricom Dorom Vernić Fabijanec, nisu imali djece. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 18.

⁴⁹⁸ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik s VIII. redovne skupštine Jugoslavenskog mačevalačkog saveza u Beogradu, 24. svibnja 1935.

⁴⁹⁹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

8.1.5. Mačevalačko društvo / Mačevalački kružok na Gornjem gradu u Zagrebu

Božidar Mažuranić, Aleksandar Ulmanski i banski savjetnik dr. Božidar Strižić 1930. godine su, na poticaj Franje Bučara, organizirali mačevalački klub na Gornjem gradu.⁵⁰⁰ Rad je započeo i trajao, ali klub nikada nije dobio ime, nego je ostao „mačevalačko društvo“. Bio je poznat i kao „Mačevalački kružok Gornji grad“. To i nije neobično jer je takvih mačevalačkih društava prije Prvoga svjetskog rata bilo mnogo, posebno u Parizu.

Prvi članovi kluba bili su fregatni kapetan Božidar (Darko) Mažuranić, inače odličan mačist, i njegova tri sina Ivan Vladimir, Božidar (Fedor) i Franjo (Ferry), zatim supružnici Božidar i Marija Strižić (rođena Bakarčić), supružnici Marija i Aleksandar Ulmanski, te Marija Kukuljević, Antun Kolombatović, Henrijeta Strižić, Boris Stražnicki i Zdenko Vinski. Na treninge su povremeno dolazili i Radovan Ivančić (kasnije akademik, osnivač moderne kardiologije u Hrvatskoj), engleski konzul Russel Macrae sa suprugom Dorothes, conte Walter Gozze dubrovački plemić koji je prije toga bio član Prvoga hrvatskog mačevalačkog kluba, te istaknuti srbijanski mačevalac Milovan Čika koji je radi posla živio u Zagrebu od 1930. do 1941. godine.⁵⁰¹

Za prve klupske prostorije u jesen 1930. godine unajmljen je dvosobni stan u prizemlju Demetrove ulice 13 u vlasništvu jednog od osnivača kluba, Aleksandra Ulmanskog. Iduće, 1931. godine klub se seli u dvosobni stan u istoj ulici na broju 16, također u prizemlju, gdje je društvo postojalo do 1935. godine. Na obje lokacije klub je plaćao najamninu.⁵⁰²

Prvi trener Mačevalačkog društva na Gornjem gradu bio je inicijator kluba, Franjo Bučar. Nakon njega trener je postao Božidar Mažuranić i konačno talijanski učitelj mačevanja Francesco Tirelli. Vježbalo se floretom i mačem, manje sabljom.⁵⁰³ Članovi kluba sastajali su se gotovo svakog dana, a povremeno se odlazilo na treninge u Židovsko gombalačko i športsko društvo Makabi u Palmotićevoj 22, gdje je trener bio Milutin Fabianec. Kako su treninzi odlično napredovali, Božidar Mažuranić odlučio je da bi članovi trebali nastupiti i na turniru. Budući

⁵⁰⁰ Prema svjedočanstvu Vladimira Mažuranića, ideju o osnivanju kluba dao je Franjo Bučar na imanju obitelji Mažuranić u selu Mahično kod Karlovca, u želji da zainteresira Vladimira i njegovu braću (koji su bili fascinirani nogometom i zagrebačkim klubom Građanski) za mačevalački sport. Božidar Mažuranić još je ranije pomalo podučavao svoje sinove mačevanju na obiteljskom imanju kod Karlovca, i u svojem stanu na Markovom trgu u Zagrebu. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁵⁰¹ Andrej GARDENIN, „Milovan Čika – mačevalac“, *Povijest sporta*, 21/1990., br. 87, 69.

⁵⁰² Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁵⁰³ Sablju su trenirali Ivančić, Pucić, Vinski i Stražnicki. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

da društvo nije imalo imena niti je bilo učlanjeno u neku sportsku organizaciju, članovi su na turnirima nastupali kao članovi Škole Fabianec.⁵⁰⁴

Godine 1935. osnovan je Zagrebački mačevalački klub, u koji su nakon toga prešli članovi Mačevalačkog društva na Gornjem gradu. Franjo Bučar i Božidar Mažuranić odmah su po osnivanju postali podupirajući članovi, a Radovan Ivančić, sva trojica braće Mažuranić (Ivan Vladimir, Božidar Fedor, i Franjo Ferry), Marija Strižić izvršujući (redovni) članovi Zagrebačkog mačevalačkog kluba.⁵⁰⁵

Iz navedenih podataka i nekih zapisanih svjedočanstva članova jasno je da je Mačevalačko društvo na Gornjem gradu okupljalo nekolicinu istaknutijih pripadnika više građanske klase u Zagrebu. To je bio relativno mali broj istaknutih građana iz poznatih zagrebačkih obitelji među kojima je i britanski diplomat sa suprugom te dubrovački plemić koji su se poznavali i mimo mačevalačkog sporta, i aktivno su sudjelovali u društvenom životu Zagreba. Tako je na primjer Božidar Mažuranić (unuk bana i pjesnika Ivana Mažuranića), po zanimanju fregatni kapetan, bio i vrstan crtač i slikar, što je bio uobičajen dio obrazovanja djece iz viših slojeva u prošlosti. Njegov crtež tušem „Mačevaoci u borbi“ bio je otisnut na diplomama koje su dodjeljivane kao nagrade pojedincima na državnim i banovinskim prvenstvima između 1935. i 1940. godine.⁵⁰⁶

Nije sasvim jasno koji od članova su već otprije poznavali mačevanje, poznato je samo da su trojica braće Mažuranić svoju prvu poduku u mačevanju dobila baš u klubu i da im je to bio odličan temelj za daljnje uspjehe. Osim njih, posebno Ivana Vladimira Mažuranića (jedne od najznačajnijih osoba zagrebačkog mačevanja u nadolazećim desetljećima), najuspješnija je bila članica Marija Strižić koja je na prvenstvu Jugoslavije 1931. godine zauzela četvrto mjesto, 1932. godine drugo mjesto, a 1934. godine na prvenstvu Savske banovine prvo mjesto.

Žene u Zagrebu počinju aktivno mačevati potkraj dvadesetih i početkom tridesetih godina, što je vidljivo iz popisa imena članova pojedinih klubova. Razumljivo je da je riječ isključivo o djevojkama i ženama iz imućnijih i naprednijih, „finijih“ zagrebačkih obitelji. U slučaju Mačevalačkog društva na Gornjem gradu riječ je o relativno velikom broju ženskih članica. Također, među članstvom je i nekoliko bračnih parova, i drukčije obiteljski povezanih članova, što također govori o tome da je riječ o skupini građana koju nije povezivao isključivo mačevalački sport već i drugi društveni kontekst.

⁵⁰⁴ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁵⁰⁵ Isto.

⁵⁰⁶ Isto.

8.1.6. Mačevalačka sekcija Hrvatskoga športskog kluba Concordia

Mačevalački sport je u Hrvatskome športskom klubu Concordia (prijašnji Srednjoškolski športski klub Concordia) obnovljen na poticaj Milovana Čike.⁵⁰⁷ Čika (Perjasica, 30. ožujka 1898. – Opatija, 7. kolovoza 1990.) je dugi niz godina bio jedan od najvažnijih ljudi u mačevalačkom sportu Kraljevine Jugoslavije i kasnije Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Počeo je mačevati dosta kasno, tek 1926. godine kod već spomenutog ruskog trenera Ivana Maksutova u Beogradu, no postigao je zapažene rezultate i kao natjecatelj. Bio je prvak Kraljevine Jugoslavije 1928. i 1929. godine u disciplini floret za gospodu; prvak i finalist prvenstva gradova, banovina, republika i Jugoslavije u disciplinama floret, mač i sablja, te član mačevalačke reprezentacije Kraljevine Jugoslavije i DFR Jugoslavije. Njegovom inicijativom 1928. godine osnovan je Prvi beogradski mačevalački klub u Beogradu. Iste 1928. godine kada je osnovan Mačevalački savez Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Novom Sadu (godinu ranije isti savez osnovan je u Zagrebu), Čika je izabran za glavnog tajnika. Od 1929. do 1932. godine bio je u Savezu sportskih saveza Kraljevine Jugoslavije član Komisije za sportski znak i član Komisije za propagandu, te suradnik u časopisu Godišnjak, a obavljao je i dužnost blagajnika u Jugoslavenskom olimpijskom odboru.⁵⁰⁸

Godine 1930. Čika dolazi živjeti u Zagreb radi posla, i ostaje u Zagrebu do 1941. kada se vraća u Beograd.⁵⁰⁹ Po dolasku se uključuje u mačevalačke krugove. Djelovanje I.HMK-a u to vrijeme bio je reducirano, a klub je 1932. godine i ugašen. Uz Mačevalački kružok Gornji grad koji je imao zatvoreni, pomalo elitistički karakter, djelovala je još samo privatna mačevalačka škola Milutina Fabianeca (također do 1932. godine), te mačevalačka sekcija Makabija. U takvim okolnostima Upravni odbor Hrvatskoga športskog kluba Concordia na svojoj sjednici 12. ožujka 1931. dao je pristanak za osnivanje mačevalačke sekcije kluba.⁵¹⁰ Stjepan Poici, član I.HMK-a, ispričao je kako su na glavnoj skupštini Hrvatskoga športskog kluba Concordia postojale dvije političke struje, hrvatska i jugoslavenska, a u konačnici je prevladala jugoslavenska struja.⁵¹¹

⁵⁰⁷ Isto.

⁵⁰⁸ Andrej GARDENIN, „Milovan Čika – mačevalac“, *Povijest sporta*, 21/1990., br. 87, 69.

⁵⁰⁹ Do Drugoga svjetskog rata Milovan Čika radio je kao viši službenik i rukovodilac u osiguravajućim društvima u Beogradu i Zagrebu. Nakon rata do mirovine bio je voditelj Odjela preventive Držvanog zavoda za osiguranje Narodne Republike Srbije u Beogradu. Bio je aktivan i u drugim sportovima, pa je tako za vrijeme svojega boravka u Zagrebu vršio razne dužnosti i u Zagrebačkom nogometnom podsavezu. Andrej GARDENIN, „Milovan Čika – mačevalac“, *Povijest sporta*, 21/1990., br. 87, 69.

⁵¹⁰ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁵¹¹ Isto.

Prvi trener u sekciji bio je umirovljeni pukovnik Ottokar Schulz, koji je bio ne samo vrstan trener i učitelj, već i organizator i svestrani sportaš.⁵¹² Već 1932. godine kao treneri sekcije zamjenjuju ga Karlo Blaha i Talijan Francesco Tirelli. Tirelli (1898. – 1954.) je bio učenik Giuseppea Galantea u Veneciji, a u Zagrebu je ostao punih deset godina, sve do 1942. godine.⁵¹³ Uz njegovo ime vezan je najveći kvalitativni napredak u zagrebačkom mačevanju. Tirelli je radio kao učitelj mačevanja u nekoliko zagrebačkih klubova, a od njegova dolaska u Zagreb gotovo sva prva mjesta na svim banovinskim i državnim prvenstvima osvajaju zagrebački mačevaoci, čime postaju i najbrojniji članovi državne reprezentacije u svim oružjima. Zagrebački mačevaoci jako su voljeli i cijenili maestra Tirellia, koji je bio izvrstan učitelj mačevanja i pravi mačevalački entuzijast. U razdoblju prije Drugoga svjetskog rata članovi kluba samostalno su financirali trenera, članarinu i sve rekvizite, no Tirelli je u više slučajeva dobre i marljive učenike koji nisu imali novca podučavao bez naknade.⁵¹⁴

Mačevaoci Concordije u početku su trenirali u potpuno neprikladnoj prostoriji ispod drvenih tribina na nogometnom igralištu u Kranjčevićевой ulici. Zatim su tri puta tjedno unajmljivali poveću sobu gostionice K dobričini u Tratinskoj 5 gdje za koju su sami plaćali najamninu.⁵¹⁵ Nakon toga sekcija se preselila u Novinarski dom na Savskoj cesti, gdje su održavani i turniri.⁵¹⁶

Članovi mačevalačke sekcije Hrvatskoga športskog kluba Concordia bili su višestruki prvaci države. Na međugradskom natjecanju između Graza i Zagreba koje je u Zagrebu održano 7. i 8. siječnja 1933., a koje je završilo pobjedom Zagreba, gotovo cijelu ekipu Zagreba (osim dvojice članova ekipe) činili su mačevaoci Concordije.⁵¹⁷ Među članovima isticali su se Vladimir Podhraški, braća Krešimir i Branimir Tretinjak, Milovan Čika, Milivoj Radović, braća Josip i Zvonimir Lukatela, Erik Hauptman, Slavko Mudrinić, Marija Schulz i njezina kći Marija, Marija Mudrinić, Elvira Šolc i Vanda Pecheim.⁵¹⁸

⁵¹² Ottokar Schulz imao je u Ilici, na uglu s ulicom Sveti Duh i svoju školu jahanja. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁵¹³ Francesco Tirelli umro je počinivši samoubojstvo u Ženevi 16. svibnja 1954. Samoubojstvo je pokušao počiniti već i ranije, za vrijeme boravka u Zagrebu, 1938. godine, nakon što ga je poslovni partner izigrao. Tom prigodom žiletom je obilno zarezoao vrat, a žilet mu je iz ruke oduzeo Milivoj Radović kod kojeg je Tirelli u to vrijeme bio podstanar. Liječenje je trajalo tri mjeseca. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 24.

⁵¹⁴ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 24.

⁵¹⁵ Gostionica K dobričini u Tratinskoj ulici 5 kasnije je nosila naziv Sport, a 1985./1986. godine srušena je zajedno sa svim kućama na tom prostoru kako bi se izgradio Sportski centar Cibona, danas Košarkaški centar Dražen Petrović. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁵¹⁶ Treninzi su održavani u povećoj sobi s pogledom na Perkovečevu, a turniri su organizirani u velikoj okrugloj dvorani s pogledom na sjever. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁵¹⁷ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁵¹⁸ Isto.

U almanahu *Jugoslavenski sport* iz 1933. navodi se da je tajnik mačevalačke sekcije kluba Anton Dembić, pročelnik Branimir Tretinjak, te da ima dvadeset šest verificiranih članova.⁵¹⁹ Za uspješan rad mačevalačke sekcije Hrvatskoga športskog kluba Concordia koja je za kratko vrijeme djelovanja bila jedan od najjačih mačevalačkih klubova u državi, posebno je zaslužan član uprave Slavko Mudrinić (1901. – 1983.).⁵²⁰

Godine 1935. mačevalačka sekcija Hrvatskoga športskog kluba Concordia prestala je s radom, a članovi su prešli u novoosnovani Zagrebački mačevalački klub.⁵²¹ Po svemu sudeći, sekcija nije službeno ugašena, jer su delegati mačevalačke sekcije Concordije sudjelovali u radu godišnjih skupština Jugoslavenškoga mačevalačkog saveza sve do početka Drugoga svjetskog rata.

⁵¹⁹ *Jugoslavenski sport*, Savez sportskih saveza Kraljevine Jugoslavije, Zagreb, 1933., 133.

⁵²⁰ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁵²¹ Isto.

8.1.7. Zagrebački mačevalački klub

Zagrebački mačevalački klub osnovan je 1. listopada 1935. Osnivači kluba bili su Želimir Mažuranić i Ivo Stern, položivši svaki po 1.000 dinara.⁵²²

Nakon osnivanja novoga mačevalačkog kluba članovi mačevalačke sekcije Hrvatskoga športskog kluba Concordije i članovi Mačevalačkog društva Gornji grad prešli su u Zagrebački mačevalački klub, što je vidljivo već i po tome što se među vodstvom i članstvom Zagrebačkoga mačevalačkog kluba nalaze donedavni mačevaoci navedenih klubova ili mačevalačkih sekcija. Uz stare mačevaoce klub je privukao i veći broj novih članova. Upravni odbor sačinjavali su: predsjednik Karlo Blaha, tajnici Miroslav Štiglić, Slavko Mudrinić i Arnošt Zdenković, te blagajnici Ivan Ramušćak i Marija Mudrinić.

U godini 1935./1936., kao redovni članovi navode se: Sanda Allnoch, dr. Stjepan Bogat, Bosiljka Belošević, Mario Cernelutti, dr. Miroslav Daničić, Milivoj Dežman, Živan Deanović, Herta Gagern (kasnije supruga Ivana Vladimira Mažuranića), braća Erik i Ferdo Hauptmann, Ivica Henneberg, Radovan Ivančić, Antun Kolombatović, Anđela Kerep (Mučić), Elvira Šolc (Krajačić), brat i sestra Boris i Vlasta Lubiensky, Nada Lapčević, braća Ivan Vladimir, Franjo i Božidar Mažuranić, supružnici Slavko i Marija Mudrinić, Luigi Miravelle, Zlatko Mlinarić, Dogebert Müller-Thomamühl, Mladen Pavao Pintarić, Vanda Pecheim, Marija Reisner, Milivoj Radović, braća Ivan i Milan Ramušćak, Veljko Rastovčan, Marija Stržić, Vojko Smičiklas, Bianca Šorš, Krešimir Tretinjak, Zdenko Vinski, Jean Vermot i Mira Vrbanić. Brat Krešimira Tretinjaka, Branimir, u Zagrebački mačevalački klub se učlanio tek 1939. godine.⁵²³

Kao podupirajući članovi u godini 1935./1936. navode se: Kurt Alnoch, Ivo Aljančić, Vladimir Barac Repinski, dr. Franjo Bučar, dr. Ivan Brunner, Joža Demšić, Saša Lapčević, fregatni kapetan Božidar Mažuranić, dr. Ante Mudrinić, Joža Weiss, Janko Smičiklas, Šandor Tinti, Dragan Trnski i Eugen Zupanić.⁵²⁴ Podupirajući članovi plaćali su 10 dinara, a redovni članovi 25 ili 50 dinara za mjesečnu članarinu.⁵²⁵

⁵²² Želimir Mažuranić bio je brat Božidara Mažuranića, stric Ivana Vladimira Mažuranića. Ivo Stern osnivač je prve Radio stanice u Zagrebu 1926. godine. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁵²³ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁵²⁴ Isto.

⁵²⁵ Isto.

Treneri Zagrebačkoga mačevalačkog kluba bili su Karlo Blaha i profesionalni učitelj mačevanja Francesco Tirelli koji je u razdoblju između dva svjetska rata najviše utjecao na razvoj mačevanja u Zagrebu.

Prostorije kluba od 1935. do 1937. godine nalazile su se u prizemlju dvorišne zgrade u Dugoj ulici (Radićeva) 30, a od 1938. do 1941. u plesnoj dvorani Tucić u Ilici 55 na drugom katu. Klub je za vrijeme svojega postojanja organizirao, na temelju ovlaštenja Jugoslavenskoga mačevalačkog saveza, natjecanja u mačevanju.

Za svojega postojanja Zagrebački mačevalački klub bio je najjači mačevalački klub u Kraljevini Jugoslaviji. Njegovi članovi bili su stalni članovi gradskih, banovinskih i državnih reprezentacija, uz to i članovi Jugoslavenskoga mačevalačkog saveza koji se od 1931. do 1941. godine nalazio u Zagrebu.⁵²⁶ Članovi Zagrebačkoga mačevalačkog kluba i učenici Francesca Tirellia: Krešimir i Branimir Tretinjak, Pavao Mladen Pintarić, Milivoj Radović i Ivan Vladimir Mažuranić (takozvana Bijela petorka) zauzimali su vodeće mjesto u mačevalačkom sportu punih dvadeset pet godina (1931. – 1956.), i najzaslužniji su za kontinuitet i daljnji razvoj mačevanja ne samo u Zagrebu, već i u drugim hrvatskim gradovima u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata.

⁵²⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

8.1.8. Časnički mačevalački klub

O osnutku i djelovanju Časničkoga mačevalačkog kluba iz Zagreba gotovo da nema podataka. Iz zapisnika Jugoslavenskoga mačevalačkog kluba vidljivo je da je klub bio aktivan sredinom tridesetih godina. Na skupštini 1936. godine, Časnički mačevalački klub iz Zagreba zamolio je da bude primljen u Savez. Dobrovoljni trener ovoga kluba bio je Krešimir Tretinjak.⁵²⁷ Moguće je da je poticaj za osnivanje ovoga kluba došao na prethodnoj godišnjoj skupštini Jugoslavenskoga mačevalačkog saveza održanoj u Beogradu. Na toj skupštini istaknuto je da je ministar vojske i mornarice odredio da se „naši oficiri imaju baviti mačevanjem“.⁵²⁸

U svibnju 1937. godine održana su garnizonska, divizijska i armijska natjecanja časnika u mačevanju, pa je za pretpostaviti da su i članovi zagrebačkoga Časničkog kluba sudjelovali. Iste godine postojala je inicijativa da se u Zagrebu održi mačevalački tečaj, na kojem bi se najbolji časnici pripremili za nadolazeće natjecanje Male Antante.⁵²⁹ Tečaj je održan, a poznato je i da je reprezentacija Jugoslavije sudjelovala na mačevalačkom turniru Male Antante u Pragu, 11. i 12. svibnja 1938.⁵³⁰

⁵²⁷ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik s IX. redovne skupštine JMS-a u Zagrebu, 1. svibnja 1936.

⁵²⁸ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik s VIII. redovne skupštine JMS-a u Beogradu, 24. svibnja 1935.

⁵²⁹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik s X. redovne skupštine JMS-a u Somboru, 17. svibnja 1937.

⁵³⁰ U sastavu jugoslavenske reprezentacije bili su Hugo Arnstein, Maks Ferlan, Tibor Ladany, Eduard Marion, Vladimir Mažuranić, Ladislav Orosz, Marijan Pengov, Milivoj Radović, Slavko Stern, Branimir Tretinjak, Krešimir Tretinjak i Joško Weiss. Delegat JMS-a bio je Karlo Blaha, a vođa puta Pavao Pintarić. Osim jugoslavenske, nastupile su reprezentacije Čehoslovačke i Rumunjske. Jugoslavenski mačevaoci izgubili su u međusobnim susretima, iako su imali pojedinačno dosta pobjeda i dobro se držali. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, izvještaj Karla Blahe o mačevalačkom turniru Male Antante dne **11. I 12. 1938.**

8.1.9. Židovsko gombalačko i športsko društvo Makabi

8.1.9.1. Židovi i mačevalački sport

Da bi se u pravilnom kontekstu moglo sagledati djelovanje mačevalačke sekcije Židovskoga gombalačkog i športskog društva Makabi u Zagrebu, potrebno je prikazati odnos Židova prema mačevalačkom sportu općenito. U drugoj polovici 19. stoljeća židovska zajednica postupno se i nepovratno transformirala iz isključivo vjerske, u zajednicu koja ima i svoj prepoznatljivi etničko-kulturni identitet. Posebnu ulogu u toj transformaciji, a još više u procesu uspona i etabliranja židovske zajednice iz niže u srednju klasu, odnosno pripadnike imućnijeg građanstva, odigrao je sport. Taj uspon nije bio jednostavan i nije se odnosio samo na materijalnu moć, već se mora interpretirati i kroz stvaranje složenih društvenih odnosa pri čemu je sport odigrao važnu ulogu, posebno u središnjoj Europi.⁵³¹ Naime, nijedna manjinska grupa niti subkultura ne može se (i ne smije) previše razlikovati od dominantne kulture ako želi biti prihvaćena, a sport je u drugoj polovici 19. stoljeća postao važan aspekt građanskog društva. Dosta je povjesničara koji su se bavili i još se uvijek bave židovskom povijesti sporta i kompleksnim odnosom židovske kulture koja naglašava svoju intelektualnu komponentu, a zanemaruje sportske uspjehe koji su izvanredno veliki, ali iz različitih razloga marginalizirani unutar same zajednice.⁵³² U tom smislu, čak je i u židovskoj svijesti relativno nepoznata činjenica da su Židovi jedna od najuspješnijih, ako ne najuspješnija etnička skupina u povijesti modernih olimpijskih igara.⁵³³

Sport u kojem su Židovi ostvarili najveće uspjehe je upravo mačevanje. Postoji teorija koja objašnjava da mačevanje, kao izrazito kontrolirani, čak „civilizirani“ oblik nasilja na određen način odgovara duhu židovske vjere i židovskoj tradiciji koja slavi život, zalaže se za pacifizam i ima averziju prema nasilju.⁵³⁴ Ipak, činjenica je da je riječ o borilačkom sportu

⁵³¹ George EISEN, „Jewish History and the Ideology of Modern Sport: Approaches and Interpretations“, *Journal of Sport History*, 25/1998., 482-531.

⁵³² Značajniji radovi po židovskoj povijesti sporta su Allen BODNER, *When boxing was a Jewish sport*, New York, 1997.; George EISEN, „Jewish History and the Ideology of Modern Sport. Approaches and Interpretations“, *Journal of Sport History*, 25/1998., 482-531; Peter LEVINE, *Ellis Island to Ebbets Field. Sport and the American Jewish Experience*, New York, 1992.; Bernard POSTAL, *Encyclopedia of Jews in Sport*, Jacksonville, 1965.; Steven A. REISS, *Sports and the American Jew*, Syracuse, 1998.; *International Seminar on Physical Education and Sport in the Jewish History and Culture*, Wingate Institute, Izrael, 1973.

⁵³³ Jews in Sports, Jewish Olympic Medalist (<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/jewishmedalists.html>)

⁵³⁴ George EISEN, „Jewish History and the Ideology of Modern Sport: Approaches and Interpretations“, *Journal of Sport History*, 25/1998., 482-531.

kojem je podrijetlo elegantna aristokratska vještina, stoljećima zabranjena Židovima, pa nije neobično da je baš ta vještina neodoljivo privlačila novonastalo židovsko građanstvo.

Vjerski židovski autoriteti osuđivali su dvoboje, no posljedica emancipacije Židova od svoje tradicije i otvaranja prema ostatku društva bila je i rapidna ekspanzija dvoboja u svim slojevima židovskog društva. U relativno kratkom vremenskom razdoblju velik broj Židova priključio se njemačkim, austrijskim i mađarskim mačevalačkim bratovštinama koje su njegovale dvoboje – Burschenschaften i Landsmannschaften. U početku, masovni priljev židovskih studenata u europska sveučilišta omogućio im je upis u studentske klubove kojima je mačevanje bilo integralni i važan dio.⁵³⁵ Kao posljedica velikog broja Židova, već 1890. godine gotovo sve studentske bratovštine uvode antisemitske odredbe o primanju članova. Velik broj tih bratovština smatrao je dvoboje, odnosno ožiljke po licu koji su bili posljedica takvih studentskih dvoboja sabljama, ulaznicom u željene društvene i kulturne krugove.⁵³⁶ Istodobno Židovi su sustavno bili isključivani, i dakako, vrlo brzo počeli su osnivati svoje vlastite klubove za dvoboje, te su u kratkom razdoblju stekli reputaciju vrsnih mačevaoca i duelista.⁵³⁷

Postoji još jedna okolnost koja je pogodovala mačevalačkoj vještini unutar židovske populacije. Sredinom 19. stoljeća brojni Židovi postali su časnici u različitim vojskama gdje je mačevanje bilo obavezno.⁵³⁸ Zbog navedenih razloga, mačevanje je postalo općeprihvaćen i najučinkovitiji oblik borbe protiv antisemitskih uvreda, čak i onih ne toliko otvorenih, jer za dvoboj je bilo koji razlog bio prihvatljiv.⁵³⁹ U tom svjetlu treba uzimati i podatak da je većina

⁵³⁵ Na Sveučilištu u Beču 1885. godine 23% studenata bili su Židovi (među studentima medicine bilo je čak 41,1% Židova), dok je u isto vrijeme samo 8,6% stanovnika Beča bilo Židova. U Mađarskoj su brojke bile jednako značajne – čak 31,33% od cjelokupnog broja studenata činili su Židovi. Wiliam O. McCAGG ml., *Jewish Nobles and Geniuses in Modern Hungary*, New York, 1792.

⁵³⁶ Postojao je čak poseban termin „Satisfaktionfahig“ koji označava osobu koja je vrijedna zadovoljštine dvobojem. George EISEN, „Jewish History and the Ideology of Modern Sport: Approaches and Interpretations“, *Journal of Sport History*, 25/1998., 508.

⁵³⁷ Nakon što su članovi Kadimaha, prve i vrlo cijenjene židovske studentske udruge u Beču, potkraj 19. stoljeća isključeni iz austrijskih bratovština, uspješno su izazvali na dvoboje svoje bivše kolege. Taj potez je čak bio pozdravljen od obično suzdržanoga vjerskog establišmenta. Robert S. WISTRICH, *The Jews of Vienna in the Age of Franz Joseph*, New York, 1989., 347-376.

⁵³⁸ Godine 1900. u austro-ugarskoj vojsci bilo je 18,3% pričuvnih časnika Židova (ne računajući vojne doktore u pričuvi), dok je u isto vrijeme tek 4,5% od ukupnog stanovništva Austro-Ugarske Monarhije bilo židovskog podrijetla. Iz toga razloga čak su i najžešći antisemiti u Monarhiji morali paziti da ne vrijeđaju Židove, jer je postojala velika vjerojatnost da je dotični časnik i vješt mačevalac koji bi ga mogao izazvati na dvoboj. István DEÁK, „Beyond Nationalism, a Social and Political History of the Habsburg Officer Corps, 1848-1918“, New York, 1990., 133.

⁵³⁹ Tome u prilog govore i statistički podaci prema kojima je u Budimpešti na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće bilo 4,5% Židova. U isto vrijeme je među sedamdeset jednom osobom koje su bile osuđene zbog sudjelovanja u dvoboju (jer dvoboji sabljama službeno su bili protuzakoniti, mada široko rasprostranjeni i društveno ne samo prihvatljivi već i poželjni), bilo devet Židova, dakle 13%, a riječ je samo o sudionicima dvoboja za koje su vlasti saznale. Slični podaci vrijede i za Njemačku, dok su i na poznatom i medijski jako praćenom suđenju Alfredu Dreyfusu citirane jednako impresivne brojke koje se odnose na dvoboje u Francuskoj. Poznato je da su u dvobojima sudjelovale i neke istaknute javne ličnosti židovskog podrijetla koje se nimalo ne vezuju uz sport, kao

židovskih olimpijskih mačevalačkih pobjeda ostvarena u disciplini sablja, jer je sablja bila uobičajeno oružje za dvoboje. U prvoj polovici 20. stoljeća Židovi su osvojili više mačevalačkih medalja na Olimpijskim igrama od bilo koje druge nacije ili etničke skupine (uzevši u obzir njihov broj u odnosu na opću populaciju).⁵⁴⁰

na primjer Heinrich Heine ili Karl Marx. Theodor Herzl, osnivač modernoga političkog cionističkog pokreta, bio je vrstan mačevalac i svojedobno član bečke bratovštine Albia koja je prakticirala mačevalačke dvoboje. Herzl je napustio Albiu jer je branila Židovima sudjelovanje u dvobojima, a svojedobno je u dnevnik napisao da smatra kako bi već „šest dvoboja jako poboljšalo društveni položaj Židova“. Taj njegov stav otkriva svijest o tome da je već za samo sudjelovanje u dvoboju potrebna društvena prihvaćenost zahtjeva za poštovanjem i ravnopravnošću. Poznato je da su se i u Zagrebu održavali dvoboji kojima su povod bile antisemitske uvrede. George EISEN, „Jewish History and the Ideology of Modern Sport: Approaches and Interpretations“, *Journal of Sport History*, 25/1998., 509; Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti: Megdani starih Zagrepčana“, *Večernji list*, 10. VIII. 1966., 12.

⁵⁴⁰ U tom smislu posebno se ističu mađarski Židovi koji su od 1908. do 1936. godine osvojili dvadeset jednu mačevalačku olimpijsku medalju. Židovski mačevaoci iz Engleske, Francuske, i nešto kasnije iz Sovjetskog Saveza, nastavili su taj uspješni niz. Ivan Osiier, predsjednik Židovske zajednice u Kopenhagenu, osvojio je srebro na Olimpijskim igrama 1912. u Stockholmu, i ušao u povijest kao sudionik šest Igara. George EISEN, „Jewish History and the Ideology of Modern Sport: Approaches and Interpretations“, *Journal of Sport History*, 25/1998., 482-531.

8.1.9.2. Židovsko gombalačko i športsko društvo Makabi – mačevalačka sekcija

Činjenica je da su gotovo svi židovski klubovi, od Budimpešte do Hollywooda i Australije, nastali zbog antisemitskih odredbi u kršćanskim klubovima. Bilo je slučajeva da klubovi koji su potkraj 19. stoljeća prihvaćali Židove, dvadesetih godina dvadesetog stoljeća više nisu, jer je njihov broj unutar članstva narastao do te mjere da su se većinski članovi kršćanske vjeroispovijesti počeli osjećati nelagodno.⁵⁴¹

Potkraj 19. stoljeća među Židovima nastaju dva radikalna sociopolitička pokreta – Bund (Opći židovski radnički savez u Rusiji, Poljskoj i Litvi) i cionizam. Bund je promatrao židovsko pitanje kao političko i klasno, dok ga je cionizam shvaćao kao nacionalnu borbu. Glavna razlika između ta dva pokreta je ta da je Bund pokušavao prilagoditi židovsku etiku i vrijednosti marksizmu, dok je cionizam pokušavao uvesti sasvim novi nacionalni sustav vrijednosti. Bund je također imao svoje sportsko društvo – Morgenstern, no budući da je bilo lišeno nacionalnog prizvuka, nije u tom smislu odgovaralo na stvarne potrebe Židova, i bilo je puno manje poznato nego cionistički Makabi. Cionistička preokupacija tijelom i tjelovježbom kasnije je prerasla i u židovsku olimpijsku ideju (Makabejske igre).⁵⁴² Bitno je razlikovati tri različita poimanja sporta među židovskom populacijom u tom razdoblju. Rastući židovski građanski establišment koji nastoji ubrzati svoju asimilaciju u većinsku kulturu putem sporta. Socijal-demokratski Bund koji vjeruje da će sport približiti Židove međunarodnom socijalističkom bratstvu putem čega

⁵⁴¹ Primjer koji ilustrira tu praksu je relativno raniji slučaj iz 1893. godine, kada je sinu potpredsjednika Union League Cluba iz New Yorka, Theodoru Seligmanu, odbijen upis u taj isti klub, a upravni odbor obrazložio je taj potez riječima da se nipošto ne radi o osobnim razlozima vezanim niti uz oca niti uz sina, već je jedini razlog – rasa. Ekskluzija Židova iz sportskih klubova u Europi potpuno je prestala nakon Drugoga svjetskog rata, no u Sjedinjenim Američkim Državama se ekskluzija u nekim klubovima zadržala sve do sedamdesetih godina 20. stoljeća. Tibor Nyilas, jedan od najuspješnijih mačevaoca u Sjedinjenim Američkim Državama, preobraćen je sa židovske vjere na kršćanstvo kada je imao dvije godine, no svedjedno nije mogao biti član New York Athletic Cluba (za razliku od svoje supruge koja nije imala židovsko podrijetlo), bez obzira na to što je mačevao za taj klub na natjecanjima. Nije mogao prisustvovati niti na klupskim domjencima ranih šezdesetih godina 20. stoljeća. Stephen BIRMINGHAM, „Our crowd“ the Great Jewish Families of New York, New York, 1967., 261-262; George EISEN, „Jewish History and the Ideology of Modern Sport: Approaches and Interpretations“, *Journal of Sport History*, 25/1998., 526.

⁵⁴² Cionisti su se najznačajnije odmaknuli od tradicionalnih vrijednosti ortodoksnih Židova stvarajući političko načelo u kojem židovska nacija, odnosno Židovi kao narod (a ne više židovska vjera) postaju temelj „židovstva“. Samuel Weissenberg, Elias Auerbach, Ignaz Zollschan kao i drugi pripadnici medicinske struke zajedno s folkloristom Heinrichom Loeweom iznijeli su detaljnu teoriju o rasnoj čistoći Židova. Zanimljivo je da je ta rasna polemika bila ključna i u osnivanju Židovskoga gimnastičkog pokreta (Jüdische Turnerschafti). Cionisti su izrazito negativno gledali na popustljivost i blagost koju su zagovarali vjerski autoriteti, a svoje ideje promovirali su mijenjanjem prehrane, odjeće i radnih navika, sve u cilju stvaranja nove svijesti o tijelu, jer su trebali i tjelesnu komponentu u svojoj političkoj platformi. George EISEN, „Jewish History and the Ideology of Modern Sport: Approaches and Interpretations“, *Journal of Sport History*, 25/1998., 526.

će se postići potpuna asimilacija. I konačno, cionizam, koji se koristi sportom kao načinom odbacivanja asimilacije.

Nakon Prvoga svjetskog rata zagrebački Židovi našli su se u dosta izmijenjenoj situaciju u odnosu na prošlost. Naglo su prekinute veze koje su ostvarivali s mnogo većim židovskim zajednicama u drugim dijelovima Monarhije. Ipak, židovska zajednica dobro se snašla i u novim okolnostima, s obzirom na to da je imala važan udio u ekonomskom napretku dvadesetih godina.⁵⁴³ Za razliku od Austrije i Mađarske, kod nas su Židovi bili gotovo potpuno odsutni iz vojnih službi, tako da su u doticaj s mačevanjem dolazili preko sportskih klubova.

Zagrebački klubovi nisu imali antisemitske odredbe, tako da su brojni Židovi bili istaknuti članovi i raznih nežidovskih sportskih organizacija, kao i dužnosnici u najvišim sportskim tijelima, a nastanak posebnoga židovskog tjelovježbenog društva u Zagrebu imao je poticaj u globalnom cionističkom pokretu. U osnivanju Židovskoga gombalačkog i športskog društva sudjelovala su ostala židovska društva koja su već djelovala u Zagrebu. Židovsko akademsko kulturno društvo Judeja surađivalo je na osnivanju Građanskoga cionističkog društva Ahdut,⁵⁴⁴ Židovskoga djevojačkog društva i Društva židovskih trgovačkih namještenika. Judeja je također dala i izravan poticaj osnutku ustanove za tjelesnu obnovu Židova. Židovsko gombalačko i sportsko društvo osnovano je 23. ožujka 1913., a naziv Makabi pridodan je 1920. godine.⁵⁴⁵ Već u Privremenom odboru (prije nego je Kraljevska hrvatsko-slavonska i dalmatinska vlada odobrila pravila društva) postojala je funkcija oružara koju je, kao u Privremenom, tako i kasnije Upravnom odboru obnašao David Stern, no u tom razdoblju funkcija oružara označavala je osobu koja se općenito brine o svim sportskim spravama i rekvizitima.

Prema Pravilima kluba, vidljivo je da su članovi pažljivo birani i da je klub njegovao određenu ekskluzivnost koja nije neuobičajena za klubove u to vrijeme. Redovnim članom

⁵⁴³ Prema popisu stanovništva iz 1931. godine, u Zagrebu je od 185 581 stanovnika bilo 4,5% Židova (8438). Židovska općina u Zagrebu ubrajala se, ne samo po brojnosti članova već i više svojom aktivnošću među najuglednije općine u cijeloj Europi. Desničarski krugovi u drugim jugoslavenskim sredinama doživljavali su Zagreb kao omrznuti grad u kojem prevladavaju Židovi. Tako na primjer ljubljanski list *Pohod* 17. prosinca 1932. piše: „Zagreb! Pravedni Bože! Hrvati su danas u istoj poziciji kao i Nijemci. Židovi su se tako uvukli u njihovo tijelo, da su potpun bespomoćni protiv te kuge. Zagreb je danas predgrađe židovskog Beča. Ilica je žalosna slika hrvatske propasti. Skroz na skroz sama židovska imena. Financije su u židovskim rukama: veletrgovina i industrija također.“ Goran HUTINEC i Ivo GOLDSTEIN, *Povijest grada Zagreba, knjiga 2. – 20. i 21. stoljeće*, Zagreb, 2013., 43-44.

⁵⁴⁴ Ahdut na hebrejskom znači – jedinstvo.

⁵⁴⁵ Dana 30. studenog 1919. osnovan je Nogometni klub Makabi, koji se na prvoj poslijeratnoj skupštini Židovskoga gombalačkog i sportskog društva 20. svibnja 1920. spojio s društvom koje otada nosi naziv Židovsko gombalačko i sportsko društvo Makabi. Više o osnutku društva vidi: Milivoj RADOVIĆ, „Židovsko gombalačko i športsko društvo MAKABI“, *Povijest sporta*, 4/1973., br. 13, 1202-1212.

mogao je postati svaki besprijekorni Židov koji je navršio osamnaest godina i Židovka koja je navršila šesnaest godina. Potencijalni član morao je predati svoju pismenu kandidaturu te platiti upisninu čim je primljen, no o primanju novoga člana odlučuje upravni odbor. U slučaju odbijanja, upravni odbor nije dužan navoditi razloge niti postoji priziv na tu odluku.⁵⁴⁶

Židovsko gombalačko i sportsko društvo Makabi nije u Zagrebu imalo svoje igralište, već je unajmljivalo igrališta drugih klubova, a djelovalo je i u dvije unajmljene dvorane. U Gundulićevoj ulici 28 (u to vrijeme to je bio broj 26) članovi su vježbali od 23. ožujka 1913. do 20. veljače 1926. To je bila gimnastička dvorana evangelističke škole, izgrađena 1882. godine.⁵⁴⁷ Godine 1926. Društvo se preselilo u nove prostorije u Palmotićevoj ulici 22 (u dvorištu), gdje je djelovalo sve do 1941. godine.⁵⁴⁸ Dvorana u Palmotićevoj imala je dimenzije 16,5x14,8 m i stakleni krov na dvije vode iznad centralnog dijela. Oko cijele dvorane bio je balkon širine 4 m. Balkon je na zapadnoj strani bio ograđen i zidom, čime je izvedena pomoćna dvorana za mačevaoce, 16,5x4 m.⁵⁴⁹

Židovsko gombalačko i sportsko društvo Makabi bilo je izrazito dobro organizirano, a treninzi su vođeni sustavno i pod stručnim nadzorom profesionalnih trenera. Osim sportskih sekcija od kojih su neke bile podijeljene u kategorije, postojale su i pjevačka i tamburaška sekcija, čitaonica, a Društvo je u Domu Makabi (kako se zvao prostor u Palmotićevoj) organiziralo i različita društvena događanja, kao na primjer čajanke, glazbene matinee, zabave s plesom, koncerte, večeri recitacija židovskog pjesništva i slično. Tako je i nakon svakog turnira u mačevanju koje je organiziralo Društvo (prvenstvo Zagreba, prvenstvo Savske Banovine, prvenstvo Jugoslavije) u dvorani održana svečana mačevalačka akademija s plesom i zabavom.⁵⁵⁰

⁵⁴⁶ *Pravila Židovskog gombalačkog i sportskog društva „Makabi“ u Zagrebu*, Zagreb, 1925.

⁵⁴⁷ Dimenzije dvorane bile su 16 x 6,7 m. Milivoj RADOVIĆ, „Židovsko gombalačko i sportsko društvo MAKABI“, *Povijest sporta*, 4/1973., br. 13, 1206.

⁵⁴⁸ Prije negoli su se odlučili na prostorije u Palmotićevoj, Julio König (veleindustrijalac rodom iz Olomouca, vlasnik tvornice bombona Union, najveći donator i mecena Društva) i dr. Samuel Deutsch pregledali su nekoliko zgrada i dvorana među kojima i prostor donedavnog kina Central u Petrinjskoj ulici. Dvorišna zgrada u Petrinjskoj izgrađena je 1892. godine i služila je kao staklarska radionica i skladište, a kasnije vinski podrum i radionica bačava. Godine 1925. Židovsko gombalačko i sportsko društvo Makabi potpisuje ugovor sa vlasnikom zgrade i započinje uređenje. Dvoranu s balkonom uredili su dipl. ing. arh. Lorber, dipl. ing. arh. Armin Friedmann i dr. Mila Mevorah, a otvorena je u subotu 20. veljače 1926. svečanom akademijom te idući dan u nedjelju javnom vježbom. Milivoj RADOVIĆ, „Židovsko gombalačko i sportsko društvo MAKABI“, *Povijest sporta*, 4/1973., br. 13, 1206.

⁵⁴⁹ Milivoj RADOVIĆ, „Židovsko gombalačko i sportsko društvo MAKABI“, *Povijest sporta*, 4/1973., br. 13, 1206.

⁵⁵⁰ Isto.

Gotovo sva židovska omladina Zagreba bila je učlanjena u odgovarajuće sekcije (i muškarci i žene), a jednako tako i djeca i stariji građani. Društvo je brojilo 1500 do 2000 članova, što aktivnih, što podupirajućih. Članarine su bile osnova financiranja, a imućniji članovi plaćali su povišene članarine, no postojali su i drugi izvori financiranja, iako uglavnom privatni. Donacijama su financirane sekcijske blagajne, iz kojih su se snosili troškovi putovanja, noćenja i hrane za sportaše (dnevnicke nisu dobivali). Prihodima od javnih nastupa, priredbi i zabava, kao i organiziranom štednjom pojedinaca, financirani su nastupi u inozemstvu (Beč, 1925., Moravska Ostrava 1931. i dvije Makabijade u Palestini 1932. i 1935. godine). Treba reći da na javnim natjecanjima u zemlji u inozemstvu nisu nastupale sve sekcije, već samo gimnastička, atletska, mačevalačka, hrvačka, boksačka i sekcija stolnotenisača. Sportske rekvizite, među kojima i oružje za mačevanje, dobivali su angažiraniji aktivni članovi Društva.⁵⁵¹

Mačevalačka sekcija organizirana je 1926. godine i bila je jedna od najuspješnijih sekcija društva. Treneri su bili Milutin Fabianec (1926. – 1931.), Francesco Tirelli (1931. – 1933.), Domenico Rossini (1933. – 1938.) i Dante Galante (1938. – 1940).⁵⁵² Talijani Rossini i Galante angažirani su da dođu u Zagreb isključivo kako bi trenirali mačevaoce Makabija. Dante Galante, inače sin Giuseppea Galantea koji je početkom stoljeća snažno utjecao na razvoj sportskog mačevanja u Zagrebu, djelovao je ponovno u Zagrebu nakon Drugoga svjetskog rata. Mačevalačka sekcija Makabija jedina je uz gimnastičku i nogometnu sekciju imala plaćene trenere.

Mačevaoci Makabija bili su među najboljima u Jugoslaviji, i jedna od najuspješnijih sekcija Društva. Također, mačevalačka sekcija zagrebačkog Makabija bila je jedan od najuspješnijih i najbrojnijih mačevalačkih klubova u cijeloj državi.⁵⁵³ Floretašice Hela Kahan, Agneza Hirsch (poslije Drugoga svjetskog rata udana Đurić), Vivi Stolzer, Suzana Büchler Bogdanić, Helga Müller i Olga Fürst bile su što juniorske što seniorske prvakinja Jugoslavije. Sabljaši Franjo Fröhlich, Josip Stein, Stevan Singer, Tibor Ladany, Joško Weiss i floretaši Hugo Arnstein, Slavko Stern (nakon Drugoga svjetskog rata je promijenio prezime u Zvezdić i bio

⁵⁵¹ Isto, 1207.

⁵⁵² Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁵⁵³ Jugoslavenski mačevalački savez registrirao je za 1935. godinu sljedeće mačevaoce Židovskoga gombalačkog i sportskog društva Makabi u Zagrebu: Suzana Büchler, Helga Müller, Kornel Büchler, Josip Stein, ing. Hugo Arnstein, Artur Rein, Slavko Stern, Emil Bondy, Pavle Fenjő, Zlatko Graf, Rudolf Kandel, Stevan Löbl, Miroslav Juhn, Drago Fuchs, Lilly Papai, Miroslav Reichenfeld, ing. Oto Thalhofer, Joško Weiss, Ljerka Müller, Geza Moisez, Judith Papai i Nelly Tholhofer. Prvi put su registrirani: Edith Buxbaum, Boriška Dragić i Ervin Fritz. Ukupno je registrirano dvadeset pet mačevaoca, čime je mačevalačka sekcija bila jedan od najvećih mačevalačkih klubova u Kraljevini Jugoslaviji. *Zagrebački sport*, 6. IV. 1935., str 3.

nosiocem splitskog mačevanja) i Fredi Kahan bili su prvaci Zagreba, Banovine Hrvatske, Jugoslavije i Makabijade 1935. godine. Stern je na Makabijadi 1932. godine osvojio i drugo mjesto u sablji, te četvrto mjesto u floretu.⁵⁵⁴ Osim navedenih, odlični mačevaoci bili su i sabljaš Miroslav Berl i floretaši Miroslav Juhn i Miroslav Friedmann (nakon Drugoga svjetskog rata promijenio je prezime u Mirković).⁵⁵⁵

Godine 1935. na Makabijadi u Tel Avivu mačevaoci zagrebačkog Makabija nastupili su u sastavu jugoslavenske reprezentacije. Sastav reprezentacije bio je sljedeći. Žene: Müller iz Zagreba i Bondy, i muškarci: Arnstein, Singer, Stein i Stern iz Zagreba, te Fröchlich i Reichenfeld. Ekipe Jugoslavije osvojila je prvo mjesto u sablji, drugo mjesto u floretu i drugo mjesto u maču. Pojedinačno je Stein osvojio prvo mjesto u sablji i treće mjesto u maču, Arnstein drugo mjesto u floretu i Singer drugo mjesto u sablji. Stern je bio šesti u floretu i četvrti u sablji.⁵⁵⁶

Godine 1932. na inicijativu zagrebačkog Makabija prvi put u Jugoslaviji održano je ekipno natjecanje u mačevanju. Natjecanje je održano u dvorani Makabija u Palmotićevoj.⁵⁵⁷

Posebno angažirani i zaslužni organizatori mačevalačke sekcije bili su Šalamon Berger i Cornel Büchler-Bogdanić, koji je od 1931. do 1935. godine bio potpredsjednik Jugoslavenskoga mačevalačkog saveza, a 1942. godine umro je u koncentracijskom logoru Jasenovac.⁵⁵⁸

Časopis *Zagrebački sport* u broju od 1. listopada 1935. donosi vijest o svjetskom Makabi kongresu koji je održan u Brnu, i koji je donio sljedeću odluku:

„Obzirom na položaj Židova u Njemačkoj moli kongres svjetskog Makabi saveza sve olimpijske odbore, i druge sportske ustanove, da oslobode židove sportaše od sudjelovanja na OI u Berlinu i Garmisch-Partenkirchenu 1936.“⁵⁵⁹

Rezolucija je prihvaćena sa svim glasovima osim glasa kandidata iz Njemačke, koji je izjavio:

⁵⁵⁴ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik s V. redovne skupštine Jugoslovenskoga mačevalačkog saveza u Zagrebu, 25. rujna 1932.

⁵⁵⁵ Milivoj RADOVIĆ, „Židovsko gombalačko i športsko društvo MAKABI“, *Povijest sporta*, 4/1973., br. 13, 1208.

⁵⁵⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik sa VIII. redovne skupštine Jugoslovenskoga mačevalačkog saveza u Beogradu, 24. svibnja 1935.

⁵⁵⁷ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik s V. redovne skupštine Jugoslovenskoga mačevalačkog saveza u Zagrebu, 25. rujna 1932.

⁵⁵⁸ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁵⁵⁹ *Zagrebački sport*, 1. X. 1935., 2.

„Svjetski Makabi savez je najveći nacionalni židovski gimnastičko-sportski pokret, kome je zadatak tjelesna obnova židovske omladine, te izgradnja Palestine. Obzirom na ove zadatke imade se i svjetski Makabi savez ograničiti kao nepolitičko tijelo. Pošto se gornjim zaključkom napuštaju spomenuti principi, moraju delegati Njemačke glasovati protiv tog zaključka.“⁵⁶⁰

Članak završava konstatacijom:

„Dakle, olimpijska 1936. bit će zahvaljujući nacionalnom socijalizmu i Hitleru bez takmičara židovske vjere.“⁵⁶¹

Židovsko gombalačko i sportsko društvo Makabi prestalo je postojati u travnju 1941. godine. Niti mjesec dana prije toga, 12. ožujka, mačevalačka sekcija Makabija prijavila je svoje borce na Prvenstvo Hrvatske u punom sastavu za sva tri oružja. Floret: ing. Hugo Arnstein, Fredi Kahan, Andrija Hirsch, zamjena Ivan Dohanji; mač: Ladislav T. Ladanji, ing. Hugo Arnstein, Joško Weiss, zamjena Ivan Dohanji; sablja: Joško Weiss, Ivan Dohanji, Vilim Weiss, zamjena Peter Winter.⁵⁶²

⁵⁶⁰ Isto.

⁵⁶¹ Isto.

⁵⁶² Milivoj RADOVIĆ, „Židovsko gombalačko i športsko društvo MAKABI“, *Povijest sporta*, 4/1973., br. 13, 1211.

8.2. Osnivanje Mačevalačkog saveza Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca

Nedugo prije no što su zagrebački mačevaoci inicirali osnivanje Mačevalačkog saveza Kraljevine SHS, Đuro Kulčar iz I.HMK-a pozvan je (posredovanjem istaknutoga mađarskog mačevaoca) da 9. veljače 1927. sudjeluje na međunarodnom prvenstvu Austrije u Beču.⁵⁶³ Kulčar nije mogao nastupiti jer jugoslavenski mačevaoci još nisu bili učlanjeni u Međunarodni mačevalački savez. Preduvjet za učlanjenje u međunarodni savez bilo je, kao i danas, postojanje nacionalnog saveza. Prema svemu sudeći, članstvo u međunarodnom savezu koje bi omogućilo mačevaocima nastupe na službenim natjecanjima izvan države bilo je glavni motiv zagrebačkim mačevaocima u odluci da organiziraju osnivanje Mačevalačkog saveza Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.

Godine 1927. na inicijativu Prvoga hrvatskog mačevalačkog kluba, a po naredbi Olimpijskog odbora, koji je u to vrijeme bio u Zagrebu, predsjednik I.HMK-a pozvao je sve mačevalačke klubove Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca da pristupe osnivanju Mačevalačkog saveza. *Jutarnji list* od 12. ožujka 1927. objavio je poziv:

„Mačevanje

Poziv na glavnu skupštinu za osnivanje mačevalačkog saveza.

Mačevalački klubovi Kraljevine SHS pozivaju se temeljem naredjenja Glavnog olimpijskog odbora na saveznu konstituirajuću glavnu skupštinu na dan 3. aprila 1927. u nedjelju u 10 sati prije podne u klupske prostorije I. Hrv. Mačevalačkog Kluba u Zagrebu, Krajiška ulica 9. Delegati mačevalačkih klubova pristupaju običajnim punomoćjem sa jednim pravom aktivnog i pasivnog izbora. - Po nalogu Olimpijskog odbora I. Hrv. Mačevalački klub u Zagrebu. Vel. meštar: Milan Šenk, v.r. Bilježnik: Ivan Bošnjak, v.r.“⁵⁶⁴

Iz poziva je vidljivo da su na inicijativu Olimpijskog odbora bili pozvani svi mačevalački klubovi Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca da pošalju svoje izaslanike na skupštinu koja je sazvana radi osnivanja Mačevalačkog saveza sa sjedištem u Zagrebu.

⁵⁶³ Milivoj Radović navodi da je riječ o prvaku Mađarske Gjuli Kovacsu, ali moguće je da je došlo do zabune i da je riječ o Gyuli Glykaisu koji je 1927. godine bio ekipni prvak Mađarske u sablji, a nakon Drugoga svjetskog rata je kratko vrijeme radio kao mačevalački trener u Zagrebu. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁵⁶⁴ *Jutarnji list*, 12. III. 1927., 9.

Skupština je održana prema najavi i po svim pravilima. U upravni odbor izabrani su predsjednik Đuro Kulčar, potpredsjednik Franjo Bučar, tajnik Karlo Blaha, blagajnik Miroslav Štiglić i odbornici Milan Šenk, Marijan Komljenović i Krešimir Tretinjak.⁵⁶⁵ Prema sjećanju Krešimira Tretinjaka, osnivačkoj skupštini prisustvovali su, kao delegati: Šime Vučić-Đaković iz Splita, Dragutin Pötzl iz Splita, te iz Zagreba Pavao Kastner (Makabi), Ivo Stern (Makabi), Edgar Petković, Franjo Bučar, Marijan Komljenović, Krešimir Tretinjak, Miroslav Štiglić, Milan Šenk, Karlo Blaha, Đuro Kulčar, Milutin Fabianec, te još jedan zagrebački mačevalac čijeg imena se Tretinjak nije sjećao.⁵⁶⁶

Uz objašnjenje da način osnivanja Mačevalačkog saveza Kraljevine SHS nisu prihvatile sve mačevalačke organizacije u državi, iduće 1928. godine u Novom Sadu osniva se novi savez, kojem je sjedište bilo u Beogradu. Prethodnica tome bio je Akcioni odbor za stvaranje vrhovnoga mačevalačkog saveza koji su u Srbiji osnovali Milovan Čika, Konstantin Eger, Jurij Lukin i Vladimir Popović, s time da je glavnu inicijativu dao Milovan Čika.⁵⁶⁷ Osnivačkoj skupštini Novog Saveza u Novom Sadu prisustvovali su predstavnici mačevalačkih klubova iz Beograda (Prvi beogradski mačevalački klub), Zemuna (Zemunski mačevalački klub), Velikog Bečkereka odnosno Zrenjanina (Tenis i mačevalački klub), Indije (mačevalačka sekcija Sportskog kluba Konkordija), Novog Sada (mačevalačka sekcija Novosadskog atletskog kluba i mačevalačka sekcija kluba Juda Makabi), Sombora (mačevalačka sekcija Somborskog sportskog udruženja) i Subotice (Subotičko Društvo za mačevanje).⁵⁶⁸ Predstavnici Zagreba, Ljubljane i Splita nisu bili prisutni. U Upravni odbor novog Saveza ušli su predsjednik Aleksandar Josifović, potpredsjednici Aleksandar Vučo i Đuro Kulčar, glavni tajnik Milovan Čika, tehnički tajnik Đorđe Lukin, blagajnik Mihajlo Gortinski, te članovi Milorad Dušanović, Konstantin Eger, Budimir Stojanović, Ivan Maksutov, Dioniz Strelčki, Georg Konjović, Iso Županjski, Tibor Desider, Dragutin Wissinger. Naknadno su među članove Upravnog odbora kooptirani Krešimir i Branimir Tretinjak.⁵⁶⁹

Okolnosti oko osnivanja novoga Saveza mogu se donekle iščitati iz zapisnika s Konstituirajuće skupštine, kada Milovan Čika u svojem pozdravnom govoru kaže:

⁵⁶⁵ „Mačevalački savez Jugoslavije“, Enciklopedija fizičke kulture, sv. 1., Zagreb, 1975., 556.

⁵⁶⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁵⁶⁷ Andrej GARDENIN, „Milovan Čika – mačevalac“, *Povijest sporta*, 21/1990., br. 87, 69; Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik s konstituirajuće skupštine JMS-a u Novom Sadu, 22. travnja 1928.

⁵⁶⁸ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik s konstituirajuće skupštine Jugoslovenskoga mačevalačkog saveza u Novom Sadu, 22. travnja 1928.

⁵⁶⁹ „Mačevalački savez Jugoslavije“, Enciklopedija fizičke kulture, sv. 1., Zagreb, 1975., 556.

„... u veliko žalim što nisu na ovoj – za mačevalački sport u našoj državi vrlo važnoj – skupštini prisutni delegati zagrebačkih mačevalačkih klubova.“⁵⁷⁰

U nastavku se navodi da je Prvi beogradski mačevalački klub u svojem dopisu izvijestio da je godinu dana ranije osnovan Mačevalački savez SHS u Zagrebu, i da taj i danas postoji.

„Gospodin Ćika u ime Akcionog odbora izjavljuje, da njemu, a niti ma kome u Beogradu, pa ni našem sportskom forumu Jugoslovenskom olimpijskom komitetu nije poznato da takav Savez postoji i moli prisutne da se o toj stvari svi izjasne i dadu svoje mišljenje kako bi se ova nastala situacija na najpovoljniji način raščistila imajući u vidu samo interese mačevalačkog sporta u našoj državi...“⁵⁷¹

Treba napomenuti da Ćika u tom trenutku misli na Jugoslovenski olimpijski komitet koji je 1927. godine premješten iz Zagreba u Beograd.

„Prisutni članovi izjavili su da nikome od prisutnih nije bilo poznato postojanje Mačevalačkog saveza u Zagrebu, te da se osnuje Jugoslovenski mačevalački savez sa središtem u Beogradu.“⁵⁷²

Neprihvatanje Mačevalačkog saveza Kraljevine Srba, Hrata i Slovenaca koji je osnovan u Zagrebu, od srpskih mačevalaca, odvijalo se u isto vrijeme kada je slične probleme proživljavao i Olimpijski odbor. Najveću zaslugu za osnivanje Jugoslavenskoga olimpijskog odbora imao je Franjo Bučar koji je aktivno pratio razvoj olimpijskog pokreta praktički od osnutka. Imao je bliska i prisna poznanstva s najistaknutijim ljudima Međunarodnoga olimpijskog odbora, a još od 1906. godine angažirano i posvećeno radio je na osnivanju Hrvatskoga olimpijskog odbora. Desetak godina nakon osnivanja Međunarodnoga olimpijskog odbora počelo se javljati pitanje priznanja i prava sudjelovanja na Olimpijskim igrama onih naroda koji nisu imali samostalne države.⁵⁷³ Na sastanku Međunarodnoga olimpijskog odbora u Budimpešti 1911. godine doneseno je kompromisno rješenje – svi dotadašnji odbori imaju pravo sudjelovanja, s time da se problem još jedanput potanko prouči.⁵⁷⁴ Kako je Hrvatska

⁵⁷⁰ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik Konstituirajuće skupštine Jugoslovenskoga mačevalačkog saveza održane 22. travnja 1928. u Novom Sadu.

⁵⁷¹ Isto.

⁵⁷² Isto.

⁵⁷³ Tako je na primjer austrijski tisak 1911. godine pokrenuo kampanju za ukidanje Češkoga olimpijskog odbora i njegova prava samostalnog nastupa na Igrama, a osporavana je i samostalnost Mađarskoga olimpijskog odbora. Rusi su pravo samostalnog nastupa na Olimpijskim igrama osporavali Fincima, a Nijemci Bavarcima. Zdenko JAJČEVIĆ, *Olimpizam u Hrvatskoj*, Libera Editio, Zagreb, 2007., 26.

⁵⁷⁴ Isto.

propustila svoju priliku u Le Havru 1897. godine, ovom odlukom je do daljnjega zaustavljena mogućnost i težnja za samostalnim olimpijskim odborom.

Srbija je imala potpuno drukčiju sportsku i političku situaciju. Tamo nije postojao ni približno razvijen sport kao u Hrvatskoj, niti osoba koja bi svojim znanjem, vizijom i osobnim poznanstvima mogla parirati Franji Bučaru. No, kao samostalna država, Kraljevina Srbija, početkom 20. stoljeća nije imala formalne zapreke za članstvo u međunarodnom olimpijskom pokretu. Godine 1910. osnovan je Srpski olimpijski klub. Na Olimpijskim igrama u Stockholmu 1912. godine predstavnici Srbije nastupili su samostalno, primljeni su kao članovi u Međunarodni olimpijski odbor, a njihov predstavnik Svetomir Đukić postao je stalni član Međunarodnoga olimpijskog odbora.⁵⁷⁵

Nakon Prvoga svjetskog rata, na inicijativu Franje Bučara, Hrvatski športski savez radio je na osnivanju Jugoslavenskoga olimpijskog odbora. Sastancima je prisustvovao i Svetomir Đukić koji je u to vrijeme bio časnik zagrebačkoga garnizona. U vezi s organizacijskim pitanjima, Bučar je vrijedne savjete dobio od tajnika i jednog od osnivača Češkoga olimpijskog odbora, Josefa Rösslera-Ořovskog. Zanimljivo je kojim riječima ga u jednom od pisama Rössler-Ořovsky hrabri i potiče u tim nastojanjima:

„... imate dobre gimnastičare, mačevaocce, plivače, jahače, strelce, tenisače, tako da ćete sigurno uspješno startati. Tako s voljom odmah na posao.“⁵⁷⁶

Franjo Bučar i Antun Jakovac na osnovi pravila Češkoga i Međunarodnoga olimpijskog odbora napisali su prijedlog novih pravila za Jugoslavenski olimpijski odbor. Osnivačka skupština održana je u organizaciji Hrvatskoga športskog saveza 14. prosinca 1919. u prizemlju zgrade u Gundulićevoj 29. Uz ostalo, zaključeno je da sve sekcije Hrvatskoga športskog saveza proširuju svoj djelokrug na čitav teritorij Kraljevine SHS, odnosno proglašavaju se jugoslavenskim savezima za pojedine sportove. Usvojeno je i da će se poslovi Jugoslavenskoga centralnog športskog saveza do konstituiranja voditi prema prihvaćenim pravilima Hrvatskoga športskog saveza.

⁵⁷⁵ Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 197-198.

⁵⁷⁶ Rössler – Ořovsky nije neosnovano i nasumice navodio sportove u tom pismu. Vjerojatno je gimnastičare stavio na prvo mjesto zbog razvijenoga sokolskog pokreta, što je bilo realno jer pripadnici Sokola su nekoliko godina kasnije, u Amsterdamu 1928. godine u gimnastici osvojili zlatnu, srebrnu i tri brončane medalje. Mačevaoci s područja Kraljevine SHS su u to doba već imali dvije olimpijske medalje: broncu Milana Neralića iz Pariza 1900. godine i ekipno srebro Rudolfa Cvetka iz Stockholma 1912. godine. Također, Dubrovčanin Paolo Radmilović je u vrijeme kada je Rössler-Ořovsky pisao pismo osvojio već tri zlata na olimpijskim igrama, doduše pod zastavom Velike Britanije u Londonu 1908. godine kao član plivačke štafete 4 x 200 m slobodno, te kao član vaterpolske reprezentacije, i u Stockholmu 1912. kao član vaterpolske reprezentacije. Op. aut.

Za prvog predsjednika Jugoslavenskoga olimpijskog odbora izbran je Franjo Bučar, a potpredsjednici su bili Svetomir Đukić iz Srbije i Ciril Žižek iz Slovenije. Prvi tajnik bio je Ante Jakovac, drugi tajnik Ante Pandaković, blagajnici Ferdinand Budicki i Željko Berger, zapisničar Pavao Kauders i arhivar Vladimir Očić. Ostatak Upravnog odbora također su sačinjavali uglavnom Zagrepčani, što je s obzirom na razvijeni sport i organizaciju bilo razumljivo.⁵⁷⁷ Osnutkom Jugoslavenskoga olimpijskog odbora stvoreni su uvjeti za nastup na Olimpijskim igrama 1920. godine u Anversu.⁵⁷⁸ Na istim Igrama Jugoslavenski olimpijski odbor uključen je u Međunarodni olimpijski odbor, a Franjo Bučar izabran je za člana Međunarodnoga olimpijskog odbora. S obzirom na to da se radilo o Bučaru, kojeg su već otprije poznavali najutjecajniji članovi Međunarodnoga olimpijskog odbora (Coubertin, Guth-Jarkovski, Cuperus, Balack i drugi), izbor je bio jednostavan i samo izvršavanje formalnosti.⁵⁷⁹

Spomenute 1927. godine, kada je u Zagrebu osnovan kasnije ukinuti Mačevalački savez Kraljevine Srba, Hrvatsa i Slovenaca, kulminiralo je i destruktivno djelovanje srpskih odbornika u Jugoslavenskom olimpijskom odboru predvođenih članom Međunarodnoga olimpijskog odbora Svetomirom Đukićem čiji je cilj bio preuzimanje potpune kontrole nad radom Jugoslavenskoga olimpijskog odbora. U konačnici, sjedište Jugoslavenskoga olimpijskog odbora iz Zagreba je premješteno u Beograd, a na mjesto predsjednika je umjesto Franje Bučara izabran general Dušan Stefanović.⁵⁸⁰ U tom kontekstu treba promatrati i ukidanje Mačevalačkog saveza Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca osnovanog 1927. godine u Zagrebu i osnivanje novoga Jugoslavenskog mačevalačkog saveza iduće godine sa sjedištem u Beogradu.

8.3. Djelovanje Jugoslavenskoga mačevalačkog saveza u Zagrebu

⁵⁷⁷ Od ukupno dvadeset tri odbornika Jugoslavenskoga olimpijskog odbora, trinaest ih je bilo iz Zagreba, pet iz Beograda, tri iz Ljubljane i po jedan iz Splita i Mostara. Zdenko JAJČEVIĆ, *Olimpizam u Hrvatskoj*, Libera Editio, Zagreb, 2007., 30.

⁵⁷⁸ Nastupila je samo nogometna reprezentacija, u kojoj je od četrnaest članova deset njih bilo iz Hrvatske. Prvi nastup jugoslavenskih sportaša na Olimpijskim igrama bio je indikativan za sve probleme koji su kasnije kulminirali. Dnevni tisak (zagrebački *Obzor* i beogradska *Narodna politika*) upućivao je na to koliko su naši sportaši daleko od vrhunskih i kritizirao cijeli odlazak na trošak države. U Jugoslavenskom olimpijskom odboru zaključeno je da je glavni problem financijsko pitanje. Rečeno je državnim vlastima koliko druge države financijski pomažu svojim natjecateljima, no nije bilo pomaka. Uočeno je i da su veliki problem loši međuljudski odnosi i neaktivnost većeg dijela članova Jugoslavenskoga olimpijskog odbora, posebno onih koje su delegirali pojedini savezi u Odbor, a nisu se posebno angažirali niti pododbori koji su osnovani u nekim većim gradovima. Zdenko JAJČEVIĆ, *Olimpizam u Hrvatskoj*, Libera Editio, Zagreb, 2007., 222; Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 202-203.

⁵⁷⁹ Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 201-202.

⁵⁸⁰ Detaljnije o premještanju sjedišta Jugoslavenskoga olimpijskog odbora i događajima koji su tome prethodili vidi: Zdenko JAJČEVIĆ, *Olimpizam u Hrvatskoj*, Libera Editio, Zagreb, 2007. i Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966.

Na IV. redovnoj skupštini Jugoslovenskoga mačevalačkog saveza u Zagrebu 1931. godine, prihvaćen je prijedlog HŠK Concordia da se sjedište Saveza iz tehničkih razloga preseli iz Beograda u Zagreb. Prijedlog je prihvaćen s velikom većinom, jer je protiv preseljenja glasao samo predsjednik Jugoslovenskoga mačevalačkog saveza Aleksandar Josifović.⁵⁸¹ Iste godine državno prvenstvo organizirano je prvi put u Zagrebu, u dvorani bivšega Hrvatskog sokola na Trgu kralja Aleksandra (Trg maršala Tita), a finalna natjecanja prenosila su se i putem radija.⁵⁸² Nakon natjecanja održana je glavna godišnja skupština Jugoslovenskoga mačevalačkog saveza na kojoj je usvojen prijedlog da se sjedište saveza iz tehničkih razloga preneseli u Zagreb.⁵⁸³ Moguće da je jedan od razloga za preseljenje Saveza (osim činjenice da je Zagreb bio najrazvijeniji mačevalački centar) bila promjena boravišta Milovana Čike, tehničkog tajnika koji je obavljao administrativne poslove u Savezu, a koji se godinu ranije preselio iz Beograda u Zagreb. Na skupštini je izabran i novi odbor. Za novog predsjednika izabran je dr. Želimir Mažuranić, bivši ministar. Kao prvi potpredsjednik izabran je dr. Stevan Hadži, pomoćnik bana Savske banovine koji je iste godine postao i predsjednik Jugoslavenskog olimpijskog komiteta. Za drugog potpredsjednika izabran je pukovnik Josifović iz Beograda (bivši predsjednik Saveza), trećeg potpredsjednika Rudolf Cvetko iz Ljubljane i četvrtog potpredsjednika – Kornel Büchler iz Zagreba. Kao tehnički tajnik izabran je Milutin Fabijanec, administrativni tajnik Milovan Čika, a međunarodni tajnik Hrvoje Macanović, poznati sportski djelatnik i jedan od začetnika sportskog novinarstva u Jugoslaviji. Za blagajnika je izabran Josip Stein, za saveznog kapetana Božidar Mažuranić, a za oružara pukovnik Karlo Blaha. U Odbor su izabrani i predstavnici trinaest klubova iz Jugoslavije. Kastner (Škola Fabijanec), Stein (Makabi), Dembić (Concordia), dr. Šestić (I HMK), Pintarić (Sisak), dr. Švarc (Makabi Osijek), Živanović (Beograd), Kristijan (Bečkerek – Zrenjanin), ing. Fröhlich (Subotica), dr. Ulna (S.A.N.D. iz Subotice), prof. Katunarić (Split), dr. Švarc (Makabi Novi Sad), dr. Silaszy (N. Atletsko D.).

⁵⁸¹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik s IV. redovne skupštine Jugoslovenskoga mačevalačkog saveza u Zagrebu, 29. lipnja 1931.

⁵⁸² Na državnom prvenstvu bio je prijavljen do tada najveći broj natjecanja – sedamdeset osam, od čega šezdeset šest muškaraca i jedanaest žena iz klubova: I.HMK, Škola za mačevanje Fabijanec, Concordia, Makabi, svi iz Zagreba, te Ilirija iz Ljubljane, Boračka škola Vučić-Đaković iz Splita, Prvi beogradski mačevalački klub iz Beograda, S.A.N.D. i Subotičko društvo za mačevanje iz Subotice, Mačevalački i tennis klub iz Velikog Bečkereka, Makabi i NAK iz Novog Sada. Prvenstvo je održano pod pokroviteljstvom gradonačelnika dr. Srkulja. Najava za radijsku reportažu s državnog prvenstva u mačevanju objavljena je u *Jutarnjem listu*, 28. VI. 1931., 10.

⁵⁸³ *Jutarnji list*, 1. VII. 1931., 11.

Nakon toga je izabran i Nadzorni odbor s Franjom Bučarom na čelu, kao i počasni članovi dr. Hadži, dr. Bučar, pukovnik Josifović i gradonačelnik dr. Srkulj.⁵⁸⁴

U Zagrebu je Savez djelovao na Trgu kralja Tomislava 17.⁵⁸⁵ Kasnije neko vrijeme nisu postojale službene prostorije, pa su pojedini službenici iz Saveza radili iz svojih privatnih stanova. Godine 1938. Savez ponovno dobiva vlastiti prostor, u Ilici 15, drugi kat.

Godine 1933. Savez je promijenio ime u Jugoslavenski mačevalački savez, a 1940. također u Zagrebu mijenja ime u Mačevalački savez Kraljevine Jugoslavije i kao takav djeluje samo do 1941.⁵⁸⁶ Od 1941. do 1947. godine Savez nije djelovao, a nakon 1947. sjedište je opet u Beogradu.

Budući da je u cijeloj državi mačevanje bilo najrazvijenije u Zagrebu i Vojvodini, u Mačevalačkom savezu je još 1930. godine, dok mu je sjedište bilo u Beogradu, odlučeno da se osnuju dva podsaveza – Zapadni podsavez u Zagrebu i Istočni podsavez u Novom Sadu. Akcija oko osnivanja podsaveza u Novom Sadu nije uspjela, no u Zagrebu je 3. kolovoza 1930. osnovan Zagrebački mačevalački podsavez s Franjom Bučarom na čelu, koji je od početka bio vrlo aktivan. Zagrebački podsavez nije uključivao područje gotovo cijele Hrvatske i Slovenije. Na osnivanju je učlanjeno pet klubova s ukupno četrdeset tri mačevaoca, a već 1931. godine, Podsavez je brojio osam klubova s ukupno sto četrdeset dva mačevaoca, što je bilo više od polovice klubova i gotovo polovica ukupnog broja mačevaoca u Jugoslavenskom mačevalačkom savezu, koji je te godine imao četrnaest klubova s dvjesto osamdeset šest mačevaoca.⁵⁸⁷ Nakon preseljenja Jugoslovenskoga mačevalačkog saveza u Zagreb, na skupštini je odlučeno da se Zagrebački mačevalački podsavez ukine.⁵⁸⁸ Treba napomenuti da su članovi Saveza i Podsaveza mogli biti i oni koji ne mačuju, ali ovdje su navedeni samo natjecatelji.

Godine 1931. u organizaciji Jugoslovenskoga mačevalačkog saveza napisan je *Pravilnik za natjecanje*. Prema ovom pravilniku, natjecatelji su svrstani u pet kategorija: naraštaj (mlađi od šesnaest godina), juniori (natjecatelji koji na javnom natjecanju nisu zauzeli jedno od prva tri mjesta), seniori (svi natjecatelji koji su na javnom natjecanju zauzeli jedno od prva tri

⁵⁸⁴ Navečer je održana i mačevalačka akademija na kojoj su se istaknuli Eugen Kristijan iz Zrenjanina, Rudolf Cvetko iz Ljubljane i Angelo Torricelli iz Subotice. *Jutarnji list*, 1. VII. 1931., 11.

⁵⁸⁵ *Jugoslavenski sport 1933*, Savez sportskih saveza Kraljevine Jugoslavije, Zagreb, 1933., 133.

⁵⁸⁶ „Mačevalački savez Jugoslavije“, Enciklopedija fizičke kulture, sv. 1., Zagreb, 1975., 556.

⁵⁸⁷ *Jutarnji list*, 28. VI. 1931., 33.

⁵⁸⁸ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik s IV. redovne skupštine Jugoslovenskoga mačevalačkog saveza u Zagrebu, 29. lipnja 1931.

mjesta), prvaci (natjecatelji koji su pobijedili na nekom javnom natjecanju) i Old Boys (natjecatelji stariji od četrdeset pet godina).⁵⁸⁹

Nakon Pravilnika osnovan je i Zbor mačevalačkih sudaca. Godine 1933. predsjednik Zbora mačevalačkih sudaca bio je Karlo Blaha, potpredsjednik Milutin Fabijanec, tajnik Milovan Čika. Njih trojica činili su i ispitno povjerenstvo. Ostali članovi bili su Rudolf Cvetko iz Ljubljane, Eugen Christian iz Velikog Bečkereka i Matija Murković sa Sušaka.⁵⁹⁰

Jugoslavenski mačevalački savez organizirao je i državna prvenstva. Prvo službeno državno prvenstvo održano je 10. lipnja 1928. u Beogradu. Drugo prvenstvo održano je 9. svibnja 1929. u Novom Sadu, treće prvenstvo 1930. godine na Paliću kod Subotice, četvrto 1931. godine u Zagrebu. Godine 1932. prvenstvo je organizirano u Ljubljani, 1933. u Mariboru, 1934. u Velikom Bečkereku. Godine 1935. državno prvenstvo u mačevanju organizirano je u Beogradu posebno s ciljem da se u tom gradu obnovi mačevalački sport, no bez uspjeha. Interes publike bio je slab, a niti nakon prvenstva nije aktivirano mačevanje u Beogradu.⁵⁹¹ Godine 1937. prvenstvo je održano u Somboru. Prvo, drugo i treće prvenstvo bilo je bez kategorija natjecatelja, a od 1931. godine kada je definiran Pravilnik natjecanja, prvenstvo se organizira po kategorijama.⁵⁹²

Iz zapisnika Jugoslavenskoga mačevalačkog saveza vidljivo je da su najaktivniji bili mačevaoci iz Zagreba, Vojvodine i Slovenije. Na tim područjima organiziraju se i međunarodni susreti s mačevaocima iz okolnih zemalja. Dva puta susrele su se jugoslavenska i češka mačevalačka reprezentacije u sva tri oružja. Oba susreta, 1930. i 1932. godine završila su u korist Čeha 3:0. Drugi susret održan je u Ljubljani. Mačevalački klub iz Maribora, Maraton Maribor susreo se s klubom iz Graza Steiermärkischer Landsfechtclub 1932. godine. Pobijedili su mačevaoci iz Graza rezultatom 2:1. Godine 1933. susrele su se ekipe mačevaoca iz Graza s mačevaocima iz Maribora (u ožujku) i Zagreba (u siječnju). Mariborčani su od Graza izgubili 3:0, dok je ekipa Zagreba pobijedila 3:0, što je bio prvi međunarodni uspjeh takve vrste. Godine 1935. održan je mačevalački susret između Steiermärkischer Landsfechtkluba iz Graza i kombinirane ekipe Zagreba (Podhraški i B. Tretinjak) i Maribora (Cestnik i Pichler). U floretu

⁵⁸⁹ *Pravila i pravilnici J.M.S. i F.I.E.*, Jugoslavenski mačevalački savez Zagreb, 1933.

⁵⁹⁰ *Jugoslavenski sport 1933*, Savez sportskih saveza Kraljevine Jugoslavije, Zagreb, 1933., 133.

⁵⁹¹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik s IX. redovne Jugoslavenskoga mačevalačkog saveza u Zagrebu, 1. svibnja 1936.

⁵⁹² *Jugoslavenski sport 1933*, Savez sportskih saveza Kraljevine Jugoslavije, Zagreb, 1933., 135.

je pobijedila ekipa Zagreb-Maribor 13:3, u sablji je bilo neriješeno 8:8, dok je u maču pobijedila ekipa Graza 3 i pol : 5 i pol.⁵⁹³

Na prijedlog Milutina Fabianeca pokušalo se početkom tridesetih organizirati Balkanski šampionat. Grci i Rumunji su pristali na prijedlog, a Bugari i Turci nisu odgovorili. Zbog nedostatka novčanih sredstava Jugoslavija je odustala od ovoga prvenstva koje se trebalo organizirati u Zagrebu.⁵⁹⁴

Savez je aktivno pokušavao promicati i popularizirati mačevalački sport, u čemu su opet prednjačili zagrebački mačevaoci. Povremeno su organizirane mačevalačke akademije u gradovima gdje nije bio razvijen mačevalački sport te se surađivalo s dnevnim novinama i Radio stanicom Zagreb. Godine 1933. Jugoslavenski mačevalački savez radi osnivanja mačevalačkih sekcija obratio se klubovima SK Juda Makabi u Osijeku, JSK Victoria na Sušaku te sportskim prijateljima u Bjelovaru, Dubrovniku i Sarajevu. Pozitivno su odgovorili JSK Victoria na Sušaku, Sokolsko društvo u Bjelovaru kao i pukovnik u mirovini Karlo Ohmučević-Bizzaro iz Dubrovnika. Iste godine mariborski mačevaoci pokušali su uspostaviti mačevanju u Ptuj, dok u Srbiji nije bilo takvih aktivnosti.

Godine 1932. počelo je izlaziti *Glasilo Jugoslovenskog mačevalačkog saveza* koje je uređivao Karlo Blaha. Prvi broj izašao je 1. studenog 1932., a godišnje je izlazilo deset do dvanaest brojeva. Klubovi su list primali besplatno. Blaha i Kornel Büchler 1937. godine dali su ostavke na dužnosti u Jugoslavenskom mačevalačkom savezu, nakon čega je slijedio i zastoj u izlaženju Glasila koje je uređivao Blaha. Ipak, nakon kraćeg prekida Blaha je nastavio s uređivanjem Glasila, a sve do Drugoga svjetskog rata vodio je i službenu korespondenciju s Međunarodnim mačevalačkim savezom. Ante Mudrinić vodio je korespondenciju s mačevalačkim savezom Italije i mačevaocima Budimpešte. *Glasilo Jugoslovenskog mačevalačkog saveza* donosilo je osim domaćih i vijesti iz Međunarodnoga mačevalačkog saveza. Zaslugom Karla Blahe izdana su i pravila i pravilnici Jugoslavenskog mačevalačkog saveza i FIE, a Karlo Blaha i Rudolf Cvetko 1939. godine izradili su i Pravilnik za polaganje ispita za učitelje mačevanja.

Godine 1934. zalaganjem Jugoslavenskoga mačevalačkog saveza Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda odobrilo je kredit od 25.000 dinara za organizaciju tečaja za učitelje

⁵⁹³ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik s VIII. redovne skupštine Jugoslavenskog mačevalačkog saveza u Beogradu, 24. svibnja 1935.

⁵⁹⁴ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik sa VI. redovne skupštine Jugoslavenskog mačevalačkog saveza u Mariboru, 3. lipnja 1933.

mačevanja u trajanju od mjesec dana. Na redovitoj godišnjoj skupštini Saveza određeno je da polaznici tečaja moraju biti napredniji mačevaoci koji bi nakon tečaja imali obavezu dvije godine besplatno podučavati u svojem klubu, te da će svaki klub izabrati dvojicu mačevaoca, dok će Savez predložiti da na tečaj pristupe i predstavnici Saveza sokola, te vojske i udruženja srednjoškolskih profesora gimnastike. Izobrazba će biti teoretska i praktična, tečaj će voditi Rudolf Cvetko, dok će učitelji biti Milutin Fabianec i Karlo Blaha te još dva trenera. Nakon završetka polaznici tečaja dobit će svjedodžbu učitelja mačevanja amatera.⁵⁹⁵

Za vrijeme djelovanja Saveza glavni problemi bili su, osim nedostatka financija, zabrana srednjoškolcima da budu članovi sportskih društava. Pokušavalo se ishoditi odobrenje da srednjoškolci mogu biti članovi mačevalačkih klubova te da se mačevanje ponovno uvede u škole kao obavezan predmet. U izvještajima se navodi i kako je Savez više puta neuspješno tražio odobrenje Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda za korištenje školskih dvorana. Također, navodi se da usprkos naređenju Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda br. 1489 od 17. travnja 1934., još uvijek u nekim mjestima postoje mačevalački klubovi ili sekcije koji nisu učlanjeni u Savez.

Općenito gledajući, razina jugoslavenskog mačevanja između dva svjetska rata nije bila naročito visoka. U to vrijeme nekoliko istaknutih mačevalačkih nacija (u prvom redu Italija i Francuska) suvereno je vladalo mačevanjem, dok je državama koje nisu imale ozbiljnu mačevalačku tradiciju bilo teško prebroditi taj kvalitativni jaz. Mačevanje u Kraljevini Jugoslaviji nije nailazilo na podršku politike i vlasti, uglavnom zbog nerazumijevanja i nezainteresiranosti. S obzirom na to da su u jugoslavenskim gradovima i djelovali strani treneri, najveći problem bio je nedostatak iskustva na velikim turnirima i mali broj borbi sa stranim borcima, koje bi rezultirale iskustvom i rutinom kod važnijih susreta. Jugoslavenski mačevaoci pokušavali su koliko je bilo moguće održavati susrete sa stranim mačevaocima, no to nije bilo dovoljno. Također, reprezentacija je katkad na povratku s natjecanja ostala u pojedinom gradu održati susret s domaćim mačevaocima. Tako je nakon turnira Male Antante u Pragu dio mačevaoca ostao na susretu u Bratislavi, a nakon svjetskog prvenstva u Piešťanima dio mačevaoca ostao je kratko mačevati u Beču. Ipak, bez obzira na slabe uvjete i probleme, jugoslavenski mačevaoci, prije svega Jugoslavenski mačevalački savez koji je djelovao u Zagrebu, uporno je radio na promociji mačevalačkog sporta, i kontaktima s međunarodnom mačevalačkom zajednicom. U tom smislu treba na primjer naglasiti da je jugoslavenska ekipa

⁵⁹⁵ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik sa VII. redovne skupštine Jugoslavenskog mačevalačkog saveza u Velikom Bečkereku, 19. svibnja 1934.

u muškom floretu bila jedna od samo pet ekipa (Italija, Francuska, Čehoslovačka, Rumunjska i Jugoslavija) koje su u muškom floretu nastupile na prvenstvu svijeta u Piešťanima 1938. godine, iako su jugoslavenski mačevaoci izgubili sve susrete.

8.4. Hrvatski mačevalački savez i Hrvatska športska sloga

Hrvatska športska sloga bila je vrhovno sportsko tijelo, odnosno središnja organizacija svih hrvatskih sportskih i tjelovježbenih saveza. Osnovana je radi nastojanja hrvatskih sportskih dužnosnika za osamostaljenjem hrvatskoga sporta od centralističke jugoslavenske politike, a djelovala je od svibnja 1939. godine do 7. svibnja 1941. Ukinuta je zbog nove organizacije sporta u NDH. Predsjednik Hrvatske športske sloge bio je Juraj Krnjević, a tajnici Ivo Šuste i Josip Horvat.

Dana 2. prosinca 1939. u Zagrebu je osnovan Hrvatski mačevalački savez. Iz dopisa koji je Hrvatski mačevalački savez uputio Hrvatskoj športskoj slozi vidljivo je da su u prvom privremenom upravnom odboru novoosnovanoga mačevalačkog saveza bili Karlo Blaha, Slavko Mudrinić, Hugo Arnstein, Milivoj Radović i Miro Berl. Na Prvoj glavnoj skupštini Hrvatskoga mačevalačkog saveza održanoj 15. travnja 1940. izabran je Upravni odbor u sastavu: predsjednik Slavko Mudrinić, potpredsjednik Ljudevit Stolzer, tajnik Miroslav Berl, blagajnik Ivo Ramušćak, tehnički referent Karlo Blaha te u Nadzorni odbor Hugo Arnstein i Saša Lapčević. Iz zapisnika Prve glavne skupštine Hrvatskoga mačevalačkog saveza vidljivo je da je osnovan zahvaljujući pozajmice u iznosu od 2.000 dinara, koju je Savez dobio od Jugoslavenskoga mačevalačkog saveza. Od toga iznosa 120 dinara utrošeno je na inventar, dok je ostatak od 1.880 dinara uložen u Štedionicu Banovine Hrvatske. Na skupštini je još uglavnom bilo riječi o načinu prikupljanja sredstava za uspješno djelovanje novoga Saveza, visini članarina za klubove, visini pristojbe za verifikacije natjecatelja, te je predloženo izjednačavanje novčanih kazni s onima Jugoslavenskoga mačevalačkog saveza.⁵⁹⁶

Članarina za svaki klub učlanjen u Hrvatski mačevalački savez iznosila je 250 dinara godišnje. Verifikacija za stare borce iznosila je 5, za nove 10, a za interne verifikacije 16 dinara. Savez je angažirao Francesca Tirellia za saveznog trenera uz plaću od 1.000 dinara mjesečno, a 22. i 23. ožujka 1941. organizirao je momčadsko prvenstvo Banovine Hrvatske u Zagrebu.

Pravila Hrvatskoga mačevalačkog saveza, koja su potvrđena 2. prosinca 1939., sastavio je Karlo Blaha. Blaha se potkraj 1940. godine povukao s funkcija u mačevanju te je u sportu bio aktivan tek nakon Drugoga svjetskog rata. Sjednice saveza redovito su održavane svakoga prvog utorka u mjesecu, sve do 8. veljače 1941., a nakon toga povremeno. Formalno, Hrvatski

⁵⁹⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik I. glavne skupštine Hrvatskoga mačevalačkog saveza održane 15. travnja 1940.

mačevalački savez postojao je sve do 31. prosinca 1947. kada su Miroslav Štiglić i Ivan Ramušćak Gradskoj štedionici u Zagrebu predali imovinu Saveza u iznosu od 5.900 dinara.

Hrvatski mačevalački savez osnovan je s ciljem samostalnog, slobodnijeg i bržeg razvoja hrvatskog mačevanja i svojevrsnog emancipiranja od Jugoslavenškoga mačevalačkog saveza koji je u to vrijeme također djelovao u Zagrebu. Iz zapisnika sjednica vidljivo je da su hrvatski, odnosno zagrebački mačevaoci očekivali da će se uskoro osnovati i preostala dva narodna saveza – Slovenski i Srpski.⁵⁹⁷ Ipak, novi Savez ne samo da je u početku dobio novčanu pozajmicu od Jugoslavenškoga mačevalačkog saveza, već je i osnovan i uglavnom djelovao u prostorijama Jugoslavenškoga mačevalačkog saveza u Ilici 15 na drugom katu. Iz dopisa koje je Hrvatski mačevalački savez upućivao Hrvatskoj športskoj slozi, vidljivo je da se pokušavao osamostaliti i ustrojiti samostalno od Jugoslavenškog saveza. U jednom dopisu od 27. studenog 1940. Hrvatski mačevalački savez uz ostalo traži novčana sredstva od Hrvatske športske sloge za organizaciju Prvenstva Banovine Hrvatske floretom mačem i sabljom za 1941. godinu:

„U siječnju 1941. god. trebalo bi održati gornje prvenstvo. Kako ali naš savez ne raspolaže sa dovoljnim materijalnim sredstvima, to molimo Slogu, da nam podijeli subvenciju za taj turnir u iznosu od

Din. 10.000. –

jer bi u protivnom slučaju bili prisiljeni da taj turnir prepustimo, kao i ove godine, Jugoslavenškom mačevalačkom savezu.

Dvojimo da bi bilo uputno, a i bacilo bi i loše svjetlo na nas, da taj turnir u Zagrebu priredi Jugoslavenški, a ne Hrvatski mačevalački savez.“⁵⁹⁸

Također, iz dopisa koje je Hrvatski mačevalački savez upućivao Hrvatskoj športskoj slozi, vidljivo je da suradnja između ta dva tijela nije bila zadovoljavajuća. Potkraj 1939. godine Hrvatski mačevalački savez entuzijastično se u prepisci obraća Hrvatskoj športskoj slozi, pa na primjer već u zaglavlju stoji „Bratskoj Hrvatskoj športskoj slogi“. Potkraj 1940. godine ton dopisa potpuno je drukčiji i vidljivo je potpuno ogorčenje Hrvatskoga mačevalačkog saveza. Ne samo da Hrvatski mačevalački savez nije na vrijeme dobivao obećana i već odobrena novčana sredstva, već njegovi zahtjevi često uopće ne bi bili izneseni na sastancima Sloge, delegati Hrvatskoga mačevalačkog saveza ne bi bili adekvatno obaviješteni o sazivanju sjednica

⁵⁹⁷ Slovenska sabljaška zveza osnovana je 27. studenog 1940. godine. Op. aut.

⁵⁹⁸ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, dopis Hrvatskoga mačevalačkog saveza Hrvatskoj športskoj slozi, br. 31/940, od 27. studenog 1940.

pa ne bi prisustvovali, a po svemu je vidljivo da se vodstvo Hrvatske športske sloge i opetovano oglašivalo na molbe da poštu za Hrvatski mačevalački savez šalju na adresu tajnika, a ne predsjednika koji je stanovao u Podsusedu i nije redovito dolazio u Zagreb.

„I usmeno i pismeno zatražili smo nekoliko puta, da svu poštu za nas šaljete na naslov našeg tajnika, a ne na našeg predsjednika. Kako ali vidimo uzaludno.

Nakon što ste 1 zapisnik ispravno adresirali, sad opet šaljete poštu na krivu adresu, a to nam samo donosi nepotreban zastoje u radu. S jedne strane žalite što vam odgovori ne stižu na vrijeme, a s druge strane ne otpremate poštu onako kako to treba.

Mi već ne znamo šta da poduzmemo, da nam poštu šaljete na ispravan naslov i ne razumijemo u čemu leži poteškoća, da se udovolji našem opravdanom zahtjevu...”⁵⁹⁹

Iz svega je vidljivo da problemi u suradnji nisu bili uzrokovani samo pomanjkanjem sredstava, koje je bilo stalni i veliki, ali razumljivi problem, već i slabim angažmanom i nezainteresiranošću Hrvatske športske sloge. U rujnu 1940. godine Hrvatski mačevalački savez tražio je od Hrvatske športske sloge pomoć u ponovnom uvođenju mačevanja u pojedine srednje škole. U tu svrhu Savez je namjeravao besplatno staviti na raspolaganje mačevalačkog trenera, a sve radi opstanka i eventualnog razvoja mačevalačkog sporta u Hrvatskoj. Hrvatski mačevalački savez nije uopće dobio odgovor na to od Hrvatske športske sloge, i pokušaj je propao već u početku.⁶⁰⁰

Hrvatski mačevalački savez je za vrijeme svojega djelovanja pokušavao raditi na razvoju i za dobrobit mačevalačkog sporta u Hrvatskoj, ali u svojem djelovanju nije nailazio na podršku, a cijelo vrijeme borio se i s pomanjkanjem materijalnih sredstava. U tim nastojanjima pokušalo se ishoditi uvođenje mačevanje kao nastavnog predmeta u Višu školu za tjelesni odgoj koja je osnovana odlukom bana Banovine Hrvatske 30. kolovoza 1940., no ni taj pokušaj razvoja mačevalačkog sporta nije uspio.

⁵⁹⁹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, dopis Hrvatskoga mačevalačkog saveza Hrvatskoj športskoj slozi, br. 31/940, od 27. studenog 1940.

⁶⁰⁰ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, dopis Hrvatskoga mačevalačkog saveza Hrvatskoj športskoj slozi, br. 28/940, od 24. rujna 1940. i dopis Hrvatskoga mačevalačkog saveza Hrvatskoj športskoj slozi, br. 31/940, od 27. studenog 1940.

8.5. Mačevaoci na Olimpijskim igrama između dva svjetska rata

8.5.1. IX. Olimpijske igre u Amsterdamu 1928. godine

Odlasku jugoslavenskih sportaša na X. Olimpijske igre u Amsterdamu 1928. godine prethodili su turbulentni događaji i poremećeni odnosi u Jugoslavenskom olimpijskom odboru. Djelovanje Jugoslavenskoga olimpijskog odbora od njegova osnutka 1919. godine bilo je praćeno pasivnošću i otporima nehomogene i neorganizirane društvene sredine. Bilo je nemoguće pronaći način rada koji bi odgovarao svim predstavnicima naroda tako raznorodne političke, ekonomske, vjerske i sportske tradicije. Glavni problem bio je što se dobri zaključci sjednica Upravnog odbora koji su sačinjavali najvećim dijelom hrvatski delegati uključeni u sportske organizacije i koji su razumjeli način funkcioniranja i potrebe sporta, mahom nisu realizirali jer je financiranje ovisilo o potpuno nesklonim ministrima iz Beograda.

U takvoj situaciji najzainteresiraniji sportski savezi, nezadovoljni radom Jugoslavenskoga olimpijskog odbora, osnovali su 1926. godine Međusavezni olimpijski odbor za IX. Olimpijadu, kasnije nazvan MESAVOD. MESAVOD je osnovan radi prikupljanja sredstava, pripreme i slanja sportaša na Olimpijskim igrama u Amsterdamu 1928. godine. Sjedište mu je bilo u Zagrebu, a vodio ga je zagrebački sportski djelatnik Stevan Hadži, član Jugoslavenskoga olimpijskog odbora. Nakon izbora Dušana Stefanovića za predsjednika Jugoslavenskoga olimpijskog odbora, i premještanja sjedišta iz Zagreba u Beograd, JOO je promijenio ime u Jugoslavenski olimpijski komitet. To je bio samo prvi dio plana Svetomira Đukića, koji je za cilj imao preuzimanje potpune kontrole nad radom Jugoslavenskim olimpijskim komitetom. Mimo redovnog kongresa i bez suglasnosti starih članova, Đukić je u dogovoru s beogradskim članovima JOK-a povećao broj članova na dvadeset devet, i to samo članovima iz Beograda. Novi statut usvojen je protivno ostalim članovima, bio je loš, nedorečen i evidentno je kršio statut Međunarodnoga olimpijskog odbora čiji članak 15. kaže da „Nacionalni olimpijski odbor mora biti u prvom redu osnovan u sporazumu sa sportskim savezima i članovima Međunarodnog olimpijskog odbora“.⁶⁰¹ Na kraju članovi iz Zagreba i Ljubljane nisu prihvatili nova imenovanja, što je rezultiralo time da su čak tri organizacije u državi vodile brigu o olimpijskom pokretu.

⁶⁰¹ Dopis članova JOO-a iz Zagreba. Prema: Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 207.

Jasno je da se to kaotično stanje odrazilo i na pripreme i slanje sportaša na Olimpijske igre u Amsterdamu 1928. godine. Natjecatelje čak nije Organizacijskom odboru olimpijskih igara u Amsterdamu prijavio Jugoslavenski olimpijski komitet, već MESAVOD. MESAVOD je također pribavio i više novca nego prijašnji Izvršni odbor Jugoslavenskoga olimpijskog odbora, ali to još uvijek nije bilo dovoljno. Državna pomoć u zadnji čas izručena je Đukiću, pa se na Igre u konačnici otišlo, ali ništa organiziranije nego prije.⁶⁰² Ukupno je na Olimpijskim igrama bilo pedeset četiri ljudi od kojih su trideset devet bili natjecatelji u šest grana sporta i petnaest rukovodioca. Fantastičan uspjeh postigli su gimnastičari predvođeni Leonom Štukeljnom koji su osvojili jednu zlatnu, jednu srebrnu i tri brončane, no oni nisu bili proizvod organiziranoga državnog sportskog sustava već sokolske tradicije.⁶⁰³

Mačevaoci koji su predstavljali državu na Olimpijskim igrama 1928. u Amsterdamu izabrani su na temelju rezultata na Prvenstvu Jugoslavije koje je 10. lipnja 1928. održano u organizaciji Prvoga beogradskog mačevalačkog kluba. To je službeno bilo prvo državno prvenstvo, održano na inicijativu novog Jugoslovenskog mačevalačkog saveza koji je iste godine osnovan u Novom Sadu, sa sjedištem u Beogradu. Osim državnog prvenstva, kriterij je bilo i natjecanje koje je održano 1. srpnja 1928. kod Subotice. Nastup na Olimpijskim igrama izborili su u floretu Milovan Čika i Đorđe Lukić iz Beograda, Đuro Freund iz Subotice te Aleksandar Rig iz Rume. U sablji su se kvalificirali Franjo Fröhlich i Geza Kaufer iz Velikog Bečkereka (Zrenjanin), Petar Švarc iz Novog Sada i Dimitrije Čajkovski iz Beograda. U konačnici, zbog pomanjkanja sredstava išli su samo Freund, Rig i Fröhlich. Kao delegat Saveza išli su Jenő-Eugen Christian iz Zrenjanina koji je i sudio na olimpijskom turniru, te Ivan Maksutov.⁶⁰⁴ Rig na kraju nije nastupio na olimpijskom turniru zbog bolesti.⁶⁰⁵ Franjo Fröhlich imao je dosta dobar nastup na olimpijskom turniru, mada nije uspio otići dalje od prednatjecanja. Imao je pet borbi od čega je dvije dobio, a pružio je dobar otpor i u preostala tri

⁶⁰² Tako su na primjer plivači, koji su išli preko Praga tamo i ostali jer nisu imali novca da nastave put do Amsterdama, a novac im nije mogao biti dostavljen jer je prekasno dobiven. Nakon povratka iz Amsterdama, razmirice između članova Jugoslavenskoga olimpijskog komiteta još više su se zaoštrile, a na sjednici u Beogradu nije niti prihvaćen izvještaj Svetomira Đukića s IX. Olimpijskih igara. Najžešće rasprave vodile su se baš o Đukiću koji je dobio na ruke 100 000 dinara i zatim ih svojevolumeno dijelio sportašima po Amsterdamu, a rasprave su se nastavile i u dnevnom tisku. JAJČEVIĆ, *Olimpizam u Hrvatskoj*, Libera Editio, Zagreb, 2007., 47; Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 208.

⁶⁰³ Donedavno se smatralo da su cijelu gimnastičku reprezentaciju činili Slovenci, no Dragutin Ciotti, jedan od članova ekipe koja je osvojila broncu u momčadskom višeboju bio je Hrvat. Eduard HEMAR, „Dragutin Ciotti – zaboravljena hrvatska olimpijska medalja“, *Povijest hrvatskog sporta* 41/2010, br. 145 u: *Olimp* (36), 2-5.

⁶⁰⁴ Josip FRANK (ur.), *Jugoslavenski sport: Almanah sportskih klubova Jugoslavije*, Novi Sad, 1928., 6 i 7; Milovan ČIKA, „Mačevanje“, *Prvi jugoslovenski sportski almanah*, Beograd, 1930., 38; „Christian Jenő-Eugen“, *Enciklopedija fizičke kulture*, sv. 1., Zagreb, 1975., 201; Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik s II. redovne skupštine Jugoslovenskoga mačevalačkog saveza u Novom Sadu, 9. lipnja 1929.

⁶⁰⁵ Milovan ČIKA, „Mačevanje“, *Prvi jugoslovenski sportski almanah*, Beograd, 1930., 38.

susreta.⁶⁰⁶ Floretaš Freund imao je vrlo loš nastup, i gotovo bez otpora izgubio u svih pet borbi u prednatjecanju.⁶⁰⁷ Nije potpuno jasno jesu li najbolji zagrebački mačevaoci uopće nastupili na natjecanjima koja su bila kriterij za reprezentaciju na Olimpijskim igrama, s obzirom na to da se među najboljima navodi samo ime Josipa Steina iz ŽŠGD Makabi.

Za vrijeme Olimpijskih igara delegat Jeno-Eugen Kristijan formalno je učlanio Jugoslavenski mačevalački savez u Međunarodni mačevalački savez.⁶⁰⁸

⁶⁰⁶ Fröhlich je pobijedio prvaka Egipta Niazia (5:4) i prvaka Engleske, Britanca Notleya (5:4), a izgubio od Talijana Binija (2:5), Danca Osiera (3:5) i Francuza Fristeaua (3:5). (<http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/fr/franjo-frohlich-1.html>); Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik s II. redovne skupštine Jugoslovenskog mačevlačkog saveza u Novom Sadu, 9. lipnja 1929.

⁶⁰⁷ Freund je izgubio od Mađara Rozgonyija (1:5), Austrijanca Liona (1:5), Švedanina Ugglu (1:5), Španjolca Garcíe (0:5) i Poljaka Segde (1:5) (<http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/fr/duro-freund-1.html>)

⁶⁰⁸ Milovan ČIKA, „Mačevanje“, *Prvi jugoslovenski sportski almanah*, Beograd, 1930., 38.

8.5.2. XI. Olimpijske igre u Berlinu 1936. godine

Nakon preseljenja u Beograd djelatnost Jugoslavenskoga olimpijskog komiteta posve je zamrla, tako da je sjedište 1931. ponovno vraćeno u Zagreb, a za predsjednika izabran predsjednik u međuvremenu (1929. godine) osnovanog Saveza športskih saveza Kraljevine Jugoslavije Stevan Hadži. Poremećeni odnosi u onodobnom jugoslavenskom olimpizmu, teško ekonomsko stanje i neriješena politička pitanja u višenacionalnoj Jugoslaviji, rezultirali su odustajanjem od nastupa na Olimpijskim igrama u Los Angelesu 1932. godine.

Na istom kongresu na kojem je odlučeno da se odustane od sudjelovanja na X. Olimpijskom igrama u Los Angelesu (II. kongres Saveza športskih saveza održan u Zagrebu 21. studenog 1931.), odlučeno je i da se odmah započne s pripremama za nastup u Berlinu. Napravljen je ozbiljan i detaljan plan. Uz ostalo, postavljen je rok za kraj 1933. godine do kada je trebalo izabrati olimpijske kandidate, predviđeno je angažiranje stranih trenera i mogućnost nastupa na međunarodnim natjecanjima godinu dana prije Olimpijskih igara u Berlinu, ustanovljene posebne nagrade za kandidate koji na izlučnim natjecanjim postignu najbolje rezultate i slično. Veliki naglasak stavljen je na promociju samih Olimpijskih igara i olimpizma. U svim srednjim školama trebalo je organizirati Olimpijske dane, pojedina državna prvenstva proglašena su predolimpijskima, a 10. lipnja 1934. organiziran je II. Olimpijski dan.

Djelovanje u cilju promocije olimpizma i posebno nadolazećih Olimpijskih igara u Berlinu bilo je potpomognuto i društveno političkim zbivanjima u Kraljevini Jugoslaviji. Godine 1935. premijer postaje Milan Stojadinović koji je bio na čelu Jugoslavenske radikalne zajednice. Jugoslavija se počela sve više priklanjati Silama osovine, a tadašnji je jugoslavenski režim vidio u Olimpijskim igrama idealnu priliku za svoju afirmaciju. Sve zajedno rezultiralo je time da je država odobrila do tada najveća sredstva za pripreme i slanje sportaša na Olimpijske igre.⁶⁰⁹

Na XI. Olimpijskim igrama 1936. u Berlinu sudjelovalo je devedeset pet više olimpijaca nego na svim dotadašnjim igrama. Nastupilo se u dvanaest sportova, a prvi put su nastupile i žene. Svi sudionici Igara iz Jugoslavije bili su prvi put u službenim odorama. Ipak, dugogodišnji

⁶⁰⁹ Protiv fašizacije jugoslavenskog društva i takvog utjecaja na sport i olimpizam borila se Radnička sportska zajednica. Na skupštini te zajednice 14. prosinca 1935. donesena je odluka o bojkotu Olimpijskih igara u Njemačkoj, jer u toj zemlji „sport nije slobodan nego dirigiran“. Radnički tisak ističe da „ovakve veličanstvene Olimpijade nisu izraz kulturnog napretka nego težnje režima da sačuva svoj prestiž i da pokaže svijetu vještinu organizacije i savršenu disciplinu“. Zdenko JAJČEVIĆ, *Olimpizam u Hrvatskoj*, Libera Editio, Zagreb, 2007., str. 57-58.

loš rad i zanemarivanje sporta nije se mogao u kratkom roku ispraviti. Pravi rezultati su izostali jer realni uvjeti za razvoj sporta u tadašnjoj Jugoslaviji nisu postojali.⁶¹⁰

Na XI. Olimpijskim igrama u Berlinu u jugoslavenskoj reprezentaciji bilo je deset muškaraca i dvije žene. Od zagrebačkih mačevaoca sudjelovali su: Vladimir Mažuranić (floretno ekipno i mač pojedinačno), Pavao Pintarić (sablja pojedinačno i ekipno), Milivoj Radović (sablja pojedinačno i ekipno), Branimir Tretinjak (floretno ekipno i sablja pojedinačno i ekipno) i Krešimir Tretinjak (mač pojedinačno). Osim Zagrepčana, članovi reprezentacije bili su Slovenci Eduard Marion⁶¹¹, Mirko Koršić, Marjan Pengov, Eugen Jakobčić i Ivka Tavčar, te Margita Christian iz Zrenjanina i Aleksandar Nikolić, a reprezentaciju je vodio poznati slovenski mačevalac i učitelj mačevanja Rudolf Cvetko. Nastupilo se u muškom floretu pojedinačno i ekipno, ženskom floretu pojedinačno, muškom maču pojedinačno i muškoj sablji pojedinačno i ekipno. Prednatjecanje su prošli floretaši ekipno (Branimir Tretinjak, Marion, Koršić, Pengov) i to najvećom zaslugom Branimira Tretinjaka. Također, prednatjecanje su prošli Eduard Marion u muškom floretu pojedinačno, kao i kći voditelja mačevalačke delegacije na Olimpijskim igrama 1928. godine u Amsterdamu i jednog od najboljih mačevaoca Jugoslavije u sva tri oružja – Jena-Eugena Christiana – Margita Christian. Christian je prošla prednatjecanje u ženskom floretu pojedinačno, i po rezultatima ostvarila najbolji nastup od svih jugoslavenskih mačevalaca.⁶¹² Ostvareni rezultat je dobrim dijelom realna slika tadašnje jačine jugoslavenskih i zagrebačkih mačevaoca u međunarodnom kontekstu. Među zagrebačkim mačevaocima postojalo je žaljenje jer nisu imali priliku nastupiti pojedinačno u floretu, s obzirom na to da je posebno kasnijih godina muški floret bio dominantna zagrebačka disciplina. No izbornik Rudolf Cvetko dao je prednost Slovincima – Marionu koji je bio državni prvak u floretu 1933. godine, Pengovu koji je bio državni prvak 1936. godine i Koršiću koji nijedanput nije osvojio državno prvenstvo. Ipak, izbornik ne određuje natjecatelje isključivo prema postignutim rezultatima, a Cvetko je na Olimpijske igre poveo i zagrebačke juniore Mažuranića, Radovića, kao i Pintarića koji su imali samo juniorske naslove. U zagrebačkim

⁶¹⁰ Zdenko JAJČEVIĆ, *Olimpizam u Hrvatskoj*, Libera Editio, Zagreb, 2007., 43-67.

⁶¹¹ Eduard Marion bio je inženjer zrakoplovstva i doktor znanosti (doktorirao je u Rimu 1942. godine), a nakon Drugoga svjetskog rata bio je dvadeset četiri godine vrlo uspješan učitelj mačevanja na američkom sveučilištu Harvard. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 21.

⁶¹² Margita Christian, nastavnica gimnastike, mačevalačka reprezentativka i trenerica, bila je najbolja floretašica Jugoslavije i trinaest puta državna prvakinja između dva svjetska rata i nakon Drugoga svjetskog rata. Školovala se u Zrenjaninu i Budimpešti gdje je za vrijeme studija sedam godina uzastopno držala rekord u bacanju koplja za žene. Sudjelovala je na Prvenstvu Europe u Beču 1931. godine, u Budimpešti 1933. godine i u Lausannei 1935. godine. Dragoljub ČOLIĆ, „Margita Christian“, Enciklopedija fizičke kulture, sv. 1., Zagreb, 1975., 201; Zdenko JAJČEVIĆ, *Olimpizam u Hrvatskoj*, Libera Editio, Zagreb, 2007., 227-228, Bogumir JAMBROŠIĆ (pr.) „Ilustrirani zapisi Vladimira Mažuranića“, *Povijest hrvatskog sporta* 42/2011., br. 156, u: *Olimp* br. 38, 2-5.

Ilustrovanim sportskim novostima, čak je nakon Olimpijskih igara izašao članak naslovljen „Mačevaoci nezadovoljni sa svojim kapetanom jer je favorizirao svoje učenike – Slovence“. ⁶¹³

Vladimir Mažuranić je za vrijeme boravka na olimpijskim igrama u Berlinu (od 30. srpnja do 15. kolovoza 1936.) vodio dnevnik, koji osim zanimljivih opisa sadrži i odlične ilustracije. Ti zapisi danas se čuvaju u Hrvatskom športskom muzeju u Zagrebu, a objavljeni su 2011. godine u podlistku *Povijest športa* u časopisu *Olimp*. ⁶¹⁴

⁶¹³ „Mačevaoci nezadovoljni sa svojim kapetanom jer je favorizirao svoje učenike – Slovence“, *Ilustrovane sportske novosti*, god I, 16. IX. 1936., 21.

⁶¹⁴ Bogumir JAMBROŠIĆ (pr.), „Ilustrirani zapisi Vladimira Mažuranića“, *Povijest hrvatskog sporta* 42/2011., br. 156, u: *Olimp* (38), 2-5.

8.6. Tehničke inovacije Zagrepčana u mačevalačkom sportu

Od početka mačevalačkog sporta suđenje je bilo problematično. Čak ne ulazeći u poteškoće pravilne percepcije kod brzo izvedenih akcija ili potencijalnu subjektivnost sudaca, fundamentalni problem bila je sila izvedenog pogotka. U dvobojima je često postojalo pravilo „do krvi“, ali bez obzira na to koji su bili uvjeti dvoboja, suđenje je bilo pojednostavljeno jer je u slučaju oštrog oružja evidentno tko je zadao kakav pogodak ili rez. Sportsko mačevanje pokušava u sigurnim i bezopasnim uvjetima imitirati mačevalački dvoboj, pa se samim time ne koristi oštro oružje kojim bi se mogle nanijeti ozlijede. Ta činjenica drastično otežava postupak suđenja, jer konstantno postoji pitanje, čak i kada je evidentno da je došlo do kontakta između oružja i suparnikovog tijela – kolika je bila sila toga kontakta, odnosno, da li bi u slučaju oštrog oružja takav kontakt rezultirao pravom ozljedom. Iz toga razloga se vrlo rano, već sredinom 19. stoljeća počinje raspravljati o električnom aparatu koji bi registrirao pogotke u mačevanju. Godine 1840. Robert Houdin započinje prve eksperimente u tom smjeru, no prvi upotrebljivi rezultat došao je pedesetak godina kasnije. Gospodin Little, mačevalac amater konstruirao je prvi električni aparat za signalizaciju u mačevanju 1896. godine, no aparat nije bio prihvaćen za širu upotrebu. Tek 1933. godine Međunarodna mačevalačka federacija službeno prihvaća Laurent-Pagan električni aparat za registraciju pogodaka u maču za natjecanja. Na Olimpijskim igrama aparat je prvi put bio u upotrebi u Berlinu 1936. godine.⁶¹⁵

Zagrebački mačevaoci samostalno su pokušali riješiti problem suđenja u mačevalačkom sportu. Krešimir Tretinjak (Sv. Martin pod Okićem, 4. srpnja 1905. – Zagreb, 22. rujna 1987.), inače viši tehničar elektroveza (telefonija i telegrafija), bio je stručnjak za elektroniku i inovator. Njegovom zaslugom u Zagrebu je napravljen jedan od prvih aparata za signalizaciju pogodaka u mačevanju u svijetu. Zajedno sa svojim bratom Branimirom Tretinjakom, jednim od najboljih mačevalaca Jugoslavije u razdoblju između dva svjetska rata i nakon Drugog svjetskog rata, 1933. godine konstruirao je električni aparat za registraciju pogodaka u maču.⁶¹⁶ Zaključkom glavne godišnje skupštine Jugoslavenškoga mačevalačkog saveza u Velikom Bečkereku 1934. godine, braći Krešimiru i Branimiru Tretinjaku dodijeljeno je pisano priznanje

⁶¹⁵ Gospodin Laurent, francuski inženjer i gospodin Pagan iz Ženevske mačevalačke federacije konstruirali su aparat još dvadesetih godina prošloga stoljeća, no službeno je od Međunarodne mačevalačke federacije prihvaćen 1933. godine. John SULLINS, „A Hit, A Very Palpable Hit: Electronic Scoring and the Loss of the Art of Fencing”, izlaganje na Society for Philosophy and Technology's XIII Conference, (<https://www.whitman.edu/fencing/Articles/Palpable.doc>)

⁶¹⁶ Biografija Krešimira Tretinjaka u prijavi za Dvoranu slave Međunarodne mačevalačke federacije 2012., Mačevalački savez Hrvatske, Arhiva/Pismohrana Saveza.

za vlastitu konstrukciju električnog aparata za registraciju pogodaka u maču. Određeno je i da se konstruktorima isplati 4.774 dinara za aparat koji nakon toga postaje vlasništvo Saveza, te da svaki klub koji posuđuje aparat plaća Savezu po 150 dinara za korištenje aparata.⁶¹⁷ Aparat je prvi put korišten 1933. godine na Prvenstvu Savske banovine u Zagrebu, a poslije švicarskog, bio je to drugi aparat te vrste u svijetu.⁶¹⁸

⁶¹⁷ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik sa VII. redovne skupštine Jugoslavenskoga mačevalačkog saveza u Velikom Bečkereku, 19. svibnja 1934.

⁶¹⁸ Andrej GARDENIN, „Krešimir Tretinjak – svestrani sportaš, mačevalački reprezentativac, sudac i trener“, *Povijest sporta*, 19/1988., br. 75, 47-48.

9. MAČEVANJE U ZAGREBU ZA VRIJEME DRUGOGA SVJETSKOG RATA

9.1. Sport u Zagrebu za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske

Sport u Hrvatskoj za vrijeme Drugoga svjetskog rata gotovo je neistraženo područje. Godinama je ta tema bila nepoželjna, pa su i mnogi poznati sportaši koji su u tom razdoblju bili aktivni, taj dio svoje biografije ne samo ignorirali već i tajili. No unatoč ratu, sportski život u Hrvatskoj, a naročito u Zagrebu nije zamro. Sportske aktivnosti kontinuirano su se odvijale za vrijeme postojanja Nezavisne Države Hrvatske (dalje: NDH), a izlazio je i tjednik *Šport* (1944. godine promijenio je naziv u *Hrvatski šport*), koji je najbolji sačuvani povijesni izvor za proučavanje toga razdoblja sportske povijesti. Izdanja *Športa*, očekivano sadrže državnu propagandu i brojne odluke Ureda državnog vodstva športa, ali sportska događanja opisivana su dosta realno, kao i neki nedostaci državnog športa, a u humorističnoj rubrici čak se nađe i pokoja kritika na rad i ustrojstvo Državnog ureda za tjelesni odgoj i šport.

Sport je u NDH, kao i u slučaju drugih totalitarnih režima, imao ulogu da neprestano potvrđuje uspješnost državnog ustroja. U čestim direktivama i proglasima povjerenika za šport Miška Zebića i poglavnika Ante Pavelića, ističe se kako sport nije više privilegij bogatih, već je i svakom radniku konačno omogućeno bavljenje sportom. Od brojnih obećanja izgradnje novih igrališta, stadiona i bazena do otvaranja Visoke škole za tjelesni odgoj, ostvareno je vrlo malo, no česte su bile promjene naziva, ukidanja, spajanja i stvaranja novih klubova i organizacija u duhu ustaške ideologije.⁶¹⁹

Neposredno prije proglašenja NDH, rekvirirana je zgrada u Jurišićevoj ulici broj 3 koja je pripadala židovskoj organizaciji i pretvorena u Hrvatski športski dom. Sport je, u NDH bio u nadležnosti Ministarstva udružbe. Unutar Ministarstva udružbe koje je pokrivalo društvenu djelatnost, osnovano je Glavno ravnateljstvo u okviru kojeg je djelovao Ured državnog vodstva tjelesnog odgoja i športa. Ministar udružbe Jozo Dumandžić imenovao je 6. svibnja 1941. Josipa Milkovića Odjelnim predstojnikom za udružbu i sport. Odredbom poglavnika Ante Pavelića, a na prijedlog ministra udružbe, Miško Zebić imenovan je za Državnog vođu tjelesnog odgoja i športa te pročelnikom odjela tjelesnog odgoja i športa pri Ministarstvu udružbe 4. studenog 1941. (prije toga datuma djelovao je kao povjerenik za cjelokupni šport i planinarstvo na području NDH).

⁶¹⁹ Miško ZEBIĆ, „Hrvatski šport služiti će Hrvatskoj“, *Šport*, 29. VII. 1941., 1.

Ured državnog vodstva športa imao je više odsjeka: Izvjestitelj za novinstvo i promidžbu, Pravni odsjek, Očevidnik športskih saveza, Odsjek za suradnju s ministarstvom oružanih snaga, Blagajna, Športska kuna, Dobrotvorna djelatnost i Ambulanta. Državni vođa športa i njegov ured upravljao je s dvadeset dva športska saveza i tjelesnim odgojem u školama, domobranskim i ustaškim vojni formacijama.⁶²⁰

Državni vođa tjelesnog odgoja i športa gotovo za cijelo vrijeme postojanja NDH, sve do siječnja 1945. godine, bio je Miško Zebić. Jednu od prvih značajnih odluka donio je 21. svibnja 1941. Tom odlukom raspušteni su svi dotadašnji sportski savezi i uspostavljeni su novi te su imenovani povjerenici za pojedine grane sporta. Povjerenici su bili postavljani i u klubovima i u društvima. Imenovanja i opozivanja povjerenika u klubovima, društvima i savezima Zebić je često i kontinuirano provodio sve do odlaska s dužnosti (najčešće bez ikakva službenog obrazloženja, ali zbog njihove nedjelotvornosti izazvane vojnim obavezama, ostavkama i razmiricama unutar klubova i saveza te zbog neaktivnosti). Ljeti 1941. godine službeno je raspustio sokolska društva Kraljevine Jugoslavije, a zabranio je i djelovanje svih židovskih klubova, radničkih klubova u kojima je postojao utjecaj Komunističke partije te klubova koji u svojem nazivu spominju Jugoslaviju. U isto vrijeme nalaže se i potpuno istjerivanje komunista, masona, Srba i Židova iz hrvatskog sporta.⁶²¹

Miško Zebić bio je sveprisutan na za ratne prilike mnogobrojnim sportskim zbivanjima. U svojim brojnim govorima Zebić je neprestano pozivao sportaše i sportske djelatnike na poslušnost i podređivanje interesima države te je širio ustašku demagogiju o Srbima, Židovima, masonima i komunistima koji su zloupotrebljavali plemenitu vještinu sporta „za svoje mračne ciljeve“.⁶²² U duhu totalitarnog režima kojem je sport sredstvo za promidžbu, svaki je međunarodni susret imao strogu protokolarnu proceduru kojoj su bez iznimke prisustvovali predstavnici diplomacije i visoki predstavnici vlasti, a pravila ceremonije poštovana su i kod raznih humanitarnih sportskih događanja i proslava. Sportska odličja su također bila u duhu totalitarne države. Tako je 1942. godine pobjedničkoj ekipi Zagreba na Prvom skijaškom prvenstvu NDH u skijaškom trčanju Miško Zebić dodijelio lovorov vijenac u obliku slova U.⁶²³ Jednako tako, sportskim priredbama diljem države obilježavao se imendan poglavnika Ante Pavelića, Antunovo, 13. lipnja. Jedan od događaja, na primjer, bila je nogometna utakmica

⁶²⁰ Zdenko JAJČEVIĆ, *Povijest športa i tjelovježbe*, Zagreb, 2010., 285-286.

⁶²¹ Isto i Zdenko JAJČEVIĆ, „I sportaši su imali svoj logor“, *Večernji list Magazin Sport*, 27. VI. 1990., 6-7; Zdenko JAJČEVIĆ, „NDH – Njemačka 0:2“, *Večernji list Magazin Sport*, 4. VII. 1990., 20-23; Zdenko JAJČEVIĆ, „Sportaši su morali plaćati svaki trening“, *Večernji list Magazin Sport*, 25. VII. 1990., 20-23.

⁶²² „Veliki dan hrvatskoga športa“, *Šport*, 15. IV. 1942., 1.

⁶²³ Zdenko JAJČEVIĆ, „NDH – Njemačka 0:2“, *Večernji list Magazin Sport*, 4. VII. 1990., 20-23.

odigrana 1943. godine u čast poglavnikova imendana na igralištu Concordije između Građanskog i Slavije iz Sofije. Prije početka susreta obje su momčadi zajedno s pripadnicima domobranske nastavničke škole formirali svojim tijelima veliko slovo A, početno slovo poglavnikova imena.⁶²⁴

Treba reći da Miško Zebić, kao Državni vođa tjelesnog odgoja i športa nije kroz sport isključivo vršio promidžbu ustaškog režima, već je pokušavao, na tragu bivših zagrebačkih sportskih djelatnika, unaprijediti sport u državi. Tako je za cijelo vrijeme svojega djelovanja pokušavao stati na kraj nekim nezakonitim radnjama u nogometu. Iz toga razloga zabranio je plaćanje igrača, odnosno ukinuo profesionalizam.

Vodstvo NDH je i na samom kraju rata još uvijek pokušavalo maksimalno utjecati na sve sportske aktivnosti. Pred kraj rata Miško Zebić pada u nemilost režima, te je 15. siječnja 1945. za novog Državnog povjerenika za tjelesni odgoj i šport imenovan Zdenko Blažeković, stožernik ustaškog sveučilišta stožera i zapovjednik muške Ustaške mladeži.⁶²⁵ U razdoblju kada se već očigledno približavao kraj NDH, Blažeković je namjeravao odlučnim zahvatima „ozdraviti“ hrvatski sport. Donio je brojne ukaze, naredbe, odluke i zapovijedi, koje su se sve u biti odnosile samo na formu. Tako je pred svakim nazivom športskog i tjelovježbenog društva morala stajati riječ hrvatski. Riječ klub obavezno se morala zamijeniti riječju krug, a trebalo je promijeniti i strane nazive klubova.⁶²⁶ Uz ostalo, uvedena je športska radna dozvola i Pravilnik o hrvatskom športskom znaku za uspjehe u sportu, te izdana zakonska odredba da sportska godina počinje svake godine na dan osnivanja NDH – 10. travnja i završava 9. travnja iduće godine. U skladu s provođenjem sportske politike, već pred završetak rata, 21. i 22. travnja 1945. u Zagrebu su odigrane utakmice rukometaša za državno prvenstvo, prijateljska nogometna utakmica između Građanskog i Željezničara koju je pratilo tri tisuće gledatelja, a na Prvenstvu države u šumskom trčanju u Maksimiru pobijedio je Viktor Flass. Samo tjedan dana prije ulaska partizana u Zagreb odigrano je redovno kolo nogometnog prvenstva.⁶²⁷ Po završetku Drugoga svjetskog rata Miško Zebić osuđen je na dvadeset godina robije, a Zdenko Blažeković na smrt strijeljanjem.⁶²⁸

⁶²⁴ Zdenko JAJČEVIĆ, „Sportaši su morali plaćati svaki trening“, *Večernji list Magazin Sport*, 25. VII. 1990., 20-23.

⁶²⁵ Marijan ROGIĆ, „Sudska umorstva hrvatskih športaša 1947.“, *Hrvatsko slovo*, 24. I. 1997., 16-17.

⁶²⁶ Radi te odredbe Concordia mijenja naziv u Zeleno-bijeli 1906, a Croatia mijenja naziv u Crno-bijeli 1907. Zdenko JAJČEVIĆ, „Transfer – 15 nogometnih lopti“, *Večernji list Magazin Sport*, 15. VIII. 1990., 20-21.

⁶²⁷ Zdenko JAJČEVIĆ, „I sportaši su imali svoj logor“, *Večernji list Magazin Sport*, 27. VI. 1990., 6-7; Zdenko JAJČEVIĆ, „Transfer – 15 nogometnih lopti“, *Večernji list Magazin Sport*, 15. VIII. 1990., 20-21.

⁶²⁸ Marijan ROGIĆ, „Sudska umorstva hrvatskih športaša 1947.“, *Hrvatsko slovo*, 24. I. 1997., 16-17.

Što se tiče olimpijskog pokreta, Franjo Bučar je za vrijeme Drugoga svjetskog rata, održavao stalni kontakt s tadašnjim predsjednicima Međunarodnoga olimpijskog odbora, prvo Henriem Baillet la Tourom do 1942. godine, a zatim Sigfridom Edströmom. Za vrijeme rata Bučar je, kao član Međunarodnoga olimpijskog odbora, bio u stalnoj pratnji Carla Diema koji je došao u Zagreb 22. srpnja 1942. kako bi održao predavanje „O olimpijskoj misli“ jedinicama njemačkih trupa s istočnog bojišta.⁶²⁹ Za vrijeme svojeg boravka u Zagrebu, Diem je održao predavanje za Zagrepčane o istoj temi. U travnju 1944. godine obilježena je u Lausannei pedeseta obljetnica obnove Olimpijskih igara. U Međunarodnom olimpijskom odboru tada je bilo učlanjeno četrdeset osam nacionalnih odbora, a u okružnici od 15. kolovoza 1944. spominje se i NDH kao poseban član Međunarodnoga olimpijskog odbora, te Franjo Bučar kao njezin predstavnik.⁶³⁰ Ipak, uključivanje NDH u Međunarodni olimpijski odbor nije službeno provedeno jer Odbor nije službeno djelovao u tom razdoblju.

⁶²⁹ Carl Diem (Würzburg, 1882. – Köln, 1962.) bio je istaknuti njemački sportski pedagog i organizator. Uz ostale funkcije, Diem je bio na čelu organizacijskog odbora XI. Olimpijskih igara 1936. godine u Berlinu. Drago ULAGA, „Diem, Carl“, Enciklopedija fizičke kulture, sv. 1., Zagreb, 1975., 216.

⁶³⁰ Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966., 211-212.

9.2. Mačevanje u Zagrebu za vrijeme Drugoga svjetskog rata

Za vrijeme NDH sportska zbivanja u Zagrebu bila su intenzivna i raznolika. Kao i prije rata, daleko najpopularniji sport u Zagrebu, a i u cijeloj državi bio je nogomet. Ne samo da su odigravane brojne utakmice, kola državnog prvenstva, gostovanja stranih klubova i reprezentacija kod nas i naših u inozemstvu, već je taj sport i okupirao pažnju građana koji su ga vjerno pratili i komentirali u tim ratnim godinama. Nogometni navijači vjerno su pratili utakmice, pa je tako na jednom susretu zabilježeno čak dvadeset tisuća gledaoca. Vjerojatno je u ratnim zbivanjima praćenje sporta ljudima bio način i da zaborave na ružnu svakodnevicu. Uz nogomet, postoji više sportova kod kojih su aktivnosti bile vrlo intenzivne, kao na primjer tenis, stolni tenis, plivanje, rukomet, streljaštvo ili boks. No različite aktivnosti odvijale su se i u brojnim drugim sportovima: atletici (trkačke i skakačke discipline, i bacanja), biciklizmu, skokovima u vodu, vaterpolu, hazeni, odbojci, alpinizmu, veslanju, motociklizmu, hrvanju, kuglanju, koturaljkanju, konjičkom sportu, kajaku, skijanju (i skijaškom trčanju), skijaškim skokovima, hokeju na travi, hokeju na ledu, klizanju. Takva situacija u državi, odnosno ta velika sportska aktivnost izravna je posljedica politike NDH, kojoj je, kao i drugim totalitarnim režimima sport služio za promidžbu vlastitih ideja i potvrdu uspješnosti.

Uza svu sportsku aktivnost u tom razdoblju postoji malo podataka o događajima u mačevalačkom sportu. Djelatnost Židovskog gombalačkog i sportskog društva Makabi prestala je odmah nakon izbijanja rata, a Zagrebački mačevalački klub promijenio je, po direktivi, ime u Hrvatski mačevalački klub. Vlada NDH za svaki sport imenovala je povjerenika, a povjerenik za mačevanje postao je pukovnik Josip Šolc. Šolc se inače dvadesetih godina spominje među mačevaocima Herculesa. U svibnju 1941. godine Židovi Ljudevit Stolzer i Hugo Arnstein dali su pisane ostavke na svoje funkcije u Savezu. Stolzer je do tada bio potpredsjednik, a Arnstein član Nadzornog odbora Hrvatskoga mačevalačkog saveza. Ostavke su napisane potpuno istim (vrlo pristojnim) riječima, pa nema ni najmanje sumnje da je odluka bila zajednička, motivirana istim razlozima.⁶³¹ Dana 28. kolovoza 1941. u Kavani Medulić održan je neformalni sastanak radi saziva novog odbora Hrvatskoga mačevalačkog saveza. Prisutni su bili Franjo Bučar, Karlo Blaha, Josip Šolc, Miroslav Štiglić, Branimir i Krešimir Tretinjak, Savko Mudrinić i Milivoj

⁶³¹ Ostavke Ljudevita Stolzera i Huga Arnsteina nalaze se u Hrvatskom športskom muzeju. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62.

Radović, dok su se ostali pozvani ispričali. Miroslav Štiglić u svojem pismu Mišku Zebiću izvještava o tom sastanku te navodi osobe koje su voljne preuzeti na sebe dužnosti u Savezu.

„Povjerenik: Josip Šolc i članovi odbora: Štiglić Miroslav, Kapetan Milutin Stipetić, Milivoj Radović, Vladimir Mažuranić i Ivo Ramušćak. Svi dobri Hrvati.

Gospoda Dr Bučar i pukovnik Blaha nemaju mogućnosti ni vremena primiti se suradnje u odboru upravnom, nu mogu preuzeti dužnost članova nadzornog odbora.“⁶³²

Braća Branimir i Krešimir Tretinjak ne spominju se u pismu ni kao voljni niti protiv preuzimanja dužnosti, iako su bili navedeni kao prisutni na sastanku. Odlukom Miška Zebića od 4. rujna 1941. imenovan je novi sastav uprave Hrvatskoga mačevalačkog saveza: povjerenik Hrvatskoga mačevalačkog saveza u Zagrebu Josip Šolc, zamjenik povjerenika Milivoj Radović te članovi savjetodavnog odbora: Miroslav Štiglić, Milutin Stipetić, Vladimir Mažuranić, Ivan Ramušćak i Krešimir Tretinjak.⁶³³

Sačuvana su četiri zapisnika vezana za mačevanje za vrijeme NDH. Dvije sjednice s kojih su sačuvani zapisnici održane su na inicijativu povjerenika za mačevanje, pukovnika Šolca.

Sjednica održana 24. listopada 1941. bila je sjednica povjerenstva za mačevalački sport na kojoj je određen učitelj mačevanja Tirelli za trenera u Hrvatskom mačevalačkom klubu, povišena je članarina u Hrvatskom mačevalačkom klubu te je određeno da se mačevalački treninzi moraju održavati u Hrvatskoj sportskoj vježbaonici (bivša dvorana Makabija u Palmotićevoj ulici), i to sve dane u tjednu. Za početak mačevalačke sezone u godini 1941./1942. određen je 1. listopada, a Milivoj Radović zadužen je da izvijesti mačevalaoce preko novina o početku treniranja i da napiše reklamni članak. Sjednici su prisustvovali Šolc, Štiglić, Mažuranić, Tirelli i Radović.⁶³⁴

Drugi zapisnik je sa sjednice održane 10. prosinca 1941., održane također na inicijativu pukovnika Šolca kao povjerenika za mačevalački sport. Prisutni su bili Šolc, Štiglić, Ramušćak i Radović. Iako se nigdje ne navodi, moguće da je i to bila sjednica povjerenstva, ili ipak Hrvatskoga mačevalačkog saveza s obzirom na to da su prisutni bili članovi Uprave. Na toj sjednici je odlučeno da će za uporabu dvorane u Hrvatskoj sportskoj vježbaonici Zagrebački

⁶³² Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 45.

⁶³³ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 45, odluka povjerenika za cjelokupni sport i planinarstvo na području NDH od 4. rujna 1941.

⁶³⁴ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik sjednice povjerenstva za mačevalački sport u Zagrebu 24. listopada 1941.

mačevalački klub (ponovno je naveden kao Zagrebački, a ne Hrvatski) plaćati 400 kuna, a Francesco Tirelli 300 kuna mjesečno. Općenito, najveći dio zapisnika govori o financijama. Osim toga, dan je pristanak na potpis odobrenja da Hugo Arnstein i Agneza Hirsch mogu u prostorijama Zagrebačkoga mačevalačkog kluba nastaviti sa sportskim radom, no nastupiti ne mogu ni na klupskim, niti na turnirskim priredbama kao aktivni mačevaoci, a Milivoj Radović prisutnima je podijelio dekrete koje im je uputio vođa Miško Zebić. Zapisnik završava pozdravom „Za dom spremni!“.⁶³⁵

Treći zapisnik je s II. sjednice Hrvatskoga mačevalačkog saveza, održane također 10. prosinca 1941. Prisutni su bili također Šolc, Štiglić, Ramušćak i Radović, a zaključeno je da se „prema odredbi vođe g. Zebića na licu mjesta t.j. u Radničkoj Komori, odredi pet parova koji će nastupiti na sportskom danu za sportsku pomoć“.⁶³⁶ Pročitao je odgovor treneru mačevanja Danteu Galanteu da za ovu sezonu više ne može doći u obzir kao učitelj mačevanja u Zagrebu. I ovaj zapisnik završava pozdravom „Za dom spremni!“.⁶³⁷

Četvrti sačuvani zapisnik je sa sastanka uprave Zagrebačkoga mačevalačkog kluba, održanog 3. ožujka 1943. u Kavani Medulić. Na sastanku su bili Miroslav Štiglić, Milivoj Radović, Vladimir Mažuranić, Ivan Ramušćak i braća Krešimir i Branimir Tretinjak. Miroslav Štiglić izvijestio je o svojem sastanku kod vođe športa Zebića, a dalje je bilo riječi općenito o stanju mačevanja u Zagrebu. U tom trenutku, klub je formalno imao osamnaest članova, no zbog ratnih okolnosti, nikakve djelatnosti nije bilo već gotovo godinu dana. Iz toga razloga odlučeno je da se zaostala i redovita članarina više ne ubire. Zbog devalvacije novca, Ramušćak je predložio da se novac u posjedu kluba koji je bio položen na banci, uloži u rekvizite koje su neki stari mačevaoci prodavali (Franjo Bučar prodavao je gornji dio mačevalačkog odjela za 2.000 kuna). Osim navedenog, ustanovljeno je da na razne pismene i usmene prijedloge i molbe predane i iznesene putem Miroslava Štiglića pred vođu športa Miška Zebića, nije dobiven nikakav odgovor, što je jednoglasno osuđeno.⁶³⁸

Milivoj Radović, čija je ostavština najveći izvor podataka o povijesti mačevanja u Zagrebu i koji je neke dijelove te povijesti sam zabilježio, u ovom slučaju nije sasvim vjerodostojan. Budući da je za vrijeme NDH bio zamjenik povjerenika za mačevanje, u svojem

⁶³⁵ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik, Zagreb 10. prosinca 1941.

⁶³⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, zapisnik s II. sjednice HMS-a, Zagreb 10. prosinca 1941.

⁶³⁷ Isto.

⁶³⁸ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 45, zapisnik sa sastanka članova uprave ZAMAK-a, održanog 3. ožujka 1943.

pisanju o tom dijelu povijesti dosta je kontradiktoran. Povjerenik za mačevanje Josip Šolc strijeljan je nakon Drugoga svjetskog rata. Ipak, moguće je da je barem dijelom istinit Radovićev zapis koji kaže da se za vrijeme rata treniralo samo dva mjeseca te da su treninzi prestali nakon ulaska ustaša u sportsku dvoranu u Palmotićevoj ulici, koju su demolirali razbivši mecima iz strojnica stakleni strop te odnošenjem dresova i mačevalačkih rekvizita iz garderobe.⁶³⁹

Posljednji zabilježeni nastup mačevaoca bio je u sklopu akcije „Športaši za Zimsku pomoć“, organizirane u Radničkoj komori, odnosno Radničkom domu na Krešimirovom trgu, u prosincu 1941. godine. Pred nekoliko stotina gledatelja nastupili su dvokoličari (biciklisti) na valjcima, hrvači, stolnotenisači i mačevaoci. Od mačevaoca nastupili su maestro Francesco Tirelli, Vladimir Mažuranić, Branimir Tretinjak, Milivoj Radović te floretašice gospođa Krajač i gospođica Weber.⁶⁴⁰ Sudac je bio povjerenik za mačevanje pukovnik Josip Šolc.

Koliko je poznato, nije proglašavan najbolji sportaš u mačevanju, kao u ostalim sportovima. Mačevalački sport u Zagrebu zamro je do jeseni 1945. godine. Teško je iz današnje perspektive odrediti razloge za tu neaktivnost. Pogotovo jer je sve aktivnosti, osim ratnih, iz toga razdoblja službena povijest za vrijeme Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije potpuno ignorirala. Nesuočavanje s tim dijelom povijesti i stav državnog vrha prema njemu rezultirali su time da je ono bilo jednostavno izbrisano iz sportskih monografija i biografija.

Pripadnici židovske manjine koji su činili značajan i vrlo uspješan dio zagrebačkih mačevaoca nisu se više bavili sportom. Veći dio židovskih zagrebačkih mačevaoca završio je u logorima te su tamo i stradali. Poznato je i da su dvojica od petorice zagrebačkih mačevaoca na Olimpijskim igrama u Berlinu 1936. godine bili u zatvoru za vrijeme NDH. Krešimira Tretinjaka ustaške vlasti su zatvorile 1941. godine zbog diverzije na Automatsku telefonsku centralu u Zagrebu.⁶⁴¹ Njegov brat, najbolji zagrebački mačevalac u tom razdoblju i prvom razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata, Branimir Tretinjak, zatvoren je 1944. godine zbog suradnje s partizanima i ostao je u Lepoglavi sve do kraja rata.⁶⁴² Što se tiče preostalih zagrebačkih mačevaoca, moguće da je razlog prekida mačevalačke aktivnosti bila solidarnost dijela mačevaoca prema Židovima i neslaganje s ustaškim režimom.

⁶³⁹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62.

⁶⁴⁰ U novinskom članku među floretašicama navodi se gospođa Krajač, no vjerojatno je riječ o Elviri Krajačić, rođenoj Šolc. Usp. *Poldan*, 15. XII. 1941., 8.

⁶⁴¹ Andrej GARDENIN, „Krešimir Tretinjak – svestrani sportaš, mačevalački reprezentativac, sudac i trener“, *Povijest sporta*, 19/1988., br. 75, 47-48.

⁶⁴² Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 24.

9.3. Mačevanje u Glumačkoj školi u Zagrebu

Iako je sportsko mačevanje za vrijeme postojanja NDH zamrlo, mačevanje je u jednom drugom obliku ipak postojalo u Glumačkoj školi u Zagrebu. Vlast u NDH njegovala je posebno zanimanje za kulturu i obilno je potpomagala kulturne djelatnosti. U Hrvatskom državnom kazalištu (danas Hrvatsko narodno kazalište) od travnja 1941. godine do svibnja 1945. godine izvedeno je više od sedamdeset dramskih praiizvedbi.⁶⁴³ U tom kontekstu treba promatrati i jedini oblik mačevanja koji je za vrijeme Drugoga svjetskog rata postojao u Zagrebu.

U Glumačkoj školi u Zagrebu mačevanje je podučavao profesor Josip Krameršek. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata vježbalo se u velikoj pokusnoj dvorani Hrvatskoga državnog kazališta. Mačevanje je bilo obavezan predmet nastave osam semestara, a u početku su svi članovi (i muški i ženski) vježbali rad nogu, odnosno mačevalačko kretanje. Vježbalo se jedanput tjedno po dva školska sata koji su bili spojeni u jedan trening od 90 minuta. Budući da nije bilo pravog oružja, i muškarci i žene mačevali su trskovcima (španišeror, trskovac). Također, nije bilo ni mačevalačkih odijela. Godine 1945. u sportskoj trgovini Marko Drucker u Ilici 39 na uglu s Frankopanskom ulicom, nabavljeno je osam talijanskih floreta i četiri maske. Još četiri maske bile su rezervirane za Glumačku školu, no kupila ih je Pčelarska zadruga za rad u pčelinjacima.⁶⁴⁴

Dobri mačevaoci u Glumačkoj školi bili su kasnije poznati glumac Jurica Dijaković i glumac, kazališni redatelj i djelatnik Pero Budak, koji je Školu završio 1942. godine.⁶⁴⁵

Mačevanje je u programu Glumačke škole bilo i nakon Drugoga svjetskog rata, kada škola mijenja naziv u Zemaljska glumačka škola. Godine 1950. škola postaje Akademija za kazališnu umjetnost.⁶⁴⁶

⁶⁴³ Ivo GOLDSTEIN, *Povijest grada Zagreba, knjiga 2. – 20. i 21. stoljeće*, Zagreb, 2013., 74-75.

⁶⁴⁴ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁶⁴⁵ Isto.

⁶⁴⁶ Povijest Akademije

(http://www.adu.unizg.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=189:povijest-akademije&catid=34:o-akademiji&Itemid=114)

10. MAČEVANJE U ZAGREBU NAKON DRUGOGA SVJETSKOG RATA

10.1. Odnos vlasti prema sportu i organizacija sporta nakon Drugoga svjetskog rata

Nakon završetka Drugoga svjetskog rata vlasti su u novonastaloj državi sport i tjelesnu kulturu (što je dobilo zajednički naziv „fiskulturni pokret“⁶⁴⁷) pokušale ustrojiti po uzoru na tada ideološki bliski sovjetski model, jednako kao što je to bio slučaj i s drugim područjima društvenog djelovanja. No u tom razdoblju sport je u Sovjetskom Savezu još uvijek imao negativnu konotaciju zbog svojega „buržoaskog“ podrijetla. Jednako se negativno gledalo i na Olimpijske igre.⁶⁴⁸ Gotovo identične fraze o sportu koji neće više biti povlastica izvjesnih slojeva, već će biti dostupan cijelom narodu, koje su stalno ponavljale ustaške vlasti, postale su sastavni dio proklamacija novih rukovoditelja fiskulturnog pokreta koji su na te položaje dolazili ukazima Komunističke partije. Nova središta ostvarivanja fiskulturnog pokreta trebale su biti sindikalne i omladinske organizacije, a osnicaju se i nova centralna rukovodeća tijela za tjelesno vježbanje i sport. Godine 1945. osnovana je središnja sportska organizacija u državi, Fiskulturni odbor Jugoslavije, a nakon nje i Fiskulturni odbor Hrvatske. Te organizacije već 1946. godine zamijenio je Fiskulturni savez Jugoslavije (dalje: FISAJ) i Fiskulturni savez Hrvatske (dalje: FISAH).

Izniman naglasak bio je na masovnosti. Zbog toga se davala prednost oblicima tjelesnog vježbanja koji mogu biti masovni – cross-country trčanju, višeboju, sletovima, proslavi dana fiskulturnika i slično. Državna vlast snažno je promovirala sudjelovanje u sportskim priredbama, pa su iz toga razloga tvornice obustavljale proizvodnju, škole prekidale nastavu, ustanove i trgovine rad – sve kako bi se omogućilo što većem broju stanovništva sudjelovanje u ovim tjelesnim aktivnostima. U duhu „važno je sudjelovati“, natjecali su se sudionici različitih dobnih skupina, muškarci i žene, katkad i u zajedničkim skupinama. Nastupom na takvim događajima dokazivala se svijest i spremnost za izgradnju novoga društvenog poretka, socijalizma.⁶⁴⁹ Vrhunac sportskih priredbi bili su fiskulturni sletovi, organizirani po uzoru na sovjetske spartakijade, na kojima su nastupali najbolji predstavnici iz raznih eliminacijskih

⁶⁴⁷ Pojam fiskultura, kasnije fizička kultura, označavo je sveobuhvatni termin koji je uz nastavu Tjelesne i zdravstvene kulture obuhvaćao „dostignuća na podizanju sportskih objekata, sprava i rekvizita, spremanje stručnih kadrova, fiziologiju sportskih napora, biomehaniku, fiziologiju i kontrolu fizičkog vježbanja, organizacije fizičkog obrazovanja“. Janko LESKOŠEK, *Teorija fizičke kulture*, Beograd, 1976., 22-23.

⁶⁴⁸ U SSSR-u je nacionalni olimpijski odbor osnovan tek 1951. godine, a prvo sudjelovanje sovjetskih sportaša na Olimpijskim igrama bilo je 1952. godine u Helsinkiju.

⁶⁴⁹ Živko RADAN, „Razvoj sporta u Jugoslaviji nakon 1945. godine“, *Povijest sporta*, 6/1977., 22, 1993-1997.

natjecanja održanih po republikama i pokrajinama. Također vrlo popularna natjecanja za fiskulturnu značku svestranosti postala su još jedan oblik sustavnog bavljenja sportom i osnova programa nastave tjelesnog odgoja u školama, omladinskim radnim brigadama, fiskulturnim društvima i aktivima. U osnovne i srednje škole uvedena je obavezna nastava tjelesnog odgoja, a 1945. godine počela je s radom i Viša fiskulturna škola u Zagrebu.⁶⁵⁰

Omasovljeno bavljenje sportom u tom razdoblju rezultiralo je i postizanjem većih natjecateljskih dostignuća. Radi postizanja još boljih rezultata, u određenoj mjeri reorganizira se fiskulturni pokret te se organiziraju i fiskulturna društva na teritorijalnom principu. Neka društva spajaju se u veća, a broj sekcija svodi se na one koje djeluju, jer su mnoge postojale samo na papiru ili s vrlo malim brojem članova. Učinkovitost i kvaliteta koja će rezultirati boljim sportskim rezultatima, dobivaju prednost pred masovnosti. Tome pridonosi i ponovni razvoj olimpizma u Jugoslaviji. Godine 1947. ponovno je osnovan Jugoslavenski olimpijski komitet koji dobiva sve značajniju ulogu u daljnjem razvoju sporta u državi. U trenutku zaoštavanja političkih i ekonomskih odnosa sa Sovjetskim Savezom, jugoslavenski sportaši odigrali su značajnu ulogu u stvaranju veza sa stranim sportašima i sprječavanju izolacije u razdoblju kada Jugoslaviji nije prijetila samo politička i ekonomska već i sportska izoliranost.

Godine 1948., nakon rezolucije Informbiroa, raskinute su veze sa Sovjetskim Savezom. Došlo je do preokreta u državnoj politici, a promijenila se i politika prema sportu koji više nije morao biti tako strogo centralistički uređen. Na temelju zaključaka II. kongresa FISAJ-a, održanog 16. i 17. travnja 1948., umjesto odbora formiraju se, između 1951. i 1952. godine, samostalne sportske organizacije. Kako bi se sport što intenzivnije i kvalitetnije razvijao, iz FISAJ-a su izdvojene Narodna tehnika i Šahovska organizacija. Sport doživljava demokratizaciju, smanjuje se veliki birokratski aparat i razvija inicijativa lokalnih vlasti te jača uloga sportaša i sportskih organizacija.⁶⁵¹

Novi smjer u kojem je krenula državna politika prema sportu imao je i svoje negativne strane. Znatno je smanjeno financiranje sporta i tjelovježbenog pokreta od države, a prebacivanjem težišta na kvalitetu i rezultate zapostavljen je i rad na masovnosti. Sve zajedno počelo je utjecati na smanjenje broja natjecatelja i počele su se javljivati naznake

⁶⁵⁰ Dragan MILANOVIĆ (gl. ur.), *Sveučilište u Zagrebu Kineziološki fakultet 1959. – 2009.*, Zagreb, 2009., 37.

⁶⁵¹ Hrvoje MACANOVIĆ, „Tito o značenju fizičke kulture i sporta 1950. godine“. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 65.

profesionalizma u sportu.⁶⁵² Kako bi se zaustavio taj nepoželjni trend i negativnosti svele na najmanju mjeru, organiziran je I. Jugoslavenski kongres za fizičku kulturu. Kongres je održan u Beogradu od 6. do 8. studenog 1958. Isključen je povratak na centralističko-administrativno upravljanje sportom. Sport se željelo prilagoditi novim uvjetima razvijenije demokratičnosti društvenog, ekonomskog i političkog života. Kongres je usvojio rezoluciju u kojoj je naglašeno da fizička kultura ima golemo društveno značenje i neposredno je povezana s borbom za izgradnju socijalističkog društva. Istaknuta je uloga škola kao osnovnog faktora svestranoga fizičkog odgoja djece i omladine, i potreba za osnivanjem učeničkih društava za fizičku kulturu. Nadalje, naglašeno je da bavljenje sportom ne može biti profesija, dakle ponovno se stavlja naglasak na amaterizam, u cilju kompletnog razvoja svakog čovjeka. Svi sportaši trebali su raditi na nekom radnom mjestu i osposobiti se za neki životni poziv. Vrhunska sportska dostignuća trebala su biti rezultat rada na masovnom i svestranom tjelesnom odgoju, najtalentiranije sportaše trebalo se pomoći odgovarajućim stipendijama za školovanje, a objekti za fizičku kulturu trebali su postati opća društvena svojina.⁶⁵³ Nakon kongresa, jugoslavenski sport dobio je novi uzlet.

U novoj jugoslavenskoj državi razvoj sporta započeo je snažno ideološki nastrojen, jednako kao i u svim totalitarnim režimima. Veliki naglasak bio je na ideološkoj propagandi u svim sportskim organizacijama. Svi sportski savezi i stručni odbori dobivali su dopise s detaljnim uputama o tome kako, kada i na koji način trebaju provoditi idejno-odgojno djelovanje u svojim jedinicama. Dopis koji je FISAH poslao svim sportskim savezima i stručnim odborima, pa tako i stručnom odboru za mačevanje između ostalog navodi:

„I.

Za idejno-odgojni rad u društvima i klubovima kao i sekcijama upotrebljava se sljedeća forma rada:

1. Razgovori sa pojedincem
2. Nagovori pred ekipom, momčadi, grupom itd.
3. Predavanja širem članstvu
4. Knjižnice i čitaonice, društveni kutići
5. Zidne novine

⁶⁵² U glasniku Jugoslavenskog olimpijskog komiteta 1954. godine kritizira se tendencija profesionalizma u sportu koji mora ostati amaterski, jer se u suprotnom zatvaraju „našem sportu socijalističke perspektive i nije u interesu širokih narodnih masa“. *Olimpijada*, Beograd, 1/1954., br. 3, 4.

⁶⁵³ „Rezolucija I. jugoslavenskog kongresa za fizičku kulturu“, *Fizička kultura*, Beograd, 13/1959., br. 1-2, 598-604.

6. Usmene novine, priredbe, kulturno prosvjetne priredbe, umjetničkog i prosvjetnog sadržaja.

7. Akademije

8. Kružoci

9. Izleti

10. Ljetovanja i zimovanja / logorovanja

11. Život i rad

II.

Rad se dijeli na dva dijela:

I. dio je na vježbanju i treninzima

II. dio je rad izvan treninga

Osim ovoga postoje razne forme koje se mogu sprovoditi i sporovode se ili na treningu ili izvan treninga.

III.

1. Rad na treningu

Nagovor pred ekipom ili momčadi vrši se prije ili poslije početka stručnog rada / treninga ili vježbe /.

Sadržaj nagovora je iz I. problema političkog kalendara vidi kalendar «Borbu» brošura /. II. Iz aktualnih problema organizacije fiskulture na.pr. kongresi, savjetovanja, takmičenja itd.

Nagovor traje 5 – 6 minuta i drži se tako, da tekst bude iznesen u vrlo jasnim i kratkim ali sadržajnim rečenicama. Nagovor uvijek treba da drži trener ili u koliko on to nikako ne može onda propagandni referent ili čovjek kojeg propagandni odsjek prethodno i dovoljno ranije ovim zadatkom zaduži...

... U nagovorima nema diskusije....

....2. Kritika i samokritika

Za vrijeme treninga ili vježbe treba da dozvolimo živahnost, ali ona ne smije da se kosi sa osnovnim principima pravila. Kada trener ...(nečitko) da je neki čin ili upadica koju je učinio ili dobacio pojedinac ...(nečitko) je napravljena greška u samoj igri ili vježbi, trener će za najkraće vrijeme prekinuti rad i pravilno rastumačiti grešku i sa

političke strane kao i sa tehničke, s tom namjerom, da se ona ili slična ne smiju više ponoviti.

IV.

Rad izvan treninga i rad sa širim članstvom

1. Razgovor sa pojedincem

Rad sa pojedincem vrši se i za vrijeme treninga i poslije treninga i u radu sa članstvom.

Prilikom svakog skupa vježba, sekcija ili klubov, / trener ili drugo lice,/ odgovorniji drug kapetan momčadi ili ekipe, aktivista, treba da proučava svakog pojedinog člana u njegovom ideološkom i političkom shvatanju stvarnosti. Da o raznim njemu jasnim problemima i momentima razgovara. Ovo može sprovoditi na svakom mjestu, pa čak u slobodnom vremenu u šetnji itd.. Za ovaj rad treba angažovati i druge članove društva koji treba da uzmu na sebe pojedine drugove. Težište rada baciti na one drugove, koji su usljed dosadašnjeg odgoja bili i ostali jače pod uplivom raznih drugih nama neprijateljski raspoloženim elementima. Sa ovim treba stalno i uporno raditi....⁶⁵⁴

S godinama se situacija donekle promijenila. Komunistički sustav u Jugoslaviji imao je ipak drukčiji karakter nego u zemljama Istočnog bloka. Bio je decentraliziran, s jačom ulogom lokalnih zajednica i osjećajem za posebnosti, što se ogledalo i u odnosu prema sportu.

⁶⁵⁴ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, dopis Glavnog odbora FISAH-a Stručnom odboru za mačevanje broj 15798 1948, Zagreb 11. XII. 1948.

10.2. Josip Broz Tito – mačevalac

Josip Broz Tito u listopadu 1912. godine preselio se u Beč, a nakon toga u Bečko Novo Mjesto gdje je radio u tvornici strojeva Daimler. U Bečkom Novom Mjestu učlanio se u tvorničko Radničko tjelovježbeno društvo (Arbeiterturnverein) gdje se prvi put susreo s mačevanjem i gdje mu je učitelj mačevanja bio Varaždinac Stjepan Kerec. Kerec je diplomirao mačevanje na Vojnom institutu za učitelje mačevanja i tjelovježbe (Militär-Fecht und Turnlehrer Institut) u Bečkom Novom Mjestu 1911. godine. Od jeseni 1909. do jeseni 1910. bio je asistent u Vojnom institutu za učitelje mačevanja i tjelovježbe, a istodobno je određenih večeri odlazio u Radničko tjelovježbeno društvo gdje je bio pomoćni učitelj mačevanja i vodio mačevalački odjel. U Radničkom tjelovježbenom društvu u Bečkom Novom Mjestu učenje mačevanja započinjalo je podukom u floretu, tako da je i Josip Broz učio najprije floret.⁶⁵⁵

U rujnu 1913. godine Josip Broz stupio je na odsluženje vojnog roka najprije u Beču, a zatim na vlastitu molbu u 25. domobranskoj pješačkoj pukovniji u Zagrebu.⁶⁵⁶ Potkraj 1913. godine upućen je u dočasničku školu i postao je najmlađi vodnik u pukovniji, gdje mu je zapovjednik bio major Aurel Šleicher.⁶⁵⁷ Brzom napredovanju u vojsci pridonijela je i činjenica da je bio vrlo dobar mačevalac. U 25. domobranskoj pukovniji, kao i u svim tadašnjim pukovnijama Austro-Ugarske Monarhije, sastavni dio vojničke obuke bilo je mačevanje i tjelovježba. Jednako tako, posebnu važnost imala je borba „na bod“, odnosno borba puškom na koju je na vrhu utaknut vojnički bodež, odnosno bajonet. Časnici su se mačevali floretom i sabljom, a vojnici bajonetom.⁶⁵⁸

⁶⁵⁵ Milivoj RADOVIĆ, „Josip Broz Tito mačevalac“, *Povijest sporta*, 8/1977., br. 33, 2837-2850.

⁶⁵⁶ Vojarna na Črnomercu broj 242.

⁶⁵⁷ Aurel Šleicher (Koprivnica 1878. – Zagreb, 1952.), u činu bojnika upućen je na ratište 1914., te na frontu u Rusiju 1915. godine. Imao je dva ađutanta, Josipa Broza i Vida Peričeka. Šleicher je bio s Josipom Brozom u akciji kada su Broza zarobili Rusi, odnosno Čerkezi, ali je sam izbjegao zarobljavanje. Godine 1912. i 1913. neki časnici 25. domobranske pukovnije zajedno sa Šleicherom i Matijom Murkovićem dolazili su na mačevalačke treninge sabljom u mačevalačku sekciju Hrvatskoga akademskog športskog kluba (HAŠK) koja je tada trenirala u gimnastičkoj dvorani Gornjogradske gimnazije na Katarinskom trgu na Gornjem Gradu u Zagrebu, a časnici su išli i na mačevanje u I.HMK. Aurel Šleicher po kazni je premješten u Varaždin jer je zagrebačke domobranske časnike nagovarao da idu na mačevalačke treninge u HAŠK. Poslije Prvoga svjetskog rata radio je u trgovačkoj administraciji, a nakon Drugoga svjetskog rata na osobni nalog Josipa Broza Tita počeo je primati mirovinu, koju je nakon njegove smrti nastavila primati njegova udovica do svoje smrti. Milivoj RADOVIĆ, „Josip Broz Tito mačevalac“, *Povijest sporta*, 8/1977., br. 33, 2837-2850.

⁶⁵⁸ Borenje bajonetom, odnosno vježbe „na bod“ služilo je kao priprema za eventualnu borbu prsa o prsa u ratu. Na vrhu puške bio je prikvačen bajonet, a na vrhu bajoneta bila je omotana, kao šaka velika, kugla od krpe, kako pri vježbi ne bi bilo ozljeda. Bajonet je bio pričvršćen na vrh puške na način da je između puščane cijevi i samog podnožja bajoneta bila elastična opruga, feder. Ta opruga omogućavala je da se bajonet savija kako ne bi ozlijedio protivnika. Postojalo je pet navala bajonetom – bod dolje desno, bod dolje lijevo, bod gore desno, bod gore lijevo i bod gore. U skladu s tim postojalo je pet odgovarajućih obrana, donekle slično kao u mačevanju. Obrane su i u austro-ugarskoj vojsci imale francuske nazive – prime (prva), second (druga), tierce (treća), quart (četvrta) i quint

U 25. domobranskoj pješačkoj pukovnji u Zagrebu od 1911. godine do izbijanja Prvog svjetskog rata, učitelj mačevanja floretom, sabljom i za vojnike bajonetom, bio je Matija Murković, o kojem je već bilo riječi u prethodnim poglavljima. Murković je diplomirao mačevanje na Vojnom institutu za učitelje mačevanja i tjelovježbe (1906. – 1908.) gdje je bio najbolji učenik Milana Neralića. Murkovićev učenik u 25. domobranskoj pješačkoj pukovnji bio je Josip Broz, i Murković je imao odlučnu riječ kada je Broz kao prvak svoje pukovnije, u svibnju 1914. godine poslan je u Budimpeštu na natjecanje za prvenstvo austrougarske vojske u mačevanju koje je održano od 24. do 26. svibnja.

Na Vojnom mačevalačkom turniru u Budimpešti nastupili su aktivni časnici, časnici aspiranti, vojni časnici ratne mornarice, vojni činovnici hrvatskog i mađarskog domobranstva, vojni činovnici žandarmerije, te dočasnici koji su u to vrijeme bili polaznici Militär-Fecht und Turnlehrer Instituta u Bečkom Novom Mjestu i dočasnici koji su završili školovanje na Institutu. Organizacija turnira bila je povjerena Militär-Fecht und Turnlehrer Institutu, a počasni predsjednik turnira bio je general-bojnik Eugen von Podhoránsky, zapovjednik 63. pješačke brigade. Predsjednik zbora sudaca bio je Heinrich von Tenner, bojnik, zapovjednik Instituta, a među sucima bila su dvojica učitelja mačevanja koji su bili bliski zagrebačkim mačevaocima, sudjelovali na mačevalačkim akademijama u Hrvatskoj, te utjecali na razvoj mačevanja kod nas. To su bili Richard Verderber i Ottokar Groh i obojica su već spomenuta u prethodnim poglavljima. Richard Verderber je u Bečkom Novom Mjestu bio učenik Milana Neralića, a 30-ih godina bio je čest gost zagrebačkih mačevaoca, redoviti sudac na našim turnirima, a sudjelovao je i na akademiji koju su priredili mačevaoci Makabija. Verderber je nakon Drugog svjetskog rata, do 1954. godine ostao u austrijskom mačevanju i sudio na mnogim turnirima u Linzu, Grazu, Klagenfurtu i Beču na kojima su sudjelovali i zagrebački mačevaoci, gdje ih je uvijek prijateljski dočekivao. Ottokar Groh također je imao diplomu učitelja mačevanja s Militär-Fecht und Turnlehrer Instituta u Bečkom Novom Mjestu, te je podučavao mačevanje u varaždinskom (1894. – 1902.) i karlovačkom garnizonu (1902. – 1915.). U Karlovcu je podučavao i građane, a iz Karlovca je dolazio vlakom u Zagreb te podučavao mačevanje floretom i sabljom u Hrvatskom akademskom športskom klubu 1903. i 1904. godine, te nastupao na mačevalačkim akademijama u Karlovcu i Zagrebu. Groh je bio jedan od trojice stranaca, uz Augusta Piazzu i Giuseppea Galantea, koji su bili utemeljitelji mačevalačkog sporta u Hrvatskoj. Među ostalim sucima na Vojnom mačevalačkom turniru u Budimpešti

(peta). Puška se držala istodobno s obje ruke, lijeva ruka kod vrha, a desna na kundaku. Milivoj RADOVIĆ, „Josip Broz Tito mačevalac“, *Povijest sporta*, 8/1977., br. 33, 2837-2850.

spominje se i Karl Nikitsch, koji je ako nije rođen onda je barem podrijetlom iz naših krajeva, ali o kojem za sada više nema podataka.⁶⁵⁹

Kada se spominje mačevalačka vještina Josipa Broza, navodi se podatak da je sudjelovao na ovom turniru te da je na njemu osvojio srebrnu medalju, odnosno drugo mjesto. Prema dostupnim informacijama, Josip Broz na Vojnom mačevalačkom turniru (Armeefechttturnier) nije nastupio u mačevalačkim disciplinama (florete, mač, sablja), već u borbi bajonetom koja je održana kao nastavak Vojnog turnira. Također, osvojio je srebrnu plaketu (četvrtastog oblika), a ne srebrnu medalju (kružnog oblika), što znači da nije osvojio drugo mjesto. U dijelu turnira u kojem je najvjerojatnije nastupio Josip Broz nastupilo je četrismo šezdeset tri mačevaoca. U pretkolu je otpalo njih dvjesto trideset jedan. Oni koji su išli dalje u natjecanje osvojili su nagrade i to na način da je posljednja trećina dobila brončane plakete, druga trećina dobila je srebrne plakete, dok je prva trećina dobila nagrade sve veće vrijednosti.⁶⁶⁰ Budući da je Josip Broz osvojio srebrnu plaketu, to bi značilo da je bio u konačnici plasiran između sedamdeset osmog i sto pedeset petog mjesta. Kao pobjednik u skupini momčadi, odnosno među vojskom, navodi se Simon Šimić, vodnik Bosansko-hercegovačke pješačke regimente broj 3, o kojem također ne postoji više podataka.⁶⁶¹

Podatak da se Josip Broz Tito svojedobno bavio mačevanjem te čak nastupio na međunarodnom mačevalačkom turniru iz današnje perspektive djeluje potencijalno značajno za taj sport. No u vrijeme kada se to odvijalo, bavljenje mačevanjem bilo je standardna i očekivana aktivnost. Prije Prvoga svjetskog rata mačevanje je prisutno kao obavezna aktivnost u vojsci i u zagrebačkim školama, a čak su i mačevalački dvoboji sasvim uobičajeni u našim krajevima. U tom kontekstu bavljenje mačevanjem Josipa Broza bilo je marginalno. Sam Josip Broz Tito u rijetkim bi prigodama spomenuo da je mačevanje njegov omiljeni sport te da je trenirao florete. Već činjenica da je po svemu sudeći trenirao samo ili barem ponajprije florete (a ne i sablju) u određenoj mjeri govori o tome da se nije ozbiljno bavio mačevanjem, jer je mačevao u vojsci. Njegova povezanost s mačevanjem nije bila posebna niti je isticana u javnosti. Iz toga razloga bavljenje mačevanjem Josipa Broza nije ni najmanje pomoglo u promoviranju i razvijanju mačevalačkog sporta u Jugoslaviji. Postojala je inicijativa od mačevaoca da se povezanost Josipa Broza Tita s mačevalačkim sportom iskoristi u promidžbene svrhe, no taj podatak uvijek je ostao na razini zanimljivosti, kurioziteta, u javnosti, a i u mačevalačkim krugovima.

⁶⁵⁹ Milivoj RADOVIĆ, „Josip Broz Tito mačevalac“, *Povijest sporta*, 8/1977., br. 33, 2837-2850.

⁶⁶⁰ Isto.

⁶⁶¹ Šimić je za svoj uspjeh dobio zlatni džepni sat s inicijalima Franje Josipa. Milivoj RADOVIĆ, „Josip Broz Tito mačevalac“, *Povijest sporta*, 8/1977., br. 33, 2837-2850.

10.3. Obnova mačevalačkog sporta u Zagrebu nakon Drugoga svjetskog rata

Završetkom Drugoga svjetskog rata nastupilo je turbulentno i kaotično stanje obilježeno promjenama na svim poljima društva. S jedne strane postojao je zanos i nada u bolju budućnost, a s druge zabrinutost i tjeskoba. Takva situacija utjecala je na sve segmente života, pa tako i na sport. Već mjesec dana nakon završetka rata, slijedom poziva koji je objavljen u novinama Miroslav Štiglić, odbornik Hrvatskoga mačevalačkog saveza za vrijeme NDH, uputio je službeno pismo novim vlastima, Zemaljskom fizikturnom odboru Federalne Države Hrvatske. U pismu navodi osobe koje su činile upravu Hrvatskoga mačevalačkog saveza za vrijeme NDH i popisuje imovinu saveza (novac u banci te sve stvari – dvije mačevalačke piste, ormar, stroj za umnažanje, pišaći stroj, pokale, plakete itd.). Također, predlaže sastanak u svrhu boljeg daljnjeg razvoja mačevanja:

„Preporučam Vam stoga, da od uvodno spomenute gospode koja su u Zagrebu, nastojite sabrati istu gospodu na jedan sastanak, pa ćete tako dobiti podpunu sliku stanja i Zagreb. mačevalačkog kluba u Zagrebu, a napose i Hrv. mačevalačkog Saveza u Zagrebu.

Uz zamjenika pročelnika g. ING. Milivoja Radovića blagajnika g Ivana Ramušćaka, pošt. činovnika g. Krešu Tretinjaka i mene Miroslava Štiglića sastati će se glavne osobe, koje će Vam moći u svakom pogledu dati izcrpivi elaborat o zapriekama, koje našem mačevalačkom sportu nisu dozvolile, da se razvije onako, kako je to bilo potrebno.

Pošto sam ja ulagao najviše truda, da se naš sport ne zapusti, prilažem Vam i jednu kopiju dopisa od 30./10 1942. gdje sam u ime Hrv. mač. Saveza kao član odbora stavljao prijedloge ne jedan put nego više puta uzaludno. Predlagali smo Vođi sporta i promjenu osoba odbora, nu ni to nisu prihvatili u interesu same stvari.“

U nastavku Štiglić preporučuje da se kontaktira i Franjo Bučar te završava:

„Želeći Vam u tom pravcu bolji uspjeh nego dosadašnjem vodstvu sportskog djelovanja podpisujem i očekujem Vaše daljnje pokretanje uz štovanje.

Smrt fašizmu & Sloboda narodu“⁶⁶²

⁶⁶² Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 45, pismo Miroslava Štiglića Zemaljskom fizikturnom odboru Federalne Države Hrvatske od dana 14. lipnja 1945.

Prvi mačevalački treninzi nakon Drugoga svjetskog rata u Zagrebu vezani su uz mađarskog trenera Gyulu Glykaisa koji je djelovao u Zagrebu od jeseni 1945. godine do 8. svibnja 1946.⁶⁶³ Glykais je zbog ratnih događaja, odnosno dolaska ruske vojske, napustio svoj posjed u Mađarskoj i na poziv Đure Kulčara stigao u Zagreb.⁶⁶⁴ Na jednom mjestu navodi se da su treninzi bili organizirani najprije u prostorijama FISAH-a u Jurišićevoj 3, a nakon toga u dvorani bivšeg Makabija u dvorištu Palmotićeve ulice 22. Na drugom mjestu stoji da su treninzi održavani u Veslačkoj ulici na Savi, u prostorijama bivšega Hrvatskog veslačkog kluba.⁶⁶⁵ Glykais je s FISAH-om potpisao ugovor kojim je trebao dobivati 1.500 dinara mjesečno, no ništa mu nije isplaćeno za pola godine koliko je djelovao u Zagrebu.⁶⁶⁶

Najaktivniji zagrebački mačevaoci u razdoblju odmah nakon rata bili su Vladimir Mažuranić, braća Tretinjak, Pavao Pintarić i Zdenko Čavrak, koji su se redovito sastajali kako bi njegovali i obnovili svoju mačevalačku vještinu stečenu prije rata. Uz njih, određen broj novih mladih ljudi zainteresirao se za mačevanje te su neformalno trenirali sa starijim mačevaocima.

Potkraj 1946. godine Zemaljski fiskulturni odbor Hrvatske pozvao je, na prijedlog potpredsjednika FISAH-a Veljka Ugrinića, Krešimira Tretinjaka da radi na osnivanju Mačevalačkog odbora Hrvatske i mačevalačkih klubova u Zagrebu, odnosno da obnovi sportsko mačevanje u gradu.⁶⁶⁷ Posljedica tih aktivnosti je mačevalačka sekcija Akademskoga sportskog društva Mladost koja je osnovana u veljači 1947. godine. Sekcija je u studenom 1948. godine prerasla u mačevalački klub.⁶⁶⁸ Unatoč skromnim uvjetima, maloj dvorani i nedovoljnom broju trenera, sekcija i kasnije klub dobro su se razvijali. S vremenom su se osnovali i drugi klubovi. Treba napomenuti da su klubovi najčešće planski osnivani, radi poboljšanja kvalitete mačevanja u gradu. Uglavnom su, bez obzira na pripadnost klubu, vodeći ljudi u mačevanju pripadali malom krugu ljudi koji su i prije i poslije rata međusobno surađivali i radili na dobrobiti sporta. U tom smislu bilo je uobičajeno da Mladost, kao najjači gradski

⁶⁶³ U pojedinim izvorima navodi se ime Julius Glyckais, dok se u drugima navodi Gyula Glykais. Gyula Glykais je mađarski sabljaš, osvajač dva olimpijska zlata kao član mađarske ekipe u sablji u Amsterdamu 1928. i u Los Angelesu 1932. godine. Op. a.

⁶⁶⁴ Glykais je sa suprugom i nešto pokretnine fijakerom došao u Zagreb gdje je prodao konje i fijaker zbog pomanjkanja materijalnih sredstava. Kulčar i Glykais bili su znanci sa školovanja u Mađarskoj. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 19, zapisano kazivaje Đure Kulčara.

⁶⁶⁵ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 19, zapisano kazivanje Đure Kulčara.

⁶⁶⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁶⁶⁷ Andrej GARDENIN, „Krešimir Tretinjak – svestrani sportaš, mačevalački reprezentativac, sudac i trener“, *Povijest sporta*, 19/1988., br. 75, 47-48.

⁶⁶⁸ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

klub, povremeno prepušta neke kvalitetne mačevaoce drugim klubovima radi stvaranja bolje konkurencije.

10.4. Djelovanje Mačevalačkog saveza (odbora) Hrvatske u Zagrebu

U prvo vrijeme nakon Drugoga svjetskog rata zagrebački mačevaoci bili su vodeći u Jugoslaviji u sve tri discipline.⁶⁶⁹ O kvaliteti i nadmoći hrvatskih i pogotovo zagrebačkih mačevaoca jasno govori više podataka. Na srednjoeuropskom balkanskom natjecanju u mačevanju u Bukureštu od 21. do 24. svibnja 1948. izabranu vrstu Jugoslavije činila su četiri hrvatska, od sveukupno pet mačevaoca. Od hrvatskih natjecatelja trojica su bili iz Zagreba (Vladimir Mažuranić, Branimir Tretinjak i Pavao Pintarić), a jedan iz Rijeke (Silvano Broznić), jedinoga grada uz Zagreb gdje je u Hrvatskoj neposredno nakon rata postojalo mačevanje.⁶⁷⁰ Iste godine na tromeču republika i iduće godine na četveromeču republika Hrvatska je uvjerljivo osvojila prvo mjesto. Godine 1949. Hrvati su na državnom prvenstvu u floretu za muškarce osvojili prvih pet mjesta. Godine 1950. održana su dva susreta Zagreb-Graz i na oba su Zagrepčani pobijedili, a na međunarodnom turniru u Grazu prva tri mjesta u muškom floretu osvojili su također Zagrepčani. Iste godine na svjetskom prvenstvu u Monte Carlu Jugoslavija je zauzela izvrsno peto mjesto u floretu za muškarce, a reprezentaciju su činila četiri člana od kojih su trojica bili iz Zagreba. U reprezentativnom susretu između Hrvatske i talijanske B reprezentacije, Hrvatska je u floretu izgubila 10:6, dok je susret u sablji završio 8:8 (no Talijani su za jedan tuš, pogodak, bili bolji te im je pripala pobjeda). Na Turniru gradova koji je 1951. godine organiziran u Zagrebu, nastupile su ekipe Zagreba, Beograda i najbolji mačevaoci Austrije za ekipu Beča, zagrebački mačevaoci ponovno su demonstrirali svoju kvalitetu, ne samo unutar države već i na međunarodnoj razini.⁶⁷¹ Na državnom prvenstvu 1951. i 1952. godine Zagrepčani su ponovno uvjerljivo trijumfirali. Godine 1952. u ženskom floretu od šest finalistkinja samo su dvije bile izvan Zagreba, dok su u sablji sva osmorica bila iz Zagreba. Iste godine je Mačevalački klub Mladost iz Zagreba u Gleihenbergu bio prvi pobijedivši ekipe Graza i Beča, a na pojedinačnom međunarodnom turniru u Beču naši mačevaoci osvojili su treće i četvrto mjesto. Godine 1953. reprezentacija Zagreba pobijedila je Beč u muškom floretu i sablji, a izgubila u maču i floretu za žene. Zagrebačka Lokomotiva gostovala je te godine u Zapadnoj Njemačkoj pojačana u floretu s dvojicom mačevaoca iz Mladosti, te pobijedila u Bonnu i Münchenu reprezentaciju Zapadne Njemačke. To je zapravo bio zadnji veći uspjeh na

⁶⁶⁹ Vidi prilog 4.

⁶⁷⁰ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, Rad u god. 1947., Izvještaj Pavla Pintarića, tajnika mačevalačkog odbora FISAH-a.

⁶⁷¹ Rezultati natjecanja na Turniru gradova 1951. godine bili su: floret muški – 1. Zagreb I, 2. Beč, 3. Beograd, 4. Zagreb II; floret žene – 1. Beč, 2. Zagreb I, 3. Beograd, 4. Zagreb II; sablja – 1. Zagreb I, 2. Beč, 3. Zagreb II, 4. Beograd. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, dopis tehničkog sekretara MSJ br. 36.

međunarodnoj sceni, a malo kasnije i na domaćoj. U kasnijim godinama zabilježen je još pokoji manji pojedinačni uspjeh.⁶⁷²

Na državnim prvenstvima u muškom maču vodeća pozicija zagrebačkih mačevaoca prestaje još pedesetih godina, a u sablji šezdesetih. U disciplini floret nakon prvih godina premoćnog vodstva, muški floretaši uspijevaju zadržati u postotku vodeću poziciju u Jugoslaviji sve do 1990. godine, i to je jedina disciplina u kojoj se u kasnijim godinama bilježe neki uspjesi. Kod floretašica je malo drukčija situacija, jer je potkraj četrdesetih godina još u punoj snazi nastupala izvrsna Vojvođanka Margita Christian. Pedesetih godina zagrebačke floretašice imaju vodeću poziciju u državi, ali nakon toga padaju u kvaliteti. Analizirajući rezultate s državnog prvenstva, nema nikakve sumnje da je zagrebačko mačevanje koje je držalo vodeće mjesto u državi između dva svjetska rata i prvih godina nakon Drugoga svjetskog rata, s vremenom iz određenih razloga koji će biti analizirani, stagniralo i potpuno izgubilo svoju vodeću poziciju koju su preuzeli mačevaoci iz Srbije.

Dana 10. listopada 1948. osnovan je Mačevalački savez Hrvatske s glavnim ciljem razvijanja i unapređivanja mačevalačkog sporta. Bez obzira na loše uvjete, entuzijizam je bio velik. Redovito su organizirani međusobni susreti s mačevaocima iz drugih gradova koji su uz ostalo bili izvrsna promocija mačevalačkog sporta i privlačili nove članove.⁶⁷³ U Zagrebu su se svakodnevno održavali treninzi, zahvaljujući ponajprije dobrovoljnim trenerima, inicijativi i donacijama pojedinih članova koji su sami nabavljali rekvizite.⁶⁷⁴ Nedostatak mačevalačkih rekvizita pokušao se nadoknaditi sakupljanjem starog oružja koje bi zadovoljavalo potrebe početnika iz spremišta gimnastičkih dvorana. (U to vrijeme još se na raznim mjestima mogao pronaći velik broj starog oružja iz prethodnih razdoblja kada je mačevanje bilo normalno prisutno u društvu.) Mačevalački trener Stjepan Kerec organizirao je izradu drvenih sablji koje su također poslužile tome da mlađi članovi svladaju osnovne kretnje i položaje u mačevanju, a postojali su planovi i za izradu pravih suvremenih mačevalačkih rekvizita.⁶⁷⁵ Osim toga,

⁶⁷² Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, *Izveštaj s godišnje skupštine Mačevalačkog saveza za 1958. godinu*.

⁶⁷³ Nakon uzvratnog susreta Kvarnera iz Rijeke i Mladosti iz Zagreba koji je 1948. godine održan u Glazbenom zavodu u Zagrebu, prijavilo se četrdeset novih članova u Mladost. Hrvatski športski muzej, Arhivski fond, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, *Rad u god. 1947., Izveštaj Pavla Pintarića, tajnika mačevalačkog odbora FISAH-a*.

⁶⁷⁴ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, *Rad u god. 1947., Izveštaj Dr. Pavla Pintarića, tajnika mačevalačkog odbora FISAH-a* i zapisnik osnivačke skupštine Mačevalačkog saveza Hrvatske održane 10. listopada 1948. u prostorijama FISAH-a u Zagrebu.

⁶⁷⁵ Inicijativa Stjepana Kereca koji je organizirao izradu drvenih sablji i drvenih floreta te njima trenirao djecu bila je inovativna. U današnje vrijeme za najmlađu djecu postoje sablje izrađene od spužve (kojima se djeca ne mogu ozlijediti) i plastično oružje. Op. aut.

planovi za razvoj i širenje mačevalačkog sporta u Hrvatskoj uključivali su tečajeve, mačevalačku školu, uvođenje lige, angažiranje stranog trenera za vrhunske mačevaoca, razvijanje sudačkog kadra, sudjelovanje na više međunarodnih turnira itd.⁶⁷⁶ Naglasak je stavljen i na širenje mačevalačkog sporta izvan Zagreba. Sve te aktivnosti nisu ostale samo na razini ideja, već su provedene u djelo i to uz najveći osobni angažman zagrebačkih mačevaoca i uz minimalnu podršku (financijsku i bilo koju drugu) sa strane. Iz svega je vidljivo da su zagrebački mačevaoci s velikom voljom i uz vlastita materijalna odricanja radili na razvijanju mačevanja.

Već 1949. godine bilo je vidljivo da će novoosnovani Mačevalački savez Hrvatske teško ostvariti svoje ciljeve, jer od viših sportskih saveza nije dobivena nikakva podrška. Odnos s Mačevalačkim savezom Jugoslavije u Beogradu bilo je vrlo loš, no podrška je izostala i iz Republike Hrvatske. FISAH, kasnije Savez sportova Hrvatske, bio je više nego nezainteresiran za razvoj mačevanja, mada su zahtjevi zagrebačkih mačevaoca bili skromni i razumni. Godine 1949. Mačevalačkom savezu Hrvatske bilo je potrebno oko 890.000,00 dinara za realizaciju planiranih djelatnosti, a FISAH-a mu je odobrio 40.000,00 dinara.⁶⁷⁷ Slična situacija nastavila se i sljedećih godina, a kulminacija je bila 1958. godine kada je Savez sportova Hrvatske mačevanju dodijelio 144.000,00 dinara, iznos kojim se zaista ništa nije moglo napraviti. U to vrijeme samo je klinga, zamjenjiva oštrica za električni floret (ne cijeli floret, već samo oštrica bez košarice i drške), stajala 4.000,00 dinara.⁶⁷⁸ Prema tome, za iznos cjelokupnoga godišnjeg budžeta hrvatskog mačevanja moglo se kupiti trideset šest klingi. Jasno je da nije bilo govora ni o održavanju postojećeg stanja, a kamoli o daljnjem razvoju. Dopis Mačevalačkog odbora Hrvatske Savezu sportova Hrvatske iz 1959. godine završava riječima:

„Ukoliko ne bi bilo mogućnosti da će osiguraju sredstva naše je mišljenje da je onda i beskorisna daljnja akcija za održavanje mačevalačkog sporta i da su svi danji naponi i bilo koja uložena sredstva suvišna, jer se rezultati neće moći prikazati. Iako bi na taj način bila učinjena nepravda mačevaocima iz Hrvatske koji su do nedavna

⁶⁷⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, zapisnik osnivačke skupštine Mačevalačkog saveza Hrvatske održane 10. listopada 1948. u prostorijama FISAH-a u Zagrebu.

⁶⁷⁷ Za usporedbu, samo putni troškovi za odlazak na državno prvenstvo te godine iznosili su 32.650,00 dinara, a najam dvorane za isto državno prvenstvo 36.724,00 dinara. Te godine FISAH-u je odobren iznos od 13.000.000,00 dinara. 8.000.000,00 dinara dodijeljeno je Gimnastičkom savezu, a ostatak od 5.000.000,00 dinara podijeljen je na preostalih dvadeset saveza, od čega je Mačevalački savez dobio neobjašnjivo zanemarivi dio, samo 40.000,00 dinara. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, zapisnik sjednice MSH održane dana 14. siječnja 1949. u prostorijama F.S.H.-a u Zagrebu.

⁶⁷⁸ Uobičajeno je da svaki bolji mačevalac posjeduje, osim nekoliko komada oružja (floreta, mačeva ili sablji) i nekoliko rezervnih klingi. Op. aut.; Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, izvještaj s godišnje skupštine Mačevalačkog saveza za 1958. godinu.

dominirali u tom sportu ne samo u Jugoslaviji već i u inostranstvu bolje je i to nego da se ovakovo životarenje produži koje samo šteti ugledu našeg sporta uopće.⁶⁷⁹

Evidentno je da je odnos zagrebačkih mačevaoca i Saveza sportova Hrvatske bio loš, jer osim uskraćivanja sredstava Savez sportova Hrvatske je 1956. godine zabranio mačevaocima sudjelovanje na međunarodnim natjecanjima u državi i inozemstvu. Umjesto tražene pomoći od viših sportskih saveza nije dobivena ni načelna podrška, već je redovito uslijedila kritika.

Golem problem predstavljao je i nedostatak rekvizita. Situacija je bila toliko loša da je na trening znalo doći po deset do dvadeset mačevaoca sa samo jednim floretom (pa se razumljivo nijedan sparing nije mogao izvesti).⁶⁸⁰ Bilo je čak slučajeva kada nije bilo oružja niti za državno prvenstvo, pa su se samo zbog toga izgubile unaprijed osigurane pobjede, jer uobičajeno je da oštrice puknu za vrijeme borbe i da se moraju zamijeniti. Takav slučaj dogodio se 1957. godine kada mačevaoci Mladosti nisu imali osnovne rekvizite.⁶⁸¹ Godine 1958. tri ekipe u Zagrebu imale su samo nekoliko floreta, a bilo je potrebno dvadest do trideset komada.⁶⁸² Ni te godine zagrebački mačevaoci nisu nastupili na svim državnim prvenstvima zbog pomanjkanja oružja i novaca.⁶⁸³ Šezdestih godina u nabavi rekvizita čak nije bio toliko problem novac, već činjenica da su se svi rekviziti uvozili iz inozemstva, pa ih je zbog nedostatka strane valute (deviznih kvota) bilo nemoguće kupiti, a protuzakonita je bila i kupovina od stranih natjecatelja koji bi došli u državu i bili spremni prodati opremu i za domaću valutu – dinare.⁶⁸⁴

Zbog nedostatka oružja i opreme prestalo se raditi i na omasovljenju mačevalačkog sporta jer jednostavno nije imalo smisla. Akcije podučavanja mačevanja po zagrebačkim srednjim školama s drvenim oružjem bile su uspješne samo do određenog stupnja, jer kada bi se pokušalo izvesti borbu zbog nedostatka maski dolazilo je do ozljeda glave.⁶⁸⁵ Zainteresirana djeca i omladinci dolazili su u klubove, ali s obzirom na to da nisu bili osigurani osnovni uvjeti

⁶⁷⁹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 57, dopis Mačevalačkog odbora Saveza sportova Hrvatske broj 4 od 12. svibnja 1959.

⁶⁸⁰ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, izvještaj s godišnje skupštine Mačevalačkog saveza za 1958. godinu.

⁶⁸¹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 57, zapisnik s godišnje skupštine MSH održane 22. siječnja 1958.

⁶⁸² Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 57, dopis MSH broj 4 od 12. svibnja 1959.

⁶⁸³ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, zapisnik s godišnje skupštine Akademskog mačevalačkog kluba Mladost održane 3. ožujka 1959.

⁶⁸⁴ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 57, izvještaj MOH za vrijeme 1959. do 1964. za godišnju skupštinu.

⁶⁸⁵ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 57, dopis MSH broj 56/54 od 10. prosinca 1954. godine.

za treninge, većina je ubrzo odustajala. U takvoj situaciji jasno da je opadala kvaliteta jer nije bilo masovnosti koja bi je generirala.

Nedostatak električnog aparata koji je nabavljen tek 1959. godine, uz neostatak rekvizita, bio je veliki problem. Ne samo da je usporio razvoj, već je zbog toga hrvatsko mačevanje nazadovalo. Električna registracija pogodaka bila je standardna na svim natjecanjima, a hrvatski mačevaoci nisu imali potrebnu rutinu takvih borbi zbog nedostatka vježbe s električnim aparatima. Čak i nakon nabave aparata situacija se nije puno poboljšala jer nije bilo sredstava za obnavljanje i kvalitetno održavanje električne opreme. To je jedan od razloga zašto su u državi vodeću poziciju preuzeli mačevaoci iz Beograda koji su imali na raspolaganju i dovoljno rekvizita i električne aparate za registraciju pogodaka.

Veliki problem predstavljao je i nedostatak adekvatne dvorane za mačevanje, situacija s kojom se zagrebačko mačevanje neuspješno borilo desetljećima. Beogradski mačevaoci svoju su dvoranu koja je bila namijenjena isključivo za mačevanje dobili još 1951. godine, a zagrebački mačevaoci punih dvadeset pet godina kasnije, tek nakon izgradnje istočnog dijela Doma sportova, 1976. godine.⁶⁸⁶

Usprkos poteškoćama, zagrebački mačevaoci pokušavali su, unutar svojih mogućnosti, raditi na razvoju mačevanja. Pokušavalo se osigurati stranog trenera, barem na kratki vremenski period. Radilo se na promoviranju mačevalačkog sporta u Zagrebu i izvan Zagreba. Neke takve akcije uspjele su rezultirati klubovima koji su, neki dulje, neki kraće, djelovali, a neke nikada nisu zaživjele (na primjer pokušaj osnivanja Mačevalačkog kluba Medveščak i Mačevalačkog kluba Gračani). Organizirani su i zapaženi turniri. Godine 1957., na njihovu inicijativu organiziran je Međunarodni turnir u Dubrovniku, prvi veliki međunarodni mačevalački turnir u državi. Od 1959. do 1968. godine organiziran je godišnji međunarodni Velesajamski turnir. Velesajamski turnir bio je vrlo uspješan, pa se od prvobitnog susreta ekipa gradova proširio i na pojedinačna natjecanja žena u floretu i muškaraca u sva tri oružja, a šezdesetih godina ušao je i u kalendar FIE. Godine 1969. u Zagrebu je održano prvenstvo Balkana u mačevanju.⁶⁸⁷ Općenito, vidljivo je da je cjelokupna djelatnost na razvoju i unapređivanju mačevanja bila intenzivnija četrdesetih i pedesetih godina, a nakon toga se smanjuje. Dio razloga za smanjenje

⁶⁸⁶ Dvorana V. Doma sportova ili Srebrna dvorana kako je nazvana zbog boje stropa, nalazi se ispod tribina Dvorane II. (Male dvorane), i do danas je središnje mjesto zagrebačkog mačevanja, gdje osim pojedinih klubova trenira i selekcija. Op. aut. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, dopis Mačevalačkog saveza Jugoslavije br. 142, 13. III. 1951.

⁶⁸⁷ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 44, Prilog problematici mačevalačkog sporta u Hrvatskoj, 1973.

aktivnosti sigurno je odlazak iz mačevanja starijih iskusnih mačevaoca te općeniti osjećaj da se situacija ne može puno poboljšati i promijeniti. Kasnije je bilo manje aktivnosti na širenju i unapređivanju mačevalačkog sporta. Djelatnost se više svodila na treniranje i natjecanja u mjeri koliko je to bilo moguće.

U cilju barem održavanja postojeće kvalitete i lakšeg rada, potkraj 1958. godine osnovan je Mačevalački podsavez za grad Zagreb.⁶⁸⁸ Iduće godine, zbog cjelokupne loše situacije u hrvatskom mačevanju donesena je odluka da se ukine Mačevalački savez Hrvatske, te da se umjesto saveza formira Mačevalački odbor pri Savezu sportova Hrvatske. Novi odbor sačinjavali su predsjednik Vladimir Šklopan, tehnički tajnik Radoslav Fabijanić, referent za materijalno i financijsko poslovanje Zvonimir Bolonić te članovi odbora Ivica Genc i Mario Bauer.⁶⁸⁹ Novi Mačevalački odbor nije opravdao očekivanja. Dijelom zbog objektivnih okolnosti, a dijelom i zbog vlastite neaktivnosti.⁶⁹⁰ Postojale su i nesuglasice među ljudima vezanim uz zagrebačko mačevanje, a ni Mačevalački odbor Hrvatske i Mačevalački podsavez Zagreba nisu dobro surađivali.⁶⁹¹ Neki mačevaoci bili su nezadovoljni radom Odbora i smatrali da on ne treba ni postojati s obzirom na to da Mačevalački podsavez grada Zagreba dobro radi.

Općenito, uza sve ostale poteškoće postojao je i problem rukovodećeg kadra. S vremenom su se stariji mačevaoci povukli iz zagrebačkog mačevanja, dijelom iz osobnih razloga, ali često i zbog nezadovoljstva cjelokupnom situacijom. Manji dio iskusnih starijih mačevaoca koji su se zadržali uglavnom iz čiste ljubavi prema sportu – jer njihove naknade su bile gotovo simbolične (kao treneri ostali su još samo Vladimir Mažuranić koji je radio sve do umirovljenja 1984. godine i Milivoj Radović koji je, nezadovoljan, napustio mačevanje 1973. godine) bavio se trenerskim poslom, a mlađi mačevaoci brinuli su se o svojoj natjecateljskoj spremi i nastupima. U prethodnim razdobljima bilo je uobičajeno da se stariji sportaši bave mlađima (neki oblik mentorskog ili prednjačkog sustava⁶⁹²), no kasnije se, općenitom profesionalizacijom sporta, takva praksa napušta, pa osim nedostatka rukovodećeg, postaje sve

⁶⁸⁸ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, izvještaj s godišnje skupštine Mačevalačkog saveza za 1958. godinu.

⁶⁸⁹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 57, dopis Mačevalačkog odbora broj 1/59 od 24. ožujka 1959.

⁶⁹⁰ Početkom šezdesetih godina Mačevalački odbor četiri godine za redom nije održao niti godišnju skupštinu.

⁶⁹¹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, dopis Mačevalačkog odbora Hrvatske broj 75/63 od 22. srpnja 1963.

⁶⁹² Prije Prvoga svjetskog rata u zagrebačkom HAŠK-u novi član kluba dobivao je svojeg mentora koji bi ih upoznao s pravilima kluba i kojeg je novi član morao apsolutno slušati i poštovati. Prednjak je voditelj vježbanja, slično kao trener, u sokolskim organizacijama. Op. aut.

izraženiji problem nedostatka profesionalnog trenerskog kadra. Takva situacija zadržala se sve do 1990. godine.

10.5. Djelovanje stranih trenera

Od početaka sportskog mačevanja u Hrvatskoj i uopće na području zemalja bivše Jugoslavije svaki značajniji napredak vezan je uz djelovanje stranih trenera. Kako u Hrvatskoj, tako i u Vojvodini i Srbiji, jer na tom području nije postojala dovoljno jaka tradicija i specijalizirana škola ili akademija za školovanje profesionalnih trenera. Naša mačevalačka zajednica bila je svjesna te situacije, tako da se kako u prethodnim razdobljima, tako i nakon Drugoga svjetskog rata, stalno pokušavalo angažirati, makar na neko kraće razdoblje, nekoga stranog profesionalnog trenera iz zemlje s jakom mačevalačkom tradicijom.

Prvi strani trener koji je djelovao u Zagrebu nakon Drugoga svjetskog rata bio je Gyula Glykais, no on je u Hrvatsku stigao zbog ratnih okolnosti, a ne planski. Glykais je u Zagrebu djelovao od jeseni 1945. do 8. svibnja 1946.

Od 1. studenog 1949. do 30. kolovoza 1950. u zagrebačkoj Mladosti je kao trener mačevanja djelovao Venecijanac Ennio Zamichielli. Zamichielli je mačevanje učio kod Giuseppe Galantea, a u Zagrebu je podučavao u sva tri oružja i to više kao praktičar nego teoretičar. Bio je vrlo dobar partner u slobodnoj borbi, a sa zagrebačkim mačevaocima nastupio je i na prvenstvu južne Francuske u Marseilleju od 8. do 10. svibnja 1950.⁶⁹³

Talijanski trener Dante Galante, inače sin Giuseppea i Italije (rođene Tiburzio) Galante koji je već prije rata radio u Zagrebu, 1953. godine ponovno se vratio na kraće vrijeme u Zagreb. Djelovao je u Akademskom mačevalačkom klubu Mladost i u Zagrebu je pripremao jugoslavensku reprezentaciju za prvenstvo svijeta u Bruxellesu. Dante Galante bio je među najboljim trenerima mačevanja u Italiji (samim time i na svijetu), a kasnije je bio trener talijanske reprezentacije.⁶⁹⁴

Godine 1985. za potrebe zagrebačkih mačevaoca angažiran je poljski trener Czeslaw Wojciechowski, jer je jedini profesionalni trener i tajnik Zagrebačkoga mačevalačkog saveza Sanjin Kovačić angažiran za potrebe organizacije mačevalačkog turnira Univerzijade. Wojciechowski je zbog obiteljskih razloga 1986. godine morao napustiti Zagreb, a zamijenio

⁶⁹³ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 25.

⁶⁹⁴ Dante Galante kao amater bio je osvajač brojnih turnira i višestruki prvak Italije. Ispit za učitelja mačevanja položio je 1935. godine u Napulju u Accademia Maddaloni. Predsjednik komisije tom prigodom bio je Nedo Nadi koji se smatra najboljim talijanskim mačevaocem u povijesti. Dante Galante nalazio se u najvišoj kategoriji učitelja mačevanja u Italiji – Categoria d'onore. U tu skupinu svrstavani su počasnici učitelji mačevanja te oni učitelji mačevanja koji su na prvenstvima svijeta za profesionalce zauzeli jedno od prva tri mjesta, ili su bili članovi ekipe koja je osvojila prvo mjesto. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 19.

ga je zemljak Andrzej Prieszecki. On je bio trener stare škole, a mač mu je bio primarno oružje. U Zagrebu je boravio od sredine 1986. do jeseni 1987. godine.⁶⁹⁵

Nakon Univerzijade još nekoliko godina ostao je na snazi zakon po kojem se na prihode trenera nije plaćao doprinos. Ta situacija nije iskorištena 1988. i 1989., no 1990. godine organiziran je dolazak novog trenera iz inozemstva. U siječnju 1990. godine angažiran je Ukrajinac Aleksandar Tihomirov. On je u Zagrebu ostao idućih godinu dana. S obzirom na to da je u to vrijeme na pomolu bio Domovinski rat Tihomirov se vratio u Ukrajinu.⁶⁹⁶

⁶⁹⁵ Kazivanje Sanjina Kovačića.

⁶⁹⁶ Isto.

10.6. Školovanje trenera i sudaca

U Hrvatskoj nije postojala škola za učitelje mačevanja, pa je već od početka razvoja sportskog mačevanja na ovom području postojao problem učiteljskog, odnosno trenerskog kadra. Ta činjenica posebno dolazi do izražaja zbog toga što su učitelji odnosno treneri mačevanja prvi profesionalni sportski treneri u povijesti sporta (s obzirom na to da je mačevanje vještina kojoj se već u razdoblje renesanse pristupalo znanstveno).

Problem je bio i u tome što većini najboljih zagrebačkih mačevaoca sport nije bio primarno zanimanje. Tako se u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata samo Vladimir Mažuranić profesionalno posvetio trenerskom pozivu, a sredinom osamdesetih godina, nakon Mažuranića – Sanjin Kovačić. Prije njih nekoliko godina profesionalni trener je bio još samo Stjepan Kerec, od 1949. do 1952. godine (s time da je prve godine zaposlen kao trener za rad na terenu izvan Zagreba, u Puli i Varaždinu). Za usporedbu, u Beogradu je nekoliko mačevaoca završilo školovanje za trenere izvan države, uglavnom u Francuskoj.

Posebno nesređena situacija bila je među sucima. Nekoliko desetljeća nakon Drugoga svjetskog rata još nije bio formiran zbor sudaca, a nisu postojali ni jasni kriteriji prema kojima su izdavane međunarodne licence. U toj situaciji loše su prolazili etablirani hrvatski mačevaoci, a na scenu su izbijali srbijanski, bez pravog iskustva i međunarodne reputacije. Problem sa sucima (kao i ostale probleme) naglašava i predsjednik slovenskog saveza, Sabljaške zveze Slovenije, Rudolf Cvetko koji opetovano piše dopise Mačevalačkom savezu Jugoslavije.

„Kome, po kakvom kriteriju, odnosno predlogu se izdavaju međunarodne licence za takmičare i sudije.“⁶⁹⁷

S vremena na vrijeme radilo se na stvaranju i usavršavanju trenerskog i sudačkog kadra, pa su, s više ili manje uspjeha organizirani tečajevi. Tečajevi su često organizirani u Beogradu pa se znalo dogoditi da zagrebački savez nema novca da pošalje nekoga iz Hrvatske, ili je na primjer iz Zagreba prisustvovao jedan član na teret Mačevalačkog saveza Jugoslavije (jednako tako po jedan iz Ljubljane, Maribora, Zrenjanina i Skopja), a iz Beograda jedanaestorica jer nisu imali troškove. Spomenuti slučaj dogodio se u Beogradu 1959. godine, na sudačkom

⁶⁹⁷ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 57, dopis Sabljaške zveze Slovenije broj 38/3-59 od 21. lipnja 1959.

tečaju, koji je osim toga i od samog Mačevalačkog saveza Jugoslavije ocijenjen kao neuspješan jer mu nisu prisustvovali najpoznatiji i najiskusniji suci.⁶⁹⁸

Godine 1949. Mačevalački savez Hrvatske organizirao je u Zagrebu tečaj za mačevalačke trenere u trajanju od mjesec dana na kojem su osim mačevaoca iz Hrvatske sudjelovali i mačevaoci iz Bosne i Hercegovine. Nastavni plan trebao je izraditi Vladimir Mažuranić, ali budući da je on neko vrijeme početkom godine zadržan u U.D.B.-i (Upravi državne bezbednosti), taj zadatak preuzeli su Krešimir i Branimir Tretinjak i Milivoj Radović.⁶⁹⁹ Ovaj mačevalački tečaj organiziran je prije svega za trenere izvan Zagreba, s obzirom na to da je u to vrijeme Mačevalački savez Hrvatske intenzivno radio na populariziranju mačevanja i osnivanju mačevalačkih klubova u sredinama gdje oni nisu postojali, ne samo u Hrvatskoj, već i u drugim republikama.

Nekoliko godina kasnije, 1953., postojala je inicijativa da se iskoristi boravak poznatoga talijanskog trenera Dantea Galantea u Zagrebu i organizira trenerski tečaj, no ta ideja, ponajprije zbog neaktivnosti Jugoslavenskoga mačevalačkog saveza nije ostvarena.

Godine 1962., 27. i 28. prosinca, u organizaciji Mačevalačkog saveza Jugoslavije poznati mađarski trener Janos Kevey održao je u Zagrebu (kao i u ostalim mačevalačkim središtima u Jugoslaviji) kratki trenerski tečaj. Kevey je od 1947. godine pa do kraja pedesetih godina bio poljski nacionalni trener pod čijim vodstvom su Poljaci osvojili više medalja na svjetskim i olimpijskim turnirima. Nakon Poljske radio je kao trener u Italiji. U Zagrebu je demonstrirao svoje vlastite inovacije u tehnici mačevalačkog treninga koje su bile cijenjene svuda u svijetu.⁷⁰⁰

Godine 1966. održan je još jedan kratki tečaj za mačevalačke trenere klubova Mladost i Lokomotiva, u trajanju od dva dana (18. i 19. kolovoza). Predavač na tečaju bio je poznati poljski mačevalac Ryszard Zub. Zub je, kao član poljske sabljaške ekipe osvojio srebro na Olimpijskim igrama 1956. godine u Melbourneu i 1960. godine u Rimu te broncu 1964. godine u Tokiju.

Godine 1977. u Trpnju organiziran je seminar za mačevalačke trenere i instruktore u trajanju od dva tjedna.⁷⁰¹

⁶⁹⁸ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, izveštaj o održanom seminaru za sudije u Beogradu od 17. do 22. listopada 1959.

⁶⁹⁹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, zapisnik sjednice MSH održane 4. veljače 1949. u prostorijama F.S.H.-a u Zagrebu.

⁷⁰⁰ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, dopis MSJ br. 500 od 25. prosinca 1962.

⁷⁰¹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 25.

Različiti tečajevi za osposobljavanje trenera organizirani su nekoliko puta nakon Drugoga svjetskog rata i u organizaciji Zavoda za fizički odgoj i od 1959. godine Visoke škole za fizičku kulturu. U sklopu obrazovanja kadrova u Republičkom centru za školovanje i usavršavanje kadrova društvenih organizacija za fizičku kulturu (odjel na Fakultetu za fizičku kulturu), organiziran je 1982. godine tečaj za mačevalačke trenere. Tehniku i taktiku mačevanja predavao je Jerzy Wezovsky iz Varšave. Polaznici tečaja bili su: Sanjin Kovačić, Boris Blažičko, Branko Šojat i Mladen Pintarić. Sanjin Kovačić je jedini završio tečaj. On je u Varšavi 1984. godine završio i tečaj za trenere mačevanja organiziran u sklopu programa olimpijske solidarnosti.

Godine 1989. ponovno je organiziran tečaj za mačevalačke trenere pri Fakultetu za fizičku kulturu. Specijalistički dio održan je u sportskom centru Bjelolasica, od 28. srpnja do 5. kolovoza 1989. Vodio ga je profesor sa Sportskog fakulteta u Budimpešti Gabor Bognar. Tečaj su polazili Dubravko Borčić, Tomislav Gavazzi, Tea Lanović, Ines Loknar, Goran Petričić, Ante Samohod, Josip Šabić i Martin Žokalj. Jedini polaznik koji je završio taj tečaj bio je Ante Samohod.

Treći tečaj za mačevalačke trenere organiziran pri Fakultetu za fizičku kulturu održan je 1990. godine. Voditelj specijalističkog dijela bio je Aleksandar Tihomirov, a polaznici su bili Andrea Jambrošić, Marko Kallay, Bojan Mijatović, Milan Petričević, Igor Štefanić i Antonio Trcin.

Još prije nego što je organiziran prvi tečaj, 1982. godine, Aleksandar Krajziger završio je ekvivalent sličnog tečaja za mačevalačkog trenera. Opće predmete položio je na Fakultetu za fizičku kulturu, a specijalistički dio kod Vladimira Mažuranića.

Ujesen 1989. godine Sanjin Kovačić je u ime Mačevalačkog saveza Zagreba organizirao seminar za sablju. Seminar je trajao nekoliko dana i održan je u Domu sportova. Voditelji su bili Jurij Kuznjecov iz Ukrajine i Andrasz Beszedes iz Mađarske.⁷⁰² Demonstratori su bili Andrej Zajec iz Ljubljane i Sanjin Kovačić. Polaznici seminara bili su Milan Petričević, Alan Smojver, Antonio Trcin i Martin Žokalj.⁷⁰³

⁷⁰² Beszedes je kasnije dobio i hrvatsko državljanstvo. Op. aut.

⁷⁰³ Kazivanje Sanjina Kovačića.

10.7. Pokušaji organiziranja proizvodnje mačevalačke opreme, rekvizita te aparata za registriranje pogodaka

Nedostatak mačevalačke opreme, rekvizita i aparata za registraciju pogodaka jedna je od najvećih prepreka razvoju mačevanja u Hrvatskoj nakon Drugoga svjetskog rata. Zagrebački mačevaoci pokušali su riješiti taj problem konstruiranjem i pokretanjem proizvodnje u Zagrebu.

U prethodnim razdobljima mačevalačka oprema, u prvom redu oružje, nabavljani su isključivo iz inozemstva. Prvi rekviziti dolazili su iz Austrije. Od 1902. godine mačevalačko oružje nabavljano je iz Graza i Beča te iz Venecije posredovanjem učitelja mačevanja Giuseppea Galantea. Do Prvoga svjetskog rata oružje nabavljano iz Austrije bilo je dosta masivno i teško, za razliku od lakšega talijanskog koje je više odgovaralo mačevalačkom sportu.⁷⁰⁴ Između dva svjetska rata zagrebački mačevaoci nabavljali su florete iz Italije i Francuske, a sablje iz Mađarske.

Nakon Drugoga svjetskog rata oružje i oprema nabavljani su iz Italije i Mađarske, kasnije još i iz Poljske, te od njemačkih proizvođača oružja (koji su smatrani najkvalitetnijim, ali i najskupljim), a sva nabava išla je preko Mačevalačkog saveza Jugoslavije. Mačevalački savez Jugoslavije nabavljao je oružje i vršio raspodjelu po republikama, no hrvatski i slovenski mačevaoci bili su konstantno nezadovoljni raspodjelom opreme bez jasnih kriterija. Tek šezdesetih godina omogućeno je republičkim mačevalačkim organizacijama da same kupe oružje ako se koriste sredstvima koja im doznaju republički savezi, no u tom razdoblju dolazi do nestašice strane valute tako da je kupnju bilo nemoguće realizirati.

Sredinom pedesetih godina započelo se s proizvodnjom floreta (košarica, drški i običnih neelektričnih klingi – odnosno sječiva) u Sloveniji, u tvornici kosa i srpova u Tržiču. Oružje je izrađivao poslovođa tvornice Alojzij Ćuk, a nakon što je on početkom šezdesetih godina otišao u mirovinu, prestala je i izrada floreta u Sloveniji.⁷⁰⁵ Florete izrađene u Tržiču, osim slovenskih koristili su i hrvatski mačevaoci.

Zagrebački mačevaoci pokušavali su nekoliko puta domaćom proizvodnjom riješiti problem nedostatka opreme, no nijedan pokušaj nije zaživio. Godine 1949. Mačevalački savez Hrvatske dostavio je nacрте za proizvodnju mačevalačkih odijela i rukavica tvornici „Predrag

⁷⁰⁴ Austrijsko oružje bilo je teže i masivnije od ostalog čak i u kasnijim razdobljima, pa i u prvo vrijeme nakon Drugoga svjetskog rata, tako da su najbolji austrijski mačevaoci svoje oružje nabavljali iz Italije i Mađarske. Op. aut.

⁷⁰⁵ U početku su oštrice koje je Ćuk izrađivao bile prekrhke pa su znale pucati i na dva mjesta odjednom, no nakon izmjena u izradi, oštrice su bile vrlo dobre. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 36.

Heruc“ u Zagrebu. Komercijalni direktor te tvornice otputovao je u Beograd s nacrtima kako bi se izvršila unifikacija, a dogovoreno je da bi odijela mogla biti gotova do travnja iste godine.⁷⁰⁶

Godine 1964. i 1965. Milivoj Radović napravio je sve predradnje i pripreme za proizvodnju mačevalačkih maski i sve dijelove za sva tri oružja (florete, mač, sablju) u Zagrebu. Iz njegova dopisa Mačevalačkom savezu Jugoslavije i referata koji je iznio svojem matičnom klubu Lokomotiva vidljivo je da je Radović obišao nekoliko tvornica i radionica, isposlovao najnižu cijenu i dogovorio sve za početak proizvodnje. U tvornici Janko Gredelj izrađen je prototip maske, drveni kalup za prešanje žičane mreže za obrazinu maske te uzorci košarica za sva tri oružja. U drvo-tokarijskoj radionici Dragutina Horvata u Frankopanskoj ulici 9 izrađeni su uzorci drvenih drški za sablju, florete i mač, a u bravarskoj radionici Marijana Mucafira u Prilazu JNA (danas se ta ulica zove Prilaz Gjura Dežalića) 80 izrađeni su uzorci košarica za florete, mač i sablju, maske, matica za sva tri oružja i komplet prstena.⁷⁰⁷ Usprkos svim poduzetim predradnjama, proizvodnja nije zaživjela.

Osim pokušaja proizvodnje rekvizita, u Zagrebu je relativno rano konstruiran i aparat za registraciju pogodaka u mačevanju, i to univerzalan za mač i florete. Izradio ga je Zagrepčan Ivan Gerersdorfer 1966. godine, koji je za aparat tražio i odobrenje od Međunarodne mačevalačke federacije. Gerersdorfer nije bio mačevalac, već majstor obrtnik kojeg je Vladimir Mažuranić u zimi 1963. godine kontaktirao radi popravka aparature Carmimari aparata koji je u to vrijeme korišten u Zagrebu, a konstruirao je aparat nakon što je vidio i Uhlmann aparat za registraciju pogodaka u maču i floretu koji je Milovan Zoričić darovao zagrebačkim mačevaocima.⁷⁰⁸ Gerersdorfer nije kopirao ni Uhlmann ni Carmimari sustav, već je izveo vlastitu tehničku konstrukciju koja se koristi tranzistorima. Zagrebački aparat bio je težak oko 6 kilograma, veličine 30x25 i visine 12 cm bez lampica (nešto veći od Uhlmannova). Prema imenu svojeg tvorca, dobio je naziv Iger aparat za registraciju pogodaka u mačevanju. Prvi put je prikazan i upotrijebljen u dvorani Mladosti u osnovnoj školi u

⁷⁰⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, zapisnik sjednice MSH održane 14. siječnja 1949. u prostorijama F.S.H.-a u Zagrebu.

⁷⁰⁷ Hrvatski športski muzej, Arhivski fond, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 36, Referat Mačevalačkom klubu S. D. Lokomotiva Zagreb od 5. lipnja 1965. i dopis Milivoja Radovića Mačevalačkom savezu Jugoslavije od 1. lipnja 1964.

⁷⁰⁸ Ivan Gerersdorfer bio je potomak imućne obitelji Gerersdorfer koja je bila vlasnik palače Jelačić u Demetrovoj ulici na Gornjem gradu. Bio je urarski majstor, inicijator izložaba te strastveni sakupljač i restaurator glazbenih automata. Sakupio je jedinstvenu zbirku mehaničkih glazbenih automata koja je preventivno zaštićena od države još 1949. godine, a koju je Gerersdorfer 1977. godine darovao gradu Zagrebu. Danas se zbirka nalazi u Muzeju grada Zagreba. Kazivanje Bogomira Jambrošića i Muzej grada Zagreba (http://www.mgz.hr/hr/postav/ivan_gerersdorfer/)

Varšavskoj, 20. siječnja 1966.⁷⁰⁹ Mačevalački odbor Hrvatske obavijestio je Mačevalački savez Jugoslavije o proizvedenom aparatu koji je po svojim tehničkim i funkcionalnim svojstvima bio identičan stranim aparatima, s tim da je bio jeftiniji, a osim toga za njegovu nabavku nisu bila potrebna devizna sredstva koja su u to vrijeme predstavljala veliki problem. U istom dopisu se pita da li je Mačevalački savez Jugoslavije zainteresiran za kupnju aparata za potrebe jugoslavenskog mačevanja te navodi da bi se tek nakon narudžbe mogla definirati točna cijena, no proizvodnja nikada nije započeta.⁷¹⁰

⁷⁰⁹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 36.

⁷¹⁰ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 36, dopis Mačevalačkog odbora Hrvatske od 24. ožujka 1966.

10.8. Stjepan Kerec i knjiga *Mačevanje: floret – mač – sablja – duzak*

Stjepan Kerec (Varaždin, 1885. – Bučkovci kod Ljutomera, Slovenija, 1968.) vrlo je rano došao u kontakt s mačevanjem. Kao dječak promatrao je satove mačevanja u varaždinskoj vojarni, pa ga je Ottokar Groh koji je u to vrijeme radio u Varaždinu počeo podučavati jedan sat dnevno. Od 1902. do 1904. godine živio je u Zagrebu gdje je također mačevao, a 1904. godine otišao je na odsluženje četverogodišnjeg vojnog roka u Ratnoj mornarici u Puli. Tamošnji učitelj mačevanja, Čeh Ribar prepoznao je Kerecove mačevalačke kvalitete i uzeo ga za asistenta, dužnost koju je Stjepan Kerec obavljao za sve četiri godine u Puli.⁷¹¹ Nakon Pule godinu dana je radio kao učitelj mačevanja u Pomorskoj školi u Rijeci, a 1909. godine ga je Ministarstvo mornarice uputilo u Vojni institut za učitelje mačevanja u Bečkom Novom Mjestu. Umjesto tri godine kao učenik, tamo je radio kao asistent dvije godine te u činu dočasnika položio ispit za učitelja mačevanja.⁷¹² Iz Bečkog Novog Mjesta Kerec se vratio u Rijeku gdje je u Pomorskoj akademiji radio kao učitelj mačevanja od 1910. do 1912. godine, kada se obratio Milanu Neraliću. Za vrijeme školovanja i djelovanja u Bečkom Novom Mjestu, ujedno je podučavao mačevanje floretom u tamošnjem Radničkom tjelovježbenom društvu tvornice Daimler. Od 1910. do 1912. godine Kerec je ponovno podučavao mačevanje u Pomorskoj školi u Rijeci, nakon čega je otičao u Njemačku. Naime, na preporuku Milana Neralića Njemački mačevalački savez postavio je Kereca za učitelja mačevanja za pokrajinu Sasku.

Prvi svjetski rat proveo je radeći u kamenolomu kraj Pule. Nakon rata na prijedlog Franje Bučara postavljen je za učitelja tjelovježbe u Varaždinu gdje je od 1920. do 1922. godine radio i kao učitelj mačevanja u mačevalačkoj sekciji Šahovskog kluba. Od 1927. do 1931. godine podučavao je mačevanje u Leipzigu, a od 1931. do 1945. bio je savezni učitelj mačevanja u Hamburgu. Za vrijeme rada u Njemačkoj i Austriji bio je vrlo cijenjen kao učitelj mačevanja te je kao sudac i borac sudjelovao na više istaknutih mačevalačkih akademija (jednom i pred carem Wilhelmom II.).⁷¹³

Nakon Drugoga svjetskog rata Kerec je pet mjeseci radio u Uredu za repatriaciju Jugoslavena u Hamburgu, a 12. rujna 1945. vratio se u Zagreb gdje je 1947. podučavao u

⁷¹¹ Obuka je bila svaki dan. Svakog drugog dana svaki odjel vježbao je po 90 minuta, prve godine floret, zatim sablja i mač. Hrvatski športski muzej, Arhivski fond, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 20.

⁷¹² Taj put je na ispitu od pedeset četiri kandidata ispit položilo njih jedanaest. Zapovjednik Tečaja bio je u to vrijeme husarski pukovnik Rieger (Mađar), učitelj za floret i mač bio je infanterijski poručnik Richard Verderber, za sablju kapetan Zafauk i Rudolf Cvetko, a za gimnastiku poručnik Dahinten. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 20.

⁷¹³ Milivoj RADOVIĆ, „In memoriam Stjepan Kerec Varaždin, 4. XII 1885. – Bučkovci kod Ljutomera, 8. XII 1968.“, *Sportske novosti*, 10. XII. 1968., 15.

Akademskom mačevalačkom klubu Mladost. Dana 30. svibnja 1949. Mačevalački savez Jugoslavije zaposlio je Kereca kao saveznog trenera za rad na terenu (Pula i Varaždin). Od jeseni 1950. do 31. listopada 1952. trenirao je mačevaoce Lokomotive, nakon čega je umirovljen.⁷¹⁴

Kerec je svoj prvi priručnik za mačevanje napisao još 1923. godine u Zagrebu, no rukopis se na nerazjašnjen način izgubio. U Leipzigu je nakon toga, 1928. godine izdao na njemačkom jeziku knjigu *Fechterbuch für Floret und Säbel* (Mačevalačka knjiga za floret i sablju). U Zagrebu je 1951. godine tiskana knjiga *Mačevanje: floret – mač – sablja – duzak*, koju je Kerec napisao u suradnji s Milivojem Radovićem.⁷¹⁵ Radović je napisao poglavlje o radu nogu, odnosno mačevalačkom kretanju, a Kerec preostali dio knjige. Knjiga *Mačevanje: floret – mač – sablja – duzak* prva je knjiga o tehnici mačevanja nakon Bučarove knjižice *Mačevanje* iz 1912. godine. Također, to je do danas posljednja knjiga koja je u Hrvatskoj izdana o mačevanju. Knjiga sadrži sve osnove mačevalačkog sporta. Iz toga razloga Mačevalački savez Hrvatske slao ju je novoosnovanim klubovima izvan Zagreba da služi kao priručnik trenerima koji nisu imali formalno trenersko obrazovanje, a katkad niti iskustvo.

⁷¹⁴ Isto.

⁷¹⁵ Isto.

10.9. Odnos mačevalačkih organizacija iz Zagreba i Mačevalačkog saveza Jugoslavije

Problemi u odnosima između mačevaoca pojedinih republika i regija u Jugoslaviji započeli su odmah nakon Drugoga svjetskog rata. S jedne strane bili su mačevaoci iz regija gdje je postojala mačevalačka tradicija (Hrvatska, odnosno Zagreb, Slovenija i Vojvodina), a s druge strane FISAJ i kasnije Mačevalački savez Jugoslavije sa sjedištem u Beogradu.

Već iz zapisnika s osnivačke skupštine Mačevalačkog saveza Hrvatske 1948. godine vidljivi su veliki problemi s Beogradom, mada je Mačevalački savez Jugoslavije osnovan tek godinu kasnije, 1949. godine (od 1945. do 1949. godine djelovao je Odbor za mačevanje Fiskulturnog odbora Jugoslavije, od 1946. FISAJ-a). Na osnivačkoj skupštini Mačevalačkog saveza Hrvatske delegat FISAJ-a Siniša Čizmić (kasnije prvak Jugoslavije u maču 1952. godine), predbacio je Mačevalačkom odboru Hrvatske nedovoljnu suradnju s Beogradom, odnosno FISAJ-em, mada je situacija bila upravo obrnuta. Mačevalački odbor Hrvatske uputio je nekoliko pisama FISAJ-u, bez odgovora, a tajnik dr. Pavao Pintarić za posjeta Beogradu također nije uspio ostvariti suradnju. Uz to, mada je cijela državna reprezentacija bila sastavljena gotovo isključivo od hrvatskih mačevaoca, Zagreb nije dobio nikakva sredstva, dok je Beograd dobio 250.000,00 dinara. Delegat FISAJ-a Čizmić na kraju osnivačke skupštine priznao je da je za loše odnose možda i više kriv Beograd i obećao bolju suradnju.⁷¹⁶

Do promjene u raspodjeli sredstava nije došlo ni u kasnijim razdobljima. Postojao je niz konkretnih slučajeva kada je Mačevalački savez Jugoslavije donio određene odluke i napravio neke akcije na štetu zagrebačkih mačevaoca. Jedan od primjera je kupnja i raspodjela oružja od državnog saveza. Mačevalački savez Jugoslavije je konstantno izbjegavao pravovremeno dati republičkim savezima na uvid pregled nabave, prodaje i naplate rekvizita, a po svemu je bilo evidentno da su se beogradski klubovi besplatno koristili aparatima i opremom. Također, Mačevalački odbor Hrvatske opetovano je izražavao neslaganje s time što je Mačevalački savez Jugoslavije više puta odobrio sredstva za organizaciju turnira u Beogradu, jer je to protiv propisa.⁷¹⁷ Jednako tako, kriteriji za odabir olimpijskih kandidata kao i određivanje kandidata za pojedina natjecanja, način sastavljanja rang liste i sastavljanje propozicija za natjecanja, određivani su na način koji je pogodio natjecatelje iz Srbije, a išao na štetu ostalima,

⁷¹⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, zapisnik osnivačke skupštine Mačevalačkog saveza Hrvatske održane 10. listopada 1948. u prostorijama FISAJ-a u Zagrebu.

⁷¹⁷ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, zapisnik sa sastanka Izvršnog odbora Jugoslavije održanog 17. rujna 1959. i Zapisnik sa sastanka Mačevalačkog odbora Hrvatske održanog 13. studenog 1962.

pogotovo iz razvijenijih centara kao što je bio Zagreb. Sve to vidljivo je iz dopisa koje je Mačevalačkom savezu Jugoslavije upućivao Mačevalački savez Hrvatske, ali i Sabljaške zveze Slovenije.⁷¹⁸ Jedan od velikih problema bio je i nedostatak komunikacije, jer Mačevalački savez Jugoslavije ili nije odgovarao ili je odgovarao sa zakašnjenjem, a kasnio je i sa slanjem službenih informacija. Nadalje, dužnost Mačevalačkog saveza Jugoslavije bila je da se brine o stručnom kadru na području cijele države, a Savez je to nestručno i površno odrađivao. U isto vrijeme financiralo se školovanje i usavršavanje pojedinaca iz Beograda na najboljim trenerskim školama izvan države.⁷¹⁹

Osim davanja prednosti srbijanskim mačevaocima, vodstvo Mačevalačkog saveza Jugoslavije više se puta amaterski i površno bavilo sa svojim zadaćama. Tako je na primjer program priprema za olimpijske kandidate u Makarskoj 1959. godine sastavljen na način da su se kandidati mačevanjem bavili dnevno jedan sat teoretski i jedan sat praktično, a sve ostalo vrijeme priprema izvodili su vježbe iz lake atletike (vježbali kondiciju). Razlog za takav program ležao je u činjenici da za pripreme nije angažiran nijedan stručni trener. Objašnjenje Mačevalačkog saveza Jugoslavije za takav pristup bilo je da Savez u vrijeme održavanja priprema nije raspolagao ni s jednim vrhunskim trenerom, što nije istina. Najbolji treneri u državi u to vrijeme bili su svi iz Hrvatske i Slovenije (Stjepan Kerec, Vladimir Mažuranić, Branimir i Krešimir Tretinjak, Mladen Pavao Pintarić, Rudolf Cvetko).⁷²⁰ Neprofesionalnost Mačevalačkog saveza Jugoslavije bila je vidljiva i u načinu trošenja sredstava. Novca u prvom razdoblju, sve do šezdesetih godina, nije nedostajalo jer je Mačevalački savez Jugoslavije dobivao dovoljno sredstava za unapređenje i razvitak mačevanja, no ta sredstva nekontrolirano su trošena što je čak i zaključeno na Plenumu Mačevalačkog saveza Jugoslavije početkom 1958. godine.⁷²¹

Problemi u međusobnim odnosima najjasnije su vidljivi iz pojedinih službenih dopisa, u kojima je s hrvatske strane vidljivo ogorčenje postojećom situacijom. Jedan od primjera je dopis Mačevalačkog saveza Hrvatske Mačevalačkom savezu Jugoslavije vezan uz osnivanje kluba u Dubrovniku u kojem stoji:

⁷¹⁸ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 57.

⁷¹⁹ Tako se na primjer Branimir Živković školovao u Salle Piere Lacazeu u Parizu, a Aleksije Ber završio je Visoku školu mačevanja također u Parizu.

⁷²⁰ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 57, dopis Sabljaške zveze Slovenije br. 43/1-60 od 30. svibnja 1960.

⁷²¹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42., izvještaj s godišnje skupštine Mačevalačkog saveza za 1958. godinu.

„Čudi nas Vaš postupak u zadnje vrijeme, da čak niste u stanju odgovoriti na naša pisma, a da ne govorimo o nekoj drugoj suradnji. Mislimo da smo već davno prebrodili pojedine lične intrige i pošli smo željenim ciljem ka omasovljenju mačevalačkog sporta, shvativši pozitivno Vašu kritiku, no ostali smo razočarani i nesvatljivo nam je da su Vaša obećanja i pomoć ostale samo prazne riječi. Dali je to u interesu sporta ocijenite sami, no ukoliko ostajete i dalje tako pasivni prema ovom Savezu morati ćemo se za pomoć i tumačenje takvog stava obratiti Savezu sportova Jugoslavije.“⁷²²

Dopisi iz Beograda s druge strane, katkad sadržavaju neka formalna objašnjenja određenih postupaka („Izvesni propusti, nedostaci i nejasnosti u organizaciji ovog takmičenja pothranili su izvesne neopravdane sumnje.“⁷²³), ali u nastavku svakoga takvog dopisa oštro se naglašava stav i ispravno postupanje Mačevalačkog saveza Jugoslavije. Velik problem bio je i nedostatak komunikacije i odugovlačenje Beograda.

Komunikacija vezana uz organizaciju međunarodnog turnira u Dubrovniku dobro ilustrira odnos Mačevalačkog saveza Jugoslavije prema Mačevalačkom savezu Hrvatske. Turnir je na inicijativu Mačevalačkog saveza Hrvatske održan za vrijeme Dubrovačkih ljetnih igara 1957. godine, uz gostovanje velikog broja jakih stranih mačevaoca te je polučio velik uspjeh.⁷²⁴ Osim toga, predsjednik Narodnog odbora općine Dubrovnik i predsjednik Dubrovačkih ljetnih igara bili su jako zainteresirani da taj turnir postane stalna priredba, odnosno da se ubuduće organizira svake godine za vrijeme Dubrovačkih ljetnih igara.⁷²⁵ Izvještaj Mačevalačkog saveza Jugoslavije s međunarodnog turnira u Dubrovniku na početku potvrđuje da je to bila „prva veća priredba mačevalačkog sporta u našoj zemlji“, te da je „bio od velikog začaja za našu organizaciju, a pre svega za naše vrhunske mačevaoce kojima se pružila prilika da se susretnu na borilištu sa boljim inostranim takmičarima“. ⁷²⁶ No dalje se u najvećem dijelu izvještaja kritizira organizacija turnira, kašnjenje satnice, suđenje, sportska

⁷²² Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 48, dopis Mačevalačkog saveza Hrvatske broj 68 od 2. prosinca 1957.

⁷²³ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 48, dopis Mačevalačkog saveza Jugoslavije broj 138 od 19. ožujka 1951.

⁷²⁴ Dugo vremena nakon Dubrovačkog turnira nijedno natjecanje u Jugoslaviji nije bilo ni približno tako uspješno, a čak je i u almanahu sportova za 1963. godinu Jugoslavenski mačevalački savez predstavljen uz dvije portret fotografije najuspješnijih natjecatelja i fotografijom sa zatvaranja Međunarodnog mačevalačkog turnira u Dubrovniku stara šest godina, jer je taj turnir očigledno predstavljao kasnije neponovljeni uspjeh. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 41.

⁷²⁵ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 57, dopis Mačevalačkog saveza Jugoslavije broj 556 od 14. rujna 1957.

⁷²⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 57, izvještaj Mačevalačkog saveza Jugoslavije s Internacionalnog turnira u Dubrovniku.

disciplina, loša i neispravna oprema jugoslavenskih mačevaoca te se općenito zaključuje da „sa opštim uspehom turnira ne možemo biti zadovoljni“.⁷²⁷ Posebno je nelogična 5. točka izvještaja:

„Praksa je pokazala da je organizovanje turnira u dosadašnjem klasičnom obliku, (samo sa finalnim takmičenjima) neizvodljivo, a naročito za Dubrovnik. Priredba je suviše monotona, svako takmičenje dugo traje i publici ne daje neke posebne privlačnosti. Naše je mišljenje da ubuduće treba pristupiti nekom drugom obliku, u koji bi se unosilo više raznovrsnosti i interesantnosti.“⁷²⁸

Iz ovoga dijela izvještaja jasno je vidljivo da kritika nije konstruktivna. Mačevalačke borbe ni u prošlosti niti danas nisu mogle i ne mogu biti razumljive publici koja ne poznaje mačevanje. Prijedlog da se turnir organizira na drukčiji način kako bi postao raznovrsniji i zanimljiviji publici je sasvim površan, jer se nikakav konkretan prijedlog za drukčiju organizaciju i ne može dati. Izvještaj završava tonom karakterističnim za pojedine dopise Mačevalačkog saveza Jugoslavije, na površini pozitivan, ali s nemogućim (i nedefiniranim) zahtjevima i zapravo sasvim negativno kritički nastrojen.

„Na kraju smatramo za potrebnim istaći da IO.MSJ ipak smatra za celishodno da se pomenuti Turnir održava svake godine, s tim da se brižljivije i sa više odgovornosti vodi računa o svemu, što je pokazala dosadašnja praksa, a pre svega da se podiže na takav nivo u svakom pogledu, koji ga po svom imenu zaslužuje. To nije samo stvar IO.MSJ, već organizacije kao celine. Ukoliko se to nebi ostvarilo, onda je bolje da se Turnir ne organizuje.“⁷²⁹

Godine 1958. Mačevalački savez Hrvatske pripremio je sve za ponovno održavanje turnira, a osigurana su i određena sredstva. Najvažniji uvjeti da taj turnir postane tradicionalan bili su zadovoljeni – golem interes stranih mačevaoca te interes grada Dubrovnika i vodstva Dubrovačkih ljetnih igara. No 3. lipnja Mačevalački savez Jugoslavije odlučio je preuzeti na sebe organizaciju, da bi već 25. lipnja donio odluku da se turnir neće održati. Takva odluka očekivano je izazvala revolt u Zagrebu i bila je još jedna u nizu situacija koje su kronično i trajno narušile odnose između dva saveza.⁷³⁰

⁷²⁷ Isto.

⁷²⁸ Isto.

⁷²⁹ Isto.

⁷³⁰ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 57, dopis Mačevalačkog saveza Hrvatske broj 29 od 15. srpnja 1958.

Još jedan u nizu primjera načina komunikacije Mačevalačkog saveza Jugoslavije je odgovor na ideju Mačevalačkog saveza Hrvatske o organiziranju međunarodnog turnira u Zagrebu za vrijeme trajanja Jesenskog sajma.

„U vezi Vašeg pisma br. 69 od 28. XII. 1957 izveštavamo Vas da se slažemo sa Vašim idejama oko organizovanja jednog internacionalnog turnira u Zagrebu, ali moramo da Vam napomenemo da Savez sportova Jugoslavije ne odobrava klupske međunarodne susrete u našem sportu, pa prema tome Vi bi morali izvršiti reviziju Vaše zamisli.“⁷³¹

I nakon otprilike devet mjeseci odugovlačenja ponovno vezano uz isti turnir:

„Potpuno smo saglasni za održavanje turnira u Zagrebu sa domaćim učesnicima ali za međunarodni format ovog takmičenja mora se imati odobrenje Komisije za međunarodne veze SSJ, jer to takmičenje ne ulazi u odobreni Program, međunarodnih susreta MSJ za 1959. godinu.

Vašu molbu smo prosledili Komisiji SSJ sa mišljenjem da Vam svakako treba odobriti ovaj turnir. Primećujemo da se odobrenje traži sa velikim zakašnjenjem i to u mnogome umanjuje šanse za pozitivno rešenje.“⁷³²

Loš odnos dvaju saveza ponovno je došao na vidjelo prigodom posjeta Zagrebu mađarskog trenera Janosa Keveya 1962. godine. Mačevalački savez Jugoslavije u dopisu navodi:

„Troškovi za njegov boravak i rad plaćeni su od strane ovog saveza, tako da Vi ne snosite nikakve troškove njegovog dolaska i boravka kod vas.“⁷³³

No nakon održanog trenerskog tečaja, Mačevalački savez Jugoslavije je poslao Mačevalačkom savezu Hrvatske hotelski račun iz Zagreba za Keveya. Mačevalački savez Hrvatske odbio je podmiriti račun, što je bio uzrok novim nesuglasticama.⁷³⁴

⁷³¹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 57, dopis Mačevalačkog saveza Hrvatske broj 5/12-2 od 6. siječnja 1958.

⁷³² Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 57, dopis Mačevalačkog saveza Hrvatske broj 417/59 od 28. kolovoza 1959.

⁷³³ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, dopis Mačevalačkog saveza Jugoslavije br. 500 od 25. prosinca 1962.

⁷³⁴ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, dopis Mačevalačkog saveza Hrvatske broj 9/63 od 24. siječnja 1963.

Dopis Mačevalačkog saveza Hrvatske iz 1961. godine tiče se svjetskog prvenstva u Torinu, ali iz njega je vidljivo koje su teme općenito opterećivale odnose između Mačevalačkog saveza Jugoslavije i zagrebačkih mačevaoca:

„Iako se približava svjetsko prvenstvo u Torinu, ovaj odbor do danas nije službeno obaviješten o nikakvim pripremama ni rasporedu za prvenstvo. Kao uvijek sve se to doznaje u zadnji čas tako da se nema vremena pribaviti putnice i ostale dokumente, što u krajnjom liniji izgleda s obzirom na staru praksu da se to namjerno čini. Žalosno je ali istinito da se putem privatne korespodencije te stvari prije doznaju, kao i ovaj puta na osnovu korespodencije Živković-Kržišnik. Znači te se stvari unaprijed određuju i dogovaraju u privatnim kuloarima, a da bi se kasnije dogovor mogao formalno potvrditi na sastanku, razumljivo glasanjem.

Na koncu to je stara praksa MSJ koja se izgleda neće iskorijeniti, jer su se vratili natrag pobornici te prakse. Nećemo pogriješiti ako kažemo da se po tom sistemu određuju i takmičari...

Premda smo se na plenumu u Zagrebu dogovorili da se obavezno šalju pozivi za takmičenje u inozemstvu do danas o tome ni glasa. To potvrđuje staro pravilo da se podmire potrebe na izvoru, a onda što ostane ili nezadovoljava apetite pojedinaca prepušta se drugima. O tim propustima skoro uvijek se raspravlja i kritizira na našim plenumima i sastancima i uvijek se konstatira da će se praksa u tom pogledu izmijeniti ali nažalost sve ostaje samo na riječima a djela potvrđuju da se tendenciozno odluke bez obzira na značaj rješavaju jednostrano i kako to odgovara pojedinim funkcionerima iz MSJ...

Koristimo priliku da Vas podsjetimo da do danas, iako je bilo dogovoreno na plenumu u Zagrebu 27. XI 1960.god. (prije skoro godinu dana op.aut.) nismo primili pregled nabave, prodaje i naplate rekvizita i sredstava MSJ. Još jednom to urgiramo jer ako to ne primimo Vaša šutnja potvrdit će našu sumnju da su se rekviziti besplatno koristili od strane pojedinih klubova, i morati ćemo zatražiti obrazloženje od viših sportskih foruma. Koliko nam je poznato to nije predviđeno budžetom MSJ.⁷³⁵

Veliko nezadovoljstvo djelovanjem Mačevalačkog saveza Jugoslavije vidljivo je i iz dopisa stručnog referenta Mačevalačkog saveza Jugoslavije i predsjednika Sabljaške zveze

⁷³⁵ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 57, dopis Mačevalačkog saveza Hrvatske bb od 26. lipnja 1961.

Slovenije, Rudolfa Cvetka. Cvetko je, budući da je bio diplomirani učitelj mačevanja i osvajač srebrne olimpijske medalje (kao član sabljaške ekipe Austrije u Stockholmu 1912. godine), bio vodeći autoritet za mačevalački sport u Jugoslaviji nakon Drugoga svjetskog rata. Nakon osnivanja Mačevalačkog saveza Jugoslavije određen je za stručnog referenta i svoju dužnost pokušavao je savjesno i pedantno obavljati. Iz njegovih dopisa vidljivo je da je on u početku dobronamjerno pripisivao propuste Mačevalačkog saveza Jugoslavije nedovoljnom iskustvu (budući da su članovi bili iz Beograda i nisu bili upoznati s međunarodnom mačevalačkom zajednicom otprije). Također detaljno je obrazlagao nepravilnosti koje su rađene, izražavo svoje neslaganje s mnogim postupcima (ponajprije vezano uz izbor natjecatelja, izbor oružja u kojem će se nastupiti, izbor turnira, način sastavljanja rang liste, sustav po kojem se natjecatelji iz različitih republika kvalificiraju za odlazak na natjecanja, kriterije za izdavanje međunarodnih licenci za međunarodne suce i natjecatelje i slično). S vremenom je njegovo nezadovoljstvo radom Mačevalačkog saveza Jugoslavije sve vidljivije.

„...Došao sam do zaključka, da nema smisla više raditi, da je to bezplodan Sizifov rad i bez svake koristi za celokupnost. Šteta za vreme, troškove i napore. Jedno je značajno za današnje prilike. Pre rata, kada daleko nismo imali toliko sredstava kao danas, bili su naši uspjehi toliko u zemlji kao i u inostranstvu sijajni. A danas kada primamo od države i od skupnosti sredstva i pomoć, koju prije nikada nismo imali prije, samo nazadovanje i od sviju strana napušteni. U paraleli sa ostalim sportovima naš je sport skoro potpuno deklasiran...”⁷³⁶

„... Jedno je dejstvo nepobitno. Vanredno nazadovanje mačevalačkog sporta FNRJ u zadnje godine u svim pogledima, a naročito u pogledu gubitka borbene kvalitete, kolaboracije mačevalačkih organizacija, a naročito u pogledu gubitka ugleda u javnosti, kod viših sportskih foruma i drž. vlasti. Pokušaj prebacivanja odgovornosti na U.O. onima koji poznaju ranije stanje i način rada MSJ kroz decenije, ne može se sugerirati...”⁷³⁷

„... Misliti nam daje to, da je mačevalački sport u NR Hrvatskoj, koji je bio u zemlji više godina u vodstvu i dobro akreditiran u inostranstvu, tako nazadovao...

⁷³⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 57, pismo Rudolfa Cvetka Andrašu Besedešu od 10. studenog 1959.

⁷³⁷ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 57, dopis Sabljačke zveze Slovenije broj 43/7-59 od 8. rujna 1959.

MSJ živi svoj sopstveni život za sebe i za najbližu okolinu....“⁷³⁸

Primjer umanjivanja značaja hrvatskog mačevanja od Mačevalačkog saveza Jugoslavije je i povijesni pregled mačevanja u Jugoslaviji koji je tiskan u Almanahu za 1963. godinu. U tom tekstu potpuno je marginaliziran povijesni značaj zagrebačkog mačevanja, na račun mačevanja u Srbiji i Vojvodini.⁷³⁹

Odnosi Zagreba i Mačevalačkog saveza Jugoslavije u Beogradu bili su loši od samog početka, no u razdoblju neposredno nakon Drugoga svjetskog rata uspjesi zagrebačkih mačevaoca bili su dodatni argument u pregovorima. Nakon određenog vremena, kada zagrebački mačevaoci gube vodeću poziciju u državi koju preuzimaju beogradski mačevaoci, Zagreb u komunikaciji prema Mačevalačkom savezu Jugoslavije gubi i svoj autoritet vodećeg mačevalačkog centra, pa više ne može ni pregovarati s prethodne pozicije.

⁷³⁸ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 57, dopis Sabljačke zveze Slovenije broj 11/35-ex 59 od 15. veljače 1960.

⁷³⁹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 41.

10.10. Zagrebački klubovi nakon Drugoga svjetskog rata

10.10.1. Akademski mačevalački klub Mladost

Nakon Drugoga svjetskog rata ukinuti su svi dotadašnji sportski klubovi u Zagrebu. U načelu, svi vodeći ljudi pojedinih sportova nastavili su svoje djelovanje, ali u novim organizacijama. Uz ostalo, osnovani su klubovi Zagrebačko omladinsko fiskulturno društvo Mladost te Studentsko fiskulturno društvo Akademikar. Spajanjem tih dvaju klubova u studenom 1946. godine osnovano je Omladinsko studentsko sportsko društvo Mladost. Taj naziv zadržao se do 1952. godine kada društvo mijenja ime u Akademsko sportsko društvo Mladost. Sjedište društva bilo je na Trgu maršala Tita 8, prvi kat lijevo, na mjestu gdje su od 1903. do 1945. godine bile prostorije HAŠK-a. Prvi predsjednik Mladosti bio je akademik i sveučilišni profesor Andre Mohorovičić, zamjenik predsjednika Josip Žitnik, a tajnik Boško Zenić.

Mačevalačka sekcija osnovana je u veljači 1947. godine, a već u studenom iduće godine sekcija postaje samostalni mačevalački klub. Klub za cijelo vrijeme svojega postojanja do danas djeluje u sklopu društva koje se od 1995. godine zove Hrvatski akademski športski klubovi Mladost Sveučilišta u Zagrebu.

Prvi treninzi mačevalačke sekcije odvijali su se u prostorijama dvorišne zgrade u Palmotićevoj ulici 22. Nakon toga treniralo se u prostorijama FISAH-a u Jurišićevoj ulici broj 3. U dvorani u Palmotićevoj u to vrijeme već je djelovalo Fiskulturno društvo Jedinstvo (koje će 1957. godine također dobiti svoju mačevalačku sekciju). U trenutku registracije članova kod Mačevalačkog saveza Jugoslavije, 25. studenog 1949., pa sve do jeseni 1964. godine, mačevaoci su trenirali u auli ispred velike gimnastičke dvorane gimnazija na Rooseveltovu trgu. Od 20. siječnja 1964. do 6. srpnja 1964. godine mačevaoci su napustili taj prostor radi produljenja zimskih treninga lakoatletičara Mladosti, i prešli u novouređenu dvoranu bivšeg Makabija u Palmotićevoj ulici. Nakon toga ponovno su se vratili u prostor na Rooseveltovom trgu. Do Prvoga svjetskog rata, kada je mačevanje bilo jedan od najrazvijenijih sportova u gradu, mačevalo se u velikoj gimnastičkoj dvorani, a nakon Drugoga svjetskog rata u predvorju te dvorane. Za svlačionicu je najčešće korištena soba na sjevernoj strani aule, a od proljeća

1964. godine soba na južnoj strani aule.⁷⁴⁰ Od jeseni 1964. godine mačevalački treninzi održavani su u maloj gimnastičkoj dvorani gimnazije u Medulićevoj ulici 33, u prizemlju lijevo. Ta mala gimnastička dvorana pripadala je tadašnjoj Klasičnoj gimnaziji koja je djelovala u nekadašnjoj Učiteljskoj školi (Preparandiji). Od 1965. godine treniralo se u gimnastičkoj dvorani osnovne škole u dvorišnoj zgradi Kaptol 16. Godine 1973. treninzi su dva mjeseca održavani u gimnastičkoj dvorani osnovne škole u Koturaškoj cesti, i dva mjeseca u sportskoj dvorani SD Lokomotiva, u Crnatkovoj ulici 18. Nakon dovršenja Doma sportova 1973. godine prvo se, 1974. godine, za mačevalačke treninge koristila soba za šah, odnosno sportska dvorana Zagreb, a 1975. godine se treniralo na hodniku iste dvorane. Konačno je 1976. godine za mačevanje osposobljena Dvorana V (Srebrna dvorana) ispod tribina Dvorane II (Male dvorane). Od tada pa do danas Mačevalački klub Mladost trenira u toj dvorani.⁷⁴¹

Od svojeg osnutka Mačevalačka sekcija i kasnije klub Mladost uglavnom se oslanjao na vlastite trenere. Vladimir Mažuranić, braća Krešimir i Branimir Tretinjak, Milivoj Radović i Pavao Pintarić, takozvana „Bijela petorka“, bili su treneri volonteri koji su trenirali međusobno jedan drugoga, a ujedno i sve ostale članove. Istodobno su bili aktivni natjecatelji, članovi državne reprezentacije, članovi upravnih odbora kluba i Mačevalačkog saveza Hrvatske, a Branimir Tretinjak i Milivoj Radović i Mačevalačkog saveza Jugoslavije. Za vrijeme njihova aktivnog djelovanja u mačevanju kao natjecatelja i trenera, zagrebačko mačevanje držalo je vodeću poziciju u Jugoslaviji.

Milivoj Radović najviše je radio s početnicima i to mačevalačko kretanje (rad nogu), zatim sablju i teoriju mačevanja. Mažuranić je, kao izraziti floretaš, s članovima radio floret. Branimir Tretinjak podučavao je floret i sablju, a Krešimir Tretinjak sva tri oružja. Mladen Pintarić je, mada je bio izraziti sabljaš, podučavao početnike u floretu, posebno juniorke.⁷⁴²

Vladimir Mažuranić je od 1947. do 1984. godine, s prekidom od dvije godine, djelovao kao stalni trener u Mačevalačkom klubu Mladost. U tom svojstvu je i umirovljen 1984. godine, kada ga je kao profesionalni trener u Mladosti zamijenio njegov učenik Sanjin Kovačić. U prvo vrijeme Mažuraniću je asistirao Radoslav Fabijanić, kasnije Branko Šojat, a od 1968. do 1970.

⁷⁴⁰ Za cijelo vrijeme koje su mačevaoci trenirali u prostoru na Rooslevtovom trgu imali su potpuno razumijevanje uprave škole, a naročitu pomoć mačevaocima je pružao glavni podvornik Prve gimnazije Dane Koričić koji je jedan dio svoje ostave ustupio mačevaocima kao spremište za oružje i rekvizite. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁷⁴¹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁷⁴² Isto.

godine kada je djelovao kao mačevalački trener u Salzburgu, mijenjali su ga Aleksandar Krajziger, Boris Blažičko i Bogomir Jambrošić.

U klubu su, osim zagrebačkih mačevaoca, kao treneri djelovali: Emilio Zamichielli (Talijan, od 1949. do 1950. godine), Dante Galante (Talijan, unuk Giuseppe Galantea, trenirao u Mladosti 1950. godine), Stjepan Kerec (diplomirao je mačevanje na akademiji u Bečkom Novom Mjestu 1911., u Zagrebu je djelovao od 1950. do 1952. godine).⁷⁴³

U trenutku prve registracije članova Mačevalačkog saveza Jugoslavije, 25. studenog 1949., članovi Mačevalačkog kluba Mladost bili su: Ljiljana Babić-Đalski, Gertruda Benzinger, Silvano Broznić, Tomislav Buljan, Zvonimir Čepelja, Mara Čupović, Mirjana Duka, Krešimir Fegić, Stella Curinaldi udana Jelavić, Branko Gašparac, Dagmar Sučić, sestra i brat Lovorka i Velimir Gredelj, Zdenko Hegeić, Erik Helbling, Neda Herjanić, Darko Ivančić, Mirko Kalember, Vladimir Karas, Marcel Kiebach, Ljudevit Kraus, Dubravko Ivanović, Aleksandar Kreiziger, brat i sestra Branislav i Katarina Kržišnik, Darko Lončar, Ivan Vladimir Mažuranić, Dušan Miljković, Renata Mlčoh, Anđela Mučić, Ibrahim Mujakić, Pavao Mladen Pintarić, Đurđa Petermanec, Dominik Palman, Milivoj Radović, brat i sestra Petar i Mirjam Radielović, Valdemar Sučić, Krešimir Soldo, Irena Žlahtić udana Srića pa Startz, Mladen Šavora, Dragutin Schmidt, Branimir Tretinjak, Tomislav Tomac, Anuška Vončina, Antun Živaković.⁷⁴⁴

Neki od članova Akademskoga mačevalačkog kluba Mladost bili su osnivači novih mačevalačkih sekcija i klubova. Na taj način nastali su klubovi i sekcije u sportskim društvima Naprijed, Dinamo, Lokomotiva i Jedinstvo. Pri osnivanju tih mačevalačkih sekcija, dio mačevaoca Mladosti prešao bi u novoosnovanu sekciju, a sve u cilju razvijanja, podizanja kvalitete i popularizacije mačevalačkog sporta u Zagrebu te stvaranja kvalitetne konkurencije. Nažalost, s iznimkom Lokomotive, ostale sekcije redovito bi se ugasile nakon nekoliko godina djelovanja. Članovi Mladosti dali su poticaj i za osnivanje mačevalačke sekcije Fiskulturnog aktiva Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu i Doma Jugoslavenske armije, a zaslužni su i za osnivanje mačevalačkih klubova u Rijeci, Puli, Varaždinu i Sarajevu, te u slavonskim mjestima.⁷⁴⁵

Akademski mačevalački klub Mladost uvjerljivo je, s obzirom na broj osvojenih državnih naslova (pojedinačnih i ekipnih), najtrofejniji hrvatski mačevalački klub u povijesti.⁷⁴⁶

⁷⁴³ Bogomir JAMBROŠIĆ, *90 godina Prvog hrvatskog mačevalačkog kluba*, Zagreb, 1993.

⁷⁴⁴ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁷⁴⁵ Isto.

⁷⁴⁶ Vidi Prilog 4.

U prvo vrijeme nakon Drugoga svjetskog rata, Mladost je bila najtrofejniji jugoslavenski mačevalački klub koji je suvereno vladao u sva tri oružja. U tom razdoblju, između 1947. i 1954. godine, kada je i rad u klubu bio najintenzivniji treniralo se svaki dan od 17.00 do 22.00, često i nedjeljom.⁷⁴⁷ Kasnije se treniralo tri puta tjedno po dva sata. U ženskom floretu, članice kluba bile su šest puta pojedinačne državne prvakinja, nakon što je izvrsna Vojvođanka Margit Christian osvojila prva četiri prvenstva neposredno nakon rata. Mladostašica Lovorka Gredelj pobijedila je 1951. godine, Anuška Vončina 1952. i 1954. godine, Maša Čupović 1957. godine i Iva Feman 1980. i 1981. godine. Ekipne pobjednice bile su 1950., 1955. i 1958. godine. U muškom maču pojedinačni pobjednik na prva tri državna prvenstva 1948., 1949. i 1950. godine bio je Branimir Tretinjak, a 1951. godine Branko Kržišnik. Ekipno su mladostaši osvojili državno prvenstvo u maču 1948., 1949., 1960., 1961., 1962. i 1970. godine. U muškoj sablji Mladen Pavao Pintarić osvojio je pojedinačno prvenstvo Jugoslavije 1947., 1950. i 1951. godine, Branimir Tretinjak 1948. i 1952. godine, a Branko Kržišnik 1954., 1955., 1956. i 1964. godine. Ekipno su mladostaši osvojili državno prvenstvo u sablji 1948., 1954., 1956., 1958., 1960., 1961., 1962., 1963., 1964. i 1967. godine. Prvih godina nakon rata najveći rivali u ekipnoj sablji bili su im natjecatelji zagrebačke Lokomotive. Jedina disciplina u kojoj su mladostaši zadržali vodeću poziciju u postotku osvojenih prvenstava sve do 1990. godine bio je muški floret, mada je i u muškom floretu vidljiva stagnacija, jer je Mladost ekipno prvenstvo u toj disciplini zadnji put osvojila 1976. godine. No pojedinačno državno osvojili su članovi Mladosti Vladimir Mažuranić 1947., 1949., i 1951. godine, Silvano Broznić 1948. godine, Branimir Tretinjak 1950. godine, Branko Kržišnik 1952., 1953., 1956., i 1962. godine, Bogomir Jambrošić 1964., 1972., 1974., i 1975. godine, Radoslav Fabijanić 1965., i 1966. godine, Boris Blažičko 1968. godine, te Sanjin Kovačić 1977., 1979. 1985. i 1988. godine.⁷⁴⁸ Ekipno je Mladost osvojila državno prvenstvo u muškom floretu 1948., 1949., 1950., 1953., 1954., 1955., 1957., 1959., 1962., 1963., 1964., 1965., 1966., 1967., 1968., 1969., 1970., 1971., 1972., 1973., 1974., 1975., i 1976. godine.⁷⁴⁹ Posebno je impresivan rezultat petnaest uzastopce osvojenih ekipnih prvenstava Jugoslavije u razdoblju od 1962. do 1976. godine, kada je momčad nastupala u gotovo istom sastavu: Boris Blažičko, Radoslav Fabijanić, Bogomir Jambrošić i Aleksandar Kreiziger. Na početku toga razdoblja u ekipi je nastupao Branko Kržišnik, nekoliko

⁷⁴⁷ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁷⁴⁸ Silvano Broznić bio je riječki mačevalac, ali državno prvenstvo osvojio je kao član zagrebačke Mladosti. Op. aut.

⁷⁴⁹ Dušan VUKIĆ, *Mačevanje u Jugoslavijama 1928. – 2002.*, Beograd, 2003., 17-26.

puta i Mladen Pintarić, a na koncu Sanjin Kovačić.⁷⁵⁰ Najveća zasluga za takve rezultate pripada treneru Vladimiru Mažuraniću.

Članovi Mladosti nastupali su na turnirima i izvan Jugoslavije u Čehoslovačkoj, Njemačkoj, Turskoj, Italiji, Francuskoj, Austriji, Bugarskoj i Poljskoj.

⁷⁵⁰ Bogomir JAMBROŠIĆ, *90 godina Prvog hrvatskog mačevalačkog kluba*, Zagreb, 1993.

10.10.2. Mačevalačka sekcija Sportskog društva Dinamo

Ujesen 1947. godine Mačevalački odbor pri FISAH-u dao je poticaj da se jedan dio mačevaoca iz Akademskoga mačevalačkog kluba Mladost odvoji u svrhu osnivanja mačevalačke sekcije Sportskog društva Dinamo. To je bio prvi u nizu sličnih pokušaja da se izdvajanjem članova iz Mladosti stvori novi mačevalački klub radi populariziranja mačevalačkog sporta. Zamisao je ubrzo provedena u djelo i osnovana je mačevalačka sekcija koju je volonterski trenirao Krešimir Tretinjak.

Mačevaoci Dinama trenirali su sva tri oružja, dosta intenzivno, pet puta tjedno, od 17.00 do 22.00. Svakog mjeseca održano je interno natjecanje sekcije u sva tri oružja, a članovi Dinama redovito su nastupali i na svim natjecanjima u Zagrebu i ostalim gradovima u Jugoslaviji, s vrlo dobrim uspjehom.

Treninzi su se odvijali u gimnastičkoj dvorani osnovne škole u Gundulićevoj ulici br. 10. Dimenzije dvorane su 15x8 metara, uz dvoranu je postojala svlačionica i kupaonica, no za vrijeme postojanja sekcije nikada nije bilo tople vode.⁷⁵¹

Sekcija je dvije godine uspješno djelovala pod trenerom Krešimirom Tretinjakom, no 1949. godine se, zbog orijentacije cjelokupnog Sportskog društva Dinama na nogomet, raspušta. U rujnu te godine vodstvo Sportskog društva Dinamo raspustilo je sve svoje sportske sekcije osim nogometne sekcije, nakon čega je društvo postalo nogometni klub. Sačuvan je dopis Sportskog društva Dinamo datiran 9. ožujka 1949.:

„Mačevalački savez Hrvatske. Izvršni odbor, Zagreb.

U vezi vašeg dopisa od 18. veljače 1949. pod brojem 71/49, saopćujemo vam da se ne može mačevalačka sekcija formirati u našem društvu jer ne postoje uvjeti za istu.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu! Tajnik: Dragutin Brnčić“⁷⁵²

Mačevaoci Dinama prešli su u novoosnovanu mačevalačku sekciju Sportskog društva Naprijed na Šalati.

⁷⁵¹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁷⁵² Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 62, dopis Sportskog društva Dinamo, Šalata, broj 138.

10.10.3. Mačevalačka sekcija Sportskog društva Naprijed

Mačevalačka sekcija Sportskog društva Naprijed osnovana je 27. rujna 1949., a započela je s radom 9. listopada iste godine. U sekciju su se, nakon raspuštanja mačevalačke sekcije Sportskog društva Dinamo uključili mačevaoci Dinama: Krešimir Tretinjak, René Ružić, Branko Šojat i Zdravko Martinić. U svrhu formiranja kvalitetne konkurencije i u pokušaju omasovljenja mačevalačkog sporta u Zagrebu, Akademski mačevalački klub Mladost izdvojio je dio svojeg članstva za novoosnovani klub. U trenutku osnivanja mačevalačke sekcije Sportsko društvo Naprijed, iz Mladosti su prešli sljedeći članovi: Radoslav Fabijanić, Krešimir Fegić, Lea Fegić, Lovorka Gredelj, Velimir Gredelj, Ivan Hüverth, Darko Ivančić, Branko Miljković, Dominik Palman, Dagmar Sučić, Antun Živković. Osim njih, izravno su se upisali Eduard Peruško, Vladimir Rehož i Danica Sokolić. Članovi mačevalačke sekcije Naprijeda uglavnom su bili gimnazijalci i studenti.⁷⁵³

Voditelj sekcije bio je Krešimir Tretinjak, a vježbalo se u dvorani u Palmotićevoj 22. Treninzi su organizirani tri puta tjedno po dva sata, od 19.00 do 21.00, a sekcija je raspolagala i s dovoljnim brojem mačevalačkih maski i odijela. Svi članovi sekcije bili su registrirani kod Mačevalačkog saveza Jugoslavije, putem Mačevalačkog saveza Hrvatske dokument broj 217/50 od 9. svibnja 1950. i uspješno su nastupali na turnirima u sva tri oružja.⁷⁵⁴

Predsjednik mačevalačke sekcije Sportskog društva Naprijed bio je Slavko Srića, a tajnik Davorin Ivančić.⁷⁵⁵

Sekcija je prestala s radom 21. lipnja 1950. zaključkom sjednice Mačevalačkog saveza Hrvatske. Nakon raspuštanja dio članstva vratio se u Akademski mačevalački klub Mladost, a dio prešao u Mačevalački klub Lokomotiva.

⁷⁵³ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁷⁵⁴ Isto.

⁷⁵⁵ Isto.

10.10.4. Mačevalački klub Lokomotiva

Mačevalački klub Lokomotiva osnovan je 29. rujna 1949., u okviru Sportskog društva Lokomotiva.⁷⁵⁶ Klub je stvoren na prijedlog Mačevalačkog saveza Hrvatske izdvajanjem dijela članstva iz Mladosti kako bi se promovirao i popularizirao mačevalački sport. Nakana je bila da se stvori konkurentski klub koji će povećati kvalitetu mačevanja u Zagrebu, ali i rasteretiti dvorana i treneri Mladosti. Takvih akcija bilo je više, a Lokomotiva je jedini klub stvoren na taj način koji je kvalitetno zaživio i postao mladostašima potreban rival na određenoj razini. Mačevalački klub Lokomotiva jedini je hrvatski klub uz Mladost čiji su članovi nakon Drugoga svjetskog rata osvajali seniorske naslove prvaka Jugoslavije u pojedinačnoj i ekipnoj konkurenciji.⁷⁵⁷

Prvi članovi Mačevalačkog kluba Lokomotiva bili su mladostaši koji su prešli u novi klub: Krešimir Tretinjak, Branko Šojat, Marijan Herjanić, Zdravko Martinić, Dubravko Ivanović, Vlatko Safner, Anđelko Maljković, Mladen Negro, Ivo Červinka i Ivy Kugli.⁷⁵⁸ Prvu upravu kluba sačinjavali su predsjednik Krešimir Tretinjak, tajnik Marijan Herjanić, stručni tajnik Branko Šojat i ekonom Mladen Negro. Nedugo nakon osnivanja u Lokomotivu su se učlanili Radoslav Fabijanić, Miljenko Đurđević, Nada Draganić, Mirjana Milun i Đurđa Sukser.

⁷⁵⁹

Kao treneri u Mačevalačkom klubu Lokomotiva djelovali su: Krešimir Tretinjak od 1949. do 1958. godine, Ennio Zamichielli 1950. godine, Stjepan Kerec od 1950. do 1952. godine i Milivoj Radović od 1963. do 1973. godine.⁷⁶⁰ Nakon toga Mačevalački klub Lokomotiva više nije imao stalnog trenera, a poduku je neko vrijeme djelomično na sebe preuzeo Branko Šojat. Budući da su članovi Lokomotive trenirali zajedno s članovima Mladosti, bili su i pod nadzorom trenera Mladosti.⁷⁶¹

⁷⁵⁶ Isto.

⁷⁵⁷ U prvim godinama nakon osnutka Mačevalačkog kluba Lokomotiva velik broj članova natjecateljske ekipe bili su ljevaci (Krešimir Tretinjak, Filipović, Šojat, Martinić, Fabijanić) zbog čega je Lokomotiva imala stanovitu prednost. Vidi Prilog 4. i Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 49.

⁷⁵⁸ Riječ je o hrvatskoj znanstvenici, povjesničarki umjetnosti dr. Ivy Lentić-Kugli. Op. aut.

⁷⁵⁹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

⁷⁶⁰ Stjepan Kerec bio je zaposlen od Mačevalačkog saveza Hrvatske kao profesionalni trener. Ostali treneri radili su za simbolične naknade. U zapisniku s godišnje skupštine kluba 1956. godine navodi se da je Krešimir Tretinjak preuzeo dužnost trenera s time da mu se plati izdatak za tramvajsku kartu. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 49.

⁷⁶¹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 49.

Prostor za održavanje treninga dugo je bio problem, pa su članovi Lokomotive promijenili nekoliko lokacija u Zagrebu. U početku je manji dio članova trenirao na balkonu sportske dvorane Sportskog društva Lokomotiva u Crnatkovoju ulici 18. Većina članova i dalje je trenirala s mačevaocima Mladosti u auli uz gimnastičku dvoranu na Rooseveltovu trgu, nakon toga u osnovnoj školi u Varšavskoj ulici 18 i na Kaptolu 16. Najam za te dvorane plaćao je Akademski mačevalački klub Mladost, a od Mačevalačkog kluba Lokomotive nije se tražilo da sudjeluje u troškovima. Nakon uređenja mačevalačke dvorane (Srebrna dvorana) u Domu sportova 1976. godine mačevaoci Lokomotive tamo treniraju zajedno s mačevaocima Mladosti.⁷⁶²

Nakon osnivanja, Mačevalački klub Lokomotiva deset je godina uspješno djelovao i to je bilo razdoblje kada je uz Akademski mačevalački klub Mladost bio među najboljim mačevalačkim klubovima u Jugoslaviji. U tom razdoblju mačevaoci Lokomotive bilježe uspjehe na domaćim i međunarodnim natjecanjima, a klub je imao juniorske i seniorske ekipe u sva tri oružja, te žensku floret ekipu. Godine 1960. Lokomotiva ostaje bez trenera te slijede tri godine stagnacije do 1963. godine kada Milivoj Radović postaje klupski trener. Novi članovi u tom razdoblju bili su isključivo juniori, a prema Radovićevoj zamisli, glavno oružje u klubu postaje sablja. Nakon odlaska Milivoja Radovića 1973. godine smanjio se broj članova, a klub je stagnirao u rezultatima.⁷⁶³

Mačevalački klub Lokomotiva bio je iznimno aktivan u aktivnostima promocije mačevalačkog sporta. Član i trener Lokomotive Stjepan Kerec zbog toga je pokrenuo osnivanje Prvoga jugoslavenskog mačevalačkog društva pionira i pionirki. Početkom pedesetih godina zalaganjem Kereca i Krešimira Tretinjaka u klub dolazi i dvadeset sedam novih članova, učenika Željezničke industrijske škole u Zagrebu. Time se prvi put u povijesti hrvatskog mačevanja promijenio socijalni sastav jednoga mačevalačkog kluba te su većinu članova činili pripadnici radničke klase. No promjena nije bila dugog vijeka jer potkraj 1953. godine prestao je trenirati i posljednji od tih novih članova. Milivoj Radović postavio je dvije izložbe o mačevanju u Zagrebu 1964. i 1966. godine, a bio je i stalni dopisnik sportskih dnevnika, tjednika, almanaha i leksikona. Stjepan Kerec u suradnji s Milivojem Radovićem napisao je i izdao knjigu *Mačevanje* 1951. godine.

⁷⁶² Isto.

⁷⁶³ Isto.

10.10.5. Prvo jugoslavensko mačevalačko društvo pionira i pionirki grada Zagreba

Osnivač Prvoga jugoslavenskog mačevalačkog društva pionira i pionirki bio je Stjepan Kerec, a klub je osnovan 3. rujna 1951., u okviru društva Naša djeca. Klub je djelovao u šest rajona grada Zagreba, pri čemu je svaki klub u svakom rajonu imao svojeg učitelja mačevanja iz članstva Mačevalačkog kluba Lokomotiva.⁷⁶⁴

U prvom rajonu trener je bio Silvano Broznić, a treninzi su se odvijali u dvorani bivšega Hrvatskog pjevačkog društva Kolo. U drugom rajonu trener je bio Stjepan Kerec, a treninzi su organizirani u osnovnoj školi na Kaptolu. Trener u trećem rajonu bio je Vladimir Karas, a treniralo se u prostorijama trećeg rajona u Vlaškoj ulici. U četvrtom rajonu trener je bio Radovan Filipović, a treniralo se u prostorijama četvrtog rajona u Martinovki. Trener u petom rajonu bio je Aleksandar Topkin, a treniralo se u osnovnoj školi na Trešnjevki. U šestom rajonu, na Čnomercu, kao trener je djelovao Milivoj Radović, no nije zabilježeno gdje su organizirani treninzi. Treninzi su održavani dva puta tjedno u trajanju od sat do sat i pol.⁷⁶⁵

Planirano je da se podučava mačevanje duzakom (drvena sablja) za dječake od šest do četrnaest godina, i mačevanje floretom za djevojčice.⁷⁶⁶ Klub je osnovan kako bi se stvorila baza mladih mačevaoca i promovirao mačevalački sport u cijelom gradu. Preporučeno je da svaka Osnovna organizacija društva Naša djeca upiše po dva pionira i pionirke od deset do četrnaest godina. Također, preporuka je bila da se „učlane najbolji učenici i učenice osnovnih organizacija, čime će se uspjeh ostvariti prema želji našeg druga maršala Tita“.⁷⁶⁷

⁷⁶⁴ Nakon Drugoga svjetskog rata uspostavljeni su narodni odbori kao organi državne vlasti na svim razinama, od sela pa do oblasti. Dana 8. svibnja 1945. u Zagrebu je vlast preuzela Komanda grada Zagreba, no već 27. svibnja iste godine organizaciju i brigu za građane i grad preuzeo je novoosnovani Privremeni gradski narodni odbor. Privremeni gradski narodni odbor teritorijalno je podijelio grad na sedam rajona i to: I. rajon Centar, II. rajon Vlaška ulica, III. rajon Maksimir, IV. rajon Martinovka, V. rajon Trešnjevka, VI. rajon Gornja Ilica i VII. rajon Kustošija. U listopadu 1945. godine Privremeni gradski narodni odbor postaje Gradski narodni odbor, II. rajon Vlaška ulica mijenja ime u II. rajon Medveščak, IV. rajon Martinovka mijenja ime u IV. rajon Trnje, te VI. rajon Gornja Ilica mijenja ime u VI. rajon Čnomerec. Donošenjem Zakona o podjeli NR Hrvatske na kotare, gradove i općine 1952. godine, Narodni odbor grada Zagreba donosi Odluku o prestanku rada administracije narodnih odbora rajona i naselja. (<http://www.daz.hr/vodic/a-uprava-i-javne-sluzbe/a5-uprava-i-javne-sluzbe-od-1945-do-1990/118-hr-dazg-59-narodni-odbor-i-rajona-centar>)

⁷⁶⁵ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 49.

⁷⁶⁶ Duzak i florete naručivali su sami rajoni u Stolarskoj radioni II. rajona u Vinkovićevoj ulici po cijeni od 70 dinara po komadu. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 45, dopis MSH broj 203 od 30. rujna 1951.

⁷⁶⁷ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 45, dopis MSH broj 203 od 30. rujna 1951. godine, Hrvatski športski muzej, Arhivski fond, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 45.

Ideja je imala odličan odjek, jer je Prvo jugoslavenko mačevalačko društvo pionira i pionirki grada Zagreba brojilo oko tisuću osamsto članova, no klub je prestao djelovati nakon samo godinu dana, umirovljenjem Stjepana Kereca, 30. listopada 1952.⁷⁶⁸

⁷⁶⁸ Milivoj RADOVIĆ, „In memoriam Stjepan Kerec Varaždin, 4. XII 1885. – Bučkovci kod Ljutomera 8. XII 1968.“, *Sportske novosti*, 10. XII. 1968., 15.

10.10.6. Mačevalačka sekcija Doma Jugoslavenske armije

U kolovozu 1948. godine u Zagrebu je osnovana Mačevalačka sekcija Doma Jugoslavenske armije. Sekciju je vodio potpukovnik Slavko Draganić. Godine 1949. sekcija je imala trideset osam članova, ali unatoč dobroj materijalnoj situaciji i odgovarajućoj dvorani za vježbanje, sekcija nije imala dugi vijek.⁷⁶⁹

⁷⁶⁹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 38.

10.10.7. Mačevalački klub Sportskog društva Jedinstvo

Mačevalački klub Jedinstvo osnovan je 8. srpnja 1957., a osnivačkoj skupštini prisustvovali su: uime Sportskog društva Jedinstvo Bruno Amerl – tehnički tajnik društva, dr. Aleksandar Čupović – predsjednik Akademskoga mačevalačkog kluba Mladost, Vladimir Šklopan – predsjednik Mačevalačkog saveza Hrvatske, učitelji mačevanja Krešimir Tretinjak i Vladimir Mažuranić, te osnivači Mačevalačkog kluba Jedinstvo.⁷⁷⁰

Sportsko društvo Jedinstvo dalo je mačevalačkom klubu na korištenje svoju dvoranu i pomoćne prostorije u Palmotićevoj ulici 22, dvorišna zgrada, bez plaćanja režijskih troškova. Trener u klubu bio je Krešimir Tretinjak, a treniralo se ponedjeljkom, srijedom i petkom od 20.00 do 22.00, subotom cijeli dan, a nedjeljom od 8.00 do 10.00 ili od 12.00 nadalje. Treninzi su započeli 1. srpnja 1957., čak nekoliko dana prije održavanja osnivačke skupštine kluba.⁷⁷¹

Prvi upravni odbor kluba činili su: poznati sportski djelatnik Bruno Amerl – predsjednik, Mario Bauer – potpredsjednik, Ivan Genc – tajnik, Zoran Bukša – blagajnik, Dubravko Zobel – oružar, Eduard Peruško – tehnički tajnik, Srećko Kedmenec – referent za propagandu te Krešimir Tretinjak i Vladimir Šklopan – članovi nadzornog odbora. Mačevalački klub Jedinstvo imao je Klupska pravila i žig koji je izveden prema nacrtu člana kluba Ivana Genca.⁷⁷²

Osnivanje Mačevalačkog kluba Jedinstvo jedna je od akcija Mačevalačkog saveza Hrvatske kojom se željelo proširiti i popularizirati djelatnost mačevalačkog sporta u Hrvatskoj i kojom se pokušalo stvoriti potrebnu konkurenciju, odnosno sparing partnera za mačevalačke klubove Mladost i Lokomotivu. Za početak rada klub je od Mačevalačkog saveza Hrvatske primio tri mačevalačke maske, dvadeset dvije oštrice (klinge) za sablju, jedan floret, šest električnih oštrica (klingi) za floret, te u gotovini 17.500 dinara. Od Akademskoga mačevalačkog kluba Mladost, Jedinstvo je dobilo dvije maske. Članarina u klubu iznosila je 50 dinara mjesečno, a financijsko poslovanje kluba vođeno je putem središnjice Sportskog društva Jedinstvo.⁷⁷³

U trenutku osnivanja, u Mačevalački klub Jedinstvo iz Akademskoga mačevalačkog kluba Mladost prešli su: Mario Bauer, Zoran Bukša, Tomislav Buljan, Ivan Genc, Bogomir

⁷⁷⁰ Isto, kutija 42.

⁷⁷¹ Isto.

⁷⁷² Isto, kutija 38.

⁷⁷³ Isto.

Jambrošić, Srećko Kedmenec, Zlatko Kolarec, braća Eduard i Zvonko Peruško, Marijan Zlački i Dubravko Zobel. Kasnije su iz Mladosti još pristupili Branko Černè i Mladen Gugić. Iz Lokomotive je 1. srpnja 1959. u Jedinstvo pristupio Miljenko Đurđević, no ubrzo se vratio u Mačevalački klub Lokomotiva. Izravno iz građanstva u Mačevalački klub Jedinstvo upisali su se: Zoran Burek, Zijad Duraković, Nenad Dobričević, Siniša Jinker, Branko Marentić, Miroslav Nagy, Josip Omorčen, Petar Pavković, Pavle Rudan, Drago de Sijo, Tomislav Svetić, Marin Silobričić, Josip Vrbaneč, Zvonimir i Vladimir Žepić. Ženskih članova nije bilo.⁷⁷⁴

Članovi Mačevalačkog kluba Jedinstvo uspješno su sudjelovali na različitim državnim i republičkim natjecanjima. Floretaši su 1958. godine osvojili ekipno prvenstvo Zagreba, a posebno dobre rezultate postizao je Bogomir Jambrošić koji je kao član Jedinstva dva puta pobijedio na Omladinskom prvenstvu Hrvatske. Jambrošić je kasnije bio i višestruki seniorski prvak Jugoslavije u floretu. Osim njega, dobri mačevaoci Jedinstva bili su Ivan Genc, Mario Bauer, Eduard Peruško, Srećko Kedmenec i Zoran Bukša.⁷⁷⁵

Iako relativno uspješno, klub je djelovao samo nekoliko godina, kao i većina ostalih mačevalačkih sekcija koje su umjetno formirane u pokušaju populariziranja mačevalačkog sporta. Godine 1960. Mačevalački klub Jedinstvo prestaje s radom, iako još godinama nakon toga nije bio službeno raspušten.⁷⁷⁶

⁷⁷⁴ Isto.

⁷⁷⁵ Isto.

⁷⁷⁶ Isto.

10.10.8. Mačevalačka sekcija Fiskulturnog aktiva HNK

Mačevalačka sekcija osnovana je u listopadu 1949. godine, a aktiv je ovisio o Glavnom odboru gimnastičkog saveza. Vježbalo se u dvorani za baletne probe na Trgu maršala Tita broj 7, dva puta tjedno, od 16.00 do 18.00. Treneri su bili Josip Krameršek i Branko Kržišnik, višestruki prvak Jugoslavije u sablji, inače učenik Vladimira Mažuranića i član Akademskoga mačevalačkog kluba Mladost. Kržišnik je za trenerski rad u Mačevalačkoj sekciji fiskulturnog aktiva HNK primao 1.000 dinara mjesečno.⁷⁷⁷

U trenutku osnivanja, sekcija je imala devet članova, šest muškaraca i tri žene: Dubravka Gal (dramska glumica), Vera Marković (balerina), Heda Šafarić (balerina), Janko Sukan (dramski glumac), Mirko Juričev (volonter baleta), Zvonko Potkovic (član baleta), Sven Lasta (dramski glumac), Anton Kukić (električarski naučnik) i Eduard Peruško.⁷⁷⁸

Iako je sekcija bila registrirana kod Mačevalačkog saveza Jugoslavije 20. lipnja 1950., članovi nisu nastupali na turnirima već je glavni cilj treniranja i učenja mačevalačke vještine bilo svladavanje mačevanja za slučaj potrebe nastupa u kazališnim predstavama. Ipak, u skladu sa socijalističkim uređenjem i novim idealima koji su promicani, električni naučnik je bio član sekcije i učio je mačevanje zajedno s članovima drame i baleta. Uz članove sekcije, na satove mačevanja dolazili su i članovi opere, tenor Josip Gostić i bariton Zvonimir Stopić, za vrijeme pripremanja za nastup u Verdijevoj operi Otello.

Sekcija je posjedovala vrlo malo mačevalačke opreme: četiri floreta, dvije sablje, dvije maske za floret, dvije maske za sablju i nijedno mačevalačko odijelo. Na satovima se učio rad nogu (mačevalačko kretanje), teorija mačevanja te borba floretom. Nakon vježbe floretom učilo se mačevanje teškim, plosnatim mačevima koji su kasnije korišteni u kazališnim predstavama.

Mada članovi sekcije u pravilu nisu nastupali na natjecanjima, Sven Lasta i Zvonko Potkovic nastupili su ipak na jednom prvenstvu Hrvatske koje je održano u dvorani tadašnjeg DTO Partizan, bivša zgrada Hrvatskog sokola na Trgu maršala Tita 7. Za njihov nastup na turniru mačevalačku opremu posudio je Mačevalački klub Mladost, a i Potkovic i Lasta postigli su i po nekoliko pobjeda. Sven Lasta se u mačevanju istaknuo još kao učenik Zemaljske glumačke škole koju je završio 1948. godine.

⁷⁷⁷ Isto.

⁷⁷⁸ Isto.

Mačevalačka sekcija Fiskulturnog aktiva HNK prestala je s radom početkom 1951. godine. Uzrok gašenja sekcije bio je odlazak članova na nove dužnosti.⁷⁷⁹

⁷⁷⁹ Isto.

10.10.9. Mačevanje na Zemaljskoj glumačkoj školi i Akademiji za kazališnu i filmsku umjetnost u Zagrebu

Iako nije bilo organizirano kroz klub već kao nastavni predmet, mačevanje je, kako za vrijeme Drugoga svjetskog rata, tako i nakon rata bilo obavezan predmet u programu glumačke škole u Zagrebu. Nakon Drugoga svjetskog rata, škola mijenja naziv u Zemaljska glumačka škola, a godine 1950. postaje Akademija za kazališnu umjetnost.

Nakon Drugoga svjetskog rata satovi mačevanja u Zemaljskoj glumačkoj školi organizirani su u dvorani za probe Malog kazališta u Frankopanskoj ulici 8 (danas je to Gradsko dramsko kazalište Gavella), dvorišna zgrada prvi kat. Kasnije se s radom nastavilo u zgradi bivšega Hrvatskog pjevačkog društva Kolo, na Trgu maršala Tita 5, i to u prizemlju u prostoriji restorana Kolo. Nakon nekog vremena ta je prostorija pregrađena pa je postala neupotrebljiva za mačevanje. Danas je u zgradi Kola smještena Akademija dramske umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu.⁷⁸⁰

Osim klasičnog mačevanja, nakon Drugoga svjetskog rata neko se vrijeme učilo i japansko mačevanje kendo, odnosno borba dugim mačevima, odnosno štapovima.⁷⁸¹

⁷⁸⁰ Isto.

⁷⁸¹ Isto.

10.11. Aktivnosti izvan Zagreba

U razdoblju prije Prvoga svjetskog rata nije postojala neka središnja mačevalačka organizacija (nacionalna ili regionalna) koja bi okupljala klubove već su oni sasvim samostalno egzistirali i ovisili o lokalnim ljudima i njihovoj sposobnosti organiziranja i vođenja klubova. Između dva svjetska rata situacija je još uvijek vrlo slična. Državni savez osniva se 1927. godine, no sve do Drugoga svjetskog rata Jugoslavenski mačevalački savez nije se bavio širenjem i populariziranjem mačevanja izvan postojećih centara, već isključivo praćenjem rada postojećih klubova te unapređivanjem i organizacijom mačevalačkog sporta općenito (organizacija državnih prvenstava, prijevod i izdavanje pravila, suradnja s Međunarodnim mačevalačkim savezom, reprezentacija itd.). Ne samo da taj Savez nije radio na razvijanju mačevanja u gradovima gdje ono nije postojalo (uz iznimku Beograda, gdje se ipak pokušalo popularizirati mačevanje s obzirom na to da je to bila prijestolnica), već su postojali mačevalački klubovi i sekcije u pojedinim mjestima koji nisu bili članovi saveza. Ti mačevalački klubovi i sekcije sasvim samostalno su djelovali i bavili se mačevanjem bez ikakve suradnje sa Savezom. Godine 1934. Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda izdalo je naredbu po kojoj se svi klubovi moraju učlaniti u postojeće saveze, no bez obzira na zakonsku obavezu, sve do Drugoga svjetskog rata postojali su mačevalački klubovi i sekcije u državi koji nisu bili članovi Jugoslavenskog mačevalačkog saveza.⁷⁸²

Nakon Drugoga svjetskog rata situacije se u potpunosti promijenila, što nije bio samo rezultat centralističkog vođenja i organizacije sporta u novoj državi, već i općenito razvoja organizacije sporta u cijelom svijetu. Više nije postojao način da neki klub djeluje bez nadzora i pomoći nadređenih saveza. U tom smislu, zagrebački mačevaoci u Mačevalačkom savezu Hrvatske ozbiljno su se, organizirano i sustavno posvetili širenju mačevalačkog sporta i otvaranju klubova ne samo širom Hrvatske već i u drugim republikama. Da bi se ispravno prikazalo djelovanje zagrebačkih mačevaoca, potrebno je sagledati i njihov udio u osnivanju klubova i izvan Zagreba.

Radi promocije mačevalačkog sporta organizirane su brojne mačevalačke akademije po cijeloj Hrvatskoj (Borovo, Varaždin, Osijek, Sisak, Karlovac, Rijeka, Istra, Dubrovnik, Slavonija, Sarajevo i Banovići u BiH itd.) i postojale su brojne inicijative za osnivanje novih

⁷⁸² Ta situacija vidljiva je iz zapisnika godišnjih skupština Mačevalačkog saveza Jugoslavije od 1928. do 1940. godine. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 48, naredba Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda br. 1489 od 17. travnja 1934. godine i zapisnik s godišnje skupštine Mačevalačkog saveza Jugoslavije 1937. godine.

klubova i širenje mačevanja izvan Zagreba. S jedne strane postojala je aktivnost iz Zagreba u smislu širenja, promocije i davanja podrške, a s druge strane bilo je inicijativa iz drugih mjesta i gradova gdje je postojao interes ili/i osoba koje su ponešto znale o mačevanju i bile voljne uključiti se u vođenje kluba ili sekcije.

Godine 1948. postojao je interes i inicijativa da se u Virovitici organizira mačevanje, a godine 1957. u Osijeku, no čini se da nikada nisu započele ozbiljnije radnje na pokretanju kluba ili sekcije.⁷⁸³

Godine 1957., prigodom održavanja međunarodnoga mačevalačkog turnira u Dubrovniku, pojavila se ideja o osnivanju mačevalačkog kluba u tom gradu. Uvjeti su bili prilično dobri s obzirom na to da je u samom gradu već postojao određen broj ljudi koji su se ranije bavili mačevanjem, skupilo se ponešto starijih mačevalačkih rekvizita, čak dvije dvorane bile su na raspolaganju za mačevalačke treninge (dvorana Centra za izvanarmijski vojni odgoj naroda i dvorana društva Partizan), te se prijavilo čak sedamdeset potencijalnih članova (četrdeset sedam muškaraca i dvadeset tri žene) u dobi između šesnaest i dvadeset jedne godine. Mačevalački savez Hrvatske bio je spreman iz Zagreba poslati jednog ili dva učitelja mačevanja u Dubrovnik, a Mačevalački savez Jugoslavije pismeno je obećao deset floreta, pet sablji te 10.000 dinara. Planiralo se u listopadu 1957. godine organizirati tečaj u trajanju od sedam dana nakon čega bi klub započeo s radom.⁷⁸⁴ Klub u Dubrovniku na kraju nije osnovan jer je Mačevalački savez Jugoslavije prekinuo komunikaciju (na dva pisma i jedan telegram koji je Mačevalački savez Hrvatske poslao u vezi s dubrovačkim klubom nije odgovoreno) te nikada nije poslao obećanu pomoć u rekvizitima i financijama.

Godine 1958. među radnicima u Tvornici duhana Rovinj pojavila se također inicijativa za osnivanjem mačevalačke sekcije u Rovinju. Dvojica djelatnika bavili su se prethodno mačevanjem – Rastislav Trošt u vojnoj školi i armiji, te Petar Pokrajac u vojsci još pod Italijom. Obojica su bili spremni dobrovoljno podučavati mačevanje. Sindikalna podružnica Tvornice duhana Rovinj obratila se za pomoć Mačevalačkom savezu Hrvatske koji je entuzijastično odgovorio pozdravljajući inicijativu, poslao pravila Mačevalačkom savezu Hrvatske te obećao manji broj rekvizita (četiri floreta i četiri sablje).⁷⁸⁵ Sekcija na kraju nije osnovana.

⁷⁸³ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 36 i 42.

⁷⁸⁴ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 48, dopis Mačevalačkog saveza Jugoslavije broj 544 od 5. rujna 1957. i dopis Centra za izvanarmijski vojni odgoj naroda – Dubrovnik broj 596/57 od 25. studenog 1957.

⁷⁸⁵ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 48, dopisi Sindikalne podružnice Tvornice duhana Rovinj broj 49/58 od 3. rujna 1958. godine i broj 63/58 od 10. listopada 1958. godine i dopis Mačevalačkog saveza Hrvatske broj 34 od 29. rujna 1958.

Osim inicijativa koje nisu nikada zaživjele, uz pomoć i podršku iz Zagreba osnovano je nekoliko klubova koji su više ili manje uspješno djelovali ne samo u Zagrebu i Hrvatskoj, već i šire.

Mačevalački savez Hrvatske 1949. godine oformio je prvi mačevalački klub u Bosni i Hercegovini – Mačevalački klub Bosna u Sarajevu. U tom klubu su dulje vremena radili treneri iz Zagreba.⁷⁸⁶

Godine 1950. Mačevalački savez Hrvatske je na zahtjev Saveza sportova Makedonije osnovao prvi mačevalački klub u Makedoniji – Mačevalački klub Rabotnički u Skopju.⁷⁸⁷ Mačevalački savez Hrvatske poslao je Radoslava Fabijanića, člana Mačevalačkog kluba Lokomotiva na mjesec dana u Skopje kako bi oformio i pokrenuo mačevalački sport u Makedoniji. Godine 1957. kao trener u Rabotničkom u Skopju djelovao je i zagrebački mačevalac Milivoj Radović koji je u sezoni 1956./1957. bio zaposlen kao solist opere Makedonskoga narodnog teatra.⁷⁸⁸

⁷⁸⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 42, izvještaj s godišnje skupštine Mačevalačkog saveza Hrvatske za 1958. godinu.

⁷⁸⁷ Isto.

⁷⁸⁸ Mačevalački klub Rabotnički kroz nekoliko godina postao je jedan od najboljih klubova u Jugoslaviji. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 36.

10.12. Mačevalački klubovi u Hrvatskoj nakon Drugoga svjetskog rata

10.12.1. Mačevalačka sekcija Fiskulturnog društva Kvarner

Sve do kraja Drugoga svjetskog rata Rijeka je pripadala Italiji gdje postoji jaka mačevalačka tradicija. Između dva rata u tom gradu djelovao je talijanski učitelj mačevanja Calligari, no privatnu mačevalačku školu u svojoj kući (u ulici Pomerio) imao je i bivši kapetan austrougarske vojske Pawlikovsky.⁷⁸⁹

Nakon Drugoga svjetskog rata nekoliko riječkih mačevaoca, Calligarijevih učenika, početkom 1946. godine osnovali su mačevalačku sekciju u dvorani Sala bianca. Nabolji među njima bili su Rino Vinski, Sergio Kučić i Alverna Kordić. U isto vrijeme u okviru Fiskulturnog društva Kvarner formirala se i mačevalačka sekcija koja je imala prostorije na Omladinskom igralištu. Sekcija je od početka uspješno djelovala i imala dvadesetak članova od kojih su stalnu ekipu činili Silvano Broznić, Gino Bengan, Sergije Kukić, Rino Vinski. Nakon osnivanja Mačevalačkog saveza Jugoslavije, sekcija je registrirana pri tom savezu 7. studenog 1949. i prijavljeni su članovi: Bruno Borovac, ing. Marko Berce, Mileta Đurić, Enea Donadio, Ennio Ellersich, Ladislav Gueth, Vanda Golubich, Davor Josić, Sergio Kukich, Petar Katalinić, Paolo Katalinić, Alverna Kordić, Gian Paolo Luchich, dr. Ferdo Novaković, Giuseppe Nardi, Jelena Plazinić, Tatiana Pocina, Anna Maria Polsak, Zlatko Pirić, Feliks Rečnik, Irena Žlahtić Srića, Reiner Stark, Adriana Stefan, Ennio Sinosich, Nasto Sanvin, Luigi Serdar i Rino Vinski.⁷⁹⁰

Prva ekipa mačevalačke sekcije nastupala je na turnirima širom Jugoslavije, u Beogradu, Zrenjaninu, Mariboru, Ljubljani i Puli, postizavši solidne rezultate. Godine 1950. na prvenstvu Istre i Hrvatskog primorja Alverna Kordić osvojila je prvo mjesto, a iste godine u Puli na prijateljskom turniru organiziranom u povodu Praznika rada 1. svibnja ekipa Rijeke osvojila je također prvo mjesto. Od Riječana, najbolje rezultate postigao je Silvano Broznić koji je, nakon što je postao član zagrebačke Mladosti, ušao u red najboljih floretaša Jugoslavije te je nastupao i za reprezentaciju. Godine 1948. Broznić je u floretu osvojio prvenstvo Jugoslavije, dok je 1947. i 1949. godine osvojio drugo mjesto, a 1951. i 1954. godine treće mjesto, a dobre nastupe imao je i u sablji.

⁷⁸⁹ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 43, pismo Ladislava Guetha Milivoju Radoviću od 21. studenog 1964.

⁷⁹⁰ Isto.

Kao trener sablje u sekciji djelovao je Mađar Ladislav Gueth koji je mačevati počeo još u gimnaziji u Rijeci, te je kasnije bio član budimpeštanskog kluba Magyar Nemzeti Torna Egylet.⁷⁹¹ Gueth je za pomoćnog trenera u sablji obučio svojeg učenika Rina Vinskog. Trenerica u floretu bila je Irena Žlahtić Srića, koja je radila i na osnivanju mačevalačke sekcije pri Domu Jugoslavenske armije u Rijeci i tamo održala i nekoliko treninga, no sekcija nije zaživjela. Najviše učenika u mačevalačkoj sekciji Kvarnera, njih četrdesetak, bilo je iz Pomorskog tehnikuma u Rijeci, za njih su bili određeni posebni dani za trening.⁷⁹²

Potkraj 1952. godine većina članova mačevalačke sekcije Kvarner odselila se iz Rijeke kao optanti te se sekcija svela na nekoliko članova.⁷⁹³ Ladislav Gueth i Alverna Kordić pokušali su održati sekciju na životu, no potkraj 1953. rad potpuno prestaje. Godine 1963. Mačevalački odbor Hrvatske pokušao je obnoviti mačevalački sport u Rijeci, a Gueth je vrlo rado pristao ponovno raditi kao mačevalački trener, no zbog pomanjkanja mačevalačkih rekvizita ideja nikada nije realizirana.⁷⁹⁴

⁷⁹¹ Prije Prvoga svjetskog rata mačevanje se učilo u gimnaziji u Rijeci. Op. aut.

⁷⁹² Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 43.

⁷⁹³ U prvih nekoliko godina nakon Drugoga svjetskog rata Istru i Rijeku napustilo je nekoliko desetaka tisuća stanovnika koji se dijele na esule i optante. Esuli su izbjeglice koje su otišle odmah nakon rata, a optanti su oni koji su odabrali otići iz Jugoslavije, a Italija se obvezala brinuti za njih.

⁷⁹⁴ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 19 i 43.

10.12.2. Mačevalačka sekcija Gimnastičkog društva Varaždin

Mačevalačka sekcija Gimnastičkog društva Varaždin osnovana je 19. prosinca 1948. Predsjednika sekcije bio je Rudolf Šreger, tajnik i stručni referent Vladimir Nazanski i blagajnik Marijan Ebenspanger. Osnivačkoj skupštini prisustvovao je Vladimir Mažuranić u svojstvu delegata Mačevalačkog saveza Hrvatske, te je istoga dana članovima sekcije održao trening.

Treninzi su organizirani tri puta tjedno od 18.00 do 21.00, u maloj dvorani (8x5m) koja je inače služila kao društvena dvorana Gimnastičkog društva, a kao trener sekcije djelovao je Rus Vladimir Nikolajevič Nazanski. Nazanski je mačevati počeo tridesetih godina u Zemunu u mačevalačkoj sekciji Sokola gdje su mu treneri bili Dušan Gložanski i Ivan Maksutov.⁷⁹⁵ Za vrijeme djelovanja u mačevalačkoj sekciji u Varaždinu povremeno je dolazio u Zagreb gdje je trenirao u Akademskom mačevalačkom klubu Mladost uz suradnju Vladimira Mažuranića, Krešimira i Branimira Tretinjaka i Milivoja Radovića, a godine 1949. u Zagrebu pohađao je i tečaj za trenere mačevnja.⁷⁹⁶

Pri registraciji sekcije kod Mačevalačkog saveza Jugoslavije, 9. veljače 1950., članovi sekcije bili su Antun Bezjak, Vatroslav Bogdanić, Marijan Ebenspanger, Stjepan Gotal, Hrvoje Kovačić, Vladimir Košćec, Mario Lončar, Anica Mirković, Dušan Mladenović, Zvezdana Mladenović, Vladimir Nazanski, Katarina Ovčar, Franjo Pulfer, Ivan Slivar, Ivan Zebić i Zdenka Zebić.⁷⁹⁷

Za cijelo vrijeme djelovanja varaždinska mačevalačka sekcija imala je veliku potporu zagrebačkih mačevaoca. U sekciji se trenirao u prvom redu floret i nešto sablja. U trenutku osnivanja sekcija je posjedovala tri klasična floreta, tri sablje te po dvije maske za floret i sablju. Kasnije je oružje u manjoj mjeri dobivano od Mačevalačkog saveza Hrvatske, a više od Akademskoga mačevalačkog kluba Mladost koja je znala darovati po pet do šest rabljenih floreta.⁷⁹⁸

Svoj prvi nastup varaždinski mačevaoci imali su 6. ožujka 1949. u Varaždinu kada je Mačevalački savez Hrvatske organizirao mačevalačku akademiju. Uz članove zagrebačkih klubova (Branka Tretinjaka, Silvana Broznića i Mladena Pintarića), nastupio je i Vladimir

⁷⁹⁵ Vladimir Nikolajevič Nazanski ilustrirao je knjižicu od dvadeset stranica *Lekcioniranje mačem* koju je napisao Dušan Gložanski, a umnažanjem izdao Zemunski mačevalački klub. Biografija Vladimir Nikolajevič Nazanski. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 21.

⁷⁹⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 21.

⁷⁹⁷ Isto, kutija 39.

⁷⁹⁸ Isto.

Nazanski sa svojim učenikom Marijanom Ebenspangerom. Vladimir Mažuranić i Milivoj Radović tom prigodom objašnjavali su gledateljima tehniku borbe floretom i sabljom. Iste godine dana 8. prosinca organizirana je velika mačevalačka akademija u povodu proslave Dana Republike. Pred oko četiristo gledatelja uz varaždinske, nastupili su i najbolji zagrebački mačevaoci. Na promotivnoj mačevalačkoj akademiji u Sarajevu 1950. godine, uz zagrebačke nastupili su i varaždinski mačevaoci. U veljači 1951. godine varaždinski mačevaoci imali su dva susreta s ekipom mariborskog Poleta, a u ožujku je sekcija u Varaždinu organizirala prvenstvo Hrvatske u mačevanju. Iste godine članovi sekcije nastupili su na turnirima u Varaždinu, Zagrebu i Rijeci, a 26. kolovoza organizirana je još jedna akademija na kojoj je nastupio i poznati mačevalac i učitelj mačevanja Varaždinac Stjepan Kerec.⁷⁹⁹

Mačevalačka sekcija u Varaždinu prestala je s radom 1951. godine nakon što je trener Vladimir Nazanski bio radi posla premješten u Rijeku. Godine 1964. mačevanje u Varaždinu obnovljeno je na inicijativu Mačevalačkog odbora Hrvatske. Osnovan je mačevalački klub Omladinskog sportskog društva u Varaždinu, a kao trener ponovno je djelovao Nazanski, no klub se kratko održao, ponajviše zbog nedostatka mačevalačkih rekvizita.⁸⁰⁰

⁷⁹⁹ Isto.

⁸⁰⁰ Isto, kutija 21 i 39.

10.12.3. Mačevalački klubovi u Istri

Mačevalački klub Pula osnovan je 28. veljače 1950. na inicijativu doktora medicine Ferdinanda Novakovića. Novaković je bio vrstan sabljaš koji je mačevanje učio u Vojvodini, a kasnije nastavio s treniranjem u zagrebačkoj Mladosti. Na sjednici održanoj 15. ožujka 1950. Novaković je izabran za predsjednika, a Vojin Amidžić, učenik Željezničkog tehnikuma u Puli za tajnika kluba. Dana 1. lipnja iste godine Ferdinand Novaković proglašen je počasnim predsjednikom, dok je za predsjednika postavljen Aldo Sfarini, službenik u privredi.⁸⁰¹

U vrijeme osnivanja kluba broj zainteresiranih članova bio je vrlo velik. U trenutku registracije kod Mačevalačkog saveza Jugoslavije 30. lipnja 1950. klub je imao sto četiri člana (šezdeset osam muškaraca i trideset šest žena), uglavnom učenika Željezničkog tehnikuma i talijanske gimnazije te službenika poduzeća Uljanik. Svejedno, broj rekvizita bio je skroman. Klub je posjedovao pet floreta, jedan mač, jednu sablju, sedam oštrica za sablju, jednu masku za floret, dvije maske za sablju, šest odijela za floret i jedno odijelo za mač.⁸⁰²

Klub je postojao samostalno, nije bio vezan uz neko sportsko društvo, a treniralo se floretima i sabljama u Domu kulture. Kao trener kluba djelovao je Ferdinand Novaković, a aktivan član kluba bio je i Emilio Ukotić, nastavnik tjelesnog odgoja u talijanskoj gimnaziji.⁸⁰³

Mačevalački klub Pula postojao je samo kratko vrijeme, do odlaska Ferdinanda Novakovića u Zagreb te članovi nisu postigli tehniku mačevanja koja bi im omogućila nastupe na turnirima.

Otprilike u istom razdoblju djelovao je i Mačevalački klub Rudar u Raši.

⁸⁰¹ Isto, kutija 39.

⁸⁰² Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 39, formular za registraciju Mačevalačkog kluba Pula pri Mačevalačkom savezu Jugoslavije.

⁸⁰³ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 39.

10.12.4. Mačevalački klubovi u Slavoniji

Pedesetih i šezdesetih godina u slavonskim selima Soljani, Vrbanja i Drenovci te u gradu Županji djelovali su mačevalački klubovi koje je vodio Stjepan Tomić novinar i publicist, zaposlen kao službenik Narodnog odbora i novinski dopisnik osječkog lista *Glas Slavonije*. Tomić je bio sportaš entuzijast bez ikakva iskustva u mačevalačkom sportu. Zbog toga je često dolazio u Zagreb gdje je dobivao poduku od Milivoja Radovića, Stjepana Kereca i Vladimira Mažuranića. U Zagrebu se Tomić uputio i u vođenje mačevalačkih klubova. S istom namjerom posjetio je i Beograd te kontaktirao Jugoslavenski mačevalački savez.⁸⁰⁴

Prvi osnovani klub bio je Mačevalački klub Jedinstvo u Soljanima, koji je djelovao od 1950. do 1955. godine. Klub je osnovan 16. prosinca 1950., a prostorije je imao u Domu kulture. Treninzi su održavani tri puta tjedno u Domu kulture ili na livadi iza općinske zgrade. U prvo vrijeme treniralo se drvenim sabljama (duzacima). Kasnije Mačevalački savez Hrvatske šalje Jedinstvu iz Soljana dva floreta i dvije maske. Klub je sam nabavio i dvije stare sablje i dvije rukavice preko osječkog karikaturista Boška Pešuna, te nekoliko odijela za mačevanje. Mačevalački savez Hrvatske potpomagao je unutar svojih mogućnosti rad u Soljanima, pa je povremeno slao i trenere. U početku se prijavio dvadeset jedan mladić, no šestorica su ubrzo odustala, a trojica su kasnije radi krađe izbačeni iz kluba. Preostalih dvanaest članova nastupali su na prigodnim proslavama i egzibicijskim susretima u Brčkom, Šidu, Županji, Lipovcu, Drenovcima, Strošincima, Vrbani i Vukovaru. Na natjecanjima nisu nastupali. Godine 1952. u Beogradu na turniru bili su samo promatrači. Za vrijeme djelovanja kluba isticali su se Živan Kučević, Nikola Žužić i Đuro Morner. Klub je imao punu podršku Mjesnoga narodnog odbora i Kotarskoga narodnog odbora Županja. Članovi kluba primili su od Kotarskog komiteta narodne omladine pohvale i diplomu, a tri puta i novčanu nagradu od 10.000,00 dinara. Klub je djelovao do 13. prosinca 1955. kada je Stjepan Tomić službeno premješten u Vrbanju.⁸⁰⁵

Nakon što je premješten, Tomić je 1956. godine osnovao novi mačevalački klub u Vrbani – Mačevalački klub Spartak u Vrbani. Klub je imao dvadesetak članova i jednu

⁸⁰⁴ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 41, Stjepan Tomić, tekst o mačevanju u Županji i Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 39, Milivoj Radović tekst o mačevanju u slavonskim selima.

⁸⁰⁵ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 39, Milivoj Radović tekst o mačevanju u slavonskim selima.

članicu. Među vrbanskim članovima najviše su se isticali Duje Katić i Božo Kegalj. Klub je djelovao do 31. srpnja 1957. kada je Stjepan Tomić premješten na novu dužnost u Drenovce.⁸⁰⁶

U Drenovcima je Tomić 1958. godine osnovao i treći mačevalački klub – Mačevalački klub Mihajlo Neralić u Drenovcima. Odmah nakon osnivanja u novi klub prijavilo se trideset pet članova i jedna članica. Članovi mačevalačkog kluba u Drenovcima bili su i društveno vrlo aktivni, a na proslavi Praznika rada 1. svibnja 1958. bili su na čelu seoske povorke. Od drenovačkih članova najviše su napredovali Petar Soljačić i Mirko Obradović. Klub je postojao do 1959. godine, a ugasio se zbog nerazumijevanja nekih članova Narodnoga odbora i krađe maski i drugih rekvizita.⁸⁰⁷

Godine 1961. Stjepan Tomić ponovno je premješten, ovoga puta u Županju. Kao gost na godišnjoj skupštini DTO Partizan, 1. prosinca 1961. predložio je da se uz postojeće sekcije osnuje i mačevalačka. Prijedlog je prihvaćen, a do kraja 1968. godine mačevalačka sekcija bila je najbrojnija i najuspješnija od svih sekcija DTO Partizan u Županji. Članstvo kluba činilo je četrdesetak mladića i djevojaka među kojima su se najviše isticali braća Dubravko i Miljenko Tkalac, Željko Kamenski i Josip Zlatunić. Svoj prvi nastup županjski mačevaoci imali su u proljeće 1964. godine na svečanom otvaranju nove dvorane za tjelesni odgoj u Osnovnoj školi Moša Pijade u Županji. Potkraj iste godine, 21. prosinca mačevaoci iz Županje imali su prijateljski susret s mačevaocima Lokomotive iz Zagreba. Taj susret zabilježen je i u dnevnom tisku. Godine 1965. Josip Zlatunić osvojio je u maču drugo mjesto, a Željko Kamenski u floretu treće mjesto na omladinskom prvenstvu Hrvatske. Slijedili su nastupi na republičkim i savezним natjecanjima u Beogradu, Leskovcu, Skopju, Novom Sadu, Subotici i drugdje. U Županji je 10. i 11. travnja 1965. održano 18. prvenstvo Hrvatske u mačevanju u sve tri discipline (flore, mač, sablja) na kojem je sudjelovalo trideset dva natjecatelja. To je bilo prvi put da je prvenstvo Hrvatske organizirano izvan Zagreba. Nakon odlično organiziranog prvenstva, postojala je inicijativa da se u Županji organizira i juniorsko prvenstvo Jugoslavije, no to nije ostvareno. Mačevalačka sekcija DTO Partizan u Županji djelovala je do kraja 1968. godine, a ugašena je zbog nedostatka rekvizita i osnovnih uvjeta za rad.⁸⁰⁸

⁸⁰⁶ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 41, Stjepan Tomić, tekst o mačevanju u Županji i Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 39, Milivoj Radović tekst o mačevanju u Slavonskim selima.

⁸⁰⁷ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 39, Milivoj Radović tekst o mačevanju u Slavonskim selima.

⁸⁰⁸ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 41, Stjepan Tomić, tekst o mačevanju u Županji.

10.12.5. Klub mačevanja i srodnih sportova Split

U Splitu je postojao mačevalački klub sve do pred početak Drugoga svjetskog rata, no nakon rata trebalo je proći nekoliko desetljeća da se ponovno organizira mačevanje u tom gradu. Istaknuti mačevalački djelatnik Slavko Stern, koji je između dva svjetska rata bio jedan od najistaknutijih članova zagrebačkog Makabija, a nakon rata promijenio je svoje prezime u Zvezdić, doselio se u Split iz Beograda 1956. godine.⁸⁰⁹ Odmah po dolasku pokušao je organizirati mačevalački klub, no Bere Marković, tadašnji tajnik Saveza za fizičku kulturu nije dao podršku obrazlažući to činjenicom da u Splitu nema uvjeta za razvoj mačevalačkog kluba.⁸¹⁰

Poticaaj za osnivanje mačevalačkog kluba u Splitu bile su tek Mediteranske igre, tako da je klub osnovan 12. veljače 1977. Najzaslužnije osobe za osnivanje kluba bili su Bogomir Jambrošić koji je lobirao i pripremio sve za osnivanje novog kluba kod Saveza sportova Hrvatske i ostalih institucija u Zagrebu te Dragutin Krželj koji je odradio predradnje za osnivanje kluba u Splitu. U osnivanje kluba bili su uključeni i Vangel Lašovski i Slavko Zvezdić. Za prvog predsjednika kluba izabran je Drago Tomaš, za počasnoga doživotnog predsjednika Dragutin Krželj, a za tajnika Vangel Lašovski. Obnavljanje mačevalačkog sporta u Splitu obilježeno je u košarkaškoj dvorani Sportskog centra Gripe predstavljanjem borbi u floretu za muškarce i žene, maču i sablji za muškarce, prikazom borbe puškom s nožem te kendo borbe štapom i katanom. Na priredbi su sudjelovale sportašice i sportaši iz Zagreba, Beograda i Skopja.⁸¹¹

U početku se u klubu treniralo sva tri oružja (floret, mač i sablja), a kasnije je naglasak stavljen na mač. Osim mačevanja trenirale su se i vještine borenja puškom s nožem, jiu-jitsu, japansko borenje štapovima i japansko mačevanje (kendo). Sve do 1990. godine treninzi su organizirani u različitim neadekvatnim prostorima kao što su teretana novoga Sportskog centra Gripe, teren školske dvorane Vlado Bagat i prostorije mjesne zajednice Skalice. Prvi trener kluba bio je Slavko Zvezdić, kojem se pridružio makedonski mačevalac i organizator Vladimir

⁸⁰⁹ Slavko Zvezdić živio je u Beogradu nakon Drugoga svjetskog rata, sve do 1956. godine. U Beogradu je također bio aktivan u mačevalačkom sportu – mačevalački trener u klubovima Slavija i Železničar i prvi predsjednik Mačevalačkog kluba Železničar, a sudjelovao je i u radu Mačevalačkog saveza Jugoslavije. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 25.

⁸¹⁰ Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 25.

⁸¹¹ Robert KUČIĆ i Ante POLJAK, *100 godina mačevanja u Splitu*, Split, 2011.; Ana POPOVČIĆ, „Mačevanje u Splitu“, *Povijest hrvatskog športa* 42/2011., br. 157, u: *Olimp* (39), 10-11; Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 25.

Šumanov. Šumanov je djelovao kao trener u Splitu do 1981. godine. Od 1981. do 1986. godine trener u klubu bio je Vlastimir Spasić, a nakon njega trenerski rad preuzima Stipe Mađor Božinović.⁸¹²

Najuspješniji mačevaoci u Klubu mačevanja i srodnih sportova Split bili su Stipe Mađor Božinović, Josip Šabić, braća Rino i Goran Petričić, Duško Budimir, Marina Novaković i Roberta Munjiza. Godine 1984. juniorska ekipa kluba u sastavu Goran Petričić, Stipe Mađor Božinović, Duško Budimir i Josip Šabić osvojila je prvenstvo Jugoslavije u maču. Iduće godine Stipe Mađor Božinović kao juniorski reprezentativac nastupio je na Balkanskim igrama u Plovdivu gdje je osvojio četrnaesto mjesto pojedinačno i treće mjesto ekipno. Godine 1987. Josip Šabić osvojio je juniorsko pojedinačno prvenstvo Jugoslavije i zauzeo prvo mjesto na državnoj juniorskoj rang listi te godine. Ekipni juniorski naslov splitskih mačevaoca iz 1984. godine te juniorski pojedinačni naslov Šabića iz 1987. godine jedine su titule prvaka države koje su osvojili hrvatski mačevaoci izvan Zagreba još od 1928. godine od kada se organizira prvenstvo Jugoslavije.⁸¹³

Klubu mačevanja i srodnih sportova Split organizirao je i više natjecanja među kojima se ističu juniorsko prvenstvo Jugoslavije u maču i floretu 1985. godine i seniorsko prvenstvo Hrvatske u maču i floretu kasnije iste godine.⁸¹⁴

⁸¹² Robert KUČIĆ i Ante POLJAK, *100 godina mačevanja u Splitu*, Split, 2011.; Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića, kutija 25.

⁸¹³ Godine 1948. seniorski prvak Jugoslavije u floretu bio je Riječanin Silvano Broznić, ali naslov je osvojio kao član zagrebačke Mladosti. Op. aut.

⁸¹⁴ Robert KUČIĆ i Ante POLJAK, *100 godina mačevanja u Splitu*, Split, 2011.

10.13. Djelovanje Vladimira Mažuranića

Ivan Vladimir Mažuranić jedna je od najznačajnijih osoba zagrebačkog i hrvatskog sportskog mačevanja u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata. Uz njegovo ime vezani su najveći uspjesi zagrebačkog mačevanja kroz dugi niz godina. Rođen je u Karlovcu, 7. travnja 1915. u poznatoj intelektualnoj građanskoj obitelji Mažuranića. Njegov pradjed, pjesnik Ivan Mažuranić, bio je prvi hrvatski ban pučanin, a teta – svjetski priznata književnica Ivana Brlić-Mažuranić. Gimnaziju je polazio u Karlovcu i Zagrebu gdje je maturirao 1934. godine, a akademsko obrazovanje stekao je u Zagrebu gdje je studirao na Pravnom fakultetu (nije diplomirao), te u Parizu gdje je studirao slikarstvo kod Georges Braquea od 1938. do 1939. godine.⁸¹⁵

Mačevati je počeo 1930. godine. Prvo oružje mu je floret i njemu ostaje vjeran do kraja mačevalačke karijere. Mač i sablju nije trenirao iako je prema potrebi (za ekipna natjecanja) nastupao i u tim disciplinama. Prvi učitelji u floretu bili su mu Franjo Bučar i otac Božidar Mažuranić, a zatim Milutin Fabijanec. Od 1932. uči u Zagrebu kod Francesca Tirellja i Dantea Galantea, a 1938. – 1939. u Parizu kod Mauricea Gardèrea i njegova sina Andréa. Poslije Drugoga svjetskog rata kratko vrijeme podučavali su ga Stjepan Kerec i Ennio Zamichieli. Prije rata bio je član Mačevalačkoga kružoka na Gornjem gradu, zatim član mačevalačke sekcije Hrvatski športski klub Concordia (1931.), Zagrebački mačevalački klub (1935. – 1945.) i konačno Akademski mačevalački klub Mladost, od 1947. do svoje smrti, 1985. godine.⁸¹⁶

Senior je postao osvojivši juniorsko prvenstvo Jugoslavije u floretu (1932.).⁸¹⁷ Na Olimpijskim igrama 1936. godine u Berlinu nastupio je u disciplini mač. Godine 1938. u Parizu pobijedio je Charlesa Liona, prvaka Francuske i drugoplasiranog na prvenstvu svijeta (10:7). Seniorski prvak Jugoslavije bio je 1947., 1949. i 1951. godine, 1949. godine bio je prvak je Graza (Austrija), a na Prvenstvu gradova u Beču 1950. godine pobijedio je sve svoje protivnike.

Od 1950. do 1968. godine Vladimir Mažuranić je bio trener Akademskoga mačevalačkog kluba Mladost, koji je u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata bio uvjerljivo najuspješniji hrvatski i jedan od najuspješnijih klubova u Jugoslaviji. Od 1968. do 1970. godine Mažuranić je podučavao mačevaoce u Salzburgu (Austrija). Vrativši se u Zagreb nastavio je svoj trenerski rad u Akademskom mačevalačkom klubu Mladost do svojeg umirovljenja, 30.

⁸¹⁵ Ana POPOVČIĆ, „Športaš i umjetnik“, *Povijest hrvatskog športa* 38/2007., br. 141, u: *Olimp* (23), 8-9.

⁸¹⁶ Isto.

⁸¹⁷ U razdoblju između dva svjetska rata juniori i seniori nisu bile dobne kategorije. Juniori su bili svi natjecatelji sve dok ne bi osvojili prvenstvo. Junior bi postao senior tek nakon osvajanja juniorskog prvenstva. Op. aut.

lipnja 1984. Zaslužen je za uvođenje nove talijanske metode. Ta se metoda temelji na pojačanom radu nogu, brzom kretanju i napadu, nasuprot tradicionalnoj, konzervativnoj, statičnoj školi koju su do tada podučavali učitelji mačevanja u nas.⁸¹⁸

Osim mačevanja, Vladimir Mažuranić se bavio slikarstvom, godine 1962. izlagao je u Londonu. Bio je izvrstan portretist i stalni suradnik, slikar Arheološkog muzeja u Zagrebu. Kao dobar poznavatelj njemačkog, francuskog i talijanskog jezika, često je bio tumač između naših i stranih mačevaoca. Bio je izvanredno cijenjen i kao međunarodni mačevalački sudac. Umro je na svoj sedamdeseti rođendan, 7. travnja 1985.⁸¹⁹ Najveći zagrebački međunarodni mačevalački turnir nosi naziv po njemu.

⁸¹⁸ Ana POPOVČIĆ, „Športaš i umjetnik“, *Povijest hrvatskog športa* 38/2007., br. 141, u: *Olimp* (23), 8-9.

⁸¹⁹ Na posljednjem ispraćaju na Mirogoju počasnu mačevalačku stražu uz odar držali su njegovi učenici u mačevalačkim odijelima i s oružjem u spuštеноj ruci, a Vlado Šklopan, njegov prijatelj iz djetinjstva i bivši predsjednik Mačevalačkog odbora Hrvatske, bacio je na lijes njegovo omiljeno oružje – floret. Vladimir Mažuranić počiva u grobnici obitelji Mažuranić u sjevernim arkadama na Mirogoju. Ana POPOVČIĆ, „Športaš i umjetnik“, *Povijest hrvatskog športa* 38/2007., br. 141, u: *Olimp* (23), 8-9.

10.14. Univerzijada

Studentske sportske igre Univerzijada '87 koje su između 8. i 19. srpnja održane u Zagrebu, jedna je od triju značajnih sportskih manifestacija (uz Mediteranske igre u Splitu 1979. godine i Zimske Olimpijske igre u Sarajevu 1984. godine) koje su organizirane u Jugoslaviji u razdoblju političke i gospodarske krize s kraja sedamdesetih i tijekom osamdesetih godina.⁸²⁰ Glavna zadaća tih sportskih manifestacija bila je s jedne strane politička i kulturna promidžba države organizatora, a s druge strane razvoj infrastrukture u gradovima u kojima su se održavale.

Poticaž za organizaciju studentskih igara u Zagrebu bili su vrhunski sportski rezultati iz 1982. godine. Te godine Nogometni klub Dinamo postaje prvak države nakon dvadeset četiri godine, Košarkaški klub Cibona prvi put osvaja prvenstvo Jugoslavije, a prvaci države bili su i vaterpolisti i odbojkaši Mladosti. U isto vrijeme stanje sportske infrastrukture u Zagrebu bilo je izrazito loše.⁸²¹

Grad Zagreb je od vremena između dvaju svjetskih ratova pa sve do Univerzijade, urbanistički, arhitektonski i kulturno-povijesno, doživljavao sustavnu devastaciju. Strah i nesigurnost hrvatskih političara, pogotovo nakon loših iskustava iz vremena hrvatskog proljeća 1971., sprječavali su da se itko ozbiljno zauzme za glavni grad Hrvatske. Projekt Univerzijade, s obzirom na veliki vanjski dug i rastuću inflaciju, bio je vjerojatno posljednja prilika da se državna sredstva iskoriste za revitalizaciju grada. S tom namjerom studentske igre, koje su u odnosu na Olimpijske igre ili svjetska prvenstva u pojedinim sportovima (i njihovu medijsku i marketinšku iskoristivost) ipak drugorazredna sportska manifestacija, iskorištene su u Zagrebu za urbanistički razvoj, arhitektonsku, komunalnu i kulturnu obnovu.

Od izgrađenih sportskih objekata najznačajniji su sportski centar Jarun na rukavcu Save površine 2,3 milijuna četvornih metara, olimpijski bazeni na prostorima sportskog parka Mladost te košarkaški centar Zagreb, odnosno Cibonina dvorana. Obnovljeni su sportski centar

⁸²⁰ Ekonomska kriza započela je sredinom sedamdesetih godina. Godine 1980. dugovi Jugoslavije popeli su se na 20 milijardi dolara. Godinu dana kasnije stopa inflacije iznosila je 45%, a 1984. godine kada su održavane Zimske Olimpijske igre u Sarajevu, 60%. Osim gospodarstva, nekoliko drugih čimbenika dovelo je do krize osamdesetih godina u Jugoslaviji. Smrt Josipa Broza Tita, Edvarda Kardelja i Vladimira Bakarića produbljuju ostale uzroke – političku krizu na Kosovu, problem međunarodnih odnosa te već spomenutu gospodarsku krizu. Usp. Dušan BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb, 1999., 695, 715-726.

⁸²¹ Za primjer, u Zagrebu nije postojao bazen na kojem bi se mogle igrati utakmice, pa su vaterpolisti svoje utakmice igrali u Ljubljani. (Bazen na Šalati nije bio u funkciji.) Za usporedbu, svaka gradska općina u Beogradu je za svjetsko prvenstvo u plivanju 1973. godine dobila sportski centar, a uz postojeće, izgrađena su i tri nova olimpijska bazena na Banjici, Dorćolu i u Košutnjaku. Op. aut.

Šalata, stadion NK Dinamo, stadion NK Zagreb, studentska naselja Sava i Cvjetno naselje, te niz ostalih sportskih objekata u Zagrebu i gradovima suorganizatorima: Bjelovaru, Čakovcu, Jastrebarskom, Karlovcu, Petrinji, Sisku, Varaždinu i Svetom Ivanu Zelini. Osim sportskih objekata, u Zagrebu je izgrađen novi autobusni kolodvor, obnovljen je željeznički kolodvor, izgrađeno novo zdanje za potrebe Radiotelevizije Zagreb (danas Hrvatska radiotelevizija) na Prisavlju, uređeno šezdeset i pet fasada u središtu grada, izgrađen Centar za automatsku obradu podataka, otvoreno osamdesetak novih trgovina, šest novih hotela, obnovljeni hoteli Esplanade i Dubrovnik, potpuno obnovljen središnji gradski trg (Trg Republike, danas Trg bana Josipa Jelačića), izgrađene tramvajske pruge Horvaćanska Savski most – Sopot, odnosno završen takozvani novozagrebački tramvajski prsten, i još mnogo toga.⁸²²

Osamdesetih godina prošloga stoljeća kultura je postala nezaobilazni dio gotovo svake sportske manifestacije, pa su u skladu s time u organizaciji i provedbi Univerzijade u Zagrebu veliko značenje imala kulturna događanja. Kulturni program bio je podijeljen na dva dijela. Jedan dio bio je vezan izravno uz Studentske igre (spektakularne ceremonije otvaranja i zatvaranja, kulturno-zabavni program u sportskim selima te kulturni program za visoke goste i uzvanike). Drugi dio bio je takozvani gradski program kulture (predstave, koncerti, projekcije filmova, izložbe...). Kao ilustraciju izvanrednoga kulturnog programa za vrijeme trajanja Univerzijade mogu se istaknuti neke muzejske izložbe kao npr. Antički portret u Jugoslaviji, Ikone u Makedoniji ili Romaničko slikarstvo u Hrvatskoj, koje bi u drugim okolnostima vjerojatno bile proglašene izložbama godine ili desetljeća.⁸²³ Središnja atrakcija gradskoga kulturnog programa bilo je otvorenje muzeja Mimara koji se javnosti predstavio s tisuću osamsto eksponata među kojima su se našla i djela najvećih svjetskih slikara.

S obzirom na cjelokupni pristup i sve poduzeto u organizaciji zagrebačke Univerzijade, ne čudi da je ona proglašena najuspjelijom u dotadašnjoj povijesti. No najveća dobit, koja je bila i poticaj za organizaciju jedne takve manifestacije bila je infrastrukturna obnova grada Zagreba i njegove šire okolice, za koju bi u normalnim uvjetima trebalo više desetljeća.

Uz maskotu Univerzijade, vjevericu Zagi, službenu simboliku činio je stilizirani lik sportaša koji u skoku širi ruke u obliku slova Y, premda obrisi njegova tijela ocrtavaju i slovo U. Znakovi na dotadašnjim Univerzijadama redovito su sadržavali stilizirano slovo U, kao dio službenog znaka FISU-a (Fédération internationale du sport universitaire), no zbog mogućeg

⁸²² Jasenko ZEKIĆ, „Univerzijada '87 – drugi ilirski preporod“, *Časopis za suvremenu povijest*, 39/2007., br. 2, 299-318.

⁸²³ Tonko MAROEVIĆ, „Zagreb – likovna metropola“, *Danas*, br. 281., 7. Srpnja 1987., 45-46.

povezivanja simbola U s ustaštvom, donesena je odluka o stiliziranju slova Y kao početnog slova zemlje organizatora, uz prihvaćanje slova U kao službenog znaka FISU-a.⁸²⁴

⁸²⁴ Jasenko ZEKIĆ, „Univerzijada '87 – drugi ilirski preporod“, *Časopis za suvremenu povijest*, 39/2007., br. 2, 299-318.

10.14.1. Mačevalački turnir na Univerzijadi

Zagrebačka Univerzijada bila je najveća sportska manifestacija koju je grad Zagreb ikada do tada organizirao. U razdoblju od 8. do 19. srpnja 1987. organizirana su natjecanja u deset obaveznih sportova: atletici, gimnastici, košarci, mačevanju, nogometu, odbojci, plivanju, skokovima u vodu, vaterpolu i tenisu, te u dva dodatna sporta po izboru organizatora: veslanju i kajak-kanuu.⁸²⁵ Kako bi se izbjegli eventualni propusti, u dvije godine prije početka Univerzijade ispitana su sva borilišta i to brojnim probnim natjecanjima. Najznačajnija među tim natjecanjima bila su: atletski Vjesnikov memorijal Borisa Hanžekovića, međunarodni plivački miting Zlatni medvjed, vaterpolsko natjecanje Kup Zagreba, prvenstvo Jugoslavije u skokovima u vodu te prvenstvo Balkana u mačevanju.⁸²⁶

Natjecanje u sklopu Univerzijade najveći je mačevalački turnir do tada održan u Hrvatskoj. Nastupilo je dvjesto sedamdeset pet natjecatelja iz dvadeset devet zemalja. Natjecanje je održano na Ekonomskom fakultetu, a na Kineziološkom fakultetu osposobljena je dvorana za treninge. Rukovodilac natjecanja bio je Bogumir Jambrošić, a član tehničke komisije FISU za mačevanje, Sanjin Kovačić. Od zagrebačkih mačevaoca nastupili su Dubravko Borčić i Tomislav Gavazzi u floretu, Predrag Šiftar u maču te Eva Tomič u ženskom floretu. Tomič je Slovenka koja je u tom razdoblju bila članica i nastupala za zagrebačku Mladost.⁸²⁷

Za daljnji razvoj mačevalačkog sporta najznačajnija je bila nabava opreme koja je nakon turnira ostala u Zagrebu. Prije Univerzijade jedan od velikih problema zagrebačkog mačevanja bio je nedovoljan broj aparata za registraciju pogodaka. Za mačevalački turnir na studentskim igrama u Zagrebu, nabavljeno je oprema te dvadeset osam borilišta i aparata za registraciju pogodaka.

Nakon Univerzijade ponovno su izbile na vidjelo nesuglasice između zagrebačkih mačevaoca i Mačevalačkog saveza Jugoslavije u Beogradu, te problemi u mačevanju u državi. Na gotovo sedmosatnom sastanku Predsjedništva Mačevalačkog saveza Jugoslavije u Beogradu manji dio vremena analizirali su se očekivano loši rezultati domaćih natjecatelja na Univerzijadi, a najžustrija polemika vodila se oko nabavljene opreme o čemu su objavljeni i

⁸²⁵ Franjo FRNTIĆ, „Časopis Povijest sporta Univerzijadi Zagreb '87“, *Povijest sporta*, 18/1987., br.72, 87-94.

⁸²⁶ Jasenko ZEKIĆ, „Univerzijada '87 – drugi ilirski preporod“, *Časopis za suvremenu povijest*, 39/2007., br. 2, 312-313.

⁸²⁷ *Knjiga rezultata Univerzijada '87 Mačevanje*, Zagreb, 1987.

članci u tisku.⁸²⁸ U konačnici je šesnaest garnitura (mačevalačka pista, semafori i elektronski uređaji) ostalo u Zagrebu, šest ih je ustupljeno Splitu, a po dvije garniture dobili su mačevaoci Srbije, Vojvodine, Slovenije i Makedonije.⁸²⁹

⁸²⁸ Mačevalački savez Zagreba, Arhiva/Pismohrana Saveza.

⁸²⁹ Kazivanje Sanjina Kovačića.

11. ZAKLJUČAK

Razvoj mačevanja u Zagrebu izvan vojnih institucija koji se može pratiti putem pisanih tragova, započinje potkraj 19. stoljeća. U tom razdoblju dvoboji su još uvijek bili uobičajena pojava u većem dijelu, posebno u središnjoj Europi. Jedina iznimka u tom smislu bile su skandinavske zemlje u kojima se već u tom razdoblju na mačevanje gleda isključivo kao na sport, čak oblik tjelovježbe, pa se iz tog razloga (radi ravnomjernog i simetričnog razvoja tijela) u jednakoj mjeri mačuje i desnom i lijevom rukom. Zagreb se potkraj 19. stoljeća već dulje vrijeme nalazi u sastavu Austro-Ugarske Monarhije, kao jedno od manjih središta, pod snažnim kulturnim utjecajima Beča i Budimpešte. Razvojni put mačevanja u Zagrebu, posebno u prvom razdoblju do Prvoga svjetskog rata vrlo je važno sagledati u tom kulturnom kontekstu. Mađarska je imala vrlo razvijenu mačevalačku tradiciju, posebno u sablji koja je tradicionalno oružje konjanika. Austrija, iako sama nije generirala značajnu mačevalačku tradiciju, bila je pod utjecajem s jedne strane talijanskih učitelja koji su tamo djelovali (naročito Luigija Barbassetia), a s druge strane postojao je, još značajniji, germanski utjecaj. U Njemačkoj je potkraj 19. stoljeća bio vrlo razvijen poseban oblik mačevalačkih dvoboja, takozvano studentsko ili akademsko mačevanje, odnosno „menzura“. Akademsko mačevanje prakticiralo se na način da sudionici stoje na mjestu i samo pokretima naoružane ruke (i ostatka tijela onoliko koliko im dopušta statični položaj nogu) sudjeluju u dvoboju. Cilj je bio ne toliko pobijediti, već u prvom redu stoički izdržati protivničke napade i ozljede kao posljedicu. Posebno su na cijeni bili ožiljci na licu koji su bili potvrda osobnoga integriteta i iznimnog karaktera sudionika takvih dvoboja. U tom svjetlu valja promatrati i zagrebačke dvoboje koji su svakako bili pod određenim utjecajem akademskog mačevanja. Jedan od argumenata za to (osim jezičnog, koji je već obrazložen u radnji, kao i odnos prema ožiljcima) je i činjenica da su sudionici zagrebačkih dvoboja u najvećoj mjeri (uz časnike) bili upravo studenti. U trenutku kada Izidor Kršnjavi uvodi mačevanje kao obavezan predmet u zagrebačke srednje škole, on na umu ima upravo tu časnu dimenziju kulturnog i civiliziranog dvoboja. To i obrazlaže kada kaže: „...neka se đaci, kada dođu na sveučilište, međusobno i viteški ogledaju, a ne da si po krčmama razbijaju glave bocama.“⁸³⁰

Usporedno s dvobojima, u Zagrebu se početkom 20. stoljeća osnivaju i prvi mačevalački (sportski) klubovi. No u razdoblju sve do Prvoga svjetskog rata u Zagrebu nema još strogog

⁸³⁰ Franjo BUČAR, „U spomen dr. Isidoru Kršnjavome“, *Hrvatski sokol*, 9/1927, br. 3, str. 90.

razgraničavanja između borbenog (dvoboji) i sportskog mačevanja, u tolikoj mjeri da je u nekim od klubova gdje se njegovalo mačevanje (tu se u prvom redu misli na Hrvatski akademski klub Styx koji je kasnije promijenio ime u Academia) glavna aktivnost bila upravo priprema i uvježbavanje članova za sudjelovanje u dvobojima. Poznati su i međusobni dvoboji članova Academie i HAŠK-a (ti klubovi bili su svojevrsni gradski rivali), mada se općenito smatralo da se u HAŠK-u prakticira prije svega sportsko mačevanje, dok su akademičari imali reputaciju vježbanja baš za dvoboje. U svakom slučaju, nema sumnje da je razvoj mačevalačke vještine u Zagrebu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, izvan vojnih organizacija u smjeru modernog sporta uvjetovan općom društvenom klimom i velikim dijelom činjenicom da je Zagreb u tom razdoblju bio sastavni dio Austro-Ugarske Monarhije.

Budući da je mačevanje u Zagrebu bilo vrlo razvijeno u vrijeme kada se počinju stvarati temelji modernog sporta, ne čudi činjenica da su mačevalački djelatnici i mačevalački sport općenito imali veliku ulogu u pojavi, popularizaciji i razvoju modernog sporta u gradu. Za tu tvrdnju ima više dokaza. Osim što je mačevanje u sklopu gimnastike bilo obavezan dio srednjoškolskog školovanja (za dječake), ono je bilo i glavni (u svakom slučaju najzastupljeniji) predmet na Tečaju za učitelje gimnastike održanom u Zagrebu od 1894. do 1896. godine, a koji se danas uzima kao početak visokoškolske nastave iz područja kineziologije u Hrvatskoj. Nadalje, mačevalački sport bio je najzastupljeniji u klubovima koji su bili osnivači Hrvatskoga sportskog saveza, temeljne organizacije iz čijih pojedinih sekcija je nakon Prvoga svjetskog rata nastala glavnina nacionalnih sportskih saveza. U gotovo pola klubova uključenih u osnivanje Hrvatskoga sportskoga saveza (tri od sedam) vježbalo se mačevanje, dok je jedan bio isključivo posvećen mačevalačkom sportu. Nije slučajnost ni podatak da je prva olimpijska medalja koju je osvojio neki Hrvat upravo iz mačevalačkog sporta. Iako Neralić nije proizvod hrvatske mačevalačke tradicije već je svoje mačevalačko obrazovanje stekao kroz institucije austrougarske vojske, njegova medalja ipak govori nešto o ulozi i statusu koji je mačevalački sport imao, u odnosu na druge sportove, u tom razdoblju na području Banske Hrvatske.

Nakon Prvoga svjetskog rata Hrvatska se našla u potpuno novom državnom ustroju u kojem vladaju drukčiji kulturno-socijalni utjecaji. U toj činjenici, barem djelomično leži odgovor na pitanje zašto se nakon Prvoga svjetskog rata u Zagrebu više ne održavaju dvoboji koji su u prethodnom razdoblju bili toliko uobičajeni (s obzirom na to da su na području Njemačke studentski dvoboji i nakon rata ostali česti i tek ih je Hitler zabranom ukinuo tridesetih godina). Na prestanak dvoboja svakako je utjecao novi, moderni duh vremena, no jednim dijelom vjerojatno ipak i nova društveno-politička situacija. Nova država od koje su

južnoslavenski narodi koji su ranije bili u sastavu Austro-Ugarske Monarhije toliko očekivali, ubrzo se pokazala barem jednako problematička kao i prethodna. Kako se gotovo svaka društveno-politička situacija odražava na gotovo sve aspekte života, isti slučaj vrijedi i za mačevalački sport. U tom smjeru treba tražiti i razloge za ukidanje Mačevalačkog saveza Kraljevine SHS osnovanog 1927. godine u Zagrebu i osnivanje novoga Mačevalačkog saveza Jugoslavije iduće godine sa sjedištem u Beogradu, s obzirom na to da se gotovo istodobno odvija kulminacija destruktivnog djelovanja srpskih odbornika u Jugoslavenskom olimpijskom odboru i njegovo premještanje iz Zagreba u Beograd (bez obzira na činjenicu da je sport i organizacija sporta u Zagrebu bila na neusporedivo višem stupnju od one u Beogradu).

U svakom slučaju, politička i društvena situacija značajno je utjecala na razvoj mačevanja u Zagrebu za sve vrijeme koje je obuhvaćeno istraživanjem, od druge polovice 19. stoljeća do 1991. godine. U prvom razdoblju, do Prvoga svjetskog rata, utjecaj države bio je izrazito afirmativan. Čak se može konstatirati da je razvoj i širenje mačevalačkog sporta bilo među najvažnijim dijelovima strategije razvoja tjelesnog odgoja u Banskoj Hrvatskoj. U razdoblju između dva svjetska rata, kada se sport sve više strukturalno organizira kroz hijerarhijski organizirana udruženja i saveze (klubovi moraju biti članovi nacionalnih saveza koji su dio nacionalnog olimpijskog odbora, koji je opet član Međunarodnoga olimpijskog odbora), utjecaj politike vidi se u toj „borbi“ za prevlast – npr. gdje će biti sjedište i tko će biti na čelu nekog saveza. No u tom razdoblju politika još nije utjecala na razvoj mačevalačkog sporta i stupanj mačevalačke vještine, jer su članovi sami financirali sve potrebno za svoj trening (trenera, opremu, članarinu u klubu itd.), pa su zbog toga mogli sami birati trenera ili je klub mogao dovesti stranog trenera kojeg je financiralo članstvo. Nakon Drugoga svjetskog rata situacija se dramatično mijenja. Sport počinje biti centralizirano vođen i implementirane su brojne zabrane u najrazličitijim segmentima njegova djelovanja. Ne samo da mačevaoci nisu mogli samostalno, bez dozvole nastupati na velikim natjecanjima kao što su Olimpijske igre ili svjetska prvenstva (što je razumljivo, jednaka praksa postojala je i u prethodnom razdoblju), više nisu mogli bez dozvole nadređenog saveza nastupiti niti na bilo kojem turniru, bilo izvan bilo u državi. U toj situaciji postojala je velika mogućnost manipulacije kriterijima s pomoću koji se selektiralo natjecatelje i ta situacija je gotovo u cijelom razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata išla u korist natjecateljima iz Beograda i na štetu natjecateljima iz Zagreba. Takvo stanje posebno je izraženo u prvom razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata kada su zagrebački mačevaoci postizali puno bolje rezultate od beogradskih, a manje je prepoznatljivo kasnije kada su beogradski mačevaoci preuzeli vodstvo prema rezultatima. No svakako treba dublje

analizirati činjenicu zašto zagrebačko mačevanje uopće gubi svoju vodeću poziciju u državi, što je u ovom radu i učinjeno. Nema sumnje da je za taj obrat u stanju snaga najveću ulogu imao utjecaj politike. U situaciji kada je cijeli sport bio centralizirano vođen (pa je čak i oružje nabavljao Mačevalački savez Jugoslavije i dodjeljivao ga dalje republikama) zagrebačko mačevanje nije imalo adekvatan prostor za svoje djelovanje, nije imalo električni aparat za registraciju pogodaka (koji je postao obavezan na natjecanjima i bez kojeg se nije moglo napredovati u borbenoj vještini) i nije posjedovalo minimum najosnovnijih rekvizita – (pa su se čak događale situacije da se borbe na državnom prvenstvu moraju predati zbog nedostatka oružja). U takvoj situaciji jednostavno je moralo doći do stagnacije, a beogradsko mačevanje koje nije imalo takvih problema razumljivo je napredovalo.

U cijelom razdoblju koje je obuhvaćeno istraživanjem vidljivo je da je na razvoj mačevanja u Zagrebu i podizanje kvalitete mačevalačke tehnike u najvećoj mjeri utjecao boravak stranih trenera koji su u određenim razdobljima djelovali u Zagrebu. Boravak velikoga talijanskog maestra Giuseppea Galantea najsnažnije je utjecao na razvoj prije Prvoga svjetskog rata te potaknuo i osnivanje Prvoga hrvatskog mačilačkog kluba u Zagrebu 1902. godine. U razdoblju između dva svjetska rata najzaslužniji za napredak zagrebačkog mačevanja bio je Francesco Tirelli, dok su boravci stranih trenera nakon Drugoga svjetskog rata uglavnom bili prekratki za značajniji doprinos, no svakako su makar u manjoj mjeri pozitivno pridonijeli razvoju mačevalačke vještine među zagrebačkim mačevaocima.

Zaključno, mačevalački sport imao je u prošlosti, naročito prije Prvoga svjetskog rata u Zagrebu veliki značaj, društvenu prepoznatljivost i prisutnost u društvu, a u najvećoj mjeri pridonio je i razvoju modernog sporta u gradu. Takav status mačevanja s vremenom se umanjuje gotovo do neprepoznatljivosti, no kroz razvojni put ovoga sporta u Zagrebu najjasnije su vidljivi najrazličitiji utjecaji, prije svega društveno-politički, na društveni život Zagreba kroz povijest općenito.

12. IZVORI I LITERATURA

12.1. Izvori

12.1.1. Neobjavljeni izvori

1. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Franje Bučara
2. Hrvatski športski muzej, Osobni fond Milivoja Radovića
3. Hrvatski državni arhiv, Fond Zemaljska vlada – Odjel za unutarnje poslove
4. Hrvatski državni arhiv, Zemaljska vlada – Odjel za unutarnje poslove
5. Hrvatski državni arhiv, Zagrebačka oblast – Veliki župan
6. Hrvatski državni arhiv, Zbirka pravila
7. Hrvatski državni arhiv, Savska banovina – Upravno odjeljenje
8. Mačevalački savez Hrvatske, Arhiva/Pismohrana Saveza
9. Mačevalački savez Zagreba, Arhiva/Pismohrana Saveza
10. Nacionalna i sveučilišne knjižnica u Zagrebu, Fundus grafičke zbirke

12.1.2. Objavljeni izvori

1. Antun CUVAJ, *Građa za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, Zagreb, 1910.
2. Antun CUVAJ, *Građa za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, svezak 6-8., Zagreb, 1911.
3. Josip FRANK (ur.), *Jugoslovenski sport: Almanah sportskih klubova Jugoslavije*, Novi Sad, 1928.
4. Izvješća kraljevske donjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školske godine 1896./1897., 1897./1898., 1898./1899., 1899./1900., 1900./1901., 1901./1902.,

- 1902./1903., 1903./1904., 1904./1905., 1905./1906., 1906./1907., 1907./1908., 1909./1910., 1910./1911., 1911./1912., 1912./1913., 1913./1914., 1915./1916.
5. Izvješća kraljevske gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za školske godine 1893./1894., 1894./1895., 1895./1896., 1896./1897., 1897./1898., 1898./1899., 1899./1900., 1900./1901., 1901./1902., 1902./1903., 1903./1904., 1904./1905., 1905./1906., 1906./1907., 1907./1908., 1908./1909., 1909./1910., 1910./1911., 1912./1913., 1915./1916., 1916./1917.
6. Izvještaj kraljevske realne gimnazije i s njom spojene Više trgovačke škole u Osijeku za školsku godinu 1909./1910. (Glavni katalog od 1. do 8. razreda za 1909./1910. godinu)
7. Izvješća kraljevske velike realke i spojene s njom Više trgovačke škole u Zagrebu za školske godine 1893./1894., 1894./1895., 1895./1896., 1896./1897., 1897./1898., 1898./1899., 1899./1900., 1900./1901., 1901./1902., 1902./1903., 1903./1904., 1904./1905., 1905./1906., 1906./1907., 1907./1908.
8. Izvješća kraljevske realne gimnazije za školske godine 1911./1912., 1912./1913., 1913./1914., 1914./1915.
9. *Jugoslavenski sport*, Savez sportskih saveza Kraljevine Jugoslavije, Zagreb, 1933.
10. *Knjiga rezultata Univerzijada '87 Mačevanje*, Zagreb, 1987
11. *Pravila Židovskog gombalačkog i športskog društva «Makabi» u Zagrebu*, Zagreb, 1925.
12. *Pravila i pravilnici J.M.S. i F.I.E.*, Jugoslavenski mačevalački savez Zagreb, 1933.
13. Periodika: *Agramer Tagblatt*, *Gimnastika*, *Hrvatsko slovo*, *Hrvatski športski list*, *Ilustrovane sportske novosti*, *Jutarnji list*, *Narodne novine*, *Novosti*, *Obzor*, *Olimpijada*, *Poldan*, *Sport Ilustrovani tjednik*, *Šport*, *Zagrebački sport*

12.2. Literatura

1. AA.VV. *Enciklopedija fizičke kulture*, sv. 1. i 2., Zagreb, 1975.
2. AA.VV. *Dvadeset godina rada Hrvatskog akademskog sportskog kluba 1903 – 1923*, Zagreb, 1923.
3. AA.VV. *Pedagoškijska enciklopedija*, svezak 1., Zagreb, 1895. – 1906.
4. Borut BATAGELJ, *Izum smučarske tradicije: Kulturna zgodovina smučanja na Slovenskem do leta 1941*, Ljubljana, 2009.
5. Allen BODNER, *When boxing was a Jewish sport*, New York, 1997.
6. Ferenz BOLGAR, *Die Regeln des Duels*, Beč, 1903. (prvo izdanje 1898.)
7. Martin BIASTOCH, *Duell und Mensur im Kaiserreich (am Beispiel der Tübinger Corps Franconia, Rhenania, Suevia und Borussia zwischen 1871 und 1895)*, Vierow, 1995.
8. Dušan BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb, 1999.
9. Stephen BIRMINGHAM, „Our crowd“ *the Great Jewish Families of New York*, New York, 1967.
10. Peter BURKE, *New Perspectives on Historical Writing*, University Park Pennsylvania, 2001.
11. Franjo BUČAR, *Floretovanje*, Zagreb, 1901.
12. Franjo BUČAR, *Izveštaj tečaja za učitelje gimnastike u Zagrebu od 1. X. 1894. do 1. IV. 1896.*, Zagreb, 1896.
13. Franjo BUČAR, *Mačevanje*, Zagreb, 1912.
14. Franjo BUČAR, *Pedeset godina tjelesnog uzgoja u kr. velikoj gornjogradskoj gimnaziji u Zagrebu*, Zagreb, 1908.
15. Franjo BUČAR, *Povijest gimnastike*, Zagreb, 1908.
16. Franjo BUČAR, *Povijest Hrvatskog sokola – Matice u Zagrebu 1874 – 1885*, Zagreb, 1925.
17. Franjo BUČAR, „U spomen dru Isidoru Kršnjavome“, *Hrvatski sokol*, 9/1927., br. 3, 85-89.

18. Franjo BUČAR, „Stari zagrebački športski portreti“, *Zagreb, mjesečnik društva zagrebčana*, 10/1942., br. 7, 186-188.
19. Tobias CAPWELL, *The Noble Art of Sword: Fashion and Fencing in Renaissance Europe 1520-1630*, London, 2012.
20. Egerton CASTLE, *Schools and masters of fencing: from the Middle Ages to the eighteenth century*, New York, 2003. (prvo izdanje London, 1885.)
21. Richard COHEN, *By the sword*, New York, 2012.
22. Corry CROPPER, *Playing at Monarcy: Sport as metaphor in nineteenth-century France*, University of Nebraska, 2008.
23. Bogdan CUVAJ, „Hrvatski akademski športski klub (HAŠK) Zagreb“, *Povijest sporta*, 13/1982., br. 52, 234-255.
24. Bogdan CUVAJ, „Hrvatski akademski športski klub (HAŠK) 1914-1924. godine“, *Povijest sporta*, 13/1982., br. 53, 282-306.
25. Milovan ČIKA, „Mačevanje“, *Prvi jugoslovenski sportski almanah*, Beograd, 1930., 37-39.
26. István DEÁK, *Beyond Nationalism, a Social and Political History of the Habsburg Officer Corps 1848-1918*, New York, 1990.
27. Margo DEMELLO, *Encyclopedia of body adornment*, Greenwood Publishing Group, 2007.
28. George EISEN, „Jewish History and the Ideology of Modern Sport: Approaches and Interpretations“, *Journal of Sport History*, 25/1998., 482-531.
29. Nick EVANGELISTA, *The Art and Science of fencing*, New York, 1996.
30. Wilhelm FABRICIUS, *Die Deutschen Corps: Eine historische Darstellung mit besonderer Berücksichtigung des Mensurwesens*, Berlin, 1926. (prvo izdanje 1892.)
31. Franjo FRNTIĆ, „Časopis Povijest sporta Univerzijadi Zagreb '87“, *Povijest sporta*, 18/1987., br.72, 87-94.
32. Herci GANZA ČALJKUŠIĆ „Sport Dalmato“, *Povijest hrvatskog športa* 41/2011., br. 153, u: *Olimp* (35), 2-5.

33. Andrej GARDENIN, „Krešimir Tretinjak – svestrani sportaš, mačevalački reprezentativac, sudac i trener“, *Povijest sporta*, 19/1988., br. 75, 47-48.
34. Andrej GARDENIN, „Milovan Čika – mačevalac“, *Povijest sporta*, 21/1990., br. 87, 68-70.
35. Andrej GARDENIN, „Sudjelovanje jugoslavenskih studenata u mačevanju na međunarodnim studentskim sportskim igrama“, *Povijest sporta*, 18/1987., br. 72, 98-100.
36. Ivo GOLDSTEIN, *Povijest grada Zagreba, knjiga 2. – 20. i 21. stoljeće*, Zagreb, 2013.
37. Ivica GOLEC, *Povijest grada Petrinje 1240.-1592.-2014.*, Petrinja, 2014.
38. Andrija HAJDENAK, *Nazivlje za mačevanje*, Zagreb, 1875.
39. Andrija HAJDENAK, *Tjelovježba u pučkoj školi*, Zagreb, 1870.
40. John Burdon Sanderson HALDANE, *Everything has a History*, London, 1951.
41. Eduard HEMAR, „Dragutin Ciotti – zaboravljena hrvatska olimpijska medalja“, *Povijest hrvatskog športa* 41/2010., br. 154, u: *Olimp* (36), 2-5.
42. Richard HOLT, *Sport and the British: A Modern History*, Oxford, 1989.
43. Goran HUTINEC i Ivo GOLDSTEIN, *Povijest grada Zagreba, knjiga 2. – 20. i 21. stoljeće*, Zagreb, 2013.
44. Zdenko JAJČEVIĆ, *225 godina športa u Hrvatskoj*, Osijek, 2010.
45. Zdenko JAJČEVIĆ, *Antičke olimpijske igre i Moderni olimpijski pokret do 1917. godine*, Zagreb, 2008.
46. Zdenko JAJČEVIĆ, *Olimpizam u Hrvatskoj*, Zagreb, 2007.
47. Zdenko JAJČEVIĆ, *Povijest športa i tjelovježbe*, Zagreb, 2010.
48. Zdenko JAJČEVIĆ, *Sportska publicistika u Hrvatskoj*, Zagreb, 1987.
49. Zdenko JAJČEVIĆ, „Sudionici Prve hrvatske mačevalačke akademije u Zagrebu 1904. godine“, *Povijest sporta*, 18/1987., br. 71, 26.
50. Bogomir JAMBROŠIĆ, *90 godina Prvog hrvatskog mačevalačkog kluba*, Zagreb, 1993.

51. Bogumir JAMBROŠIĆ (pr.) „Ilustrirani zapisi Vladimira Mažuranića“, *Povijest hrvatskog sporta* 42/2012., br. 156, u: *Olimp* (38), 2-5.
52. Mario JAREB, „Temelj suvremenog hrvatskog športa: Hrvatski akademski športski klub (1903-1945)“, *Hrvatska revija Matica hrvatska*, obnovljeni tečaj 5/2005., br. 4, 98-105.
53. Ivan JURIŠIĆ AKČIĆ *Strigliagne alke dvi pisme sloxene i prikazane na cast i poststegne gospode Makarske*, Venecija, 1782.
54. Robert KUČIĆ i Ante POLJAK, *100 godina mačevanja u Splitu*, Split, 2011.
55. Martin KUHAR *Eugenika u hrvatskoj medicini i njezin utjecaj na javnost u razdoblju od 1859. do 1945.*, doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu Medicinski fakultet, 2015.
56. Pierre LACAZE, *En garde: Du duel à l'escrime*, Pariz, 1991.
57. Janko LESKOŠEK, *Teorija fizičke kulture*, Beograd, 1976.
58. Peter LEVINE, *Ellis Island to Ebbets Field, Sport and the American Jewish Experience*, New York, 1992.
59. Tihana LUETIĆ, „Studentski štrajk na Sveučilištu u Zagrebu 1908. godine“, *Zbornik Odsjeka povijesnih znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, Zagreb, 30/2012, 295-326.
60. Hrvoje MACANOVIĆ, „Pravila Hrvatskog športskog saveza 1910. godine“, *Povijest sporta*, 2/1971., br. 8, 687-695.
61. Hrvoje MACANOVIĆ, „Sport na Zagrebačkom sveučilištu“ *Spomenica u povodu proslave 300. godišnjice Sveučilišta u Zagrebu (1669-1969)*, Zagreb, 1969., 637-651.
62. Drago MARIĆ i Romano MEŠTROVIĆ, *Baština zadarskog sporta*, Zadar, 2013.
63. Tonko MAROEVIĆ, „Zagreb – likovna metropola“, *Danas*, br. 281., 7. VII. 1987., 45-46.
64. Kevin MCALEER, *Dueling: The Cult of Honor in Fin-de siècle Germany*, Princeton University Press, 1994.
65. Wiliam O. McCAGG ml., *Jewish Nobles and Geniuses in Modern Hungary*, New York, 1792.

66. Dragan MILANOVIĆ (gl. ur.), *Sveučilište u Zagrebu Kineziološki fakultet 1959. – 2009.*, Zagreb, 2009.
67. Milly MOGULOOF, *Foiled: Hitler's Jewish Olympian*, Oakland, 2002.
68. Milan OSTER, „Nešto iz mojih sjećanja“, *Almanah Teškoatetskog saveza Hrvatske*, Zagreb, 1961., 115-120.
69. Milivoj PETKOVIĆ, *Tjelesno vježbanje i sport u Dubrovniku od 14. stoljeća do 1941. godine*, Dubrovnik, 1993.
70. Ana POPOVČIĆ, „Giuseppe Galante – velikan mačevanja“, *Povijest hrvatskog športa*, 41/2010., br. 153, 10-11.
71. Ana POPOVČIĆ, „Hrvatski orao“, *Povijest hrvatskog športa* 39/2011., br. 114, u: *Olimp* (26), 10-11.
72. Ana POPOVČIĆ, „Mačevanje u Splitu“, *Povijest hrvatskog športa* 42/2012, br. 157, u: *Olimp* (39), 10-11.
73. Ana POPOVČIĆ, „Na Neralićevom tragu“, *Povijest hrvatskog športa*, 44/2012., br. 161, u: *Olimp* (43), 10-11.
74. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Mačevanje, Od oklopa do olimpijskih igara“, *Olimp*, 12/2013., br. 46, 14-18.
75. Ana POPOVČIĆ, „Športaš i umjetnik“, *Povijest hrvatskog športa* 38/2007., br. 141, u: *Olimp* (23), 8-9.
76. Bernard POSTAL, *Encyclopedia of Jews in Sport*, Jacksonville, 1965.
77. Ljerka RACKO, „Spaljivanje mađarske zastave 1895. god. u Zagrebu“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta*, Zagreb, 1990., br. 23, 233-246.
78. Živko RADAN, *Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj*, Zagreb, 1966.
79. Živko RADAN, *Olimpizam u krajevima naroda Jugoslavije do 1919. godine*, doktorski rad, Univerzitet u Beogradu Fakultet za fizičko vaspitanje, 1976.
80. Živko RADAN, „Počeci nogometnog sporta u Hrvatskoj i osnivanje Hrvatskog športskog saveza“, *Povijest sporta*, 1/1970., br. 2, 102-131.

81. Živko RADAN, „Razvoj sporta u Jugoslaviji nakon 1945. godine“, *Povijest sporta*, 6/1977., br. 22, 1993-1997.
82. Živko RADAN, „Školovanje stručnjaka za nastavu tjelesnog vježbanja u školama Hrvatske do 1918. godine“, *Povijest sporta*, 2/1971., br. 5, 384-405.
83. Živko RADAN, „Zbirka pravila gimnastičkih i sportskih organizacija od 1861. do 1914. u Arhivu Hrvatske“, *Povijest sporta*, 4/1973., br. 16, 1447-1489.
84. Milivoj RADOVIĆ, „Dr. Franjo Bučar mačevao se i lijevom rukom“, *Povijest sporta*, Zagreb, 1/1970., br. 3, 281.
85. Milivoj RADOVIĆ, „Giuseppe Galante“, *Povijest sporta*, Zagreb, 2/1971., br. 5, 454-456.
86. Milivoj RADOVIĆ, „In memoriam Stjepan Kerec Varaždin, 4. XII 1885. – Bučkovci kod Ljutomera 8. XII 1968.“, *Sportske novosti*, 10. XII. 1968., 15.
87. Milivoj RADOVIĆ, „Josip Broz Tito mačevalac“, *Povijest sporta*, 8/1977., br. 33, 2837-2850.
88. Milivoj RADOVIĆ, „Milan Neralić“, *Povijest sporta*, Zagreb, 1/1970., br. 1, 54-63.
89. Milivoj RADOVIĆ, „Mušketiri časti“, feljton *Večernji list*, 9.-16. kolovoza 1966., Zagreb.
90. Milivoj RADOVIĆ, „Neki podaci o mačevanju u starom Dubrovniku“, *Povijest sporta*, 2/1971., br. 8, 705-707.
91. Milivoj RADOVIĆ, „Prilog poznavanju osnivanja i rada HAK Styx i Academia 1904. – 1909.“, *Povijest sporta*, 11/1980., br. 42, 31-43.
92. Milivoj RADOVIĆ, „Prvi učitelji tjelovježbe i plesa u Zagrebu“, *Povijest sporta*, 5/1974., br. 17, 1539-1560.
93. Milivoj RADOVIĆ, „Učitelji mačevanja u Zagrebu od 1856. do danas“, *Povijest sporta*, 2/1971., br. 5, 457-460.
94. Milivoj RADOVIĆ, „Židovsko gombalačko i športsko društvo MAKABI“, *Povijest sporta*, 4/1973., br. 13, 1202-1212.
95. Steven A. REISS, *Sports and the American Jew*, Syracuse, 1998.

96. „Rezolucija I. jugoslavenskog kongresa za fizičku kulturu“, *Fizička kultura*, Beograd, 13/1959., br. 1-2, 598-604.
97. Hermann RINK, „Die Mensur, ein wesentliches Merkmal des Verbandes“, „Wir wollen Männer, wir wollen Taten!“ *Deutsche Corpsstudenten 1848 bis heute*, Berlin, 1998., 383-402.
98. Hermann RINK, „Vom studentischen Fechten bis zur Mensur“, *Handbuch des Kösener Corpsstudenten*, sv. 1, Würzburg, 1985., 151-171.
99. Marijan ROGIĆ, „Sudska umorstva hrvatskih športaša 1947.“, *Hrvatsko slovo*, 24. I. 1997., 16-17.
100. Mirko ROGOŠIĆ, „Kršnjavi i Zagreb“, *Zagrebačka panorama*, Zagreb, 1964., 9-10.
101. Viktor RUŽIĆ, „Andrija Hajdenak: Nazivlje za mačevanje, Zagreb, 1875. “, *Povijest sporta*, 8/1977., br. 33, 2906-2908.
102. Kruno SABOLIĆ (gl. ur.) *Sto godina športa na Sveučilištu u Zagrebu – H. A. Š. K. MLADOST*, Zagreb, 2003.
103. Gilman L. SANDER, *Making the Body Beautiful: A Cultural History of Aesthetic Surgery*, Princeton University Press, 2000.
104. Uriel SIMRI (ur.) *International Seminar on Physical Education and Sport in the Jewish History and Culture*, Wingate Institute, 1973.
105. Federico SINGER, *Scuola di Gimnastica per fanciulli, fanciulle e adulti*, Rijeka, 1852.
106. Drago STEPIŠNIK, *Školsko fizičko vaspitanje na području Slovenije u periodu 1848.-1914.*, doktorski rad, Univerzitet u Beogradu, 1974.
107. Ljudevit SORLINI, *Zbornik časnih pravila za mejdane*, Pula, 1913.
108. Marija ŠERCER, „Zbirka oružja Milana pl. Praunspergera u Hrvatskom povijesnom muzeju“, *Muzeologija*, 1995., br. 32, 57-72.
109. Heinrich TENNER, „Fechtschift des Österreichischen Fechtverbandes“, *Die Fechtsport*, 1931.
110. Scott J. TURNER, *The Tinkerer's Accomplice: How Design Emerges from Life Itself*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2006.

111. Jan VANSINA, *Oral Tradition as History*, Madison-Wisconsin, 1985.
112. Dušan VUKIĆ, *Mačevanje u Jugoslavijama 1928. – 2002.*, Beograd, 2003.
113. Robert S. WISTRICH, *The Jews of Vienna in the Age of Franz Joseph*, New York, 1989.
114. Alberto ZANETTI LORENZETTI, *Olympia Giuliano-Dalmata*, Rovinj-Trst, 2002.
115. Jasenko ZEKIĆ, „Univerzijada '87 – drugi ilirski preporod“, *Časopis za suvremenu povijest*, 39/2007., br. 2, 299-318.

Citirane internetske stranice:

1. *The Nazi Party: The Nazi Olympics*
(<https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Holocaust/olympics.html>)
2. *Enciclopediae Britannica 2014.*
(<http://kids.britannica.com/olympics/reflections/article-9397269>)
(<http://www.britannica.com/biography/Nadi-brothers>)
3. „High-class fencing at Carnegie Hall“, *New York Times*, 26. veljače 1906.
(<http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=F70E16F63B5A12738DDDA10A94DA405B868CF1D3>)
4. *Jews in Sports: Jewish Olimpic Medalists*
(<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/jewishmedalists.html>)
5. Rezultat Franje Fröhlich na OI u Amsterdamu 1928. godine
(<http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/fr/franjo-frohlich-1.html>)
6. Rezultat Đure Freunda na OI u Amsterdamu 1928. godine
(<http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/fr/duro-freund-1.html>)
7. John SULLINS, „A Hit, A Very Palpable Hit: Electronic Scoring and the Loss of the Art of Fencing“, izlaganje na Society for Philosophy and Technology's XIII Conference
(<https://www.whitman.edu/fencing/Articles/Palpable.doc>)
8. Akademija Dramske umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, Povijest Akademije
(http://www.adu.unizg.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=189:povijest-akademije&catid=34:o-akademiji&Itemid=114)
9. Muzej Grada Zagreba, Zbirka mehaničkih glazbenih automata Ivana Gerersdorfera
(http://www.mgz.hr/hr/postav/ivan_gerersdorfer/)
10. Vodič kroz fondove i zbirke Državog arhiva u Zagrebu
(<http://www.daz.hr/vodic/a-uprava-i-javne-sluzbe/a5-uprava-i-javne-sluzbe-od-1945-do-1990/118-hr-dazg-59-narodni-odbor-i-rajona-centar>)

Prilog 1. Bibliografija mačevanja u Hrvatskoj do 1991. godine

1. Andrija HAJDINJAK, *Njemačko-hrvatsko nazivlje za tjeľovjeŹbu i nazivlje za mačevanje*, Zagreb, 1875.
2. *Uputa za obuku mačevanja sa sabljom za kr. Ugarsko-hrvatski-slavonsko oruŹništvo*, Zagreb, 1887.
3. *Upute za poduku častnika i kadeta u mačevanju*, Budimpešta, 1897.
4. Franjo BUČAR, *Gimnastičke vjeŹbe s batinama i čunjevima* (dodatak *Riječnik češko-hrvatski za gimnastiku i mačevanje uz češko-hrvatski gimnastičko mačilački rječnik*), Zagreb, 1900.
5. Franjo BUČAR, *Floretovanje*, Zagreb, 1901.
6. *Pravila I hrvatskog mačevalačkog kluba u Zagrebu*, Zagreb, 1906.
7. *I. medjunarodna mačilačka akademija : u Zagrebu, dvorana «Hrvatskog sokola», dne 1. svibnja...*, Zagreb, 1908.
8. Ljudevit SORLINI, *Zbornik časnih pravila za mejdane*, Pula, 1913.
9. Franjo BUČAR, *Mačevanje*, Zagreb, 1912.
10. *Pravila i pravilnici: J.M.S. i F.I.E.*, Zagreb, 1933.
11. *Pravilnik za natjecanja Međunarodnog mačevalačkog saveza od 1936. godine: sa izmjenama i dopunama prihvaćenim po kongresima M.M.S.-a mjeseca marta 1937. i mjeseca marta 1938. godine (sadrŹi i Izmjene i dopune Pravilnika za natjecanja Međunarodnog mačevalačkog saveza od 1936. godine)*, Zagreb, 1938.
12. Stjepan KEREĆ, *Mačevanje : floret – mač – sablja – duzak*, (poglavlje „Rad nogu“ napisao Milivoj RADOVIĆ), Zagreb, 1951.

Prilog 2. Prostori gdje su trenirali zagrebački mačevaoci**RAZDOBLJE PRIJE PRVOGA SVJETSKOG RATA**

1. Demetrova ulica 1, Amadeovo kazalište, Mađarski kasino (danas Prirodoslovni muzej), 1856. – 1870., učitelji Adalbert Vanino i Herman Rosa,
2. Trg Katarine Zrinske 5, gimnastička dvorana klasične gimnazije
 - 1859. – 1874. privatna poduka, učitelj Friedrich (Miroslav) Singer
 - 1894. – 1914. obavezna nastava mačevanja floretom u 5. i 6. razredu gimnazije (učitelj Franjo Bučar), te mačevanja sabljom u 7. i 8. razredu (učitelj August Piazza)
 - 1. listopada 1894. – 1. travnja 1896., Tečaj za učitelje gimnastike u Zagrebu, učitelji Franjo Bučar (floret) i August Piazza (sablja)
 - 1903. I. HMK, učitelj Giuseppe Galante
 - 1904. – 1914. (s prekidom) HAŠK, učitelj Luigi Martinenghi,
 - 1902. – 1914. (povremeno) natjecanja srednjoškolaca i tzv. «poul» natjecanja na kojima su sudjelovali članovi HAŠK-a, Akademije, Prvoga hrvatskog mačevalačkog kluba, Marathona, te časnici i građani; glavni organizatori bili su Franjo Bučar, Ivan Trstenjak, Josip Prikrl i Karlo Blaha
3. Varšavska (Samostanska) ulica 18, gimnastička dvorana osnovne škole
 - 1. listopada 1894. – 1. travnja 1896. Tečaj za učitelje gimnastike u Zagrebu, učitelji Franjo Bučar (floret) i August Piazza (sablja)
 - 1905. I. HMK, učitelj Luigi Martinenghi
 - 1902. – 1914. (povremeno), natjecanja srednjoškolaca i tzv. „poul“ natjecanja na kojima su sudjelovali članovi HAŠK-a, Akademije, I. HMK-a, Marathona, te časnici i građani; glavni organizatori bili su Franjo Bučar, Ivan Trstenjak, Josip Prikrl i Karlo Blaha
4. Ulica Andije Hebranga (Kukovićeve) 20/I (18/1), privatni stan Augusta Piazze, 1889. – 1891., učitelj August Piazza
5. Gajeva 1, dvorišna prostorija, privatna mačevalačka škola Augusta Piazze Produkcija u mačevanju, 1892. – ? (najkasnije 1900. kada se Piazza seli u Beč)
6. Trg Maršala Tita 6 (Sveučilišni trg), Hrvatski sokol
 - 1883. – 1893., privatni mačevalački tečaj, učitelj August Piazza

- 1902. – 1914. (povremeno) natjecanja srednjoškolaca i tzv. „poul“ natjecanja na kojima su sudjelovali članovi HAŠK-a, Akademije, I.HMK-a, Marathona, te časnici i građani; glavni organizatori bili su Franjo Bučar, Ivan Trstenjak, Josip Prikril i Karlo Blaha

- 1902. – 1914. (povremeno) mačevalačke akademije; glavni organizatori bili su Giuseppe Galante, Ottokar Groh, Luigi Martinenghi, Franjo Bučar, Ivan Trstenjak i Josip Prikril

7. Tuškanac 1, Građanska streljana, 1902. privatna škola Giuseppe Galantea
8. Masarykova (Marovska) ulica 10, gostionica Josipa Krizmanića⁸³¹, 1902., I.HMK, učitelj Giuseppe Galante
9. Krajiška 9, gimnastička dvorana osnovne škole, 1904. – 1914. (s prekidima), I.HMK, učitelji Giuseppe Galante i Luigi Martinenghi
10. Masarykova (Marovska) ulica 24, zgrada Dioničke tiskare, ulični lokal, 1903. – 1904., Akademski športski klub, od 1904. godine HAŠK, učitelji Marko Kostrenčić, Andre Mohorovičić, Giuseppe Galante i Luigi Martinenghi
11. Marulićev trg (Južni perivoj) 11, zgrada kazališnih umirovljenika, HAŠK, 1904. – 1905., učitelji Giuseppe Galante i Luigi Martinenghi
12. Ulica Pavla Radića (Duga ulica) 27, ulična soba u prizemlju, 1904. – 1909., Hrvatski sveučilišni klub Academia, samo mačevanje sabljom, priprema za dvoboje, klub nije imao pravog učitelja, već su neki članovi uzimali satove kod Galantea i Martinenghia i stariji članovi podučavali su mlađe
13. Trg kralja Tomislava 17, dvorišna zgrada, Hrvatski sveučilišni klub Academia
14. Gundulićeva ulica 28, dvorišna zgrada, kasnije gimnastička dvorana Evangeličke škole, Hrvatski sveučilišni klub Academia
15. Gundulićeva ulica 33, Hrvatski sveučilišni klub Academia
16. Mažuranićev trg, Hrvatski sveučilišni klub Academia
17. Opatička ulica 2, stan dr. Hinka Hranilovića, 1909. – 1910. (povremeno, dodatni treninzi), HAŠK
18. Preradovićeva ulica 23, dvorišna zgrada, 1909. – 1910., HAŠK
19. Čnomerec, park dr. Franje Tuđmana, Rudolfova vojarna, 1902. – 1915., Vojnički mačevalački klub

⁸³¹ Danas se na tom mjestu nalazi Kino Europa.

20. Ilica 222, Domobranska 25. pukovnija, vježbanje časnika i djelomično vojnika i dočasnika, učitelj Matija Murković
21. Roosveltove trg 5, velika gimnastička dvorana na zapadnoj strani do igrališta
 - 1895. – 1914., obavezna nastava mačevanja floretom (5. i 6. razred) i sabljom (7. i 8. razred), učitelji Ivan Trstenjak i Josip Prikril
 - 1902. – 1914. (povremeno) natjecanja srednjoškolaca i tzv. „poul“ natjecanja na kojima su sudjelovali članovi HAŠK-a, Akademije, Prvoga hrvatskog mačevalačkog kluba, Marathona, te časnici i građani; glavni organizatori bili su Franjo Bučar, Ivan Trstenjak, Josip Prikril i Karlo Blaha
 - 1906. – 1914., Hrvatski športski klub Concordia, učitelji Ivan Trstenjak i Josip Prikril
22. Klaićeva ulica, 12, praonica s dvorišne strane, 1906. – 1914., Hrvatski športski klub Concordia, učitelji Ivan Trstenjak i Josip Prikril
23. Šalata, Medicinski fakultet, nova zgrada gimnazije, 1913. – 1914. nastava mačevanja u gimnaziji, učitelj Ferdo Krizmanić

RAZDOBLJE IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

1. Gundulićeva ulica 28, dvorišna zgrada, kasnije gimnastička dvorana Evangeličke škole, Židovsko gombalačko i sportsko društvo Makabi, 1919. – 1926., učitelj Milutin Fabianec
2. uglovnica Klaićeva (Jelisavine) ulice 4 i Medulićeva ulice 40, 1918. – ?, mačevalačka sekcija HSLŠK Marathon, učitelj Stjepan Kaiser
3. Rooseveltov trg 5, velika gimnastička dvorana na zapadnoj strani do igrališta, ? – 1926., mačevalačka sekcija HSLŠK Marathon, učitelj Stjepan Kaiser
4. Krajiška 9, gimnastička dvorana osnovne škole, dvorište
- 1922. – 1924., mačevalačka sekcija Hrvatski atletski klub Herkules, učitelj Matija Murković
- 1924. – 1932. I.HMK, učitelji Đuro Kulčar, Karlo Blaha, Milan Šenk, Milutin Fabianec
5. Palmotićeva ulica 22, dvorišna zgrada, balkon, Židovsko gombalačko i sportsko društvo Makabi, 1926. – 1941., učitelji Milutin Fabianec, Domenico Rossini, Dante Galante, Francesco Tirelli
6. Kranjčevićeva ulica 4, prostorija ispod tribina nogometnog igrališta HŠK Concordia, 1931. – 1933., mačevalačka sekcija Hrvatski športski klub Concordia, učitelji Ottokar Schulz, Karlo Blaha i Francesco Tirelli
7. Demetrova ulica 13, prizemlje, 1930., privatno mačevalačko društvo, učitelji Božidar Mažuranić i Francesco Tirelli
8. Demetrova ulica 16, 1931. – 1935., privatno mačevalačko društvo, učitelji Božidar Mažuranić i Francesco Tirelli
9. Tratinska cesta 5, dvorišna zgrada, gostionica „Dobričini“, 1933. mačevalačka sekcija HŠK Concordia, učitelji Ottokar Schulz i Francesco Tirelli
10. Rooseveltov trg 4, 1934. – 1935. mačevalačka sekcija Hrvatski športski klub Concordia, učitelji Karlo Blaha i Francesco Tirelli
11. Ilica 10/II, plesna škola Mirjane Janeček, 1937. privatna mačevalačka škola Francesca Tirellia
12. Ulica Pavla Radića (Duga ulica) 30, prizemlje, 1935. – 1938. Zagrebački mačevalački klub, učitelji Francesco Tirelli i Karlo Blaha

13. Križanićeva ulica 4, gimnastička dvorana Klasične gimnazije, 1937. – 1938., Ferdo Krizmanić, profesor tjelovježbe podučavao je mčevanje za vrijeme redovnih sati tjelovježbe u školi
14. Ilica 55/II, plesna škola „Tucić“, 1938. – 1941., Zagrebački mačevalački klub, učitelji Francesco Tirelli i Karlo Blaha
15. Ulica Nikole Tesle 7, kino dvorana Music Hall, povremeno akademije i natjecanja
16. Martićeva ulica, jahaonica Zagrebačkog zbora, povremeno akademije i natjecanja

RAZDOBLJE NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA⁸³²

1. Veslačka ulica, Dom bivšeg Hrvatskog veslačkog kluba, 1945. – 1946., učitelj Gyula Glykais
2. Jurišićeva ulica 3, prostorije FISAH-a, 1947. – ? (najkasnije 1949.), Mačevalačka sekcija (klub) Mladost, učitelji Stjepan Kerec, Vladimir Mažuranić, Milivoj Radović, Branimir Tretinjak, Mladen Pintarić
3. Gundulićeva ulica 10, prizemlje, gimnastička dvorana bivše gimnazije časnih sestara s pravom javnosti, 1947. – 1949., Mačevalačka sekcija Sportskog društva Dinamo, učitelj Krešimir Tretinjak
4. Palmotićeva ulica 22, dvorišna zgrada
 - ? (najranije 1947.). – 1949., Mačevalačka sekcija (klub) Mladost, učitelji Vladimir Mažuranić, Milivoj Radović, Branimir Tretinjak, Krešimir Tretinjak, Mladen Pintarić
 - 1949. – 1950. Mačevalačka sekcija Sportskog društva Naprijed, učitelj Krešimir Tretinjak
 - 1957. – 1959. Mačevalačka sekcija Sportskog društva Jedinstvo, učitelj Krešimir Tretinjak
 - 20. siječnja do 6. srpnja 1964. godine, Mačevalački klub Mladost, učitelji Vladimir Mažuranić, Milivoj Radović, Branimir Tretinjak, Mladen Pintarić
5. Trg Maršala Tita 5
 - 1949. – 1951., Mačevalačka sekcija Fiskulturnog aktiva HNK, učitelji Josip Krameršek i Branko Kržišnik
6. Roosveltov trg 5, aula ispred gimnastičke dvorane, 1949. – 1964. (osim razdoblja od 20. siječnja do 6. srpnja 1964.), Mačevalački klub Mladost, učitelji Stjepan Kerec, Vladimir Mažuranić, Milivoj Radović, Branimir Tretinjak, Mladen Pintarić, Ennio Zamichielli i Dante Galante
7. Crnatkova ulica 18, dvorišna zgrada (bivše kino Željezničar)

⁸³² Osim navedenih prostora u razdoblju od 1951. do 1952. godine u šest rajona grada Zagreba djelovalo je Prvo jugoslavensko mačevalačko društvo pionira i pionirki grada Zagreba. Točno mjesto gdje su održavani treninzi poznato je samo za Prvi rajon u kojem su treninzi organizirani u dvorani bivšeg Hrvatskoga pjevačkog društva Kolo, a trener je bio Silvano Broznić. U drugom rajonu, na Kaptolu, trener je bio Stjepan Kerec. Trener u trećem rajonu bio je Vladimir Karas, a treniralo se u prostorijama III. rajona u Vlaškoj ulici. U četvrtom rajonu trener je bio Radovan Filipović, a treniralo se u prostorijama IV. rajona u Martinovki. Trener u petom rajonu bio je Aleksandar Topkin, a treniralo se u osnovnoj školi na Trešnjevki. U šestom rajonu, na Črnomercu, kao trener je djelovao Milivoj Radović, no nije zabilježeno gdje su organizirani treninzi.

- 1949. – 1967. Mačevalački klub Lokomotiva, učitelji Stjepan Kerec, Milivoj Radović i Krešimir Tretinjak
- 1973. (dva mjeseca) Mačevalački klub Mladost, učitelj Vladimir Mažuranić
- 8. Medulićeva ulica 33, prizemlje, mala gimnastička dvorana Klasične gimnazije, 1964.,
Akademiški mačevalački klub Mladost, učitelj Vladimir Mažuranić
- 9. Kaptol 16, dvorišna zgrada, gimnastička dvorana osnovne škole
 - 1965. – 1975. Akademiški mačevalački klub Mladost, učitelji Vladimir Mažuranić, Aleksandar Krajziger, Boris Blažičko i Bogomir Jambrošić
 - 1967. – 1973. Mačevalački klub Lokomotiva, učitelj Milivoj Radović
- 10. Koturaška cesta 75, gimnastička dvorana osnovne škole, 1973. (dva mjeseca)
Akademiški mačevalački klub Mladost, učitelj Vladimir Mažuranić
- 11. Trg sportova 11, Dom sportova sportska dvorana Zagreb, 1974. – 1975. Akademiški
mačevalački klub Mladost, učitelj Vladimir Mažuranić
- 12. Trg sportova 11, Dom sportova sportska dvorana V. (Srebrna dvorana),
 - 1976. – 1991. Akademiški mačevalački klub Mladost, učitelji Vladimir Mažuranić, Sanjin Kovačić
 - 1976. – 1991. Mačevalački klub Lokomotiva, učitelj Branko Šojat

Prilog 3. Strani učitelji mačevanja koji su djelovali u Zagrebu**Tablica 4.** Strani učitelji mačevanja koji su djelovali u Zagrebu⁸³³

IME I PREZIME	NARODNOST	RAZDOBLJE DJELOVANJA U ZAGREBU
Adalbert Vanino	Austrijanac	1856. – 1859.
Herman Rosa	Austrijanac	šezdesete godine 19. stoljeća
Friedrich (Miroslav) Singer	Austrijanac	1859. – 1876.
Franjo Hochmann	Čeh	1877. – 1883.
August Piazza	Talijan	1884. – 1900.
Giuseppe Galante	Talijan	1902. – 1904. i 1908.
Ottokar Groh	Austrijanac	1902. – 1913.
Luigi Martinenghi	Talijan	1908. – 1919.
Francesco Tirelli	Talijan	1931. – 1941.
Domenico Rossini	Talijan	1933. – 1935.
Dante Galante	Talijan	1938. – 1940. i 1953.
Gyula Glykais	Mađar	1945. – 1946.
Ennio Zamichielli	Talijan	1949. – 1950.
Czesław Wojciechowski	Poljak	1985. – 1986.
Andrzej Prieszecki	Poljak	1986. – 1987.
Aleksandar Tihomirov	Ukrajina	1990. – 1990.

⁸³³ Ovim popisom nisu obuhvaćeni svi strani učitelji mačevanja koji su djelovali u zagrebačkim pukovnijama, već samo oni časnici koji su imali izravan utjecaj na razvoj mačevanja među građanstvom. Op. aut.

Prilog 4. Seniorski prvaci Jugoslavija**FLORET ŽENE POJEDINAČNO – Seniorska prvenstva Jugoslavije**

1929. Elizabeta Šnajder (NAK Novi Sad)
 1930. Margit Christian (MTK Veliki Bečkerek)
 1931. Margit Christian (MTK Veliki Bečkerek)
 1932. Margit Christian (OBILIĆ Veliki Bečkerek)
 1933. Ivka Tvčar (ILIRIJA Ljubljana)
 1934. Margit Christian (OBILIĆ Veliki Bečkerek)
 1935. Margit Christian (OBILIĆ Petrovgrad)
 1936. Margit Christian (OBILIĆ Petrovgrad)
 1937. Margit Christian (OBILIĆ Petrovgrad)
1938. Suzana Bihler (MAKABI Zagreb)
 1939. Margit Christian (OBILIĆ Petrovgrad)
 1940. Bojana Kukec (ILIRIJA Ljubljana)
1947. Margit Christian (PROLETER Zrenjanin)
 1948. Margit Christian (PROLETER Zrenjanin)
 1949. Margit Christian (PROLETER Zrenjanin)
 1950. Margit Christian (PROLETER Zrenjanin)
1951. Lovorka Gredelj (MLADOST Zagreb)
1952. Anuška Vončina (MLADOST Zagreb)
 1953. Gizela Bartu (JUGOSLAVIJA Beograd)
1954. Anuška Vončina (MLADOST Zagreb)
 1955. Jožica Frangeš (BRANIK Maribor)
 1956. Vera Marković (CRVENA ZVEZDA Beograd)
1957. Mara Čupović (MLADOST Zagreb)
 1958. Vera Marković (CRVENA ZVEZDA Beograd)
 1959. Vera Marković (CRVENA ZVEZDA Beograd)
 1960. Vera Jeftimijades (CRVENA ZVEZDA Beograd)
 1961. Vera Jeftimijades (CRVENA ZVEZDA Beograd)
 1962. Erika Majerič (BRANIK Maribor)
 1963. Vera Jeftimijades (CRVENA ZVEZDA Beograd)
 1964. Piroška Draksler (OMLADINAC Zrenjanin)
 1965. Vera Jeftimijades (CRVENA ZVEZDA Beograd)
 1966. Vera Jeftimijades (CRVENA ZVEZDA Beograd)
 1967. Svetlana Kukić (ŽELEZNIČAR Beograd)
 1968. Vera Jeftimijades (CRVENA ZVEZDA Beograd)
 1969. Vera Jeftimijades (CRVENA ZVEZDA Beograd)
 1970. Vera Jeftimijades (CRVENA ZVEZDA Beograd)
 1971. Vera Jeftimijades (CRVENA ZVEZDA Beograd)
 1972. Vera Jeftimijades (CRVENA ZVEZDA Beograd)
 1973. Vera Jeftimijades (CRVENA ZVEZDA Beograd)
 1974. Radmila Granić (OMLADINAC Zrenjanin)
 1975. Eržebet Laslo (OMLADINAC Zrenjanin)
 1976. Vera Jeftimijades (CRVENA ZVEZDA Beograd)
 1977. Snežana Savić (ŽELEZNIČAR Beograd)
 1978. Svetlana Kukić (CRVENA ZVEZDA Beograd)

1979. Vera Jeftimijades (CRVENA ZVEZDA Beograd)

1980. Iva Feman (MLADOST Zagreb)

1981. Iva Feman (MLADOST Zagreb)

1982. Marija Gencel (SPARTAK Subotica)

1983. Olivera Čurčić (ŽELEZNIČAR Beograd)

1984. Olivera Čurčić (ŽELEZNIČAR Beograd)

1985. Marija Gencel (SPARTAK Subotica)

1986. Tamara Savić (ŽELEZNIČAR Beograd)

1987. Marija Gencel (SPARTAK Subotica)

1988. Tamara Savić (ŽELEZNIČAR Beograd)

1989. Vesna Marjanski (OMLADINAC Zrenjanin)

1990. Vesna Marjanski (OMLADINAC Zrenjanin)

FLORET ŽENE EKIPNO – Seniorska prvenstva Jugoslavije

- 1948. Proleter (Zrenjanin)
- 1949. Proleter (Zrenjanin)
- 1950. Mladost (Zagreb)**
- 1951. Slavija (Beograd)
- 1952. Crvena zvezda (Beograd)
- 1953. Odred (Ljubljana)
- 1954. Crvena zvezda (Beograd)
- 1955. Mladost (Zagreb)**
- 1956. Crvena zvezda (Beograd)
- 1957. Crvena zvezda (Beograd)
- 1958. Mladost (Zagreb)**
- 1959. Crvena zvezda (Beograd)
- 1960. Crvena zvezda (Beograd)
- 1961. Crvena zvezda (Beograd)
- 1962. Omladinac (Zrenjanin)
- 1963. Omladinac (Zrenjanin)
- 1964. Omladinac (Zrenjanin)
- 1965. Crvena zvezda (Beograd)
- 1966. Crvena zvezda (Beograd)
- 1967. Crvena zvezda (Beograd)
- 1968. Crvena zvezda (Beograd)
- 1969. Železničar (Beograd)
- 1970. Crvena zvezda (Beograd)
- 1971. Crvena zvezda (Beograd)
- 1972. Železničar (Beograd)
- 1973. Železničar (Beograd)
- 1974. Crvena zvezda (Beograd)
- 1975. Železničar (Beograd)
- 1976. Crvena zvezda (Beograd)
- 1977. Omladinac (Zrenjanin)
- 1978. Železničar (Beograd)
- 1979. Crvena zvezda (Beograd)
- 1980. Omladinac (Zrenjanin)
- 1981. Železničar (Beograd)
- 1982. Železničar (Beograd)
- 1983. Železničar (Beograd)
- 1984. Železničar (Beograd)
- 1985. Železničar (Beograd)
- 1986. Železničar (Beograd)
- 1987. Železničar (Beograd)
- 1988. Železničar (Beograd)
- 1989. Železničar (Beograd)
- 1990. Omladinac (Zrenjanin)

FLORET MUŠKARCI POJEDINAČNO – Seniorska prvenstva Jugoslavije

1928. Milovan Čika (Prvi beogradski mačevalački klub, Beograd)
 1929. Milovan Čika (Prvi beogradski mačevalački klub, Beograd)
 1930. Eugen Christian (MTK, Veliki Bečkerek)
 1931. Eugen Jakobčić (Sportsko društvo za mačevanje, Subotica)
1932. Vladimir Podhraški (Concordia, Zagreb)
 1933. Eduard Marion (Ilirija, Ljubljana)
1934. Vladimir Podhraški (Concordia, Zagreb)
1935. Vladimir Podhraški (Concordia, Zagreb)
 1936. Marjan Pengov (Ilirija, Ljubljana)
 1937. Nikola Nikolić (Obilić, Petrovgrad)
1938. Branimir Tretinjak (Concordia, Zagreb)
 1939. Nikola Nikolić (Obilić, Petrovgrad)
1940. Branimir Tretinjak (Concordia, Zagreb)

- 1947. Vladimir Mažuranić (Mladost, Zagreb)**
1948. Silvano Broznić (Mladost, Zagreb)
1949. Vladimir Mažuranić (Mladost, Zagreb)
1950. Branimir Tretinjak (Mladost, Zagreb)
1951. Vladimir Mažuranić (Mladost, Zagreb)
1952. Branko Kržišnik (Mladost, Zagreb)
1953. Branko Kržišnik (Mladost, Zagreb)
 1954. Aleksandar Vasin (Jugoslavija, Beograd)
 1955. Branimir Živković (Crvena zvezda, Beograd)
1956. Branko Kržišnik (Mladost, Zagreb)
 1957. Aleksandar Vasin (Jugoslavija, Beograd)
 1958. Jure Baumgarten (Odred, Ljubljana)
 1959. Miodrag Nikolić (Crvena zvezda, Beograd)
 1960. Franjo Gumbinger (Crvena zvezda, Beograd)
 1961. Jure Baumgarten (Odred, Ljubljana)
1962. Branko Kržišnik (Mladost, Zagreb)
 1963. Đura Stefanović (Omladinac, Zrenjanin)
1964. Bogomir Jambrošić (Mladost, Zagreb)
1965. Radoslav Fabijanić (Mladost, Zagreb)
1966. Radoslav Fabijanić (Mladost, Zagreb)
 1967. Đura Stefanović (Omladinac, Zrenjanin)
1968. Boris Blažičko (Mladost, Zagreb)
 1969. Đura Stefanović (Omladinac, Zrenjanin)
 1970. Kiril Risteovski (Rabotnički, Skopje)
 1971. Kiril Risteovski (Rabotnički, Skopje)
1972. Bogomir Jambrošić (Mladost, Zagreb)
 1973. Andraš Hartig (Omladinac, Zrenjanin)
1974. Bogomir Jambrošić (Mladost, Zagreb)
1975. Bogomir Jambrošić (Mladost, Zagreb)
 1976. Andraš Hartig (Omladinac, Zrenjanin)
1977. Sanjin Kovačić (Mladost, Zagreb)
 1978. Gabor Gencel (Spartak, Subotica)
1979. Sanjin Kovačić (Mladost, Zagreb)
 1980. Stevan Markov (Omladinac, Zrenjanin)

1981. Aleksandar Savić (Železničar, Beograd)
1982. Aleksandar Savić (Železničar, Beograd)
1983. Zoltan Roman (Omladinac, Zrenjanin)
1984. Aleksandar Savić (Železničar, Beograd)
1985. Sanjin Kovačić (Mladost, Zagreb)
1986. Zoltan Besedeš (Omladinac, Zrenjanin)
1987. Aleksandar Savić (Železničar, Beograd)
1988. Sanjin Kovačić (Mladost, Zagreb)
1989. Aleksandar Savić (Železničar, Beograd)
1990. Aleksandar Savić (Železničar, Beograd)

FLORET MUŠKARCI EKIPNO – Seniorska prvenstva Jugoslavije

- 1948. Mladost (Zagreb)**
- 1949. Mladost (Zagreb)**
- 1950. Mladost (Zagreb)**
- 1951. Crvena zvezda (Beograd)
- 1952. Crvena zvezda (Beograd)
- 1953. Mladost (Zagreb)**
- 1954. Mladost (Zagreb)**
- 1955. Mladost (Zagreb)**
- 1956.
- 1957. Mladost (Zagreb)**
- 1958. Crvena zvezda (Beograd)
- 1959. Mladost (Zagreb)**
- 1960. Crvena zvezda (Beograd)
- 1961. Odred (Ljubljana)
- 1962. Mladost (Zagreb)**
- 1963. Mladost (Zagreb)**
- 1964. Mladost (Zagreb)**
- 1965. Mladost (Zagreb)**
- 1966. Mladost (Zagreb)**
- 1967. Mladost (Zagreb)**
- 1968. Mladost (Zagreb)**
- 1969. Mladost (Zagreb)**
- 1970. Mladost (Zagreb)**
- 1971. Mladost (Zagreb)**
- 1972. Mladost (Zagreb)**
- 1973. Mladost (Zagreb)**
- 1974. Mladost (Zagreb)**
- 1975. Mladost (Zagreb)**
- 1976. Mladost (Zagreb)**
- 1977. Omladinac (Zrenjanin)
- 1978. Omladinac (Zrenjanin)
- 1979. Omladinac (Zrenjanin)
- 1980. Omladinac (Zrenjanin)
- 1981. Železničar (Beograd)
- 1982. Omladinac (Zrenjanin)
- 1983. Železničar (Beograd)
- 1984. Železničar (Beograd)
- 1985. Omladinac (Zrenjanin)
- 1986. Železničar (Beograd)
- 1987. Železničar (Beograd)
- 1988. Železničar (Beograd)
- 1989. Omladinac (Zrenjanin)
- 1990. Železničar (Beograd)

MAČ ŽENE POJEDINAČNO – Seniorska prvenstva Jugoslavije

- 1986. Tamara Savić (Železničar, Beograd)
- 1987. Tamara Savić (Železničar, Beograd)
- 1988. Tamara Savić (Železničar, Beograd)
- 1989. Vanja Karas (Crvena Zvezda, Beograd)
- 1990. Sonja Pajkowska (Rabotnički, Skopje)

MAČ ŽENE EKIPNO – Seniorska prvenstva Jugoslavije

- 1986. Železničar (Beograd)
- 1987. Železničar (Beograd)
- 1988. Železničar (Beograd)
- 1989. Železničar (Beograd)
- 1990. Omladinac (Zrenjanin)

MAČ MUŠKARCI POJEDINAČNO – Seniorska prvenstva Jugoslavije

1930. Eugen Christian (MTK, Veliki Bečkerek)
 1931. Andrija Urban (MTK, Veliki Bečkerek)
1932. Vladimir Podhraški (Concordia, Zagreb)
1933. Vladimir Podhraški (Concordia, Zagreb)
1934. Josip Štajn (Makabi, Zagreb)
1935. Vladimir Podhraški (Concordia, Zagreb)
1936. Krešimir Tretinjak (Concordia, Zagreb)
1937. Krešimir Tretinjak (ZAMAK, Zagreb)
1938. Krešimir Tretinjak (ZAMAK, Zagreb)
1939. Josip Weiss (Makabi, Zagreb)
1940. Krešimir Tretinjak (ZAMAK, Zagreb)
- 1948. Branimir Tretinjak (Mladost, Zagreb)**
1949. Branimir Tretinjak (Mladost, Zagreb)
1950. Branimir Tretinjak (Mladost, Zagreb)
1951. Branko Kržišnik (Mladost, Zagreb)
 1952. Siniša Čizmić (Slavija, Beograd)
 1953. Antonije Jovanović (Jugoslavija, Beograd)
 1954. Pavle Baić (Jugoslavija, Beograd)
 1955. Branimir Živković (Crvena zvezda, Beograd)
 1956. Aleksandar Vasin (Jugoslavija, Beograd)
 1957. Aleksandar Vasin (Jugoslavija, Beograd)
 1958. Aleksandar Vasin (Jugoslavija, Beograd)
 1959. Miodrag Nikolić (Crvena zvezda, Beograd)
 1960. Miodrag Nikolić (Crvena zvezda, Beograd)
 1961. Miodrag Nikolić (Crvena zvezda, Beograd)
 1962. Pavle Baić (Železničar, Beograd)
 1963. Dušan Vitorović (Crvena zvezda, Beograd)
 1964. Miodrag Nikolić (Crvena zvezda, Beograd)
 1965. Iztok Simoniti (Olimpija, Ljubljana)
 1966. Miodrag Nikolić (Crvena zvezda, Beograd)
 1967. Ljubomir Savić (Železničar, Beograd)
 1968. Aleksandar Anastasov (Rabotnički, Skopje)
 1969. Kiril Ristevski (Rabotnički, Skopje)
 1970. Kiril Ristevski (Rabotnički, Skopje)
 1971. Ljubomir Savić (Železničar, Beograd)
 1972. Kiril Ristevski (Rabotnički, Skopje)
 1973. Ljubomir Savić (Crvena zvezda, Beograd)
 1974. Aleksandar Anastasov (Rabotnički, Skopje)
 1975. Aleksandar Anastasov (Rabotnički, Skopje)
 1976. Aleksandar Anastasov (Rabotnički, Skopje)
 1977. Zoran Stojanović (Rabotnički, Skopje)
 1978. Ljubomir Savić (Železničar, Beograd)
 1979. Ljubomir Savić (Železničar, Beograd)
 1980. Ljubomir Savić (Železničar, Beograd)
 1981. Ljubomir Savić (Železničar, Beograd)
 1982. Ljubomir Savić (Železničar, Beograd)
 1983. Zoltan Roman (Omladinac, Zrenjanin)

- 1984. Zoran Stojanović (Rabotnički, Skopje)
- 1985. Vladan Necković (Železničar, Beograd)
- 1986. Ljubomir Savić (Železničar, Beograd)
- 1987. Aleksandar Savić (Železničar, Beograd)
- 1988. Aleksandar Savić (Železničar, Beograd)
- 1989. Aleksandar Savić (Železničar, Beograd)
- 1990. Zoltan Roman (Omladinac, Zrenjanin)

MAČ MUŠKARCI EKIPNO – Seniorska prvenstva Jugoslavije**1948. Mladost (Zagreb)****1949. Mladost (Zagreb)**

1950. Crvena zvezda (Beograd)

1951. Crvena zvezda (Beograd)

1952. Beograd (Beograd)

1953. Jugoslavija (Beograd)

1954. Jugoslavija (Beograd)

1955. Jugoslavija (Beograd)

1956. Jugoslavija (Beograd)

1957. Jugoslavija (Beograd)

1958. Crvena zvezda (Beograd)

1959. Jugoslavija (Beograd)

1960. Mladost (Zagreb)**1961. Mladost (Zagreb)****1962. Mladost (Zagreb)**

1963. Železničar (Beograd)

1964. Crvena zvezda (Beograd)

1965. Železničar (Beograd)

1966. Železničar (Beograd)

1967. Železničar (Beograd)

1968. Železničar (Beograd)

1969. Železničar (Beograd)

1970. Mladost (Zagreb)

1971. Železničar (Beograd)

1972. Železničar (Beograd)

1973. Spartak (Subotica)

1974. Rabotnički (Skopje)

1975. Rabotnički (Skopje)

1976. Železničar (Beograd)

1977. Rabotnički (Skopje)

1978. Železničar (Beograd)

1979. Železničar (Beograd)

1980. Železničar (Beograd)

1981. Železničar (Beograd)

1982. Rabotnički (Skopje)

1983. Rabotnički (Skopje)

1984. Železničar (Beograd)

1985. Železničar (Beograd)

1986. Železničar (Beograd)

1987. Rabotnički (Skopje)

1988. Omladinac (Zrenjanin)

1989. Železničar (Beograd)

1990. Rabotnički (Skopje)

SABLJA MUŠKARCI POJEDINAČNO – Seniorska prvenstva Jugoslavije

1928. Franjo Fröhlich (Sportsko društvo za mačevanje, Subotica)
 1929. Franjo Fröhlich (Sportsko društvo za mačevanje, Subotica)
 1930. Eugen Christian (MTK, Veliki Bečkerek)
 1931. Stevan Singer (Sportsko društvo za mačevanje, Subotica)
 1932. Stevan Singer (Sportsko društvo za mačevanje, Subotica)
 1933. Franjo Fröhlich (Hakoah, Subotica)
 1934. Franjo Fröhlich (Hakoah, Subotica)
1935. Branimir Tretinjak (Prvi hrvatski mačevalački klub, Zagreb)
 1936. Tibor Ladanji (Hakoah, Subotica)
 1937. Tibor Ladanji (Hakoah, Subotica)
1938. Branimir Tretinjak (Concordia, Zagreb)
 1939. Nikola Nikolić (Obilić, Petrovgrad)
 1940. Tibor Ladanji (Hakoah, Subotica)

- 1947. Mladen Pavao Pintarić (Mladost, Zagreb)**
1948. Branimir Tretinjak (Mladost, Zagreb)
 1949. Aleksandar Oros (Spartak, Subotica)
1950. Mladen Pavao Pintarić (Mladost, Zagreb)
1951. Mladen Pavao Pintarić (Mladost, Zagreb)
1952. Branimir Tretinjak (Mladost, Zagreb)
1953. Zdravko Martinić (Lokomotiva, Zagreb)
1954. Branko Kržišnik (Mladost, Zagreb)
1955. Branko Kržišnik (Mladost, Zagreb)
1956. Branko Kržišnik (Mladost, Zagreb)
 1957. Aleksandar Vasin (Jugoslavija, Beograd)
 1958. Aleksandar Vasin (Jugoslavija, Beograd)
 1959. Aleksandar Vasin (Železničar, Beograd)
 1960. Aleksandar Vasin (Železničar, Beograd)
 1961. Aleksandar Vasin (Železničar, Beograd)
 1962. Aleksandar Vasin (Železničar, Beograd)
 1963. Istvan Maša (Omladinac, Zrenjanin)
1964. Branko Kržišnik (Mladost, Zagreb)
 1965. Istvan Maša (Omladinac, Zrenjanin)
 1966. Istvan Maša (Omladinac, Zrenjanin)
 1967. Istvan Maša (Omladinac, Zrenjanin)
 1968. Istvan Maša (Omladinac, Zrenjanin)
 1969. Istvan Maša (Omladinac, Zrenjanin)
 1970. Istvan Maša (Omladinac, Zrenjanin)
 1971. Istvan Maša (Omladinac, Zrenjanin)
 1972. Stevan Đokić (Crvena zvezda, Beograd)
 1973. Istvan Maša (Omladinac, Zrenjanin)
 1974. Istvan Maša (Omladinac, Zrenjanin)
 1975. Dragiša Đokić (Crvena zvezda, Beograd)
 1976. Lazar Jaramazović (Spartak, Subotica)
 1977. Stevan Đokić (Crvena zvezda, Beograd)
 1978. Zoran Urošević (Crvena zvezda, Beograd)
 1979. Zoran Urošević (Crvena zvezda, Beograd)
 1980. Lazar Jaramazović (Spartak, Subotica)

- 1981. Zoran Urošević (Crvena zvezda, Beograd)
- 1982. Zoran Čanković (Železničar, Beograd)
- 1983. Radomir Drndarski (Spartak, Subotica)
- 1984. Radomir Drndarski (Spartak, Subotica)
- 1985. Zoran Čanković (Železničar, Beograd)
- 1986. Zoran Čanković (Železničar, Beograd)
- 1987. Andrej Zajec II (Železničar, Beograd)
- 1988. Zoran Čanković (Železničar, Beograd)
- 1989. Radomir Drndarski (Spartak, Subotica)
- 1990. Andrej Zajec II (Železničar, Beograd)

SABLJA MUŠKARCI EKIPNO – Seniorska prvenstva Jugoslavije

- 1948. Mladost (Zagreb)**
- 1949. Lokomotiva (Zagreb)**
- 1950. Lokomotiva (Zagreb)**
- 1951. Lokomotiva (Zagreb)**
- 1952. Slavija (Beograd)
- 1953. Lokomotiva (Zagreb)**
- 1954. Mladost (Zagreb)**
- 1955. nedovršeno
- 1956. Mladost (Zagreb)**
- 1957. Jugoslavija (Beograd)
- 1958. Mladost (Zagreb)**
- 1959. Železničar (Beograd)
- 1960. Mladost (Zagreb)**
- 1961. Mladost (Zagreb)**
- 1962. Mladost (Zagreb)**
- 1963. Mladost (Zagreb)**
- 1964. Mladost (Zagreb)**
- 1965. Omladinac (Zrenjanin)
- 1966. Omladinac (Zrenjanin)
- 1967. Mladost (Zagreb)**
- 1968. Omladinac (Zrenjanin)
- 1969. Omladinac (Zrenjanin)
- 1970. Crvena zvezda (Beograd)
- 1971. Omladinac (Zrenjanin)
- 1972. Crvena zvezda (Beograd)
- 1973. Omladinac (Zrenjanin)
- 1974. Crvena zvezda (Beograd)
- 1975. Crvena zvezda (Beograd)
- 1976. Crvena zvezda (Beograd)
- 1977. Crvena zvezda (Beograd)
- 1978. Crvena zvezda (Beograd)
- 1979. Crvena zvezda (Beograd)
- 1980. Crvena zvezda (Beograd)
- 1981. Crvena zvezda (Beograd)
- 1982. Crvena zvezda (Beograd)
- 1983. Crvena zvezda (Beograd)
- 1984. Železničar (Beograd)
- 1985. Spartak (Subotica)
- 1986. Železničar (Beograd)
- 1987. Spartak (Subotica)
- 1988. Crvena zvezda (Beograd)
- 1989. Crvena zvezda (Beograd)
- 1990. Železničar (Beograd)

Prilog 5. Najuspješniji hrvatski mačevaoci prema broju osvojenih pojedinačnih prvenstava Jugoslavije (1928. – 1991.)

Tablica 5. Najuspješniji hrvatski mačevaoci prema broju osvojenih pojedinačnih prvenstava Jugoslavije (1928. – 1991.)⁸³⁴

	IME I PREZIME	JUNIORI ⁸³⁵	SENIORI	UKUPNO
1.	Branimir Tretinjak	0	10	10
2.	Branko Kržišnik	0	9	9
3.	Vladimir Podhraški	0	6	6
4.	Bogomir Jambrošić	1	4	5
5.-6.	Krešimir Tretinjak	0	4	4
5.-6.	Sanjin Kovačić	0	4	4
7.	Pavao Mladen Pintarić	1	3	4
8.	Vladimir Mažuranić	2	3	5
9.	Iva Feman	4	2	6
10.-11.	Anuška Vončina	0	2	2
10.-11.	Radoslav Fabijanić	0	2	2
12.	Josip Vajs	2	1	3
13.	Suzana Bihler	1	1	2
14.-19.	Lovorka Gredelj	0	1	1
14.-19.	Mara Čupović	0	1	1
14.-19.	Josip Štajn	0	1	1
14.-19.	Silvano Broznić	0	1	1
14.-19.	Zdravko Martinić	0	1	1
14.-19.	Boris Blažičko	0	1	1

⁸³⁴ Seniorska prvenstva organiziraju se u muškom floretu i sablji od 1928. godine, u ženskom floretu od 1929. godine, u muškom maču od 1930. godine i u ženskom maču od 1986. godine. Seniorska prvenstva nisu organizirana između 1941. i 1946. godine, a u muškom maču niti 1947. godine. Juniorska prvenstva organiziraju se u muškom floretu i sablji od 1931. godine, u ženskom floretu od 1932. godine, u muškom maču od 1933. godine i u ženskom maču od 1986. godine. Juniorska prvenstva nisu organizirana u ženskom floretu između 1939. i 1946., te 1954. i 1955. godine, i u muškom floretu, maču i sablji između 1941. i 1946., te 1954. i 1955. godine.

⁸³⁵ U razdoblju između dva svjetska rata u juniorsku kategoriju spadali su svi natjecatelji sve dok nisu pobijedili na prvenstvu. Senior se postajalo samo nakon pobjede na prvenstvu. Nakon Drugoga svjetskog rata juniori i seniori su dobne kategorije. Op. aut.

20.	Valdemar Sučić	3	0	3
21.-26.	Milivoj Radović	2	0	2
21.-26.	Juraj Jelačić	2	0	2
21.-26.	Branko Gašparac	2	0	2
21.-26.	Mladen Pintarić	2	0	2
21.-26.	Nikola Makek	2	0	2
21.-26.	Tomislav Gavaci	2	0	2
27.-43.	Ljerka Sondić	1	0	1
27.-43.	Elvira Šolc	1	0	1
27.-43.	Suzana Korn	1	0	1
27.-43.	Slavko Štern	1	0	1
27.-43.	Erik Hauptman	1	0	1
27.-43.	Fredi Kahan	1	0	1
27.-43.	Hugo Arnštajn	1	0	1
27.-43.	Miroslav Berl	1	0	1
27.-43.	Pavle Fenjo	1	0	1
27.-43.	Oto Kraus	1	0	1
27.-43.	Vladimir Karas	1	0	1
27.-43.	Branko Šojat	1	0	1
27.-43.	Hrvoje Brkić	1	0	1
27.-43.	Tomislav Lončar	1	0	1
27.-43.	Dubravko Borčić	1	0	1
27.-43.	Darko Limov	1	0	1
27.-43.	Josip Šabić	1	0	1

POPIS KRATICA

I.HMK	Prvi hrvatski mačilački klub, od 1906. Prvi hrvatski mačevalački klub
FIE	Fédération Internationale d'Escrime
FISAH	Fiskulturni savez Hrvatske
FISAJ	Fiskulturni savez Jugoslavije
FISU	Fédération internationale du sport universitaire
HAŠK	Hrvatski akademski športski klub
HMS	Hrvatski mačevalački savez
HSK Academia	Hrvatski sveučilišni klub Academia
HSLŠK Marathon	Hrvatski srednjoškolski lakoatletski športski klub Marathon
HŠK Concordia	Hrvatski športski klub Concordia
JMS	Jugoslovenski mačevalački savez, od 1933. Jugoslavenski mačevalački savez
JOO	Jugoslavenski olimpijski odbor
Kraljevina SHS	Kraljevina Srba Hrvata i Slovenaca
MK	mačevalački klub
MOH	Mačevalački odbor Hrvatske
MOO	Međunarodni olimpijski odbor
MSH	Mačevalački savez Hrvatske
MSJ	Mačevalački savez Jugoslavije
NDH	Nezavisna Država Hrvatska
npr.	na primjer
OI	Olimpijske igre
OMK	Osječki mačevalački klub
op. aut.	opaska autora
pr.	priredio
SD	sportsko društvo
SSH	Savez sportova Hrvatske
sv.	svezak
ZAMAK	Zagrebački mačevalački klub

ŽIVOTOPIS

Ana Popovčić rođena je 1. lipnja 1978. u Zagrebu gdje je završila XI. opću gimnaziju te osnovnu i dva razreda srednje Škole za klasični balet. Godine 2006. diplomirala je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu povijest umjetnosti i informatologiju smjer muzeologija. Na Veleučilištu u Zagrebu, Odjel za izobrazbu trenera, 2009. godine stekla je diplomu višeg sportskog trenera mačevanja. Poslijediplomski doktorski studij povijesti umjetnosti upisala je 2007. godine na Filozofskom fakultetu, a 2011. godine nastavila je školovanje na V. semestru Poslijediplomskoga dokorskog studija povijesti na Hrvatskim studijima.

Za vrijeme studija sudjelovala je na ljetnim školama i položila ispite na Sveučilištu u Oslu i Sveučilištu Karl-Franzens u Grazu, te boravila mjesec dana na studentskom stažu u Muzeju Peggy Guggenheim u Veneciji. Za vrijeme dokorskog studija dobila je istraživačku stipendiju Ernst Mach za studente dokorskih studija u sklopu koje je 2009. godine boravila 4 mjeseca u Beču (Sveučilište u Beču). Godine 2011. sudjelovala je na 18. Seminaru o Olimpizmu za studente poslijediplomskih studija u trajanju od mjesec dana na Međunarodnoj olimpijskoj akademiji u Olimpiji, kao prva sudionica iz Hrvatske.

Od 2007. godine vanjski je suradnik na kolegiju *Povijest sporta* na Kineziološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Od 2010. godine urednica je podlistka *Povijest hrvatskog športa* u sklopu časopisa *Olimp* (službeni časopis Hrvatskog olimpijskog odbora), a od 2014. godine predavač predmeta *Olimpijsko obrazovanje* na programima osposobljavanja i usavršavanja sportskih trenera i voditelja Hrvatske olimpijske akademije. U razdoblju od 2004. do 2011. godine honorarno je, određeni period radila u više institucija (Hrvatski športski muzej, Institut za povijest umjetnosti, Bibliotheca Metropolitana, Galerija Klovićevi dvori, Muzej Turopolja u Velikoj Gorici), a ima položen i stručni ispit za muzejsko zvanje kustosa.

Aktivno se bavila mačevalačkim sportom. Višestruka je kadetska i juniorska prvakinja države u floretu, višestruka državna juniorska i seniorska ekipna prvakinja u floretu, višestruka seniorska viceprvakinja države u floretu i maču te osvajačica nekoliko međunarodnih turnira i stalna članica državne seniorske reprezentacije od 1997. do 2002. godine. Proglašena je sportašicom godine grada Velike Gorice 1998., a iste godine osnovala je Mačevalački klub Gorica u Velikoj Gorici koji je samostalno vodila do 2004. godine (u tom periodu članovi su osvojili oko 30 medalja na državnim natjecanjima, a 1999. godine u Velikoj Gorici članice ekipe proglašene su ekipom godine). Samostalno je organizirala i sudjelovala u organizaciji

više mačevalačkih turnira i prvenstava. Osim u Mačevalačkom klubu Gorica, radila je kao trener mačevanja u nekoliko zagrebačkih klubova. Položila je ispite za nacionalnog suca u disciplinama floret i mač i aktivno sudila u razdoblju između 1997. i 2005. godine. Od 1997. do 2000. godine asistirala je i demonstrirala na kolegiju Scenski pokret – mačevanje na Akademiji dramskih umjetnosti u Zagrebu.

Do sada je objavila oko 60 stručnih i znanstvenih radova i recenzirala dvije knjige iz područja povijesti sporta. Aktivno je sudjelovala na više domaćih i međunarodnih znanstvenih i stručnih skupova iz područja povijesti, povijesti sporta i kineziologije. Članica je organizacijskog odbora 16. Kongresa International Society for the History of Physical Education and Sport (ISHPES). Članica je Uredništva časopisa Hrvatskog olimpijskog odbora *Olimp*, Komisije za informiranje i izdavačku djelatnost Hrvatskog Olimpijskog Odbora, Izvršnog odbora Hrvatskog društva za povijest sporta, Izvršnog odbora Hrvatskog mačevalačkog saveza, Komisije za suce Hrvatskog mačevalačkog saveza, Komisije za žene Europske mačevalačke konfederacije i predsjednica Mačevalačkog kluba Lokomotiva.

Udana je i majka jednog djeteta.

POPIS RADOVA

1. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Rukomet”, *Časopis Hrvatskog olimpijskog odbora Olimp* (dalje *Olimp*), 14/2015., br. 55, 42-45.
2. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Streljaštvo, Streljački šport kroz stoljeća“, *Olimp*, 14/2015., br. 54, 42-45.
3. Ana POPOVČIĆ, „Osnove treninga eksplozivne snage u mačevanju», *Kondicijska priprema sportaša 2015* (zbornik radova sa 13. godišnje međunarodne konferencije), Zagreb, 2015., 409-412.
4. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Skijaški skokovi, Poniranje u snježni bezdan“, *Olimp*, 13/2014., br. 53., 16-19.
5. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Moderni petoboj, Legenda o Napoleonovom časniku“, *Olimp*, 13/2014., br. 52, 22-25.
6. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Badminton, Olimpijski šport iz dvorca vojvode od Beauforta“, *Olimp*, 13/2014., br. 51, 42-45.
7. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Dizanje utega, Od vola na ramenima do olimpijskog športa“, *Olimp*, 13/2014., br. 50, 24-26.
8. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Hokej na ledu, Od vikinške igre do Stanley Cupa“, *Olimp*, 12/2013., br. 49, 12-15.
9. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Biljar, Od Luja XIV. do Paul Newmana», *Olimp*, 12/2013., br. 48, 22-24.
10. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Jedrenje, Od lova na gusare do America's Cupa“, *Olimp*, 12/2013., br. 47, 20-23.
11. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Mačevanje, Od oklopa do olimpijskih igara“, *Olimp*, 12/2013., br. 46, 14-18.
12. Ana POPOVČIĆ, „Šport i umjetnost: Plakati i crteži Bojana Stranića“, *Olimp*, 11/2012., br. 45, 54-57.
13. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Polo, Igra kraljeva“, *Olimp*, 11/2012., br. 44, 22-25.

14. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Športski ribolov“, *Olimp*, 11/2012., br. 43, 24-27.
15. Ana POPOVČIĆ, „Mačevanje: Na Neralićevom tragu“, *Povijest hrvatskog športa* 44/2012., br. 161, u: *Olimp*, br. 43, 10-11.
16. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Kuglanje, Igre s kuglama“, *Olimp*, 11/2012., br. 42, str. 22-25.
17. Ana POPOVČIĆ, „Evolution of art history presentation of strength and human body through the example of David“, *18th International session on Olympic studies for postgraduate students: Proceedings*, Olimpia, 2012., 97-106.
18. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Skijanje, Od princa Haakona do Chamonixa“, *Olimp*, 10/2011., br. 41, 22-25.
19. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Bicikl – za tijelo i duh“, *Olimp*, 10/2011., br. 40, 24-26.
20. Ana POPOVČIĆ, „Zdenko Jajčević: Veliki športaš i čuvar hrvatske športske baštine“, *Povijest hrvatskog športa* 43/2011, br. 158, u: *Olimp*, br. 40, 2-4.
21. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Plivanje“, *Olimp*, 10/2011., br. 39, 44-47.
22. Ana POPOVČIĆ, „Mačevanje u Splitu“, *Povijest hrvatskog športa* 42/2011., br. 157, u: *Olimp*, br. 39, 10-11.
23. Ana POPOVČIĆ, „Izborna skupština Hrvatskog društva za povijest športa“, *Povijest hrvatskog športa* 42/2011., br. 157, u: *Olimp*, br. 39, 12.
24. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Kriket – tipični engleski sport“, *Olimp*, 10/2011., br. 38, 20-22.
25. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Umjetničko klizanje“, *Olimp*, 9/2010., br. 37, 20-22.
26. Ana POPOVČIĆ, „Od Penkale do Fizira: 100 godina zrakoplovstva u Hrvatskoj“, *Povijest hrvatskog športa* 41 (155) u: *Olimp*, 9/2010., br. 37, 11-12.
27. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Konjičke utrke“, *Olimp*, 9/2010., br. 36, 20-22.
28. Ana POPOVČIĆ, „In Memoriam: Velimir Kljaić“, *Povijest hrvatskog športa* 41/2010., br. 154, u: *Olimp*, br. 36, 11.

29. Ana POPOVČIĆ, „In Memoriam: Stjepan Bobek“, *Povijest hrvatskog športa* 41/2010., br. 154, u: *Olimp*, br. 36, 12.
30. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Streličarstvo“, *Olimp*, 9/2010., br. 35, 22-24.
31. Ana POPOVČIĆ, „Početak modernog mačevanja: Giuseppe Galante – velikan mačevanja“, *Povijest hrvatskog športa* 41/2010., br. 153, u: *Olimp*, br. 35, 10-11.
32. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Veslanje – posljednja utvrda elitnog amaterizma“, *Olimp*, 9/2010., br. 34, 22-24.
33. Ana POPOVČIĆ, „Život posvećen klizanju – In memoriam Radovan Lipovšćak“, *Povijest hrvatskog športa* 41/2010., br. 152, u: *Olimp*, br. 34, 12.
34. Ana POPOVČIĆ, Predgovor za izložbu fotografija Gordane Sermek „Tragovi“ u Galeriji Kupola Gradske knjižnice, Zagreb, 2010.
35. Ana POPOVČIĆ, „Grafičko ilustriranje Wallhausenova umijeća ratovanja u željeznom 17. stoljeću – Umijeće ratovanja konjice, grafičke ilustracije vojne literature 17. stoljeća iz Valvasorove zbirke Nadbiskupije zagrebačke“, *Grafika Hrvatski časopis za umjetničku grafiku i nakladništvo*, br. 18, 6-9.
36. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Veslanje – od transporta do športa“, *Olimp*, 8/2009., br. 33, 6-7.
37. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Golf – igra nalik šetnji po imanju“, *Olimp*, 8/2009., br. 32, 4-5.
38. Ana POPOVČIĆ, Predgovor za izložbu fotografija Gordane Sermek u Turističkoj zajednici Zagrebačke županije povodom Dana grada Zaprešića, Zagreb, 2009.
39. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Tenis – izraz prosperiteta viktorijanske Engleske“, *Olimp*, 8/2009., br. 31, 4-5.
40. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Od jeu de paumea do tenisa“, *Olimp*, 8/2009., br. 30, 4-5.
41. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Boks – Od surove do plemenite vještine“, *Olimp*, 7/2008., br. 29, 6-7.
42. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Posebno cijenjena vještina lova“, *Olimp*, 7/2008., 28, 4-5.

43. Ana POPOVČIĆ, Predgovor za izložbu fotografija Gordane Sermek „Jedan drugi Zaprešić“ u Galeriji Anima, Zagreb, 2008.
44. Ana POPOVČIĆ, Sažetak izlaganja „Hrvatski orlovski savez“, *Program i sažeci izlaganja sa III. Kongresa hrvatskih povjesničara*, 2008. 106-107. (Izlaganje 2. listopada 2008. na kongresu u Supetru na Braču.)
45. Ana POPOVČIĆ, „Croatian Sokol Poster“, *5th International Scientific Conference on Kinesiology* (zbornik radova s 5. međunarodne konferencije), 2008., 305-309. (Izlaganje 11. rujna 2008. na Kineziološkom fakultetu.)
46. Ana POPOVČIĆ, „Evolution of Art History Presentation of Strength and Human Body Through the Example of David“, *5th International Scientific Conference on Kinesiology* 2008., 309-313. (Izlaganje 11. rujna 2008. na Kineziološkom fakultetu.)
47. Ana POPOVČIĆ, „Motivi oružja na grafikama u Valvasorovoj zbirci Zagrebačke Nadbiskupije: identifikacija i interpretacija“, *Radovi Odsjeka za povijest umjetnosti*, 2008., br. 5, 8-22.
48. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Nogomet – Od surove do plemenite igre“, *Olimp*, 7/2008., br. 27, 4-5.
49. Ana POPOVČIĆ, «Katolička tjelovježbena organizacija Orao», *Povijest hrvatskog športa* 39/2008., br. 144, u: *Olimp*, br. 26, 10-11.
50. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Kako je rođena atletika», *Olimp*, 7/2008., br. 26, 4-5.
51. Ana POPOVČIĆ, „David – prikaz snage u povijesti umjetnosti“, *Kondicijska priprema sportaša 2008*, Zagreb, 2008., 95-98. (Izlaganje 22. veljače 2008. na Kineziološkom fakultetu.)
52. Ana POPOVČIĆ, „Doprinos Mire Mihovilovića razvoju kineziološke rekreacije u Hrvatskoj“, *Kineziološka rekreacija i kvaliteta života* (zbornik međunarodne znanstveno-stručne konferencije), Zagreb, 2008., 435-448.
53. Ana POPOVČIĆ, „Nastanak modernog sporta: Izniman osjećaj za igre i nadmetanje“, *Olimp*, 6/2007., br. 25, 12-13.
54. Ana POPOVČIĆ, „Zdenko Uzorinac – povjesničar i skupljač stolnoteniske građe“, *Povijest hrvatskog športa* 38/2007., br. 142, u: *Olimp*, br. 24, 10-11.

55. Ana POPOVČIĆ, „Vladimir Mažuranić: Športaš i umjetnik“, *Povijest hrvatskog športa* 38/2007., br. 141, u: *Olimp*, br. 23, 8-9.
56. Ana POPOVČIĆ, „Neka dvoboj počne: Mačevanje na filmu“, *Olimp*, 6/2007., br. 22, 44-45.
57. Ana POPOVČIĆ, „Olimpijske igre na ekranu: Himna ljudskom tijelu i duhu“, *Olimp*, 5/2006., br. 18, 48-49.
58. Ana POPOVČIĆ, „Umjetnost i sport: Sportski film – ogledalo života“, *Olimp*, 4/2005., br. 17, 50-51.
59. Ana POPOVČIĆ, „Muzej Bredius u Hagu“, *Informatica museologica* (časopis Muzejskog dokumentacijskog centra, Zagreb), 33/2002., br. 3-4, 168-169.
60. Ana POPOVČIĆ, „Turopoljka na kraju svijeta: Zapisi iz Južnoafričke Republike sa svjetskog prvenstva u mačevanju“, *Glasnik Turopolja*, br. 98., 22.